

**T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**MECMA'Ü'L-LETÂYİF
(30A-58B)**

GİRİŞ-İNCELEME-METİN-ÇEVİRİ-DİZİN-TIPKIBASIM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YASEMİN AKTAŞ

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Dilek HERKMEN

**Düzce
Temmuz, 2019**

T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

MECMA'Ü'L-LETÂYİF
(30A-58B)

GİRİŞ-İNCELEME-METİN-ÇEVİRİ METİN-DİZİN-TIPKIBASIM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YASEMİN AKTAŞ

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Dilek HERKMEN

Düzce
Temmuz, 2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Bu çalışma jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında oy birliği / oy çokluğu ile YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan Prof. Dr. İlhan GENÇ

Üye Doç. Dr. Aylin KOÇ

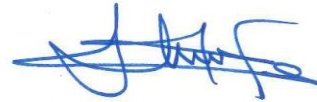

Üye Dr. Öğr. Üyesi Dilek HERKMEN

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

22/07/2019

Doç. Dr. Ali ERTUĞRUL
Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Eski Anadolu Türkçesinin dil özelliklerini gösteren eserlerden biri de bu tez çalışmamız olan Sirac bin Abdullah'ın yazmış olduğu “Mecma'ü'l Letâyif” adlı yazma eseridir.

Vatikan Kütüphanesinde yer alan Vat.turc.420 numara ile kayıtlı meşin şirazeli bir ciltle ciltlenmiş, varakları vişne çürüğü renkli bir yazma eserdir. Eser, 1b-114b varakları arasında 25x16 cm ebadında, 15 satırlı harekeli nesih ile yazılmıştır.

Çalışmamız giriş, inceleme, transkripsiyonlu metin, metnin Türkiye Türkçesine aktarımı, dizin-etimolojik sözlük-özel isimler sözlüğü ve yazma eserin tıpkıbasımı bölümlerinden oluşturulmuştur.

Giriş bölümünde ilk olarak eserin tanıtımı, müstensihi, eserin yazılmasına kaynaklık edilen eser veya kişiler tanıtılmıştır.

İnceleme bölümünde ilk ana başlık olarak eserin “İmla özellikleri” ele alınmıştır. Bu bölümde, Türkçe kelimelerin kök ve gövdelerinde ünlülerin yazılışı ve Türkçe kelimelerin kök ve gövdelerinde bulunan bütün ünlüler ayrı ayrı tespit edilmiş, imla konusunda görülen düzensizlik ortaya konulmuştur. İkinci ana başlıkta “Ses Bilgisi” konusu adı altında metinde geçen ses özellikleri ve ses olayları üzerinde durulmuştur. Müstensihin, ses özellikleri bakımından kararlı bir tutum sergilemediği konu açıklamaları kısmında bildirilmiştir. Üçüncü ana başlık olan “Şekil bilgisi” kısmında ise eserde geçen isim çekim ekleri, fiil çekim ekleri, yapım ekleri, çatı ekleri vb. konular üzerinde durulmuştur. Genel olarak kelimelerin kökleri, gövdeleri ve ekleri incelenmiş, uğradıkları şekil değişikliklerine örnekler verilmiştir.

Üçüncü bölüm, transkripsiyonlu metin bölümüdür. Metnin transkripsiyonu sayfa- satır numaraları verilerek yapılmıştır. Metinde geçen hadis ve ayetlerin yazımı tıpkıbasımdan aktarılmıştır. Müstensihin yazımından kaynaklı bazı ikilik, yanlışlık ve düzeltmeler dipnotta gösterilmiştir.

Dördüncü bölüm, çeviri metin bölümüdür. Bu bölümünde metnin Türkiye Türkçesine aktarımı günümüz Türkçesi cümle yapısına uygun yapılmıştır.

Beşinci bölüm, Sözlük-dizin bölümü olup kelimeler alfabetik sıraya göre düzenlenmiş, eserde geçen bütün kelime ve kelime grupları gramer özellikleri göz önünde bulundurularak metne uygun verilmiştir. Türkçe kelimelerin köken açıklaması yapılmıştır. Alt başlığımız olan “Özel isimler sözlüğü”, alfabetik sıraya göre sıralanmış ve farklı kaynaklardan yararlanılarak

Son bölüm ise “Tıpkıbasım” bölümüdür. Bu bölüme 30a-58b varaklarının tıpkıbasımı konulmuştur.

Çalışmamı fikirleriyle yönlendiren, desteğini, ilgisini esirgemeyen kıymetli hocam Dr. Dilek HERKMEN'e teşekkür etmek vefa borcumdur. Çalışma sürecimin başından sonuna kadar yanımda olan meslektaşım Hamide DAĞADUR'a, desteklerini eksik etmeyen arkadaşlarıma ve öğrenim hayatım boyunca maddî manevî her anlamda yanımda olan aileme ve özellikle sevgili anne ve babam Sema-Celal AKTAŞ'a sonsuz saygı, sevgi ve şükranlarımı sunarım.

Yasemin AKTAŞ

ÖZET
MECMA‘Ü’L -LETÂYİF
(30A-58B VARAKLAR)
GİRİŞ-İNCELEME-METİN-ÇEVİRİ-DİZİN-TIPKIBASIM
AKTAŞ, YASEMİN

Yüksek Lisans, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Dilek HERKMEN

Temmuz, 2019, xiii +331 sayfa

Mecma‘ü’l-Letâyif, Eski Anadolu Türkçesi döneminde Sirâc bin Abdullah tarafından istinsah edilen bir yazma eserdir. Eserin 30a-58b varakları arasındaki bölümleri incelenmiştir.

Giriş, İnceleme, Metin, Çeviri, Dizin, Tıpkıbasım olmak üzere altı bölümden oluşan çalışmamızın giriş bölümünde; eserin adı, yazarı, eserin konusu ve içeriği, eserin nüshaları, eserin hazırlanmasına kaynaklık eden eser ve kişiler hakkında bilgi verilmiştir. İnceleme bölümünde yazım ve dil özellikleri incelenmiş, metnin geniş özetine yer verilmiştir.

Metin bölümünde, metnin transkripsiyonu verilmiş ve günümüz Türkçesine uygun olarak aktarılmıştır. Dizin bölümünde kelimeler alfabetik sıraya göre dizilmiştir. Türkçe kelimelerin etimolojisi yapılmıştır. Özel isimler dizini ayrı bir şekilde alfabetik sırayla dizilmiş ve açıklanmıştır. Çalışmanın sonuna metnin tıpkıbasımını konulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Eski Anadolu Türkçesi, Mecma‘ü’l-Letâyif, Sirac bin Abdullah

ABSTRACT**MECMA‘Ü’L -LETÂYİF****(FOILS 30A-58B)****INTRODUCTION-EXAMINATION-TEXT-TRANSLATION-INDEX-****FACSIMILE****AKTAŞ, YASEMİN****UPPER LICENCE, DEPARTMENT OF TURKISH PHILOLOGY****THESIS SUPERVISOR: Dr. Dilek HERKMEN****JULY, 2019, xiii+331 PAGES**

Mecma‘ü’l-Letâyif is a manuscript copied by Sirâc bin Abdullah in period of Old Anatolian Turkish. Between 30A-58B foils of work was examined.

In the introduction of our work including the parts of introduction-examination-text-translation-index-facsimile; informed about name of work, author, topic of work and content, copies of work, opus and people which are source of work. In the part of examination writing and language characteristics were analyzed, indicative abstract of work was shown.

In part of text, transcription of work was stated and transferred to nowadays Turkish. Words were alined alphabetically in index. Etymologised Turkish words. Proper name index was discretely alined alphabetically and explained. Facsimile of text was put at the and of work.

KEY WORDS: Old Anatolian Turkish, Mecma‘ü’l-Letâyif, Sirac bin Abdullah

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
ÖN SÖZ	ii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÇEVİRİ YAZI ALFABESİ	xi
KISALTMALAR VE İŞARETLER	xii
1. GİRİŞ	1
1.1. Eserin Adı, Yazarı, Yazılış Tarihi ve Nüshaları	2
1.2. Eserin Konusu ve İçeriği	3
1.3. Çalışmanın Amacı ve Hazırlanmasında Dikkat Edilen Hususlar	5
2. İNCELEME	8
2.1. İMLA ÖZELLİKLERİ	9
2.1.1. ÜNLÜLERİN YAZILIŞI	9
2.1.1.1. a Ünlüsünün Yazılışı	9
2.1.1.2. e Ünlüsünün Yazılışı	11
2.1.1.3. ı, i Ünlülerinin Yazılışı	13
2.1.1.4. o, ö Ünlülerinin Yazılışı	15
2.1.1.5. u, ü Ünlülerinin Yazılışı	16
2.1.2. ÜNSÜZLERİN YAZILIŞI	17
2.1.2.1. ç Ünsüzünün Yazılışı	17
2.1.2.2. p Ünsüzünün Yazılışı	18
2.1.2.3. t Ünsüzünün Yazılışı	19
2.1.2.4. s Ünsüzünün Yazılışı	21
2.1.2.5. ñ Ünsüzünün Yazılışı	22
2.1.2.6. k Ünsüzünün Yazılışı	22
2.1.2.7. g Ünsüzünün Yazılışı	24
2.1.3. Bitişik Yazılan Kelimeler	25

2.2. SES BİLGİSİ	25
2.2.1. Ünlüler	25
2.2.1.1. Ünlü Değişmeleri	26
2.2.1.1.1. $i > é$ Değişmesi	26
2.2.1.1.2. $I > U$ Değişmesi.....	27
2.2.1.2. Ünlü Uyumu	27
2.2.1.2.1. Kalınlık-İncelik Uyumu	27
2.2.1.2.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu	28
2.2.1.2.2.1. Kelimelerdeki Yuvarlaklaşmalar	28
2.2.1.2.2.1.1. Sebebe Bağlı Olan Yuvarlaklaşmalar	28
2.2.1.2.2.1.2. Sebepsiz Yuvarlaklaşmalar	29
2.2.1.2.2.2. Eklerdeki Yuvarlaklaşmalar	29
2.2.1.2.2.2.1. Yuvarlak Ünlü Taşıyan Ekler	29
2.2.1.2.2.2.2. Aslında Yuvarlak Ünlülü Olan Ekler	30
2.2.1.2.2.2.3. Ünlüsü Sonradan Yuvarlaklaşmış Olan Ekler.....	31
2.2.1.2.3. Düz Ünlü Taşıyan Ekler	37
2.2.2. Ünsüzler	40
2.2.2.1. Ünsüz Uyumu	40
2.2.2.2 Ses Hadiseleri	41
2.2.2.2.1. Ünsüz Değişimleri	42
2.2.2.2.1.1. Sızıcılaşma.....	42
2.2.2.2.1.2. Dudaksılaşma.....	43
2.2.2.2.1.3. Ötümlüleşme.....	43
2.2.2.2.2. Ses Değişimleri	46
2.2.2.2.2.1. Ünlü Düşmesi	46
2.2.2.2.2.2. Ünsüz Düşmesi	47
2.2.2.2.2.3. Ünsüz İkizleşmesi	49
2.2.2.2.2.4. Ünsüz Benzeşmesi	49
2.2.2.2.2.4.1. İmlâsı Kalıplaşmış Eklerde.....	50

2.2.2.2.2.4.2. Kelime İçinde Ünsüz Benzeşmesi.....	50
2.2.2.2.2.5. Ses Türemesi	51
2.2.2.2.2.5.1. Ünlü Türemesi	51
2.2.2.2.2.5.2. Ünsüz Türemesi	51
2.2.2.2.2.6. Geçişme	52
2.2.2.2.2.7. Birleşme	52
2.2.2.2.2.8. Ünsüz Tekleşmesi.....	52
2.2.2.2.2.9. Hece Düşmesi	52
2.2.2.2.2.10. Ünlü İncelmesi	53
2.2.2.2.2.11. Nöbetleşe Kullanım	53
2.2.2.2.2.12. Ünsüz Kaynaşması	53
2.3. ŞEKİL BİLGİSİ.....	54
2.3.1. İsim Çekim Ekleri	55
2.3.1.1. Çokluk Eki	55
2.3.1.2. İyelik Ekleri	55
2.3.1.3. Hâl Ekleri.....	57
2.3.1.3.1. İlgi Hâli	57
2.3.1.3.2. Yönelme Hâli	57
2.3.1.3.3. Belirtme Hâli	58
2.3.1.3.4. Bulunma Hâli	59
2.3.1.3.5. Ayrılma Hâli.....	60
2.3.1.3.6. Eşitlik Hâli	61
2.3.1.3.7. Yön Gösterme Hâli.....	61
2.3.1.3.8. Vasıta Hâli	62
2.3.2. İsim Yapım Ekleri	63
2.3.2.1. İsimden İsim Yapan Ekler	63
2.3.2.2. İsimden Fiil Yapan Ekler	65
2.3.3. Fiil Yapım Ekleri	66
2.3.3.1. Fiilden İsim Yapan Ekler	66

2.3.3.2. Fiilden Fiil Yapan Ekler	68
2.3.4. Fiil Çekim Ekleri	69
2.3.4.1. Şahıs Ekleri.....	69
2.3.4.1.1. Birinci Tipteki Şahıs Ekleri.....	69
2.3.4.1.2. İkinci Tipteki Şahıs Ekleri	71
2.3.2.1.3. Üçüncü Tipteki Şahıs Ekleri	72
2.3.5. Şekil ve Zaman Ekler.....	73
2.3.5.1. Basit Kipler	73
2.3.5.1.1. Bildirme (Haber) Kipleri.....	73
2.3.5.1.1.1. Görülen Geçmiş Zaman	73
2.3.5.1.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman	74
2.3.5.1.1.3. Geniş Zaman.....	75
2.3.5.1.1.4. Gelecek Zaman.....	76
2.3.5.1.1.5. Şimdiki Zaman	76
2.3.5.1.2. Tasarlama (Dilek) Kipleri.....	77
2.3.5.1.2.1. İstek Kipi.....	77
2.3.5.1.2.2. Şart Kipi.....	78
2.3.5.1.2.3. Gereklilik Kipi.....	79
2.3.2.1.2.4. Emir Kipi.....	79
2.3.5.2. Birleşik Kipler	80
2.3.5.2.1. Hikâye Birleşik Kip Çekimi	80
2.3.5.2.2. Rivâyet Birleşik Kip Çekimi	82
2.3.5.2.3. Şart Birleşik Kip Çekimi	82
2.3.6. "i" Ek fiilin İsimlerle Kullanılışı	82
2.3.6.1. "i" Ek Fiilin Olumsuzu	84
2.3.7. Fiilerde Soru Eki	84
2.3.8. Birleşik Fiiler	85
2.3.8.1. İsim + Yardımcı Fiillerle Yapılan Birleşik Fiiler	85
2.3.8.1.1. ét- Yardımcı Fiil ile Yapılan Birleşik Fiiler	85

2.3.8.1.2. eyle- Yardımcı Fiil ile Yapılan Birleşik Fiiller.....	86
2.3.8.1.3. kı1- Yardımcı Fiil ile Yapılan Birleşik Fiiller	87
2.3.8.1.4. ol- Yardımcı Fiil ile Yapılan Birleşik Fiiller.....	87
2.3.8.1.5. dut- Yardımcı Fiil ile Yapılan Birleşik Fiiller.....	88
2.3.8.1.6. getir- Yardımcı Fiil ile Yapılan Birleşik Fiiller.....	88
2.3.8.1.7. kal- Yardımcı Fiil ile Yapılan Birleşik Fiiller.....	88
2.3.8.2. Tasvir Fiileri.....	89
2.3.8.2.1. Sürelik Fiili.....	89
2.3.8.2.2. Tezlik Fiili	89
2.3.8.2.3. Yeterlik Fiili	89
2.3.9. Fiilimsiler	89
2.3.9.1. Sıfat Fiiller	89
2.3.9.2. Zarf Fiiler	90
2.3.9.3. İsim Fiiler	92
2.3.10. Fiilde Çatı.....	93
2.3.10.1. Ettirgenlik Çatı Ekleri.....	93
2.3.10.2. Edilgen Çatı Ekleri.....	93
2.3.10.3. İşteş Çatı Ekleri.....	93
2.3.10.4. Dönüştürme Çatı Ekleri.....	94
3. METİN	95
4. ÇEVİRİ METİN	132
5. SÖZLÜK	162
5.1. ÖZEL ADLAR SÖZLÜĞÜ.....	259
KAYNAKÇA	271
6. TIPKIBASIM	273

ÇEVİRİ-YAZI ALFABESİ

ء	’
ا	a, ā,e
آ	ā
ب	b, p
پ	p
ت	t
ث	ṯ
ج	c, ç
چ	ç
ح	ḥ
خ	ḫ
د	d
ذ	ẓ
ر	r
ز	z
س	s
ش	ṣ
ص	ṣ
ض	ḏ, ẓ
ط	ṭ
ظ	ẓ
ع	’
غ	ġ
ف	f
ق	q
ك	k, g, ñ
ل	l
م	m
ن	n
و	v, o, ö, u, ū, ü
ه	a, e, h
ی	ı, i, î, y

KISALTMALAR VE İŞARETLER

AD. Anadolu Diyalekti

a.g.e. adı geçen eser

Ar. Arapça

AT. Ana Türkçe

bkz. Bakınız

C. Cilt

Çağ. Çağatayca

DLT. Divân-ü Lügâti't Türk

ET. Eski Türkçe

EAT. Eski Anadolu Türkçesi

Far. Farsça

Har. Harezmi Türkçesi

Hız. Hazret

İbr. İbranice

Kıp. Kıpçak Türkçesi

krş. Karşılaştırınız

Moğ. Moğolca

OFa. Orta Farsça

Osm. Osmanlı Türkçesi

s. Sayfa

Sansk. Sanskritçe

Sogd. Soğdça

Tuva. Tuva Türkçesi

T. Türkçe

TT. Türkiye Türkçesi

Yun. Yunanca

- Fiil kök ve gövdelerini, gösterir.

+ İsim kök ve gövdelerini, gösterir.

~ Değişken biçim gösterir.

< Bu biçimden gelir.

> Bu biçime gider.

[...] Eksik yazılmış unsurları ve satır numaralarını gösterir.

(?) Okunuşundan ve anlamından şüphe edilen kelimeleri gösterir.

1.GİRİŞ

1.1. Eserin Adı, Yazarı, Yazılış Tarihi ve Nüshaları

Eser, Vatikan Kütüphanesinde yer alan Vat.turc.420 numara ile kayıtlı meşin şirazeli bir ciltle ciltlenmiş, varakları vişne çürüğü renkli, bir yazma eserdir.

Eser, metin içerisinde “Bilgil ki ez‘āf-ı halku’llāh ve aḥḡar-ı ‘ibādu’llāh Sirāc bin ‘Abdu’llāh eydür ki...” diye geçen bu cümleden Sirāc bin Abdullah’a ait olduğu bilinmektedir. Fakat müellifi Sirāc bin Abdullah hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Eserin ismi metinde geçen; “Bundan şoñra ben za‘īf daḡı bu miḡdār cem‘ olana Mecma‘ū’l Letāyif dēyü ad vürdüm.” bu cümle ile ortaya çıkmaktadır. Eserin yazıldığı tarih hakkında herhangi bir ipucu olmamakla birlikte inceleme metinden yola çıkarak eserin Eski Anadolu Türkçesine ait olduğu anlaşılmaktadır.

Müellifin, metinde geçen âyet, hadis ve yer yer peygamber isimlerini kırmızı mürekkeple yazmış olması ve ardından örnek hikâyeler anlatması; “ve her ne yérde ki Ḳur‘ān ve ḡadīṣ lafzı geldiye kızıl mürekkeb-ile yazam.” sözüyle açıklanmıştır.

Eserin bir çok bilinen farklı nüshaları vardır. Bunlar;

Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi; 05ba792 numara ile kayıtlıdır. Şemseli, kahverengi meşin bir cilt içinde, 164 varaktır. 25,5x17 cm. ebadında; 13 satırlı harekeli nesih yazı ile yazılmıştır.

Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi; 4032/2 numara ile kayıtlıdır. Siyah bez karton şirazeli cilt içindedir. 253 varaklı 1b-123b varakları arasındadır. 26x17 cm. ebadında; 15 satırlı harekeli nesih yazı ile yazılmıştır.

Ayasofya Kütüphanesi; 4872 numara ile kayıtlı olup meşin bir cilt içinde, 128 varaktır. 21,4x15.7 cm. ebadında; 15 satırlı harekeli nesih yazı ile yazılmıştır.

Konya Mevlânâ Müzesi; 2829 numara ile kayıtlıdır. Yumuşak meşin bir cilt içinde olup 116b-180 varakları arasındadır.

Milli Kütüphanesi; 06 Mil Yz A 3303 numara ile kayıtlı olup sırtı bez kaplı mukavva bir cilt içerisinde 121 varaklı, 16 satır nesih yazı ile yazılmıştır.

Vatikan Nüshâsı; Vat.turc.420 numara ile kayıtlı meşin şirazeli bir ciltle ciltlenmiş, varakları vişne çürüğü renklidir. 1b-114b varakları arasında 25x16 cm ebadında, 15 satırlı harekeli nesih ile yazılmıştır.

1.2. Eserin Konusu ve İçeriği

Eser beş bâp olarak ayrılmıştır. Fakat ele aldığımız kısım 30a-58b varaklar arası olduğu için eserin üçüncü bâp ortası ve dördüncü bâp başı arasına tekabül etmektedir.

Müellif, üçüncü bâpta; *Kur'ân'* da geçen peygamberler tarihini ve *Zebûr'dan* nasihatler açıklamakta ve örnek hikâyeler anlatılmaktadır.

Dördüncü bâpda ise; Allah'ın birliğin isbat etmek için *Kur'an'da*, *İncil'de* ve *hadiste* geçen ayet ve buna mukabil kısa hikâyelerin anlatıldığı, *İncil* ve *Tevrat'ı* kimlerin tahrif ettiğini, kaç çeşit *İncil* ve *Tevrat'ın* olduğunun anlatıldığı bölümdür. Bu bölüm iki fasıl üzerine kurulmuş olup ilk fasıl Allah'ın birliğini beyan eden ayet, hadis ve kısa hikâyelerin anlatıldığı ve çalışmamızın son kısımlarını kapsadığı bölümdür.

Eserin müellifi Sirâc bin Abdullah'ın, eserin ele alınan kısmında kaynak olarak kullandığı eser ya da şahısları şöyle sıralayabiliriz:

- **Tevârih-i Belh:** Tam adı bilinmemektedir. Fakat aslen Belhli olduğu anlaşılan İbnü'l-Belhî'nin dedesi, Büyük Selçuklu Hükümdarı Berkyaruk devrinde (1092-1104) Fars Valisi Atabeg Humârtegin'in müstevfisi idi. İbnü'l-Belhî de tahsilini Fars'ta tamamlamış, *Dîvân-ı İstîfâ*'da dedesinin yanında çalışmış ve bu sırada Fars'ın coğrafi ve siyasî durumu hakkında bilgi edinmiştir. Onun bu bilgisinden haberdar olan Berkyaruk'un kardeşi Sultan Muhammed Tapar'ın emriyle *Fârsnâme*'yi yazan İbnü'l-Belhî, Taberî ve Hamza el-İsfahânî'nin tarihleriyle diğer Arapça ve Farsça kaynaklardan istifade etmiştir. Sağlam kaynaklara dayanılarak yazılmış olması kitabın bu alandaki önemli eserler arasında yer almasını sağlamıştır.¹
- **Kıyasü'l Enbiyâ :** Rabgûzî'ye ait bu eserde Tanrı'ya hamdü senâ, bir na't-ı şerif ve Tok Buga'nın methiyesiyle başlayan Kıyasü'l-enbiyâ'da kâinatın

¹ Bkz. Tahsin Yazıcı, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, "İbnü'l-Belhî", Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, C. 20, 1999, s. 529.

yaratılışına temas edildikten sonra Hz. Âdem'den itibaren bütün peygamberlerin kıssaları ile Hâbil ve Kâbil, Hârût ve Mârût, Avac b. Annâk, Kârûn, Sâmirî, Ashâb-ı Kehf ve Fil Vak'ası gibi çeşitli kıssalara yer verilmiş, Hz. Peygamber'in siyeri geniş biçimde anlatılmış, dört halifenin faziletleri zikredilmiştir. Hz. Hüseyin'in şehâdetiyle sona eren Kıssasü'l-enbiyâ'da yer yer Arapça ve Türkçe manzumelere rastlanmaktadır. Eserde toplam 484 mısra tutan kırk üç Türkçe şiir mevcuttur. Orta Asya Türkçesi'nin Kâşgar lehçesinin en karakteristik örneklerinden kabul edilen eser dil tarihi açısından önemli olduğu gibi üslûbu ve cümle yapısı bakımından da bazı özellikler taşır.²

- **Hikâyet-i Dürer (Dürerü'l-Hükkâm Fi Şerhi Gureri'l-Ahkâm):** Yazarının adı Molla Hüsrev'dir. XV. yüzyıl Osmanlı döneminde kadılık ve kazaskerlik yapmış olan Molla Hüsrev, önce Hanefî fıkıh kitaplarını esas alarak kısaca Gurer diye meşhur olan hukuk metni Gurerü'l-ahkâm'ı hazırlamıştır. İslâm hukuku ile meşgul olan Molla Hüsrev, kadılık görevi sırasında bütün fıkıh kitaplarını içine alan bir metni hazırlamaya niyet ettiğini ve bununla birlikte edindiği tecrübeler sonunda bir kadının ihtiyacına cevap verebilecek şekilde Gurerü'l-ahkâm'ı yazdığını ifade etmektedir. Daha sonra müellif bu kitabını bizzat şerhederek Dürerü'l-hükkâm fî şerhi Gureri'l-ahkâm adlı eserini meydana getirmiştir. Fıkıh usulüne dâir Mir'âtü'l-uşûl'ü ve Dürerü'l-hükkâm adlı fıkıh kitabı ile bunların bazı şerh ve hâşiyeleri Osmanlı medreselerinde ders kitabı olarak okutulmuştur. Ayrıca Dürerü'l-hükkâm, Osmanlı döneminde şer'î hukuk sahasında hâkimlerin sorunları çözerken başvurdukları yarı resmî bir hukuk kaynağı işlevi görmüştür.³
- **İskendernâme:** Genelde tarihî eserlerle tefsirlerde Zülkarneyn'in İskender-i Kebîr, İskender-i Ekber, İskender-i Himyerî; Makedonyalı İskender'in ise (Alexandre the Great) İskender-i Rûmî ve İskender-i Yunânî olarak anılmasına karşın edebî eserlerde geçen bu adlandırmalar tamamen birbirine karışmıştır. "İskendernâme" adı verilen tür içinde İskender neredeyse tamamen Zülkarneyn kimliğine bürünmüş olup Kur'ân-ı Kerîm'de de geçen Zülkarneyn

² Bkz. Aysu Ata, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Rabgüzi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, C. 34, 2007, s. 377.

³ Bkz. Ferhat Koca, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Molla Hüsrev*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, C. 30, 2005, s. 252-253.

ile (el-Kehf 18/83-99) maceraları ve yaşadıkları bölge bakımından aralarında benzerlik bulunan İskender'in hayatı İslâmî edebiyatlarda destanî-efsanevî tarzda yer almış, onu ve maceralarını konu edinen müstakil kitaplar yazılmıştır.⁴

- **Tefsir-i Begavî:** Yazarın adı Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ' el-Begavî (ö. 516/1122)'dir. Horosan'da Bağ kasabasına nispeten ona Begavî denilmiştir. Begavi'nin Arap ve Fars diliyle yazmış olduğu üç eseri vardır. Bunlar; Hadis, Fıkıh ve Tefsir'dir. Esere kaynaklık eden Tefsir-i Begavi ise Begavi'nin en tanınmış eseridir. Bu eserin içeriğinde âyetleri hadislerle, sâhabe ve tâbiîn müfessirlerinin ve daha sonraki âlimlerin görüşleriyle açıklamaktadır. Muhaddis olması sebebiyle daha önce yazılan tefsirlerdeki zayıf ve uydurma rivayetleri tenkit etmiştir. Eserin çeşitli baskıları yapılmış olup İran'da taş baskısı olarak dört cilt halinde tarih belirtilmeden, Bombay'da ve Kahire'de Lübâbü't-te'vîl ile birlikte ve son olarak Beyrut'ta basılmıştır.⁵
- **Tefsir-i Teysîr (et-Teysîr):** Asıl adı Ebû Amr ed-Dânî'dir (ö. 444/1053). Dâni'nin Kırâat-i seb'aya dâir eserlerinin en meşhuru "el-Müeyssir" olduğu rivayet edilmiştir. Müellif mukaddimede, kendisinden âlimlerin sahih kabul ettiği meşhur rivayet ve tarikleri ihtiva eden yedi kıraate dair muhtasar bir eser kaleme almasının istenmesi üzerine bu kitabı hazırladığını ifade etmektedir. Eserde konular yirmi altı bölümde ele alınmış, bazı bölümler alt başlıklara ayrılmıştır. et-Teysîr kırâat öğretiminde esas alınan kitaplardan biridir. Dünyanın çeşitli kütüphanelerinde pek çok nüshası bulunan eser, beş yazma nüshası ile İbnü'l-Cezerî'nin Taḥbîrü't-Teysîr'i esas alınarak Otto Pretzl tarafından neşredilmiş (İstanbul 1930), daha sonra ofset baskıları yapılmıştır. Eserin Hindistan'da da basıldığı zikredilmiştir (Serkîs, I, 861).⁶

1.3. Çalışmanın Amacı ve Çalışmada Kullanılan Yöntemler

⁴ Bkz. İsmail Ünver, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, "İskender", Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, C. 22, 2000, s. 557.

⁵ Bkz. Mevlüt Güngör, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, "Begavi", Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, C. 5, 1992, s. 340.

⁶ Abdurrahman Çetin, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, "et-Teysîr", Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, C. 41, 2012, s. 57.

Altı farklı nüshâsı tespit edilen Mecma'ü'l Letâyif'in, Vatikan Kütüphanesinde yer alan Vat.turc.420 numara ile kayıtlı olan nüshâsı incelenmiştir.⁷

Çalışmamız giriş, imla özellikleri, ses bilgisi, şekil bilgisi, transkripsiyonlu metin, metnin Türkiye Türkçesine aktarımı, dizin-etimolojik sözlük, özel isimler sözlüğü- ve tıpkıbasım bölümlerinden oluşturulmuştur.

Giriş bölümünde eserin tanıtımı, müellifi, eserin konu ve içeriği verilmiş; müellifin eseri yazarken kendine kaynak olarak gördüğü eser ya da şahıslar tanıtılmıştır. Ayrıca metin kurulurken izlenen yöntemler de anlatılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümü “İnceleme” bölümüdür. Bu bölümde ilk olarak eserin “İmla Özellikleri” ele alınmıştır. Türkçe kelimelerin kök ve gövdelerinde ünlülerin yazılışını göstermek için Türkçe kelimelerin kök ve gövdelerinde bulunan bütün ünlüler ayrı ayrı tespit edilmiş; örnek verilen kelimeler hem Arap hem de Latin harfleriyle gösterilmiştir. İmla konusunda görülen düzensizlik ortaya konulmuştur. “Ses Bilgisi” konusu adı altında metinde geçen ses özellikleri ve ses olayları üzerinde durulmuştur. Müstensihin, ses özellikleri bakımından kararlı bir tutum sergilemediği konu açıklamaları kısmında bildirilmiştir. “Şekil bilgisi” kısmında ise eserde geçen isim çekim ekleri, fiil çekim ekleri, yapım ekleri, çatı ekleri vb. konular üzerinde durulmuştur. Genel olarak kelimelerin kökleri, gövdeleri ve ekleri incelenmiş, uğradıkları değişikliklere dair örnekler verilmiş, verilen örneklerin hangi varak ve satırda geçtiği örneğin sonunda parantez içinde gösterilmiştir.

Üçüncü bölüm, transkripsiyonlu metin bölümüdür. Metnin transkripsiyonu sayfa ve satır numaraları verilerek yapılmıştır. Metinde geçen hadis ve ayetlerin yazımı tıpkıbasımdan aktarılmıştır. Müstensihin yazımından kaynaklı bazı ikilik, yanlışlık ve düzeltmeler dipnotta gösterilmiştir.

Dördüncü bölüm çeviri-metin bölümüdür. Bu bölümünde metnin Türkiye Türkçesine aktarımı günümüz Türkçesi cümle yapısına uygun yapılmıştır.

⁷ Çalışmanın çeviri-metin bölümüne gelindiğinde Amasya nüshâsı esas alınarak tenkili metin çalışması yapıldığının bilgisine ulaşılmıştır.

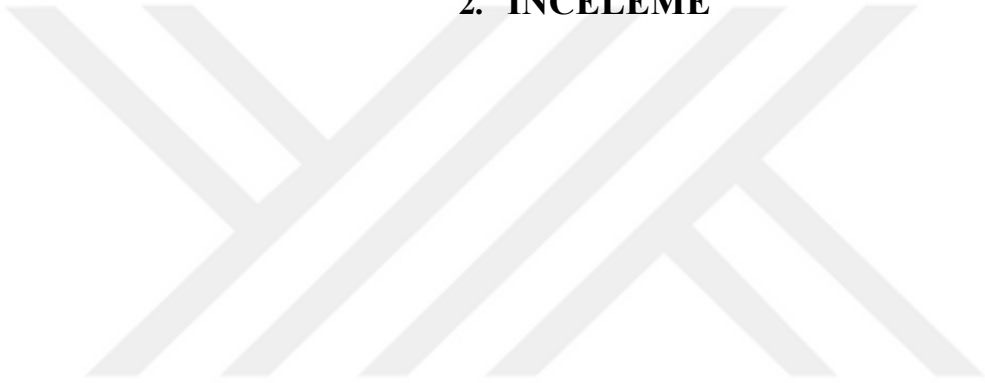
Bkz. Ahmet Naim, Çiçekler, “*Sirâc bin Abdullah - Mecma'ül Letâyif (İnceleme-Tenkili Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)*”, Kesit Yay, İstanbul, 2016.

Beşinci bölüm, Sözlük-dizin bölümü olup kelimeler alfabetik sıraya göre düzenlenmiş, eserde geçen bütün kelime ve kelime grupları gramer özellikleri göz önünde bulundurularak metne uygun verilmiştir. Türkçe kelimelerin köken açıklaması yapılmıştır. Çeşitli sözlüklerden yararlanılmış, metinde birden fazla veya birbirinden farklı anlamı olan kelimeler eserdeki anlamlarına uygun biçimde gruplandırılarak anlamlandırılmıştır. Sözlük- dizin bölümüne ek olarak oluşturulan Özel isimler sözlüğü alfabetik sıraya göre sıralanmıştır.

Son bölümde ise eserin çeviri yazıya aktarılan 30a-58b varaklarının tıpkıbasımı konulmuştur. Çalışmada doğrudan ya da dolaylı olarak kullanılan bütün kaynaklar kaynakçada gösterilmiştir.

2. İNCELEME

2.1. İMLA ÖZELLİKLERİ

İncelediğimiz eserde ayetler, hadisler ve birkaç kelime dışında okunaklı bir şekilde harekeli nesihle yazılmıştır. Eski Anadolu Türkçesinin diğer metinlerinde olduğu gibi, hem Eski Türkçenin hem de Arap-Fars imlâsının özelliklerine rastlanmaktadır. Ünlülerin genellikle hareke ile elif (ا), vav (و) ve ye (ي) harfleriyle yazılması; bazı eklerin kök ve gövdelerden ayrı yazılması bize Türk yazı dilinin özelliklerini göstermektedir.

Metnin istinsah edildiği dönemin Eski Anadolu Türkçesi döneminden Osmanlı Türkçesine geçiş dönemi arasında olduğu düşünülmektedir. Eski Anadolu Türkçesi döneminde genel bir imla kuralı yuvarlaklaşma meselesidir. Fakat aynı kategoride bulunan eklerin hem düz hem de yuvarlak yazıldığını görmekteyiz. Bu durum halk ağzında ikili kullanımların olabileceğini düşündürmekle birlikte müstensih'in keyfi hareket etmesinden dolayı imlâda çok şekilliliğin işareti sayılabilir.

İncelediğimiz metinde tespit ettiğimiz yazılış özelliklerini şu şekilde gösterebiliriz:

2.1.1. Ünlülerin Yazılışı

2.1.1.1. “a” Ünlüsü

Kelime başında “a” ünlüsü; üstün (َ), üstünlü elif (ِ) ve dik üstünlü elif (ُ) ile yazılmıştır.

- **Başta “a” Ünlüsünün Yazılışı**

a. Üstünlü elif (ِ) ile

أَعْلَمُ ağlamak (53b-13)

أَجْلِقُ açlık (30b-4)

أَتَاسِي atası (43b-13)

أَعْدُر ağdur (41b-8)

أَغْرِزِقِي ağırırak (54b-10)

أَعْشَمُ ağşam (39b-2)

أَقْچَه ağçe (49b-6)

أَنْد and(48b-7)

b. Dik Üstünlü elif (ُ) ile

أَنْتِ altı (36a-2)

أَكُوْبُ añup (35a/4)

أَيُّ ay (36a-2)

أَلُو alu (56a-6)

أَدِ adı (43a-2)

أَلِجِنُّكَ alıcinuñ (48a-15)

أَدِّ adı (48b-2)

أَنُّكَ anuñ (36a-10)

c. Başta Hem Medli Hem de Dik Üstünlü elif (ا) ile

أَيُّ āy (58a/9)

أَشُّ āş (49a/1)

أَقُّ āķ (50a-2)

أَدَمُّ ādem (48b/4)

أَرِي ārı (51a-1)

أَلُرُّ alur (48b/2)

• Ortada “a” ünlüsünün yazılışı

Kelime içinde (a) ünlüsü; elif (ا) ile, üstün (َ) ile dik üstünlü elif (اُ) ile yazılmıştır.

a. Elif (ا) ile

اراسنده arasında (45a/6)

b. Üstün (َ) ile

وَارِيْنَ varayın (52a/14)

يَارِلِغَنُوْبُ yarlıganup (30b/5)

نَعْدَرُ ne-ķadar (36a/5)

أَعْجَلُرُ ağaçlar (34b/10)

طَاشَلَرُ taşlar (36a/4)

پَيَغَامْبَرَلَرِنْدُنْ peygamberlerinden (30a/4)

صَنُوْرَلَرْدِي şanurlardı (37a/6)

أَنْدُنْ andan (36a/11)

c. Dik üstünlü elif (اُ) ile

قَرْدَاشْ ķardaş (48a/7)

قَچَانْ kaçan (34b-8)

قَرَاڭلِقْ ķarañlıķ (38b/10)

بَاشَلَدُڭدَە başladuķda (38a/1)

بُلَارَە bulara (31a/10)

يَيَاقْ yaprak (50a/15)

اُوْرْتَاْسِيْنْدَه ortasında (45a/6)

اَنَاسِ انası (44b/13)

- **Son seste “a” ünlüsünün yazılışı**

Kelime sonunda (a) sesi; üstünlü he (ه) ile, dik üstünlü elif ile (ا) ve harekesiz yazılmıştır.

- a. **Üstünlü he (ه) ile**

اَنَاسِيْنَه anasına (41a/13)

صُكْرَه sonra (47a/14)

اَنْدَه anda (37b/11)

اَرَادَه arada (50b/4)

زَمَانَه zamana (45a/6)

اُوْرْتَاْسِيْنْدَه ortasında (45a/7)

اَتَاْسِيْنَه atasına (48a/1)

قَنْدَه kanda (51a/8)

- b. **Dik üstünlü elif (ا) ile**

اَشْغَا aşağı (45a/8)

يَقَا yıka (37b/5)

يَاña (33a/1)

يَا ya (36b/10)

سَاña (48b/10)

تَا ta (49b/2)

- c. **Harekesiz he ve elif ile (ه), (ا)**

اَرَاْسِيْنْدَه arasında (45a/9)

زَكْرِيَا zekeriyya (39b/7)

2.1.1.2. “e” Ünlüsünün Yazılışı

- **Başta “e” Ünlüsünün Yazılışı**

Kelime başında (e) ünlüsü; üstün (ه), üstünlü elif (ا) ile yazılmıştır.

- a. **Üstünlü elif (ا) ile**

اَيْلِيَا eyleye (52a/6)

اَيْلِدُوْن eyledüñ (41b/3)

اَل el (49b/5)

اَر er (56a/5)

اَو ev (34b/7)

اَيُو eyü (47b/4)

أَسْكِمِشْ eskimiş (38b/12)

أَوْثْ evet (45a/12)

- **Ortada “e” Ünlüsünün Yazılışı**

Kelime içinde (e) ünlüsü; üstün (َ), dik üstünlü elif (ا), üstünlü he (ه) ve harekesiz yazılmıştır.

- a. **Üstün (َ) ile**

دُمُرْدُنْ demürden (55b/7)

نَسْنِيَهْ nesneye (36b/14)

أَوْلَشْدُورْدِي üleşdüirdi (50a/1)

يُرْمَزْدِي yürimezdi (38b/7)

أَوْزْرَنَهْ üzerine (52b/11)

إِرْشَمْدِلُرْ erişmediler (31a/11)

يُورْسِنَهْ yöresine (32b/9)

سَيْلِدِي söyledi (43a/15)

- b. **Dik Üstünlü elif (ا) İle**

يِيَاچِكِنْ yiyecegin (36b/7)

دِلَاكُونْ dilegün (54a/1)

دِلَارِي dilleri (47b/7)

İچَاچِكِنْ içecegin (36b/7)

بَسْلَايِچِسْ besleyicisi (58a/8)

İñْلَمَدِي iñlemedi (40a/5)

كِلَاكُونْ kileñüz (48a/6)

نِتَكِي niteki (37b/14)

- c. **Üstünlü he (ه) İle**

گُورِهْسِنْ göresin (53b/2)

نِچَهْلَرِي niceleri (58b/9)

وَرِهْسِنْ veresin (54b/14)

فَرِشْتَهْلَرِي ferishteleri (58b/1)

- d. **Harekesiz**

سَكَزِنْجْ sekizinci (44b/14)

بِشِنْجْ beşinci (44b/10)

- **Sonda “e” ünlüsünün kullanımı**

Kelime sonunda (e) ünlüsü; üstünlü he (ه), dik üstünlü elif (ا) ile yazılmıştır.

- a. **Üstünlü he (ه) İle**

كشِيه kışiye (33a/13)

عليه eliyle (35a/8)

نَسْنِيه nesneye (54b/14)

درده derede (31a/10)

نِچِه niçe (51b/13)

ياشونده yaşında (43b/4)

أورونده üzerinde (53b/4)

بيلورسه bilürse (48a/6)

b. Dik Üstünlü elif (ا) İle

گيرميه girmeye (55b/9)

گورميه görmeye (47b/13)

گؤگه göge (30b/12)

ورميه vermeye (36b/4)

2.1.1.3. “ı- i” Ünlülerin Yazılışı

• Başta yazımı

Kelime başında (ı) ve (i) ünlüleri; esre (), esreli elif (ا), esreli elif ye (اي), dikine esreli elif + ye (أي) ve harekesiz yazılmıştır.

a. Esreli elif (ا) İle

اچن için (37a/15)

اكي iki (36b/14)

اذر éder (33a/11)

الري ileri (39b/3)

امدي imdi (42b/12)

اشده işde (31b/7)

b. Esreli elif ye (اي) İle

ايلندن ilinden (44a/3)

c. Harekesiz

اكنج ikinç (44b/6)

انان inen (47a/9)

• Ortada yazılışı

Kelime ortasında (ı) ve (i) ünlüleri; esre (), esreli elif (ا), esreli elif ye (اي), dikine esreli elif + ye (أي) ve harekesiz yazılmıştır.

a. Dikine esreli ye (ي) İle

دېيولرۇ déyüler (36a/9)

يىل yıl (46b/1)

ھېچ hiç (48b/11)

گېب gibi (44b/9)

b. Esreli ye (ي) İle

إدين édin (49a/4)

b. Esre (´) İle

بىر bir (42a/12)

كېچ kılıç (49b/12)

قىز kız (39b/11)

يىنە yine (41a/8)

بىلە bile (32b/7)

قىشلىر kişiler (32b/13)

قىرغ kırğ (37b/15)

نىتكە niteki (37b/14)

• Sonda yazımı

Kelime sonunda (ı) ve (i) ünlüleri; esre (´), esreli elif (ا), esreli elif ye (اي), dikine esreli elif + ye (ائى) ve harekesiz yazılmıştır.

a. Dikine esreli ye (ي) İle

إدىسى édesi ((45a/13)

دىللىرى dilleri (47b/7)

دىدى dedi (49b/1)

داھى dahı (39b/4)

دىلدى diledi (39b/13)

ىللىرى ileri (39b/3)

ايدى eyledi (41b/15)

ايتدى eyitdi (39b/13)

b. Esre (.) İle

ئىك iki (44b/10)

c. Dikine esre (ِ) İle

گېب gibi (44b/9)

d. Harekesiz

اوچىنجى üçüncü (48a/2)

سكزىنجى sekizinci (56a/8)

2.1.1.4. “o- ö” Ünlülerinin Yazılışı

Kelime başında (o) ve (ö) ünlüleri; ötreli elif vav (أو), ötreli elif (أُ) ve ötre (ُ) ile yazılmıştır.

• Başta yazımı

a. Ötreli elif vav (أو) İle

أود od (30b/11)

أوتورۇ ötürü (34b/5)

أوغۇل oğul (39b/13)

أونڭ öñ (38a/1)

أوق ok (49b/12)

أوكوز öküz (32b/15)

أوتور otur (47a/12)

أوگرنوردى ögrenürdi (35b/8)

b. Ötreli elif (أُ) İle

ألم ölüm (48a/4)

ألدür öldür (33b/8)

ألدüm öldüm (51b/2)

أكسز öksüz (47b/2)

أكرتتك ögretmek (48b/7)

ألدن ölüden (56a/1)

• Ortada yazımı

Kelime başında (o) ve (ö) ünlüleri; ötre (ُ), ötreli elif vav (أو) ile yazılmıştır.

a. Ötre (ُ) İle

بؤلوك bölük (41a/10)

شئيله şöyle (32a/2)

صؤنرا şoñra (39a/13)

طؤقز toquz (30a/1)

دؤغرلر dögerler (47b/8)

دؤلك dölek (48b/11)

b. Ötreli vav (و) İle

قؤيلز qoyalar (32/15)

بؤرؤم borcum (49b/9)

بوغزة bogaza (48b/2)

بوي boyı (36a/6)

بويhle böyle (39a/13)

چوپان çopan (35a/8)

c. Sonda yazımı mevcut değildir.

2.1.1.5. “u- ü” Ünlülerinin Yazılışı

Kelime başında (u) ve (ü) ünlüleri; ötreli elif (ا), ötreli vav (و) ve harekesiz yazılmıştır.

• Başta yazımı

a. Ötreli elif (ا) İle

أزرنده üzerinde (37a/3)

أستنده üstinde 51b/5)

أیودی uyudu (39a/5)

أزون uzun (58b/7)

b. Ötreli vav (و) İle

أچ üç (38b/13)

أleşدردى üleşdürdi (50a/1)

أوندى uyandı (39a/6)

أولۇ ulu (30a/4)

أشاق uşaq (31a/9)

أصلو uşlu (52a/10)

c. Harekesiz

أچنجى üçünci (35b/10)

• Ortada yazılışı

Kelime başında (u) ve (ü) ünlüleri; ötreli vav (و), ötre ile (ُ) ve harekesiz yazılmıştır.

a. Ötreli vav (و) İle

أزون uzun (58a/6)

أطلوندغى toplundugı (58a/9)

أامونوك tamunuñ (48b/14)

أسؤزلىرى sözleri (58b/14)

أاتلورق tatluraq (55a/7)

أكندونك kendünüñ (37b/3)

تگۈر tegür (37b/3)

طغۇسىندىن togusından (45a/1)

b. Ötre (ُ)İle

صايرلرې sayruları (41b/3)

طاشكۆز taşunuz (48b/7)

اۆتۈرۈ ötürü (45a/1)

دەگۈلدۈر degüldür (52b/5)

الۈمۈزدە elümüзде (57a/8)

بىلدۈرسۈن bildürsün (58a/14)

سۈنۈك süñük (39b/14)

ۈچۈنچى üçünci (34b/4)

c. Harekesiz

دردنجى dördünci (55a/5)

• Sonda Yazılışı

Kelimenin sonunda yalnızca ötreli vav (ُ) ile yazımı mevcuttur.

a. Ötreli vav (ُ) İle

ادلۇ adlu (34a/9)

الوقلسە alu kalsa (56a/5)

بىچغۇ biçgu (40a/5)

جادۇ cadu (41a/11)

گەرۈ gërü (34b/14)

كۆزۈلۈ közülü (41b/2)

كۆرگۈ görklü (56a/12)

ilerü (49b/7)

2.1.2. ÜNSÜZLERİN YAZILIŞI

2.1.2.1. “c - ç” Ünsüzlerinin Yazılışı

Kelime başında “ç” ünsüzü ile yazılmış olup “c” ünsüzü kullanımı mevcut değildir.

• Başta yazılışı

a. Çim “ç” ile yazılışı

چالدى çaldı (34a/4)

چەرى çeri (32b/11)

چىقا çıka (36b/5)

چوق çok (31a/12)

چېچېق çiçek (30a/8)

چۆرە çevre (52b/12)

- **Ortada yazılışı**

İçte “ç” ünsüzü çim (چ) ve cim (ج) ile yazılmıştır.

- a. **Çim “چ” İle Yazılışı**

اچۇڭ açuñ (36a/15)

اڭچە aŋçe (50a/9)

بالچىق balçıq (52b/4)

بېچۇ بېچۇ (40a/15)

بەندۈكچە bendükçe (48b/4)

اچۇردى içürdi (40b/7)

- b. **Cim İle “ج” Yazılışı**

اچىدى acidı (39a/7)

اچىراق acıraқ (55a/4)

اچلىق açlıq (30b/4)

اراجۇندۇن aracıqdan (53b/13)

اچاقلار ağaqlar (34b/10)

اچىدى édicı (47a/11)

- **Sonda Yazılışı**

İçte “ç” ünsüzü çim (چ) ve cim (ج) ile yazılmıştır.

- a. **Çim “چ” İle yazılışı**

قاچ qaç (56b/15)

- b. **Cim “ج” İle Yazılışı**

اچۇ üç (31a/2)

اچاچ ağaç (52a/8)

گۈچلە güc-ile (58a/3)

2.1.2.2. “p - b” Ünsüzlerinin Yazılışı

- **Başta Yazılışı**

Başta “p” ünsüzü pe (پ) ve be (ب) ile yazılmıştır.

a. Pe “پ” İle Yazılışı

پاره pare (30a/3)

پسن pes (39a/15)

پررلر perriler (37a/14)

پادشاه padişah (40b/5)

پیروزه piruze (3a/13)

پردسین perdesin (48a/18)

b. Be “ب” İle Yazılışı

بای bay (49a/5)

بیñ biñ (49b/15)

بگلیک beglik (38b/11)

بیرقدی bırağdı (38b/11)

بوغزه boğaza (48b/2)

بوته puta (30a/1)

• Ortada Yazılışı

a. Pe “پ” İle Yazılışı

دپلدی depeledi (33a/15)

طپمقندن tapmağdan (57a/15)

قوپن qopan (45b/8)

یپراق yapraq (50a/13)

یاپوشور yapuşur (44b/15)

قپوسین qapusin (32a/9)

b. Be “ب” İle Yazılışı

قربغه qurbağa (50b/1)

• Sonda Yazılışı

Kelimenin sonunda pe “پ” ile yazımına rastlanmamıştır.

a. Be “ب” İle Yazılışı

اڭوب añup (35a/4)

دڑتپ dürtüp (48b/3)

گلب gelüp (40b/15)

گیدپ gidüp (35a/7)

2.1.2.3. “t” Ünsüzünün Yazılışı

• Başta Yazılışı

Kelime başında “t” sesi kalın ünlülü kelimelerde tı (ط) ve te (ت) ile ince ünlülü kelimelerde ise te (ت) ile yazılmıştır. İncelediğimiz metinde kalınlık-incelik uyumsuzluğunun yanı sıra “t” ünsüzü bazen d (د) ünsüzü ile de yazılmış olup yazım konusunda bir birlik sağlanmadığı görülmektedir.

a. “Tı” (ط) İle Kalın Ünlülü Kelimelerde Yazılışı

طَلْدِي ʔaldı (50b/3)	طَائِلَا ʔaıla (39a/3)
طَاغ ʔağ (39a/3)	طَامُو ʔamu (47b/ 8)
طُوْرْدِي ʔurdi (52a/8)	طَاشْرَه ʔaşra (53a/8)

b. “Te” İle Kalın Ünlülü Kelimelerde Yazılışı

تَاڤْرِي ʔaıri (51a/1)	تَمَار ʔımar (57a/11)
------------------------	-----------------------

c. “Te” İle İnce Ünlülü Kelimelerde Yazılışı

تَكُر ʔekür (37b/11)	تَن ʔen (55a/1)
تَيز ʔéz (32a/12)	تُورْبَه ʔürbe (49b/5)

• Ortada Yazılışı

Kelime içinde “t”sesi kalın sıradan kelimelerde tı (ط) ve te (ت) ile ince sıradan kelimelerde ise te (ت) ile yazılmıştır.

a. “Te” İle Kalın Ünlülü Kelimelerde Yazılışı

أَرْتُق ʔartuğ (35a/15)	أَتَار ʔatar (33a/11)
دُوتَه ʔuta (30b/11)	دَارْتَر ʔartar (33a/10)
بَالْتَار ʔaltalar (32b/12)	أَلْتَجِي ʔaltıncı (41b/9)

b. “Te” İle İnce Ünlülü Kelimelerde Yazılışı

بَئْرَسِين ʔetersin (33a/15)	أَتِي ʔeti (38b/12)
كُتُور ʔetür (34a/13)	كُتْدِي ʔitdi (30b/12)

دُرْتُبُ dürtüp (48b/3)

أَيْتِدِي eyitdi (52a/13)

- **Sonda Yazılışı**

Kelime içinde “t” sesi kalın sıradan kelimelerde tı (ط) ve te (ت) ile ince sıradan kelimelerde ise te (ت) ile yazılmıştır.

a. “Te” İle Kalın Ünlülü Kelimelerde Yazılışı

أَت at (30b/11)

قُرْتُ kırt (33a/13)

b. “Te” İle İnce Ünlülü Kelimelerde Yazılışı

أَوْتُ evet (41b/13)

أَيْت eyit (47b/10)

2.1.2.4. “s” Ünsüzün Yazılışı

- **Başta Yazılışı**

Kelime başında “s” ünsüzü kalın ünlülü kelimelerde sad (ص) ve sin (س) ile ince sıradan kelimelerde ise sin (س) ile yazılmıştır. Fakat ele almış olduğumuz metinde kalın ünlülü kelimelerin yazımında bir birlik bulunmamaktadır.

a. Sad (ص) İle Kalın Ünlülü Kelimelerde Yazılışı

صَاغُ şağ (33b/1)

صَرَغْدِي şarkdı (30a/9)

صَاتْدِي şatdı (49b/14)

صَوْرَة şoñra (30a/10)

b. Sin (س) İle Kalın Ünlülü Kelimelerde Yazılışı

سَاغِي saçı (44b/10)

سَاغْلَة sağla (47b/4)

سَاغُو sağū (35a/4)

سَوَاشِن savaş (48a/13)

c. Sin (س) İle İnce Ünlülü Kelimelerde Yazılışı

سِزَة size (33a/11)

سِن sen (33a/14)

سِكِز sekiz (42a/3)

سَوْدُونْ sevdün (49b/13)

- **Ortada Yazılışı**

Kelime içinde “s” ünsüzü kalın ünlülü kelimelerde sad (ص) ve sin (س) ile ince ünlülü kelimelerde ise sin (س) ile yazılmıştır.

- a. **Sad (ص) İle Kalın Ünlülü Kelimelerde Yazılışı**

أَصْلُو uşlu (52a/10)

بَاصِدْ basdı (31b/13)

- Sin (س) İle Kalın Ünlülü Kelimelerde Yazılışı**

وَارِسَةَ varısa (36a/4)

يُخْسَهُ yoħsa (55b/12)

- b. **Sin (س) İle İnce Ünlülü Kelimelerde Yazılışı**

بِسْئِدِي bésledi (53a/3)

أَكْسِيْلَةَ eksile (49a/6)

أُسْتَيْتَهُ üstine (51b/5)

وَرَأْسِيْنَ veresin (39b/15)

- **Sondaki Kelimedede Yazılışı**

Metinde kelime sonunda “s” ünsüzü ile biten Türkçe kelimeye rastlanmamıştır.

2.1.2.5. “ñ” Ünsüzünün Yazılışı

Damak ñ’si ünsüzü Eski Türkçede ortaya çıkmış olup Eski Anadolu Türkçesinde varlığını sürdürmüştür. Damak ñ’si, kelimenin başında kullanılmamıştır.

- **Ortada Yazılışı**

Kelime içinde “ñ” ünsüzü kef (ك) ve üç noktalı kef (كْ) ile yazılmıştır.

- a. **Kef (ك) İle Yazılışı**

صُكْرَةَ şoñra (31b/9)

سُكُوْكُلَرِي süñükleri (38b/12)

تَاڤْرِي tañrı (51a/1)

يَاكْنَامِشْ yañılmamış (43a/11)

- b. **Üç Noktalı Kef (كْ) İle Yazılışı**

صُفْرَةَ soñra (51b/14)

يَا نَا yaña (33a/1)

طَائِلًا tañla (39a/3)

يَالَانُوزُ yalañuz (38b/3)

- **Sonda Yazılışı,**

Kelime sonunda “ñ” ünsüzü kef (ك) ve üç noktalı kef (ك) ile yazılmıştır.

- a. **Kef (ك) İle Yazılışı**

أَنْوُكْ anuñ (34b/2)

دِلَاكُوكْ dilegüñ (54a/1)

أَيْدُوكْ eydüñ (58a/13)

يَيْرُوكْ yérüñ (58a/9)

- b. **Üç Noktalı Kef (ك) İle Yazılışı**

صُوكْ soñ (39b/14)

أُوكْ evüñ (34b/11)

غِشَلِرُوكْ gişilerüñ (47b/6)

دَكِيزُوكْ deñizüñ (34b/15)

2.1.2.6. “k” Ünsüzünün Yazılışı

- **Başta Yazılışı**

Kelime başında “k” ünsüzü kef (ك) ile ve nadiren de olsa üç noktalı kef (ك) ile yazılmıştır.

- a. **Kef (ك) İle Yazılışı**

كِيچُوكْ kiçük (38b/3)

كِيچِيسِي keçisi (39a/3)

كَنْدُوكْ kendü (30a/4)

كَسْدِي kesdi (51b/13)

- b. **Üç Noktalı Kef (ك) İle Yazılışı**

غِشَلِرُوكْ gişiler (47b/6)

- **Ortada Yazılışı**

Kelime ortasında “k” ünsüzü kef (ك) ile ve nadiren de olsa üç noktalı kef (ك) ile yazılmıştır.

- a. **Kef (ك) İle Yazılışı**

اَكْسُوْكَ eksük (51a/9)

اَكْسِيْلَه eksile (49a/6)

اَسْكِمِشْ eskimiş (38b/12)

كَرْكُلُوْ gereklü (33a/15)

b. Üç Noktalı Kef (ك) İle Yazılışı

كُوْشِكِي köşki (51a/12)

- Sonda Yazılışı

Kelime sonunda “k” ünsüzü kef (ك) ile yazılmıştır.

a. Kef (ك) İle Yazılışı

بُلُوْكَ bölük (41a/10)

اَكْسُوْكَ eksük (51a/9)

دِيْلَاكَ dilek (30b/6)

دُوْلَاكَ dölek (48b/11)

دِرْلِيْكَ dirlik (51b/12)

چِيْچِيْكَ çiçek (30a/8)

2.1.2.7. “g” Ünsüzünün Yazılışı

- Başta Yazılışı

Kelime başında “g” ünsüzü kef (ك) ile yazılmıştır.

a. Kef (ك) İle Yazılışı

گِرُوْ gerü (30b/6)

گِلْدِيْ geldi (38b/1)

گِمِيْ gemi (38b/4)

گُوْمَه göme (32b/6)

گُوْزْلُوْ gözlü (41b/2)

گُوْمِيْشِيْلَه gümüş-ile (36a/12)

- Ortada Yazılışı

Kelime başında “g” ünsüzü kef (ك) ve üç noktalı kef (ك) ile yazılmıştır.

a. Kef (ك) İle Yazılışı

بِيْگَلِيْكَ beglik (33b/7)

بُوْغُوْنُ bugün (53b/10)

جِيْغَه cenge (33b/7)

دِيْغِدِيْ degdi (40a/10)

دَغُولْدِي degüldi (42a/6)

دِيرْغُورْدِي dirgürdi (45b/8)

b. Üç Noktalı Kef (ك) İle Yazılışı

دَغِينْ degin (37b/12)

دَغُولْمِي degül-mi (48b/4)

اَوْرْغُرْدِي öğrenürdi (35b/8)

• Sonda Yazılışı

Kelime başında “g” ünsüzü kef (ك) ve üç noktalı kef (ك) yazılmıştır.

a. Üç Noktalı Kef (ك) İle Yazılışı

بَغْ beg (32a/1)

2.1.3. Bitişik Yazılan Kelimeler

دَغُولْمِي degülmi (48b/4)

اَوْلُومِي ölümi (55b/15)

حَرَابْمِي harābmı (55b/12)

اَوْدُونْمِيدِي öndünmidi (38a/9)

شَوْرَامِيدِي şoñramıdı (38a/9)

اَوْغَلَانْدُون oğlanıdun (57a/8)

يَاْزَلْمِشِيدِي yazılmışıdı (50a/11)

دِيرْدِي déridi (32a/12)

دِيرِيكَنْ diriyiken (37a/3)

حَطْلَا hattıla (50a/11)

اَشْهَابِلَا aşhābıla (58b/13)

اَوْلْدُغِيچُون olduğıçün (44b/6)

اَنُچُون anuñçün (41a/6)

نَكِم nekim (36b/2)

2.2. Ses Bilgisi

2.2.1. Ünlüler

İncelediğimiz metinde Eski Anadolu Türkçesi döneminde kullanılan a, e, é, ı, i, o, ö, u, ü olmak üzere dokuz ünlünün tümü karşımıza çıkmaktadır.

2.2.1.1. Ünlü Değişmeleri

2.2.1.1.1. i > é Değişmesi

Bu ses hâdisesi eserde diğer Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde olduğu gibi karışıktır. Ele aldığımız metinde bulunan kelimelerin kökeninde bazen “e” bazen “i” ile yazılmış olması, bize “e” ile “i” arasında bir sesin varlığını yani kapalı “é”nin varlığını göstermektedir. Fakat bu ses meselesi üzerine yapılan araştırmalara rağmen kesin bir görüş birliğine varılmış değildir.⁸

Kapalı /e/ sesi Anadolu ağızları açısından fonemik değere sahip olmakla birlikte Türkçenin dokuzuncu ünlüsü olarak kabul edilir.⁹

Eski Anadolu Türkçesinde genellikle / ى / harfi veya yalnız esre ile / . / yazılmış olan kapalı é ünlüsü metnimizde genellikle / ى / ile gösterilmiştir. Ayrıca Oğuzların büyük bir bölümünün kapalı é’yi benimsediklerini göz önünde bulundurarak¹⁰ metinde kapalı “é ” işaretinin kullanılmasında herhangi bir sakınca görülmemiştir.

Metnimizde “é” şeklinde geçen fakat bugün “e” olarak telaffuz edilen kelimeler:

gérü	(30a/6)	dé	(37a/1)
dévler	(36a/8)	édici	(47a/13)
érişti	(39a/4)	yétmiş	(35a/13)
éy	(33a/12)	géce	(36b/9)
béş	(55b/14)	vérdi	(57b/9)
yédi	(30b/5)	yéter	(33a/9)
yér	(36a/11)	yég	(35b/15)

⁸ Ergin, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayınları, İstanbul, 1990, s. 77.

⁹ Erdem, Mehmet Dursun-Gül, Münteha, “Kapalı E (è) Sesinin Anadolu Ağızları Açısından Eski Anadolu Türkçesindeki Durumu”, *Karadeniz Araştırmaları*, Güz 2006, s. 142.

¹⁰ Korkmaz, Zeynep, *Türkiye Türkçesinin Temeli Oğuz Türkçesinin Gelişimi*, TDK Yayınları, Ankara, 2013, s. 45.

Metnimizde “é” seklinde geçen fakat bugün “i” olarak telaffuz edilen bazı kelimeler de Şunlardır:

gey-	(33a/6)	geyesi	(52b/13)
béter	(33a/15)	éŐit	(47b/10)

2.2.1.1.2. I > U Değişmesi

Bu ses hadisesi metinde genel itibariyle yuvarlaklaşma temayülu içindedir.

bııŐu	(40a/5)	cādū	(41a/9)
cānsuz	(41b/7)	delüluğün	(57a/11)

Eski Türkçede kelimelerin son harflerinde bulunan “G” ünsüzlerinin Batı Türkçesi dönemine geçerken kaybolması ve geride kalan ünlünün yuvarlaklaŐması ele aldığımız metinde de görülmektedir:

ķapu < ķapuę < ķapıę “ķapı” (32a/9)

2.2.1.2.Ünlü Uyumları

2.2.1.2.2. Kalınlık- İncelik Uyumu

Bir kelimedede bulunan ünlülerin kalın veya ince ünlü bakımından benzeşmesine kalınlık- incelik uyumu denir. Yani Türkçe bir kelimenin ilk hecesinin ünlüsü ekler de dâhil olmak üzere kalın ise sonraki hecelerin ünlüleri kalın, ilk hecenin ünlüsü ince ise kendisinden sonra gelen hecelerin ünlüleri de ince olur.

Diğer bir adıyla damak uyumu olan kalınlık- incelik uyumu Eski Türkçeden günümüz Türkçesine kadar sağlam bir uyum içinde olduğunu görmekte birlikte metindeki kelimelerde de bu uyum kendini sağlam bir Şekilde göstermektedir.

yaşına (33b/9)	mermerden (36a/10)
evleri (42b/6)	yazılmış (50a/4)
ķuŐluk (39a/1)	yedinci (55a/7)

odlu (47b/7)

nesne (44b/9)

dirildi (31a/14)

ķurbaķanuń (50b/2)

Eserde “ile”, “içün” edatları ve “i-“ yardımcı fiili kelimeyle bitişik yazıldığında dil uyumuna uyduğunu görürüz.

dost+ıla (52a/1)

anuń+ıla (31b/7)

anuń+çun (56a/3)

ķarb+ıla (46a/3)

güç+ile (58a/3)

taş+ıla (37a/15)

ķasta+yıdı (39b/1)

gün+idi (38b/13)

günlücek+iiken (42a/4)

ümeti+yile (47b/13)

Bununla birlikte Türkiye Türkçesinde her zaman ince sıradan yazılan ve dil uyumuna aykırı olan “+ki” aitlik eki ile “+dAş” eki eserimizde kalınlık-incelik uyumuna uyduğunu görürüz.

ağzındağı (52b/7)

arasındağı (35a/10)

ķardaş (52a/1)

ķarındaşum (52a/9)

2.2.1.2.2. Düzlük- Yuvarlaklık Uyumunu

Bu uyuma dudak uyumu veya dudak benzeşmesi de denir. Türkçede düzlük-yuvarlak uyumunun kural hâline gelmesi Eski Anadolu Türkçesi döneminden sonra olduğu için metnimizde de düzlük-yuvarlaklık uyumundan bahsetmek mümkün değildir.

2.2.1.2.2.1. Kelimelerdeki Yuvarlaklaşmalar

2.2.1.2.2.1.1. Sebebe Bağlı Olan Yuvarlaklaşmalar

a. G Seslerinin Düşmesi Sonucu Oluşanlar

Eski Türkçede birden fazla heceli kelimelerin sonundaki “G” sesleri, Eski Anadolu Türkçesinde düşerek kendisinden önce gelen düz ünlülerin yuvarlaklaştırmıştır.

adlıg > adlu (34a/9)

Eserde “G” seslerinin düşmesine rağmen ünlüsü yuvarlaklaşmayan kelimeler de mevcuttur:

ellig > elli (48a/10)

dirig > diri (31a/12)

çerig > çeri (32b/11)

katıg > katı (30b/4)

b. Dudak Ünsüzlerinin Ünlüyü Yuvarlaklaştırması

Metinde geçen dudak ünsüzleri kelime içinde bulunan ünlülerinin yuvarlaklaşmasına sebep olmuştur.

demür (55b/7)

kerpüc (51a/13)

yavuz (55a/8)

delü < télve

c. Yapım Eklerindeki Yuvarlaklıklar

oğlancuk (38a/13)

ayblu (54a/9)

aracukda (36b/1)

bıçgu (40a/5)

karıcuk (38a/7)

yanuk (37b/12)

d. +ArU Yön Gösterme Eki

yoqaru (35a/8)

ilerü (33b/6)

2.2.1.2.2.1.2. Sebepsiz Yuvarlaklaşma

Bazı kelimelerde bulunan yuvarlaklaşmalar, yukarıda gösterdiğimiz sebeplerden hiçbirine bağlı olmaksızın Eski Türkçede olduğu gibi yuvarlak ünlülü olarak Eski Anadolu Türkçesinde de devam edilegelmiştir.

degül (32b/2)

sağı (48b/12)

karşu (31b/10)

yılduzlar (58a/9)

altun (36a/3)

2.2.1.2.2.2. Eklerdeki Yuvarlaklaşmalar

2.2.1.2.2.2.1. Yuvarlak Ünlü Taşıyan Ekler

Eski Anadolu Türkçesinin, Eski Türkçe ve Orta Türkçenin ses düzeninden farkı, düz ünlülü köklere eklerin yuvarlak ünlülü biçimlerinin eklenmesidir.¹¹

Ele aldığımız bazı kelimelerin eklerinde Eski Türkçeden beri yuvarlak ünlülü olup Eski Anadolu Türkçesinde de devam edegelmiştir. Fakat bazı eklerin yazımı çeşitli sebeplere bağlı olarak sonradan yuvarlaklaşmıştır. Dolayısıyla bu ekleri, aslında yuvarlak ünlülü olan ve ünlüsü sonradan yuvarlaklaşmış olan ekler olmak üzere iki başlık altında ele alacağız.

2.2.1.2.2.2. Aslında Yuvarlak Ünlülü Olan Ekler

-sUn teklik 3. şahıs Emir Eki

Bu ek Eski Türkçede -zUn / -sUn / -Zu / -sU / -çUn şeklinde idi. Batı Türkçesine “-sUn” şekli geçmiştir.¹² Eserimizde bu ekin ünlüsü hep yuvarlaktır.

istesün (45a/5)

eyitsün (47b/10)

vérsün (30b/15)

görmesün (52b/11)

-dUr / -dUrUr Bildirme Eki

Eserde “tur-“ fiilinin geniş zaman şekli olan “durur”dan gelişen teklik 3. şahıs bildirme eki, Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesinin diğer metinlerinde olduğu gibi hep yuvarlak ünlülüdür.

anasıdur (31a/3)

baylıkdur (55a/7)

cihandur (55a/11)

ğardaşdur (35b/4)

-dUr Fiilden Fiil Yapan Ek

Bu ek metnimizde hep yuvarlak ünlüdür.

ağdurdılar (41b/8)

ğaldurmayaydum (53a/15)

tapduram (57a/15)

ğoldurdı (37a/15)

¹¹ Küçük, Murat, *Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası Kur'an Tercümesi*, TDK Yayınları, Ankara, s. 40.

¹² Ergin, Muharrem, a.g.e., s. 309.

-GU Fiilden İsim Yapma Eki

bıçğu (40a/5)

-DUK Sıfat-fiil Eki

Bu ek eserimizde diğer Eski Anadolu Türkçesinin metinlerinde ve Eski Türkçede olduğu gibi hep dar-yuvarlaktır.

vérdüğinden (58b/8)

uğraduğı (43a/3)

geldügi (32a/4)

çıkdüğı (39a/7)

-Up / -UbAn Zarf-fiil Eki

İncelediğimiz eserde “-Up” ve genişletilmiş şekli “-UbAn ” hep yuvarlaktır.

temessük édüben (49a/10)

ıtama‘ édüben (49a/5)

dutup (31b/10)

sanup (37a/4)

+ArU Yön Gösterme Eki

Eski Türkçede “+GArU” şeklinde olan bu ek Eski Anadolu Türkçesine geçerken ekin başındaki “G” sesleri düşerek “+ArU” şeklini almıştır.

yoğaru (56b/11)

ilerü (39b/3)

2.2.1.2.2.2.3. Ünlüsü Sonradan Yuvarlaklaşmış Olan Ekler

+(U)m Teklik 1. Şahıs İyelik Eki

Eski Anadolu Türkçesinde ve metnimizde “m” dudak ünsüzün etkisiyle hep yuvarlak ünlülü olarak kullanılmıştır.

elüm (53b/6)

ömrüm (53b/5)

ümmetüm (52a/5)

yérüm (51a/2)

+(U)ñ Teklik 2. Şahıs İyelik Eki

İncelediğimiz metinde hep yuvarlak ünlülü olarak kullanılmıştır.

ođluñ (37a/7) sözüñ (57a/4)

erüñüñ (54a/8) dileğüñ (54a/1)

+(U)ñUz Çokluk 2. Şahıs İyelik Eki

ölümüñüz (45b/8) taşıñuz (48b/6)

canuñuz (45b/4) dilüñüz (45b/7)

+Uñ / +nUñ İlgi Hâl Eki

Eski Türkçede eklendiği kelimenin ünlüsüne göre değişiklik gösteren bu ekler, Eski Anadolu Türkçesinde ve ele aldığımız eserde hep yuvarlak ünlüdür. Bu yuvarlaklaşma “ñ” tesiriyle olmuştur. Nitekim 2. şahıs Uñ / nUñ iyelik eklerindeki yuvarlaklığın da “ñ”den geldiği düşünölmektedir.¹³

çerinüñ (33b/1) birünüñ (46b/11)

deñizüñ (34b/15) evüñ (34b/7)

+IU İsimden İsim Yapan Ek

Eski Anadolu Türkçesinde hep yuvarlak ünlülü olarak karşımıza çıkan bu ek Eski Türkçede “+IIG / +IUG” hem düz hem yuvarlak olarak kullanılmıştır. Bu ekteki yuvarlaklaşmanın sebebi “+G” seslerin Batı Türkçesi döneminde düşmesinden kaynaklanmıştır.

adlu (34a/9) kaçlu (54b/3)

mihrāblu (35a/1) tatluraķ (55a/6)

+sUz İsimden İsim Yapan Ek

İsimden isim yapan “+sIz / +sUz” ekleri Eski Türkçede uyum dahilinde olup Eski Anadolu Türkçesi döneminde ünsüz düşmesi sonucuyla yuvarlaklaşma

¹³ Timurtaş, Faruk Kadri, *Eski Türkiye Türkçesi*, Akçay Yayınları, Ankara, 2005, s. 50.

temayülüne giren “+IU” ekinin etkisiyle ve anoloji yoluyla meydana gelmiştir.¹⁴ Metinde bu ekler hep yuvarlak ünlüdür.

cansuz (41b/7) hêsapsuz (48a/13)

ısuz (37b/12) hîlâfsuz (42a/15)

-dU-m Teklik 1. Şahıs Görülen Geçmiş Zaman Eki

Birinci teklik şahısta yuvarlaklaşmanın sebebi dudak ünsüzünün etkisi ile olmuştur. Metinde bu ek hep yuvarlak ünlüdür.

aldum (53b/9) kıldum (47a/13)

érüşdüm (35b/9) bildüm (42b/15)

-dU-ñ Teklik 2. Şahıs Görülen Geçmiş Zaman Eki

İncelediğimiz metinde hep yuvarlak ünlülü şekli mevcuttur.

eglendüñ (42b/12) érişdüñ (35b/9)

bitdüñ (37a/1) düzmedüñ (53a/1)

-dU-K Çokluk 1. Şahıs Görülen Geçmiş Zaman Eki

Metinde bu ekin ünlüsü hep yuvarlaktır. Bu yuvarlaklaşmanın sebebini ise Eski Türkçe döneminden beri yuvarlak ünlülü olarak kullanılan “+dUK” sıfat-fiil ekine benzediği şeklinde açıklayabiliriz.

beyān étdük (40a/15) vérübirdük (39b/2)

dédük (37b/14) kişilerdük (31a/15)

+dU-ñUz Çokluk 2. Şahıs Görülen Geçmiş Zaman Eki

Metnimizde bu ekin yuvarlak ünlülü hâline sadece bir kelimedede rastlanılmıştır.

¹⁴ Timurtaş, a.g.e., s. 50.

nazar étseyidüñüz (48a/15)

-Ur Geniş Zaman Eki

Sondaki harfi ünsüz olan kelime ve gövdelerden sonra gelen geniş zaman eki olan “-Ur” düzlük-yuvarlaklık uyumu dışında kalmış olup hep yuvarlak ünlülü olarak kullanılmıştır.

alur (48b/2)

diri kıllur (47a/15)

eytür (30a/14)

görür (44b/15)

-sUn Teklik 3. Şahıs Emir Eki

nişan olsun (30b/14)

varsun (54a/10)

bildürsün (58a/14)

istesün (45a/5)

-AlUm Çokluk 1. Şahıs Emir Eki

“m” dudak ünsüzünün etkisi ile kendisinden sonra gelen ünlüyü yuvarlaklaştıran bu ekin metinde de kullanılışı yuvarlaktır.

uyalum (32a/1)

bilelüm (57b/5)

vérelüm (57b/11)

öldürelüm (41b/1)

-(U)ñ çokluk 2. Şahıs Emir Eki

Metnimizde 2. Şahıs çokluk eki olan -(U)ñ yuvarlak şekilde karşımıza çıkar. Yuvarlaklaşma sebebinin ise daman ñ’si olduğu düşünülmektedir.

varuñ (57b/11)

bilüñ (47a/4)

gelüñ (38a/5)

-vUz / -Uz çokluk 1. Şahıs Bildirme Eki

Dudak ünsüzü olan “v”nin etkisi ile ekte yuvarlaklaşma meydana gelmiştir.

bilürüz (33a/9)

getürevüz (45a/8)

ımanavuz (58b/15)

olusavuz (37a/10)

+dUr Teklik 3. Şahıs Bildirme Eki

baylıkdur (55a/7)

anasıdur (31a/3)

béşdür (38a/2)

degüldür (52b/5)

-Ur Sıfat-fiil Eki

yapışur (44b/15)

-dUK Sıfat-fiil Eki

dédügi (39b/5)

geldügi (32a/4)

-dUKcA Zarf-fiil Eki

Sıfat-fiil eki olan eşitlik eki “-çA” ile “-dUK” görülen geçmiş zaman ekinin birleşmesinden oluşan bu ek, metinde üç kelimedede görülmüştür.

vardukça (31b/11)

belürdükçe (33b/10)

geldükçe (32a/11)

-Up Zarf- fiil Eki

añup (35a/4)

çıkup (31a/6)

dürtüp (48b/3)

yürüyüp (34b/5)

-mur Fiilden İsim Yapan Ek

Dudak ünsüzü olan “m”nin etkisi ile yuvarlaklaşan bu ekin örneği sadece bir kelimedede karşımıza çıkmaktadır.

yağmur (30b/5)

-GUn Fiilden İsim Yapan Ek

Metnimizde sadece iki kelimedede görülmüştür.

kırgun (31a/11)

kaçkun (38b/6)

+sul İsimden İsim Yapan Ek

Sadece bir kelimedede örneği görülmüştür.

yoğsulın (57a/13)

+cUK İsimden İsim Yapan Ek

Metinde genel olarak yuvarlak ünlüdür. Bir örnekte dar-düz ünlü olarak geçtiğini görürüz.

gölgecük (52b/15)

aracuk (36b/11)

karıcuk (38a/7)

oğlancuk (38a/13)

-Uğ Fiilden İsim Yapan Ek

Ekin yardımcı ünlüsü yuvarlak olmakla birlikte metnimizde iki kelimedede görülmüştür.

bölük (41a/10)

süñükleri (32b/12)

artuk (35a/5)

-U / -I Fiilden İsim Yapan Ek

İncelediğimiz metinde bu ek yuvarlaklaşma temayülündedir. Düz-dar ünlü şekli sadece bir kelimedede görülmüştür.

kokularla (36a/14)

ötüri (51b/9)

ötürü (34b/5)

-I / -U Zarf-fiil Eki

Eserimizde “-I / -U” şekli genel olarak tasvir fiillerinde kullanılmıştır.

déyü (30a/7)

ulaşdurı (58a/4)

+(U)mUz Çokluk 1. Şahıs İyelik Ekleri

Dudak ünsüzü “m”nin etkisi ile yuvarlaklaşan bu ekin asıl ünlüsü, incelediğimiz eserde sıklıkla kullanılmamakla birlikte her zaman yuvarlaktır.

Tañrılarumuz (57b/12)

naql étdüğümüz (39a/11)

peygambarumuzdur (45b/6)

zıkr étdüğümüz (35a/10)

-dUr Fiilden Fiil Yapan Ek

ağdurdılar (45b/8)

qaldurmayaydım (53a/15)

tağduram (57a/15)

ulaşdurı (58a/4)

-AlUm Çokluk 1. Şahıs İstek Eki

uyalum (32a/11)

édelüm (32a/1)

gelelüm (37b/13)

vérelüm (57a/11)

2.2.1.2.2.3. Düz Ünlü Taşıyan Ekler

Eski Anadolu Türkçesi dönemde kelimeler yuvarlaklaşma eğiliminde olmasına rağmen incelediğimiz metinde bazı ünlülerin Eski Türkçeden beri düz-dar şeklinin korunduğunu görmekteyiz.

+(y)I / +nı Yükleme Hâli Eki

Hem isimlerden sonra gelen “+I”, hem zamirlerden sonra gelen “+nI” yükleme hâli eki hep dar-düzdür.

qarıncayı (50b/5)

nesneyi (50a/6)

bunı (32b/2)

beni (38b/5)

+I / +sI Teklik 3. Şahıs İyelik Eki

Bu ekler metinde hep uyum dışı kalmıştır.

amucası (30b/4)

anası (39b/10)

birisi (34b/2)

burunı (30a/9)

+(y)İLA Vasıta Hâli Eki

adıyla (36b/13)

anuñıla (31b/7)

nesneyile (35b/9)

balçıkıyıla (52b/5)

+KI Aitlik Eki

ağzındağı (52b/7)

arasındağı (35a/10)

evvelki (42b/3)

üstündeki (52b/13)

+ICI İsimden İsim Yapan Ek

véricidür (50a/5)

alıcınuñ (48a/5)

tesbîh édici (47a/13)

yaradıcısı (58a/8)

+ncI İsimden İsim Yapan Ek

yédinci (55a/11)

altıncı (41b/9)

otuzuncı (47b/14)

sekizinci (44b/14)

-ş Fiilden Fiil Yapan Ek

tıruşıcağ (33a/4)

uruşu (42b/5)

-sIn teklik 2. Şahıs Eki

gelürsin (50b/7)

bulasın (50a/12)

yararsın (36b/10)

gelürsin (50b/7)

-sIz Çokluk 2. Şahıs Eki

añmazsız (48b/5)

gülersiz (48a/14)

édersiz (51a/15)

bilmezsiz (48a/14)

-AyIn Teklik 1. Şahıs Emir Eki

Metinde bu ek çok fazla kullanılmamakla birlikte “-AyIm” şekline rastlanmamıştır.

bulandırayın (52a/15)

varayın (52a/14)

göreyin (32a/12)

cenk édeyin (33a/6)

-gil Teklik 2. Şahıs Emir Eki

Eserde sadece iki kelimedede geçmekte olup kalın sıradan hâline rastlanmamıştır.

bilgil (49a/6)

yémegil (52b/8)

+sIn Teklik 2. Şahıs Bildirme Eki

nesin (36b/10)

bitersin (33a/15)

ağaçsın (36b/14)

çerisin (47a/1)

-IsAr Gelecek Zaman Eki

içiser (44a/10)

depeleyiser (42a/13)

defn olısar (42a/14)

kığırdsar (47b/9)

-mİş Öğrenilen Geçmiş Zaman Eki

bezenmiş (54a/5)

kalmış (42b/6)

ölmiş (42b/6)

yazılmış (50a/4)

-di Teklik 3. şahıs Görülen Geçmiş Zaman Eki

yatdı (37b/12)

kaynadı (43b/11)

depeledi (30a/3)

döndi (30b/7)

-IcAķ Zarf-fiil Eki

alıcak (32b/5)

varıcak (40b/8)

gelicek (30b/10)

éşidicek (33a/11)

-IncA Zarf-fiil Eki

Eski Türkçede “-GIncA” ekinin, ön sesteki “G” ünsüzlerinin eriyip kaybolmasıyla meydana gelmiş olan bu ek, Eski Anadolu Türkçesinde hep düz olarak kullanılmıştır.¹⁵

ardınca (57a/5)

çıkınca (38b/3)

ölince (32a/2)

édince (30a/1)

-mİş Sıfat-fiil Eki

kaçmış kişiler (31a/15)

gömmiş yer (43a/10)

mI Soru Eki

İncelediğimiz metinde nadiren kelimelere bitişik yazıldığı görülse de bu ek hep düz-dar ünlülü şeklinde karşımıza çıkar.

şapan-ıla mı (33a/13)

er mi (56a/3)

öñdünmidi (38a/9)

soñramıdı (38a/9)

2.2.2. Ünsüzler

2.2.2.1. Ünsüz Uyumu

Ünsüz uyumu, yan yana gelen tonlu ünsüz ve ünlülerden sonra tonlu, tonsuz ünsüzlerden sonra genellikle tonsuz ünsüzlerin gelmesi temeline dayanan uyumdur.¹⁶ Fakat bu uyum, incelediğimiz metinde tutarlı bir durum sergilememektedir. Örneğin bir kelimenin ünsüzünün sedalı ya da sedasız oluşu fark etmeksizin daima d (ɗ) ile gösterilmekte ve bu durum, imla meselesi konusunda bir birlik olup olmadığı konusunda kesin bir yargıda bulunmanın doğru olmadığını göstermektedir.¹⁷

+dA Bulunma Hâl Eki

¹⁵ Korkmaz, a.g.e., s.117.

¹⁶ Yelten, Muhammet, *Eski Anadolu Türkçesi ve Örnek Metinler*, “İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını”, İstanbul, 2009, s. 91.

¹⁷ Timurtaş, Faruk Kadri, *Küçük Eski Anadolu Türkçesi Grameri*, “Türkiyat Mecmuası” (Cilt 18), 1976, s. 345.

altında (51b/7)

arada (50b/7)

cihanda (55a/6)

ķarañulıkda (44a/12)

ortasında (34a/6)

yanında (44b/2)

+dAn Ayrılma Hâl Eki

yanından (44b/5)

yağdan (32a/5)

yaşından (35a/7)

toğusından (45a/1)

ıapmaıdan (57a/15)

sudan (50b/15)

-dl Görülen Geçmiş Zaman Eki

şordı (31a/14)

şındı (33b/4)

sarkdı (30a/4)

öldürdi (34b/2)

olındı (41b/13)

ķusdı (39a/2)

-dUK Sıfat-fiil Eki

dédügi (39b/15)

vérdüğinden (55b/8)

dédüğümdür (47b/10)

eglendüğinde (38b/13)

va' de étdügi (37b/10)

naıł étdüğümüz (43a/2)

+dUr 3. Teklik şahıs Bildirme Eki

baylıııdur (55a/7)

meşhürdur (34a/2)

peygamberıdur (34a/4)

vardur (44a/11)

yaratmıııdur (50b/9)

yaıııdur (35a/11)

2.2.2.2.Ses Hadiseleri

“Bütün sesler, dil birliklerinde keyfi bir şekilde yan yana gelmezler. Bazı sesler, bazı seslerle birleşmez, bazı sesler gramer birliğinin bazı yerlerinde kendilerini muhafaza edemez; bazıları birbirleriyle yer değiştirmek ister; bazıları yanlarındaki

sese tesir eder; bazıları birbirine karışır; bazıları değişir; hülâsâ, bir gramer birliğinde bir araya gelen sesler muayyen bir nizam dâhilinde birbirlerine bağlanır ve birliklerini devam ettirirler.”¹⁸ Dilin yaşayan bir varlık olması ve sürekli gelişim seyretmekte olması sebebiyle dilin bu gelişim sürecinde bazı ses değişikliklerine tanıklık ederiz.

2.2.2.2.1. Ünsüz Değişmeleri

2.2.2.2.1.1. Sızıcılaşma

ķ > ħ

Türkçe kelimelerin başında “h” ünsüzünün bulunmadığı için “h” ile başlayan kelimeler Eski Türkçede “ķ” sesi ile karşılanmaktaydı. İncelediğimiz eserde bu sızıcılaşma hâdisesi sadece iç seste görülmektedir. Türkçe kökenli kelimelerin iç seslerinde bulunan “ħ”lar aslında “ķ”dan dönüşmüştür.

daħı (30b/5)

taķı > daħı (55a/14)

yohsa (55b/12)

yohsulın (57a/13)

b > v

Eski Türkçede kelime başı, ortada ve sondaki ‘b’ler sonradan Batı Türkçesinde ‘v’ olmuştur.

bara > vara (30b/9)

bar > var (33a/13)

béribi > véribi (31b/7)

béricidür > véricidür (50a/5)

sebdüñ > sevdüñ (49b/13)

eb > ev (34b/7)

ķaravaşıñ (49b/14)

béribi- > véribidiler (58a/13)

d / đ > y

Bu ses değişmesi incelediğimiz eserde iç ve son seste görülmektedir. Eserimizden bu konuyla ilgili şu örnekleri verebiliriz.

ađruķ > ayruķ (36b/12)

boğ > boy (36a/6)

¹⁸ Ergin, a.g.e., s. 50-51.

koğ- > koy- (38b/11)

adağ > ayağını (41b/2)

eğgü > eyü (47b/4)

boğ > boy (36a /6)

ağrıl- > ayrıl- (55a/1)

keç- > gey- (33a/9)

2.2.2.2.1.2. Dudaksılaşma

g / ğ > v

Eski Türkçede kelime içinde bulunan “G” ünsüzleri Eski Anadolu Türkçesi dönemine geçildiğinde “v”ye dönüştüğü görülmüştür:

soğuğ > sovuğ (35b/7)

Eski Türkçede kelime başında, ortasında veya sonunda bulunan “G” sesleri kendini muhafaza ederken Türkiye Türkçesi dönemine geçildiğinde “v”li şekli ile kullanıldığını görmekteyiz:

döğerler > döverler (47b/8)

kulağuzlardı (31b/7)

söđdüň (57a/10)

2.2.2.2.1.3. Ötümlüleşme

k > g

Eski Türkçede kelime başında bulunan “k” sesi Batı Türkçesinde “g” sesine dönüşmüştür. Fakat bu değişimi genel bir kural olarak görmek doğru değildir. Bazı kelime başında bulunan “k” sesi “g” sesine dönüşmüş olmasına karşın bazı “k” sesi kendini muhafaza etmiştir.

Bilindiği üzere Arap imlasında bulunan “kef” (ك) harfini yazıma aktarıırken bu harfin “k” sesine mi yoksa “g” sesine mi tekabül ettiğini anlamamız güçtür. Ancak eserin bazı nüşhâlarında “g” sesini göstermek için üç noktalı kef ile yazıldığını görmekteyiz.

a. Kelime Başında Ötümlüleşme (k- > g-)

kel- > gel- (30b/8)

kün > gün (30b/8)

kemi > gemi (38a/14)

köz > göz (35a/6)

keçe > géce (36b/9)

keç- > geç- (45b/8)

kerek > gerek (33a/15)

kök > gök (55a/14)

Eserimizde “kişi” kelimesini, bazı yerlerde kef (ك) ile bazı yerlerde ise üç noktalı kef (ك) ile yazılmış olduğunu tespit ettik. Bu durum bizlere müstensih'in keyfi davrandığını kanıtlamaktadır. Bu sebeple “kişi” kelimesini metne bağlı kalmak adına “g” sesiyle almakta sakınca görmedik.

gişi (50a/10)

gişilerdür (52a/10)

gişiyidüm (51b/1)

gişilere (49a/5)

b. Kelime İçinde Ötümlüleşme (-k- > -ğ- / -k- > -g-)

Arap Alfabesiyle yazılan eserlerde “/k/, /g/” ayrımı yapılamadığı için bu ayrımı pek mümkün değildir. Eski Türkçede /k/ sesi ile başlayan kelimeler Türkiye Türkçesinde /g/ sesiyle başlamaktaydı.

tolunduğı (58a/9)

beyān étmegidi (43b/3)

bırağayın (52a/15)

dédügi (39b/5)

uçmağa (54a/3)

geçdügiçün (44b/11)

ağzındağı (52b/7)

artuğırağ (39b/7)

Bazı kelimelerde k > g değişiminin gerçekleşmediğini şu kelimelerde görüyoruz:

kendü (30a/4)

kendüzüni (41b/3)

kim (36b/2)

kimse (48a/7)

kişi (32a/7)

kez (31b/7)

t > d

taķı > daķı (30a/5)

p > b

Kelime başında veya ortasında bulunan “b” ünsüzü, “p” ünsüzünün yerine kullanılmakta ve bu durumun imlâ meselesi olduğu düşünölmektedir.

put > büt (32b/6)

parmak > barmak (56a/8)

dip > dibinde (52a/4)

ç > c

ağacın (52a/8)

acılıkdan (30b/4)

ķılıcdan (37b/7)

güc-ile (58a/3)

2.2.2.2.2. Ses Değışimleri

2.2.2.2.2.1. Ünlü Düşmesi

a. Başta Ünlü Düşmesi

uş+ol > şol (31a/6)

uş+imdi > şimdi (39a/10)

uş+öyle > şöyle (32a/2)

bo+ile > böyle (43b/5)

o+ile > öyle (32b/3)

b. Ortada Ünlü Düşmesi

Dilimizde orta heceler vurgusuzdur. Bundan dolayı kelime ortasında vokal düşmesi fazlaca görölmektedir.¹⁹

ayır-ı-ķ > ayruķ (36b/12)

besi+le- > besle- (53a/3)

eyit- > eydelüm (57a/5)

*bulğa-n- > bulan- (52b/5)

¹⁹ Timurtaş, a.g.e., s. 339.

beñiz+e- > benzer- (54b/14)

burun+ı > burnı (30a/9)

bediz-e-n- > beze-n- (54a/5)

buyur-u-ķ > buyruķ (32a/15)

kim+i-se > kimse (48a/7)

ķarın > ķarnına (38a/8)

ne+erse+ne > nesne (44b/9)

vaķıt > vaktı (50b/15)

c. Cevheri fiil olan “i-” fiili, “içün” ve “ile” edatları kendinden önceki kelime ile birleştiginde ilk ünlülerinde düşme meydana gelmektedir.

anuñçun (51b/13)

bunuñla (35b/12)

zebānilerçün (48b/14)

anuñla (54b/3)

olurmuş (45b/9)

olursa (49a/13)

ķılmışdı (34a/5)

demişdi (54a/15)

2.2.2.2.2.2. Ünsüz Düşmesi

2.2.2.2.2.2.1. /b/ Ünsüzünün Düşmesi

Eski Türkçede kelime başında bulunan “b” sesi Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde olduğu gibi ele aldığımız inceleme metinde de düşmüştür.

bol > ol (30b/14)

Eski Türkçede kelime sonunda bulunan “b” sesi Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde olduğu gibi metnimizde de düşmüştür.

sub > su (32b/8)

2.2.2.2.2.2.2. r ve l düşmesi

Eski Türkçede bulunan “ér-” fiili ve “birle” kelimesinde bulunan “r” sesleri incelediğimiz metinde orta hece düşmesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

‘Üzeyr idi (41b/9)

ne+er-ser+ne > nesne (44b/9)

bile (32b/7)

Diğer bir düşme olan “l” sesi düşmesine “oltur- ve keltür-” kelimesinde rastlamaktayız.

oltur- > oturdı (36b/5)

keltür- > getürdi (34a/13)

2.2.2.2.2.3. y düşmesi

Eski Türkçede kelime başında bulunan y sesinin incelediğimiz metinde düştüğünü gözlemledik.

yinçkel- > incelmiş (38b/12)

yinçü > incü (36a/13)

yıraq > ırakırağı (55a/10)

2.2.2.2.2.4. G düşmesi

Eski Türkçede birden fazla hece bulunduran kelimelerin sonunda bulunan “G” seslerinin inceleme metinde düştüğünü görmekteyiz. Bu eklerde bulunan “G” sesleri düşerken kendilerinden önceki düz-dar ünlüleri yuvarlaklaştırır. Düz-geniş ünlüler ise olduğu gibi kalır.²⁰

Metinde tespit ettiğimiz “G” sesi düşmelerini şu şekilde sıralayabiliriz:

a. G ünsüzlerinden önce gelen düz-geniş ünlüler korunmuştur:

niteg > nite (54a/3)

b. G ünsüzlerinden önce bulunan düz-dar ünlüler korunmuştur:

çerig > çeri (32b/11)

dirig > diri (31a/12)

katıg (30b/4)

kiçig > küçük (38b/3)

c. İncelediğimiz metinde G ünsüzünün düşmediği bir örnek ile karşılaşılmıştır:

acuğı (51b/8)

²⁰ Akalın, Mehmet, *Ahmedî'nin Dili*, “*Türk Dili Araştırmaları Yıllığı*”, 1989, s. 67.

d. G ünsüzlerinden önceki düz-dar ünlüler yuvarlaklaşmış, yuvarlak-geniş ünlüler korunmuştur:

ķamuğ > kamu (55a/7)

uluğ > ulu (30a/4)

ölüg > ölü (43a/8)

e. +IG İsimden isim yapan eklerin ünlüleri yuvarlaklaşır:

adlığ > adlu (34a/9)

‘ayblığ > ‘ayblu (54a/9)

f. Kelime içerisindeki hece başı G ünsüzleri düşmektedir:

belgür- > belürdükçe (31b/10)

kergek > gerek (33a/15)

eğgü > eyü (47b/4)

ķarınçga > ķarınca (50a/15)

g. Eski Türkçedeki yön gösterme eki +GARU, belirtme hâl eki +(I)G, yönelme hâl eki +GA > +A eklerindeki G’ler düşmüştür:

Yön Gösterme Eki +GARU

il+gerü > ilerü (39b/3)

yok+garu > yoķaru (35a/8)

Belirtme Hâl Eki +(I)G

sizi (48a/15)

anı (34a/14)

Yönelme Hâl Eki +GA > +A

aña (32a/1)

buña (32b/15)

2.2.2.2.3. Ünsüz İkizleşmesi

issi (38a/2)

ķıssa (31a/12)

elli (48a/10)

sekkiz (42a/3)

2.2.2.2.4. Ünsüz Benzeşmesi

Sedasız ünsüzlerle (f, s, t, k, ç, ş, h, p) biten bir kelimedden sonra sedalı ünsüzler (c, d, g) ile başlayan bir ek geldiğinde bu ekler sedasızlaşarak g > k, c > ç, d > t olur. Ele almış olduğumuz metinde sedalı ünsüzlerle başlayan eklerin bu kural dışında kaldığı görülmekte ve imla klişesi olarak değerlendirilmektedir.

Aşağıda tespit ettiğimiz ekler, Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde olduğu gibi metnimizde de sedalı ünsüz ile kullanılmaktadır.

2.2.2.2.4.1. İmlası Kalıplaşmış Eklerde

+dA Bulunma Hâli Eki

fetretde (43b/15) rivāyetde (42a/12)

müddetde (43b/15) aracukda (36b/11)

+dAn Ayrılma Hâl Eki

sebebden (40b/11) südden (48a/5)

kırtan (33a/14) taşdan (53b/3)

-dİ Görülen Geçmiş Zaman Eki

çıkdı (30b/11) eşitdiler (58a/11)

tevbe étdiler (39a/11) eyitdi (31a/5)

+dUr Bildirme Eki

āk olmağdur (48a/1) kardaşdur (35b/4)

béşdür (38a/2) démekdür (48a/1)

-dUr Yapım Eki

üleşdürdi (50a/1) érişdürüñ (49a/12)

2.2.2.2.4.2. Kelime İçinde Ünsüz Benzeşmesi

-t- / -d-

ardınca (40a/8) eydüñ (58a/13)

-k- / -ğ-

batduğına (44b/7) artuğırak (39b/7)

-k- / -g-

dédügi (39b/5)

içindegi (42b/6)

2.2.2.2.2.5. Ses Türemesi

2.2.2.2.2.5.1. Ünlü Türemesi

Metnimizde ünlü türemesi kelime ortasında meydana gelmektedir. Bu durum Türkçe asıllı kelimelerde çok az geçmektedir.

artuğurağ (39b/7)

ırağırağı (55a/10)

Ünlü türemesi hadisesi genellikle Arapça ve Farsça asıllı kelimelerde görülmektedir.

ğavümden (58b/9)

ğayil olmadı (43a/12)

ğavülde (31a/7)

cevmerdıraq (55b/1)

2.2.2.2.2.5.2. Ünsüz Türemesi

İncelediğimiz metinde bu ses olayı iç seslerde meydana gelmektedir.

/y/ Türemesi

Ünlü ile biten bir kelimeye ünlü ile başlayan bir ek veya bir edat geldiğinde, iki ünlü arasına bir koruyucu ünsüz olarak bir “y” sesi ortaya çıkmaktadır.

almaya (47a/12)

birlemeye (48a/13)

anasıyla (41b/12)

kendüyiçün (50a/2)

/n/ Türemesi

İyelik ekleri 3. şahıs ile isim çekim ekleri arasında türer. Bunun yanında zamirlerin çekiminde de türediğini görmekteyiz.

beg+lig+i+n+e (32b/3)

yöre+si+n+e (32b/9)

bu+n+ça (31b/11)

bu+n+da (32a/2)

bu+n+dan (33b/4)

şu+ñ+a (36b/13)

Metnimizde zamirlere gelen /n/ ünsüzü yani pronominal n'nin düştüğünü 23 örnekte görmekteyiz.

bular (31b/15)

bulara (31a/10)

bulardan (30b/8)

bularuñ (38a/12)

bularuñla (52a/6)

bularuñçun (52b/8)

2.2.2.2.2.6. Geçişme

Ünlü ile biten bir kelimeye ünlü ile başlayan bir kelime veya ek geldiğinde ünlülerden biri düşer ve birleşmeye sebep olur. Metnimizdeki bazı örnekler şunlardır:

kendü + özi > kendüzi (41b/3)

şu +ol > şol (31a/6)

bu + ile > böyle (30a/10)

ne +içün > niçin (37a/1)

2.2.2.2.2.7. Birleşme

İki kelimenin yan yana gelmesi ile oluşan ve bu seslerin kaynaşması ile ortaya çıkan ses olayına birleşme denir.

uş + imdi > şimdi (39a/9)

toğuz + on > toğsan (48b/9)

uş + bu > işbu (38b/8)

bo + ile > böyle (30a/10)

2.2.2.2.2.8. Ünsüz Tekleşmesi

Ünsüz tekleşmesi hadisesini çoğunlukla alıntı Arapça kelimelerde görmekteyiz. İncelediğimiz metinde nadir örneği olan Türkçe asıllı kelime de bu hadiseye tanıklık ederiz.

hağğ > hağ (41a/7)

şekk > şek (55a/3)

ulluğ > ulu (30a/4)

hattı > hat (50a/10)

2.2.2.2.2.9. Hece Düşmesi

Arka arkaya gelen ve ses bakımından birbirine benzeyen iki heceden birinin bazen eridiği bazen de düştüğü görülür. Böylece iki hece birleşerek tek bir hece hâline gelir.²¹

karındaş > kardaş (52a/1)

²¹ Ergin, a.g.e., s. 50.

turur > -dur / -dür

‘avratdur (55a/9)

atasıdur (31a/4)

dürlüdür (56b/15)

birdür (58a/5)

İncelediğimiz metinde “*gideyorur*” (41a/10) ve *geçeturur*” (52a/11) kelimesinde hece düşmesi beklenirken bu duruma aykırı birer örnekte karşılaştık.

2.2.2.2.2.10. Ünlü İncelmesi

Eski Türkçe döneminde kalın olan vokaller “ç, ş, y” konsonantları tesiriyle incelmıştır.²²

bıç- > biç- (40a/5)

yaşıl > yeşil (50a/10)

ayıt > eyit (47b/10)

2.2.2.2.2.11. Nöbetleşe Kullanım

cāzū ~ cādū (41a/11)

nevmîz ~ nevmîd (47a/13), (51a/5)

pazişāh ~ padişāh (51a/10), (51a/11), (51b/10)

2.2.2.2.2.12. Ünsüz Kaynaşması

Teklik 1. ve 2. şahıs zamirlerine gelen yönelme hâl ekinin gelmesiyle oluşur. Bu yönelme hâl ekinin, Eski Türkçede kullanılan “+GA” eki ile kaynaşması sonucu ortaya “ñ” sesi çıkmıştır. Aynı zamanda bu durum “yaña” kelimesinde de kullanılmıştır.

baña < ben+ga (30b/13)

saña < sen+ga (48b/10)

yaña < yan+ga (33a/1)

²² Timurtaş, a.g.e., s. 346.

2.3. ŞEKİL BİLGİSİ

2.3.1. İsim Çekim Ekleri

2.3.1.1. Çokluk Eki

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde olduğu gibi metnimizde de çokluk eki +lAr'dır.²³

an+ lar (31a/7)	bu+ lar (31b/15)
balta+ lar (32b/12)	kuş+ lar (34b/10)
taş+ lar (36a/11)	kıl+ lar (48b/1)
deñiz+ ler (52b/5)	kişi+ ler (32b/13)
yigit+ ler (45b/4)	ne+ ler (49a/1)

İnceleme metnimizde Türkçe kelimelerin yanı sıra Arapça asıllı kelimelerde çokluk eki olan “+āt” eki kullanılmıştır.

maḥlūḳāt (54b/4)	mū' cizātın (41b/14)
------------------	----------------------

Türkçe asıllı bazı kelimelerde, Eski Türkçe döneminde kullanılan “+An” çokluk eki almalarına rağmen “+lAr” çokluk eki aldığını da görürüz.

oğul+ an+lar +ı (48b/4)

2.3.1.2. İyelik Ekleri

Eski Anadolu Türkçesi döneminde dudak benzeşmesi hadisesine uymayan iyelik ekleri, bir şeye ait olma anlamını verir. 1. ve 2. teklik ve çokluk ekleri daima yuvarlak iken 3. teklik ve çokluk ekleri düz ünlüdür.²⁴

- **Teklik 1. şahıs +(U)m**

Metnimizde 1. teklik iyelik ekinden önce gelen yardımcı ünlü hep yuvarlak şekillidir.

karındaş+ um (52a/9)	baş+ um (53a/14)
-----------------------------	-------------------------

²³ Türk, Vahit-Doğan, Şaban- Şerifoğlu, Yasin, *Eski Anadolu Türkçesi Dersleri*, Kesit Yayınları, İstanbul, 2018, s. 48.

²⁴ Özkan, Mustafa “Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi”, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2009, s. 171.

el+üm (53b/6)

biz+üm (57a/8)

ümmet+üm (52a/4)

‘ömr+üm (53b/5)

yér+üm (51a/2)

borc+um (49b/9)

- **Teklik 2. şahıs +ñ /+(U)ñ**

Eserde 2. teklik iyelik ekinden önce gelen yardımcı ünlü yuvarlaktr.

baş+uñ (44b/5)

bular+uñ (31b/13)

söz+üñ (57a/4)

tañrı+ñ (57b/13)

kuş+uñ (52b/3)

mağşüd+uñ (57a/12)

sen+üñ (36a/7)

oğl+uñ (36a/7)

- **Teklik 3. şahıs +I / +sI**

Bu ek hep düz-dardır. Ünsüzle biten kelimedden sonra “+I”, ünlü ile biten kelimedden sonra ise “+sI” iyelik eki gelir.

amuca+sı (30b/4)

ana+sı (39a/10)

ata+sı (43b/9)

kayı+sı (34a/9)

kıssa+sı (32b/5)

kimse+si (54b/13)

türbe+si (49b/5)

söz+i (42b/8)

Metnimizde bir örnekte üst üste aynı iyelik ekinin geldiğini ve ek yığılmasına sebep olduğunu da görürüz: *görmediler ve anlaruñ birisine* > bir+i+si+n+e ‘*İsā şüretin urdı* (41b/5).

- **Çokluk 1. şahıs +(U)mUz**

Bu ekten önce gelen ses ve yardımcı ünlü genel olarak yuvarlak yazılmıştır.

tañrular+umuz (57b/12)

şerī^ç at+umuz+a (49a/5)

peygambār+umuz+dur (45a/6)

zıkr étdüg+ümüz (35a/10)

- **Çokluk 2. şahıs +ñUz / +(U)ñUz**

can+uñuz (48b/5)

kanķı+ñuz (54b/10)

tañrı+ñuz (58b/3)

dil+üñüz (48b/7)

- **Çokluk 3. şahıs +lArI**

ağaç+lArI (34b/12)

ana+lArI (45b/11)

balık+lArI (34b/15)

kardaş+lArI (33a/8)

dil+lArI (47b/7)

ev+lArI (42b/6)

2.3.1.3. Hâl Ekleri

2.3.1.3.1. İlgi Hâli Eki: +Uñ / +nUñ

Türkçede ilgi eki diğer bir adıyla genitif eki, ünsüzle biten kelimelerden sonra +Uñ; ünlü ile biten kelimelerden sonra +nUñ ekini alır. Bu ek, bir ismi diğer bir isme bağlaması ile bilinir.²⁵ Eski Anadolu Türkçesi döneminde ekin ünlüsünün yuvarlak olma sebebi “ñ”nin etkisiyle olmuştur. İncelediğimiz metinde de hep yuvarlak hâli mevcuttur.

atası+nuñ tevbesi (34a/12)

muharrem ayı+nuñ evveli (49b/9)

başı+nuñ yanı (44b/2)

kırbağa+nuñ ağzı (50b/2)

çeri+nuñ sağ yanı (33b/1)

deñiz+uñ balıklarI (34b/15)

Metinde birinci teklik kişi zamirinin ilgi hâli “+üm” ile yapılmaktadır.

ben+üm katumda (49a/3)

ben+üm yolıma (50a/11)

İlgi ekinin eksiz şekli de mevcuttur:

tañrı yolında (32a/1)

muhammed ümmetin (51a/5)

2.3.1.3.2. Yönelme Hâli Eki: +A

Eski Türkçede “+GA” eki, “+A” ekinin gelişmiş hâlidir. Ekin başındaki “G” ünsüzleri Batı Türkçesine geçerken düşmüştür. Batı Türkçesinde teklik şahıs zamirlerine gelen yönelme hâl eki “baña, saña, aña” şeklindedir. Bu kelimelerde ñ ünsüzünün korunması, bu ekin başındaki “G” ünsüzünün sonradan düşmüş olduğunu

²⁵ Ergin, a.g.e., s.218.

gösterir.²⁶ Ayrıca ünsüz ile biten kelimeye gelen bu ek sadece +A iken, ünlü ile biten kelimeye geldiğinde araya yardımcı ünsüzü +y+ girer.

eyttiler eyit tañrı+ñ+a biz+e yağmur vérsün (30b/5).

bular dañı döndiler bu peygāambar+a inandılar (31b/15).

kimdür ki meydān+a gire cālüt-ıla cenk éde kıızım añ+a vérem (33a/5).

ol ħaťāsın añup zārılığ-ıla kendü nefsi+n+e sağı sağıardı(35a/4).

mecmū'ı+n+a ħükm étdi ve dév+ler+e ve cinnī+ler+e emr eyledi (36a/3).

‘İsā+y+a inandı. (40b/1)

bunuñ gibi nüñhā+y+a şığmaya. (45a/4)

kaçdılar bir dere+y+e girdiler(31a/9)

ki sen nesin ne+y+e yararsın(36b/11)

geldi ki bir gemi+y+e bine gide (38a/14)

2.3.1.3.3. Belirtme Hâli Eki: +I / +nI / +n

Eserde üç türlü iyelik eki geçmektedir.

+I:

Eski Türkçede isimlerden sonra kullanılan “+G” belirtme hâli eki, ünsüzle biten isimlerin önüne gelen yardımcı ünlü ile birlikte “+IG” şekline bürünmüştür. Batı Türkçesine gelince, sonundaki “G” ünsüzleri düştüğü için isimlerden sonra gelen belirtme hâli eki “+I” şeklinde kalmıştır.²⁷ Batı Türkçesinde ekin “G” ünsüzleri düştüğü halde yuvarlaklaşmaması, iyelik ekleri gibi yazılmasından dolayı olduğu düşünülmektedir.²⁸ Bu ek, ünsüz ile biten kelimelere doğrudan eklenir, ünlü ile bitenler kelimelere ise araya bir “+y+“ yardımcı ünsüzü girer.

bağup ol köy+i ol ħâlde göricek eyitdi (42b/7)

²⁶ Timurtaş, a.g.e., s. 85-86.

²⁷ Ergin, a.g.e., s. 232.

²⁸ Ergin, a.g.e., s. 234.

on dört yıl içinde tamām dünyā+y+i (44a/8)

olup çerisin şıdı ve kendü+y+i mecrūh étdi. (47a/1)

ben ol kişi+y+i yarın kıyāmet güninde mecmū^ç -ı halk içinde rüsvāy éderüm. (48a/9)

çeke çeke alur ve ol ten+i niçe kırı kor. (48b/2)

Hağ te^ç ālā sen+i melik véripidi. (32a/14)

bu dört biñ aqçe+y+i nédersin dedi. (49b/8)

+nI:

Bu ek zamirlerden sonra gelir ve arkaik olarak bir iki zamirden, nadiren de olsa 3. teklik şahıs iyelik ekinden sonra kullanılmaktadır.

Ebu Eyyüb-i Enşārī bu+nı eşidicek (49b/12)

Hağ te^ç ālā celle ve ^ç ālā buyurdi^ç ĩsānuñ cān+i+nı aldılar. (41b/6)

istediler buldılar el+i+nı ayağ+i+nı bağladılar eyitdiler. (41b/2)

qavm+i+nı da^ç vet étđi. (38a/10)

+n:

Eski Türkçede bütün iyelik eklerinden sonra kullanılan “+n” yükleme hâli eki,²⁹ metnimizde 3. şahıs iyelik ekinden sonra kullanılmaktadır.

bu zeytūn yağından başına dürtđi bereket du^ç ā+sı+n kıldı (32a/14)

Urıyā’nuñ ^ç avratıñ alduğdan şoñra ki hağā+sı+n bildi (34a/8)

ol padişāh dağı anuñ perde+si+n yırtsa (48a/8)

tevbe+si+n qabūl étđi. (34a/11)

2.3.1.3.4. **Bulunma Hâli Eki: +dA**

Eklendiği kelimeye göre değişiklik göstermez ve daima “+dA” şeliyle karşılaşırız.

²⁹ Timurtaş, a.g.e., s. 87.

yérler+**de** ve dağlar+**da** ve deñiz kenārların+**da** (34b/5)

dünyā+**da** ne qadar üstād var-ısa getürdiler. (36a/10)

bir qavül+**de** dört yaşında sünnet étdiler. (42a/4)

işbu deñiz iç+i+n+**de** Hāq te‘ ālā bir taş yaratmışdur. (50b/8)

Eserimizde bulunma hâl ekinin, ayrılma hâl eki fonksiyonunda kullanıldığını görmekteyiz.

Cālūtı ışığı burn+i+n+**da** urdı. (33b/3)

herbirin buyururdu ol ara+cuq+**da** çıkarurlardı. (36b/12)

bularuñ arasın+**da** bir ‘ avratın iki oğlançuğın aldı. (38a/13)

2.3.1.3.5. Ayrılma Hâli Eki: +dAn

Ayrılma hâl eklerinin ilk ünsüzü hep tonludur. Bu ek, 3. şahıs iyelik eklerinden sonra geldiğinde araya bir “n” yardımcı ünsüzünün girdiği görürüz.

deccāl çık-duq+**dan** soñra gerü iniser deccālı depeleyiser (42a/13)

niçe biñ Cühūdlar kılıç+**dan** geçmiş (43a/6)

mecmū‘ ı Benū İsrā’ıl peygāmbar+ları+n+**dan** ulu oldu

ilyās hevā yüz+i+n+**den** ridāsın atdı (30b/13)

ol bendükçelerden ve kıllar dib+i+n+**den** cāmı niçe (48b/1)

Eserimizde, ayrılma hâl ekinin kalıplaşmış şekli olan “+din” ekinin nadiren de olsa kullanıldığını görürüz:

ular ‘ İsrā’dan öñ+**din** mağāraya girmişler-idi (45b/1)

Anası qarn+i+n+**dan** çıkmadın vefāt étdi (48a/4)

Oğlan südden kesilme+**din** vefāt étdi (48a/5)

Sehl zaman geçme+**din** dāvūd vefāt étdi (56b/7)

Benū İsrā’ıl+**din** yaña müteveccih olalar (33a/1)

2.3.1.3.6. Eşitlik Hâli Eki: +CA

Türkçede eşitlik eki +CA'dır.³⁰

Bunuñ 'Arap+ca adı İsmā' il'dür (31b/3)

bu+n+ca söz, keleş ki benüm-içün édersiz (51a/15)

ard+ı+n+ca dağı şevābın eydelüm. (57a/5)

tevārih-i enbiyānuñ 'aķab+i+n+ce Zebūr'dan (47a/7)

Eski Türkçede yalnızca "+CA" şekli mevcut olan bu ek, Eski Anadolu Türkçesi döneminde çoğunlukla tonsuz olarak kullanılmıştır. Fakat müstensihin Eski Türkçe dönemi etkisinden hâlâ kurtulamamış olduğunu ve imlâda bir birlik sağlayamadığını şu örneklerde görebiliriz:

balçuk+ça (52b/7)

ni+çe (32b/13)

aķ+çe (49b/11)

2.3.1.3.7. Yön Gösterme Ekleri +rA / +ArU / +ArĪ

+rA

Eserde sadece iki kelimedede görülmüştür:

Benū İsrā' il içinde peygāmbardan şoñ+ra peygāmbara mīraş kalmış-ıdı (31b/9)

Kaçan ol taş+ra yürüyüp ağlamak günü gelse (34b/8)

+ArU

Eski Türkçedeki "+GArU" ekinin başındaki "G" sesinin düşmesiyle +ArU şekline bürünmüştür. Eserimizde +ArU yön gösterme eklerini sadece üç kelimedede kullanıldığını görmekteyiz:

başın yok+aru götürdi. (35a/8)

gemi il+erü geldi. (38a/15)

bir ferişteyi benüm üz+erü+m+e müvekkel kılmışdur (50b/12)

³⁰ Ercilasun, Ahmet Bican, "Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Kadar Türk Dili Tarihi", Akçağ Yayınları, Ankara, 2010, s. 128.

+ArI

Yön gösterme eki olan +ArU'nun Eski Anadolu Türkçesi döneminde olduğu gibi metnimizde de yuvarlak ünlülü kullanıldığını görürüz. Fakat bu ekin son ünlüsünün Türkiye Türkçesinde düz-dar ünlülü şekliyle kullanıldığına nadiren de olsa şahit olmaktayız:

bir yıl ʿasā üz+eri+n+de tırdı (37a/4)

Hağ teʿālā Cālūtı bularuñ üz+eri+n+e havāle kıldı (31b/13)

balıqdan öñdin bir kavme peygāambar-ıdı il+eri daʿvet étı (39b/3)

2.3.1.3.8. Vasıta hâli eki +IIA / +IA / +n

Vasıta hâli eki, +IIA / +IA / +n ekleriyle oluşturulmaktadır. Eserde bağlama edatı olan “ile”nin ekleşmiş şekli, vasıta hâli eki olarak karşımıza çıkar. Bu ek, ünlü ile biten kelimelere eklendiğinde arada bir “y” ünsüzü türer. Ünsüz ile biten kelimeye eklendiği zaman ekin başındaki ünlü genellikle düşer.

hātun+ı+y+ıla cemʿ eyledi (40a/2)

bunuñ yazılan+ıla muğabele étdiler. (43a/10)

padişāhuñ kızın kābin+ile aldum (53b/9)

bir pāre béz+ile işbu tābūtuñ içinde yaturın ki görür siz (53b/11)

güc+ile bulutları süren feriştelereñ tañrısı hağğı-ıçun (58a/3)

hoş koku+lar+la balçığın yoğırdılar. (36a/14)

tañ+la gérü tırdı (36b/9)

ʿİsā peygāambar+la Muhammed Resūlallāh arasında (39b/9)

Vasıta hâli eklerinden +n eki kullanımdan düşmüş olduğunu yalnızca sayılı kelimeye görmekteyiz.

zamanına deg+i+n yıkuğ yanuğ ısuğ yatdı (37b/12)

anuñ-ıçun “< uç+u+n” ki ölüden diriye hiç kimse gelmez (56a/2)

2.3.2. İsim Yapım Ekleri

2.3.2.1. İsimden İsim Yapan Ekler

+IIk / +IUk

“Başlıca fonksiyonları isimlerden yer, âlet, topluluk isimleri, mücerret isim ve sıfat yapmaktadır.”³¹ Eserde düz ve yuvarlak ünlülü olmak üzere iki hâli de mevcuttur.

peygâmbar+**lık** (30b/15)

zârı+**lık** (34b/15)

beg+**lik** (42a/14)

lecüc+**lük** (48a/10)

kuş+**luğ** (39a/1)

muştı+**luğ** (40a/1)

+II / +IU

Aldığı ek ile kelimeyi sıfat yapar. Eski Türkçede +IIG olan bu ek, Batı Türkçesi dönemine geçerken sonda bulunan +G ünsüzlerinin düşmesiyle +II / +IU şeklini almıştır. Bu düşüş, ekin ünlüsüne etki etmiş ve düz ünlülü ekleri yuvarlaklaştırmıştır.

32

ad+**lu** (40b/5)

od+**lu** (47b/8)

uş+**lu** (52a/10)

görk+**lü** (56a/13)

iş+**lü** (37a/5)

göz+**lü** (41b/2)

+sUz

+II / +IU ekinin tersine eklendiği kelimeye olumsuzluk, yoksunluk anlamı katar.

can+**suz** (41b/7)

hilâf+**suz** (42a/15)

hâk+**suz** (48a/3)

hisâb+**suz** (48a/13)

ısuZ < ıssı+**suz** (37b/12)

göz+**süz** (41b/3)

Bu ekin düz ünlülü şeklini sadece bir örnekte tespit ettik:

³¹ Ergin, Muharrem, a.g.e. s. 146.

³² Ergin, Muharrem, a.g.e. s. 151.

ķavüm+siz (31a/4)

+An

oğlan < oğul+an (31a/10)

+dAş

ķardaş < ķarın+dāş (52a/1)

+cUķ

ara+cuk+da (36b/12)o

oğlan+cuk+lara (47b/1)

gölge+cük (52b/15)

ķarı+cuk (38a/7)

+cAk

günlü+cek (42a/4)

yumrı+cak (52a/14)

+CU

ķulluķ+cu (56b/1)

+CA

Eski Türkçede ekin yalnız tonsuz şekli mevcut iken Eski Anadolu Türkçesinde tonlu şekilleri ortaya çıkmıştır. Fakat metinde her iki kullanımın mevcut olduğunu görmekteyiz.

˘Arap+ca (31b/3)

balcuķ+ca (52b/7)

niçe < né+çe (32b/13)

aķ+çe (49b/11)

nice < né+ce (52a/5)

bunca < bu+n+ca (32b/7)

+rAk

Çokluk anlamı ifade eden karşılaştırma ekidir.³³ Eserde, ünsüz ile biten kelime ile arasına bir yardımcı ünlünün girdiği görölmektedir.

ķatı+rak (39b/4)

artuğ+ı+rak (39b/7)

³³ Ergin, a.g.e., s. 163.

soñra+**rağ** (45a/5)

acı+**rağ** (55a/4)

tatlu+**rağ** (55a/6)

yağın+**rağ** (55a/12)

ulu+**rağ** (55a/14)

cevmerd+ı+**rağ** (55b/2)

+ncI

Bu ek, sayı isimleri yapmakta kullanılır. Ünsüz ile biten kelimelere geldiğinde araya bir yardımcı ünlü girer.

iki+**nci** (55a/1)

yédi+**nci** (55a/11)

toğuz+u+**nci** (55b/1)

on+u+**nci** (55b/3)

béş+i+**nci** (55b/14)

sekiz+i+**nci** (56a/8)

+cAğ

yumrı+**cağ** (52a/14)

+sUl

yoğsullığdur < yok+**sul**+luğ (55a/5)

+dUz

gün+**düz** (36a/1)

+l

yeşil < yaş+ı+**l** (50b/1)

-cUğAz

ğurt+**cuğaz**+a (50b/14)

2.3.2.2. İsimden Fiil Yapan Ekler

+A-

yaş+a-dı. (37b/13)

yarlığ+a+yam. (47b/3)

beñiz+e-r- (30a/7)

+I-ok+**ı-** (57b/8)**+IA-**sağ+**la** (47b/4)bağ+**la-dı-lar** (41b/2)baş+**la-dı** (46a/3)göz+**le-di** (52b/10)yarağ+**la-** (49a/1)bekle <berk+**le-** (33a/4)**+Al-**buñ+**al-dı** (30b/4)**+DA-**is+**te-y-en** (30b/2)**+Ar-**ev+**er-elüm** (57a/12)**+r-**belürdükçe < bel+gü+**r-** (31b/10)**+Kır-**kığırdısar < kı+**kır-t-ısar** (47b/9)çağırdı < ça+**kır-dı** (30b/12)**2.3.3. Fiil Yapım Ekleri****2.3.3.1. Fiilden İsim Yapım Ekleri****-k**eksük < ekşi-**k** (42a/12)döşegi < töşe-**k+i** (52b/13)gerek < kerge-**k** (33a/8)dilek < dile-**k** (30b/6)yazuğ < yaz-ı-**ğ** (5ab/6)yıkuk > yık-u-**ğ** (37b/12)**-GU**

bıç-**ğ**u+y+ıla (40a/5)

-GUn

kır-**ğ**un (31a/11)

-IcI

kığır-t-**ı**cı+ (35a/2)

tesbîh ét+**ı**ci (47a/13)

yarat-**ı**cı (58a/8)

al-**ı**cı (48a/15)

+Uğ

böl-**ü**k (41a/10)

buyruğı < buyur-**u**ğ+ı (32a/15)

ayruğ < ayır-**ı**ğ (36b/12)

art-**u**ğ (35b/5)

-I / -U

toğ-**u**+sı+n+dan (45a/5)

kırk-**u** (33a/12)

öl+**ü** (56A/1)

bat-**u** (45a/1)

yaz-**ı** (34b/74)

toğru < toğur-**u** (31b/11)

kırk-**u** (36a/14)

dükeli < tükel-**ı** (56a/2)

-mur+

yağ-**mur** (30b/5)

-r

yara-**r** (36b/11)

-AsI

geyesi < gey-**es**i (52b/13)

-n

yakın < ya-**k**-ı-**n** (30b/11)

-mAk

şı-**mağ** (47a/1)

azarlaş-**mağ** (51b/10)

ol-**mağ** (56b/6)

-İş / -Uş

ur-**uş** (42b/5)

yarlığan-**mağ** (47b/5)

ağla-**mağ** (53b/13)

vér-**mek** (56b/6)

2.3.3.2. Fiilden Fiil Yapım Ekleri

-n

döşe-**n**-miş-dür (47b/7)

tol-u-**n**-dığ-ı (58a/9)

şınmağ < şı-**n**- (47a/1)

bulañ- < bulğa-**n**- (52b/15)

-gür

dirgürdi < tir-**gür**-di (45b/8)

uzun < uza-**n** (58b/7)

okın- < okı-**n**- (30a/13)

doğın- < tokı-**n**- (39a/7)

bilin- < bil-i-**n**- (56b/2)

-dür

tol-**dur**-dı (37a/15)

tap-**dur**-am (57a/15)

bil-**dür**- (41a/5)

uyan-**dur**- (54a/12)

-İş

yap-**ış**-ur (44b/15)

-I / -II

yañ-ı-**I**-ma-mış (43b/11)

yarat-ı-**I**-dı (41b/15)

ağ-**dur**-dı-lar (41b/8)

ulaş-**dır**-ı (58a/4)

göyün-**dür**- (55b/5)

in-**dür**- (57b/7)

ér-**ış**- (39a/4)

yap-ı-**I**- (37b/11)

yazıl- < yaz-ı-**I**- (43a/10)

yık-**ı-l-** (51b/15)

asılı < as-**ı-l-ı** (34a/15)

ayrıl- < ayr-**ı-l-** (55a/1)

kesil- < kes-**ı-l-** (48a/15)

-t

yara-**t-** (51a/2)

ilet- < *ile-**t-** (41a/3)

otur-**t-** (36a/3)

-k

ya-**k-** (30b/5)

-r

yet-**ü-r-** (32b/15)

emzür- < em-**ü-z-ü-r-** (39a/4)

-le

depe-**le-di** (30a/3)

2.3.4. Fiil Çekim Ekleri

2.3.4.1. Şahıs Ekleri

2.3.4.1.1. Birinci Tipteki Şahıs Ekleri

Türkiye Türkçesinde gereklilik kipi, istek kipi, şimdiki zaman, öğrenilen geçmiş zaman, geniş zaman çekimlerinde kullanılan ekler olup şahıs zamiri kaynaklıdır. Bu ekler, zamirlerin ekleşmesiyle ortaya çıkmıştır.

- **Teklik 1. Şahıs Ekleri:** -vAn, -vAnIn, -vAm
-Am
-In, -n

Bu köşk dîvârı altında kalmış-**am** (51b/8)

İşbu şaḥîfe içindeki yigirmi su'âli şor-**am** (54b/11)

Biñ aḳçe borcum var biñin aña vérür-**in** (49b/9)

kābin-ile bir ^ç avrat alur-**m** (49b/10)

- **Teklik 2. Şahıs ekleri: -sIn**

saġu saġmaz-**sin** ve aġlayanlar-ıla nefsiñ-içün aġlamaz-**sin**. (48b/12)

Şabr ét, āh̄iretde ulu şevāb bulas**ın**. (50a/12)

Bu dört biñ aqçeyi néder-**sin**. (49b/8)

Ne yérden gelür-sin, ne yére gider-**sin**. (50b/7)

Bir aġac qurudıġından ötürü ki saña gölge olurdı ġuşşalanur-**sin**. (39a/9)

- **Teklik 3. şahıs eki: Ø**

ol nesne eline girmeye (55b/9)

Tañrı hükmine muvāfiq ola, hükümde ġaṭā étmeye (36b/3)

kimi gümişden mecmū^ç ı kıymetī taşlar-ıla bezeñmiş (54a/5)

şoñ demde bir oġul véresin (39b/15)

- **Çokluk 1. şahıs eki -Uz / -vUz**

iqlimümüzden çıkara-**vuz** déyü fikri buña yétürdiler (32b/15)

getüresi olursa-**vuz** bu muḡtaşara sıġmaz (37a/10)

ol ihtilāfda aşāġa Naşārā baḡşinde getüre-**vüz** (45a/8)

Yā Mālik! Bunuñ kuvvetin şol qadar bilür-**üz** (33a/9)

bunda naql éderse-**vüz** kitāb uzun olur (58b/7)

- **Çokluk 2. şahıs eki -sİz**

Éy Miskīnler! Bunca söz, keleşi ki benüm-içün éder-**siz** (51a/15)

Güler-**siz** bunu bilmez-**siz** ki ölüm arduñuzçadur (48a/15)

Ya^ç nī şol nesne ki nafaqa éder-**siz** (50a/5)

- **Çokluk 3. şahıs eki -lAr**

Elünde silāḡ yok bu şapan-ıla qurt quş atar-**lar**. (33a/13)

Benū İsrā^ç il' din yaña müteveccih ola-**lar** (33a/1)

2.3.4.1.2. İkinci Tip Şahıs Ekleri

İkinci tip şahıs ekleri bugün bilinen geçmiş zaman ve şart kipi ile çekimlenir.

- **Teklik 1. Şahıs -m**

niçe kez ḥarāb gördü-**m** (51b/14)

İlāhī! Uş ben ḳocaldu-**m** (39b/14)

Loḳmān eydür: Üç nesne-yile érişdü-**m** (35b/9)

anı ber-sebīl-i ihtişār ba‘ zı ḳışsa-yıla getürdü-**m** (47a/5)

- **Teklik 2. şahıs eki -ñ**

Eyitdi ki: “Baña harub dérler. Sen niçün bitdü-**ñ**?” dédi (37a/1)

Allāhu te‘ālā eyitdi: “Belki yüz yıl eglendü-**ñ**.” 42b/12)

- **Teklik 3. şahıs eki ø**

Mecmū‘ına ḥükm étdi ve dévlere ve cinnīlere emr eyledi (36a/3)

Yūnus’ı emzürürdi tā şuña érişdi ki eti ḳatıraḳ oldı (39a/4)

Ağşam vaḳtında géru ḳusdı. Ḥaḳ te‘ālā ḳabaḳ ağacın bitürdi (39a/2)

- **Çokluk 1. şahıs eki -k**

Çokluk 1. şahıs eki, Eski Türkçede “-mIz” şeklinde idi. Batı Türkçesinde bu ekin yerine “-dUk” sıfat-fiilinin etkisi ile ortaya çıktığı düşünülen “-ḳ /-k” eki geçmiştir.³⁴

Nite ki yoḳaru beyān étdü-**k** (40b/15)

anı véripidü-**k** bir ḳavme ki yüz biñ-idi (39b/2)

Yoḳaru tevārīḡ-i enbiyā’da zıkr étdü-**k** (56b/11)

- **Çokluk 2. şahıs eki -ñüz**

Nazar étseyidü-**ñüz** cān alıcınıñ(48a/15)

‘Azrā’ıl niçe dürtüp alur. Key ölü nesne göreydi-**ñüz** (48b/3)

³⁴ Ergin, a.g.e., s. 287.

- **Çokluk 3. şahıs eki -lAr**

Kaçkun kul kim var déyü çağırtdı-**lar** (38b/7)

Mecmū' ısı kulağ atalarını dutdı-**lar** (54b/12)

Hoş ola sor, dédi-**ler** (54b/13)

rivāyetdür ki çün Naşārā 'Īsā'ya Tañrı oğlıdur, dédi-**ler** (43a/13)

Tevrīt'i anuñ ağızından yeñi yazdı-**lar** (43a/9)

ķarañudun içinde gündüz gitse-**ler** (36a/14)

2.3.4.1.3. Üçüncü Tipteki Şahıs Ekleri

Bu tip şahıs eklerine emir kipi eklerini örnek gösterebiliriz.

- **Teklik 1. Şahıs Eki -AyIn / -AyIm**

Bu cihān deñizinüñ içinde birağ-**aym** (52a/15)

ol deñizleri bulandır-**aym** (52b/1)

Eydür kim var-**aym** (52a/14)

İlerü geldi: "Ben cenk éd-**eyin.**" dédi (33a/6)

Ben anları hisābsuz şevāb vér-**eyin** (48a/13)

- **Teklik 2. Şahıs Eki -GIl / -Ø**

Bil-**gil** éy ' azīz ki Dāvūd peygāmbara (49a/6)

Hİç bularun-ıçun ğam ğuşsa yéme-**gil** (52b/8)

Buyur, oğluñ Süleymān'a eyit (47b/10)

- **Teklik 3. Şahıs Eki -sUn**

Du'ā kıl, bu yāķūt gérü yérine var-**sun** (54a/10)

Tañrı'sınuñ ef' ālinden bize beyān eyle-**sün** (58a/14)

Anuñ ' acāyibin isteyen İskender-nāmelerde iste-**sün** (45a/5)

- **Çokluk 1. Şahıs eki -AlUm**

ét, bir beg dik, biz aña uy-**alum** (32a/1)

Bu sözüñ evvel sebeb-i nüzūlin beyān éd-**elüm** (57a/4)

Eger yoħsul-ısan māl vér-**elüm** (57a/11)

seni bay éd-**elüm** ve eger delü-yiseñ tımār éd-**elüm** (57a/12)

gérü Süleymān sözine gel-**elüm** (37b/13)

- **Çokluk 2. Şahıs Eki -Uñ**

mermer kānı varısa aç-**uñ** (36a/5)

‘azizler! Bil-**uñ** ki tevārīh-i enbiyā’da ihtilāf çokdur (47a/4)

Éy Aşhāb! Benden naql édüp érişdür-**uñ** (49a/12)

- **Çokluk 3. Şahıs Eki -sUnlAr**

Benū İsrā’îl ğazāya mülāzemet eyle-**sünler** (48a/12)

beni birlemeye anuñla katı savaş eyle-**sünler** (48a/13)

2.3.5. Şekil ve Zaman Ekleri

2.3.5.1. Basit Kipler

2.3.5.2. Bildirme (Haber) Kipleri

- **Görülen (Bilinen) Geçmiş Zaman Kipi -dİ**

Bilinen geçmiş zaman ekinin ünsüzü, ünsüz benzeşmesine uymamaktadır. Bu ekin ünlüsü ise teklik ve çokluk 1. ve 2. şahıslarda yuvarlak, teklik ve çokluk 3. şahıslarda daima düzdür.

- **Teklik 1. şahıs eki -dU-m**

üzerine ğoma-**du-m** (53a/8)

ol bir Tañrı’nuñ ğulıyın ki gel-**dü-m** (57a/14)

Du’āñ ğabül ét-**düm**. Benū İsrā’îl padişāhlığı şol kişiye vér-**dü-m**

Bil-**dü-m** ki Ğağ te’ālā mecmū’-ı nesneye (42b/15)

- **Teklik 2. şahıs eki -dU-ñ**

yā bir şavmi‘ a düzme-**dü-ñ** (53a/1)

bizüm ortamuzda ve elümüzde büyü-**dü-ñ** (57a/8)

andan dön-**dü-ñ**. Şimdi dedelerün dīnine muḥālefet eyle-**dü-ñ** (57a/9)

➤ **Teklik 3. Şahıs eki -dI**

Dön-**di** Resūl ḥazreti eydür (57a/12)

Ya‘ nī Tañrı’sı ne işle-**di** (58a/14)

Allāhu te‘ālā ’dan dile-**di** ki şüretin taḡyīr éde (30a/8)

Çiçek çıkardı gözi yırtılaz ol-**dı** (30a/9)

yağmur bulardan gérü zāyil ola. İlyās’a vaḡy gel-**di** (30b/8)

ét-**di**. Hikmet rūzī kııl-**dı** (35b/7)

➤ **Çokluk 1. Şahıs Eki -dU-k**

beyān étmeg-idi, ét-**dü-k** vallāhu a‘lem (43b/3)

“ev yezīdün”e degin ma‘nisi, ya‘ nī biz bıraḡ-**du-ḡ** (39b/1)

➤ **Çokluk 2. Şahıs Eki -dU-nUz**

Nazar étse-yi-**dü-ñüz** (48a/15)

➤ **Çokluk 3. Şahıs Eki -dI-lAr**

Dile-**di-ler** ki bu köşki kısmet édeler. (51a/12)

Ol gelen kāfirler bu sözi éşidicek ṡur-**dı-lar**, ḡatından git-**di-ler**. (57b/1)

bular ṡur-**dı-lar** git-**di-ler** varup anlara ḡaber vér-**di-ler**. (57b/9)

diyārlarından çıḡup ḡaç-**dı-lar**. (31a/7)

kişiler ellerine al-**dı-lar** niḡe ki ur-**dı-lar** bu tābūtdan bir zerre uvadıma-**dı-lar** (32b/13)

• **Öğrenilen Geçmiş Zaman Kipi -mIş**

Düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymaz ve hep düz şekillidir.

➤ **Teklik 3. Şahıs Eki -mIş**

üstinde bir levh var ve ol levh üzerinde yazıl-mış (53b/4)

Bir gün kitāblar muṭālī‘a éderken gör-miş (44a/9)

➤ **Çokluk 3. Şahıs Eki -mİş-lAr**

Bular ‘İsā’dan öñdin mağāraya gir-miş-ler-di (45b/1)

Ol vaktten bérü müneccimler galaṭa düş-miş-ler-dür (30a/2)

• **Geniş Zaman Kipi -Ur / -Ar / -r**

Eserimizde geçen geniş zaman ekleri Eski Anadolu Türkçesinin diğer metinlerinde olduğu gibi “-Ur /-Ar / -r”dir. Eserimizde geçen bu eklerin şahıslara göre çekimini örnekleriyle birlikte şu şekilde gösterebiliriz

- **Teklik 1. şahıs** örneği ile karşılaşılmamıştır.
- **Teklik 2. Şahıs Eki -Ur-sİn / -Ar-sİn / -r-sİn**

Bir ağac kurduğundan ötürü ki saña gölge olurdu guşşalan-ur-sın. (39a/9)

muṭī’ olmadı. Eyitdi ki: “Ne iste-r-sin.” (40b/9)

Ne yérden gelürsin, ne yére gid-er-sin? (50b/7)

➤ **Teklik 3. Şahıs Eki -Ar / -Ur / -r**

Bir yumrıcağ balçık tut-ar (52a/14)

Arduñuzçadur, sizi ṭaleb éd-er (48a/15)

Anuñ zamanında bu vefāt éden ḥalk cismi-yile ḳop-ar mı (45b/6)

ḳopmaz mı bu ihtilāf eyle-r (45b/7)

Altmış ṭoḳuzuncı sürede eyd-ür (48A/14)

➤ **Çokluk 1. Şahıs Eki -Ur-Uz**

Yā Mālik! Bunuñ ḳuvvetin şol ḳadar bil-ür-üz. (33a/9)

➤ **Çokluk 2. Şahıs Eki -Ar-sİz**

Altmış ṭoḳuzuncı sürede eydür ki: “Güler-siz, bunu bilmez-siz (48a/14)

şol nesne ki nafaḳa éd-er-siz. (50a/5)

Éy Miskīnler! Bunca söz, keleşi ki benüm-içün éd-er-siz. (51a/15)

➤ **Çokluk 3. şahıs -Ur-lAr / -Ar-lAr /-r-lAr**

müşrikler bir gün ortalarında ‘ Āmir bini’ṭ-tufeyl dé-r-ler. (57a/6)

Elünde silāh yok. Bu şapan-ıla kurt, kuş at-ar-lar. (33a/13)

taşları ve cānavarları Dāvūd-ıla bile ağlaş-ur-lar-ıdı. 34b/13)

Bu kipin olumsuzu –mAz ekiyle kurulmuştur.

vefāt éden hāḫ cismi-yile kōpar mı kōp-maz mı (45b/6)

bu ihtilāf eyler cismi-yile kōp-maz déyen (45b/7)

• **Gelecek Zaman Kipi -IsAr**

Eski Anadolu Türkçesinde en sık görülen gelecek zaman eki -(y)IsAr’dır. Eserde de gelecek zamanı göstermek için Eski Anadolu Türkçesinin esas gelecek zaman eki olan “-IsAr” eki kullanılmıştır.

➤ **Teklik 3. Şahıs IsAr**

adı Muḫammed ol-ısar (53a/11)

Sām oğlanlarından dünyāda ab-ı ḫayāt iç-iser, bākī ḫal-ısar (44a/10)

Aynı zamanda gelecek zaman eki, istek eki çokluk birinci şahıs eki “-AvUz” ile birlikte kullanılmıştır.

ol ihtilāfda aşığa Naşārā baḫşinde getür-evüz (45a/8)

• **Şimdiki Zaman Eki**

Şimdiki Zaman eki, Eski Anadolu Türkçesindeki gibi henüz oturmamıştır. Şimdiki zaman ekinin devamlılığını sağlamak için “-A durur” ve “-A yorur” şekilleri kullanılmıştır. Metinde birer örneğine rastlanılmıştır.

Bir gün ‘ Īsā gid-eyorur-dı. (41a/10)

Dünyā-yiçün ki geç-eṭurur. (52a/1)

Bu kipi karşılamak üzere geniş zaman ekleri ile –(X)r istek eki kullanılmıştır

Gör-ür ki güneşüñ iki boynüzuna yapışur gün (44b/15)

toğusından gün batusına bile seyr éd-er. (45a/1)

2.3.5.1.2. Tasarlama (Dilek) Kipleri

- **İstek Kipi -A**

İstek eki, Eski Anadolu Türkçesinde ve Türkiye Türkçesinde olduğu gibi “-A”dır. Bu ek, Eski Türkçede “-GA / -GAY” şeklinde iken ekin başındaki “G” seslerinin düşmesi sonucu “-A” olarak kalmıştır.³⁵ Ünsüz ile biten fiil kök veya gövdelerine doğrudan eklenirken ünlü ile biten fiil kök veya gövdelerine eklendiğinde araya bir “-y-“ yardımcı ünsüzü girer. İsteğin yanında gelecek zaman, şimdiki zaman ve geniş zamanı ifade eden bu ekin eserimizdeki şahıslara göre çekimi şu şekildedir:

- **Teklik 1. şahıs -(y)A-m**

günāhuñı yarlıga-y-a-m. (47b/3)

şefkatlü ata gibi ol ki senüñ rızkuñ çok eyle-y-e-m. (47b/2)

yigirmi su’āli şor-a-m. (54b/11)

eger senden oğul toğarsa yérüme anı dik-e-m. (54a/14)

Cālüt-ıla cenk éde, kızım aña vér-e-m. (33a/5)

- **Teklik 2. şahıs -A-sIn**

Şabr ét, āhiretde ulu şevāb bul-a-sIn. (50a/12)

Muhammed ümmetin rahmetünden nevmīd eyleme-y-e-sIn. (51a/5)

şoñ demde bir oğul vér-e-sIn. (39b/15)

- **Teklik 3. şahıs -A**

şoñ demde bir oğul véresin ‘ilm ve hikmet issi ol-a, dédi. (39b/15)

- **Çokluk 1. şahıs -AvUz / -AlUm**

içlimümüzden çıkar-avuz déyü fikri buña yétürdiler. (32b/15)

³⁵ Akalın, Mehmet, *Dil Yazıları*, haz.: Recep Toparlı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s. 332

➤ **Çokluk 3. şahıs -(y)AlAr**

Tā müṭāla‘a kılanlar cem‘ édeni du‘ādan unutmā-y-a-lar (47a/6)

Ol altmış yétmiş yaş-ıla ulu sarāylar yap-a-lar. (53a/12)

Metinde istek kipi (-A), gelecek zaman fonksiyonuyla da kullanılmıştır.

‘Aceb kıyāmetde ümmetüm ḥālī nice ol-a déyü fikr étdüm. (52a/5)

Ol altmış yétmiş yaş-ıla ulu sarāylar yap-a-lar. (53a/12)

kıymetī ṭonlar gey-e-ler (53a/13)

• **Şart Kipi -sA**

Bu ek Eski Türkçede “-sAr” şeklindeydi. Eski Türkçe döneminin sonları Eski Anadolu Türkçesi dönemi başlarında “-sAr” ekinin sonunda bulunan “r” sesi düşmüş ve “-sA” olarak kalmıştır.³⁶

➤ **Teklik 1. şahıs eki -sA-m**

ḥāllerinden su‘āl ét-se-m, ne kıvümdür şor-sa-m, dedi. (31a/13)

➤ **Teklik 2. şahıs eki -sA-ñ**

İlāhī, buları diri kıl-sa-ñ (31a/13)

➤ **Teklik 3. şahıs eki -sA**

Ḳanķı er ki ‘avratından alu kıal-sa (56a/5)

eyle ol-sa tanışdılar. (32b/14)

Ol zamanda gemiye kaçķun kıul gir-se (38b/7)

rüsvāy eyle-se ben ol kışiyi yarın kıyāmet güninde (48a/9)

ķaķımağı şan‘at édin-se (49a/4)

➤ **Çokluk 3. Şahıs Eki -sA-lAr**

tābüti her kıanda ilet-se-ler bulara şüm geldi. (32b/12)

³⁶ Ergin, a.g.e., s. 309.

ğarañudun içinde git-**se-ler** (36a/14)

- **Gereklilik Kipi**

Eski Anadolu Türkçesinde gereklilik kipi için ayrı bir ek yoktur. Kimi zaman “-A” istek eki ile kimi zaman da –mAk gerek” yapısıyla bu eksiklik karşılanmıştır.

ol-**mağ gerek** ve bu risâlet yüzügin aña vér-**mek gerek**, dédi. (56b/6)

seni bunuñ gibi şapan taşı-yıla depele-**mek gerek**. (33a/15)

- **Emir Kipi**

Emir kipinin şahıslara göre çekimi şu şekildedir:

- **Teklik 1. şahıs -AyIm / -AyIn**

Eski Anadolu Türkçesinde teklik 1. şahıs emir eki “-AyIm”dir. Sadece bir örnekte Eski Türkçede kullanılan “-eyin” ekinin geçtiğini görmekteyiz.

hikâyetin gör-**eyin** déyen Sebe süresi'nüñ (37a/8)

- **Teklik 2. Şahıs -GIl veya eksiz**

Metinde emir ekinin kalın sıradan hâline rastlanmamıştır.

Hîç bularun-ıçun ğam, ğuşşa yéme-**gil**. (52b/8)

Bil-**gil** éy ‘azîz ki Dāvūd peygâmbara

Ürdün ırmağı katına **var**, ne gelürsen. Git bu kavmi **ğo**, dédi. (30b/9)

Var Benü İsrâ’îl içinde benden **ğalife ol** dédi (30b/14)

- **Teklik 3. şahıs -sUn**

Ol saña nişân ol-**sun**. (30b/14)

Du‘â kıl, bu yâğüt gérü yérine var-**sun**. (54a/10)

beyân eyle-**sün**. (58a/14)

Eyit Tañrıña bize yağmur vér-**sün**. (30b/5)

- **Çokluk 1. şahıs -AIUm**

bir beg dik, biz aña uy-**alum**. (32a/1)

içümüzde bunda ednā kişi yok, biz bunu nice melik édin-**elüm**. (32b/2)

➤ **Çokluk 2. şahıs -(U)ñ / -ñUz / -(U)ñUz**

mermer kâni var-ısa aç-**uñ**. (36a/5)

çağırdı “Bizi gelüñ al-**uñ**.” dedi. (38a/15)

Eyitdiler, var-**uñ** Muhammed’e eyid-**üñ** (57b/11)

Varuñ Muhammed’e eyd-**üñ**, Tañrı’sinuñ ef’ ālinden bize beyān eylesün. (58a/14)

➤ **Çokluk 3. Şahıs -sUn-lAr**

Metinde çokluk üçüncü şahıs emir ekinin kalın sıradan hâline rastlanmamıştır.

Benü İsrā’îl gazāya mülāzemet eyle-**sün-ler** (48a/12)

beni birlemeye anuñla katı savaş eyle-**sün-ler**. (48a/13)

2.3.5.2. Birleşik Kipler

Birleşik çekim, iki farklı şekil ve zamanın birbirleriyle çekimlenmesi ile oluşan kiplerdir. Bu durumda asıl fiil önce, ana yardımcı fiil “-i cevherî fiil” ise sonra gelmektedir. Bu kiplerde, bilinen (görülen) geçmiş zaman, öğrenilen (duyulan) geçmiş zaman ve şart kipinin ekleri kullanılır. Metinde cevherî fiilin orta hecede kaldığında düştüğü görülmektedir.

2.3.5.2.1. Hikâye Birleşik Kip Çekimi

Bu çekimin oluşturulması için fiil köküne ilk olarak cevherî fiili, daha sonra bilinen (görülen) geçmiş zaman şekillerinin eklenmesi gerekmektedir.

• **Öğrenilen Geçmiş Zaman Hikâyesi**

➤ **Teklik 1. şahıs -mİş I-dU-m / -mİş-I-dU-m**

biñ mu’ teber şehri içinde biñ köşk yapıdur-**mış-ı-du-m**. (53b/7)

➤ **Teklik 3. şahıs -mİş-I-dI**

Ak mermerden ki yer yer kıymetî taşlar birle bezeñ-**miş-i-di** (36a/11)

Meger İşm yil bunuñ eşegin alanı g r-**miş-i-di** (32a/10)

seksen biñ peyg mbar ki g n h  tmey p   ib det eyle-**miş-i-di**. (40a/12)

D v d Urıy    avratıyla  avl  t-**miş-i-di**. (54a/14)

- **Geniş Zaman Kipinin Hik yesi**

- **Teklik 3. şahıs -Ur I-dı / -Ur-dı / -Ar I-dı / -Ar-dı / -r I-dı / -r-dı**

Her mişr bında bir ruhb n otur-**ur-dı**. (34b/8)

 ık-**ar-ı-dı**. Erg nun eline al-**ur-dı**. (34b/9)

T  ş yle ulu-**r-dı** ki s yller a -**ar-dı**. (34B/13)

Andan ş nra deñiz ken rlarına var-**ur-dı**. (34b/14)

Her gece yat-**ur-dı** tañla ger   ur-**ur-dı**. (36b/9)

- **Çokluk 3. şahıs -UrIAr Idı**

bunuñ sebebi-yile bize g lib ol-**ur-lar-dı**. (32b/6)

Ol aracu da  ıkar-**ur-lar-dı**. (36b/13)

D v d-ıla bile z rılık  d p a laş-**ur-lar-dı**. (35a/1)

Mescid penceresinden ba -**ar-lar-ı-dı**.   İb det  der şan-**ur-lar-dı**. (37a/6)

- **şart Kipinin Hik yesi**

- **Teklik 1. şahıs sA-y-I-dU-m**

şey  eyd r: Eger ben ol zamaneye  al-**sa-y-ı-du-m** (53a/13)

- **Teklik 2. şahıs -sA-y-I-dU-ñ**

Eger sen  iy met g ninde g r-**se-y-i-d -ñ** (47b/6)

- **Çokluk 2 şahıs sA-y-I-dU-ñUz**

sizi  aleb  der. Nazar  t-**se-y-i-d -ñ z** (48a/15)

- **İstek Kipinin Hik yesi**

➤ **Teklik 1. şahıs -A-y-I-dU-m**

yétmiş yılıñ içinde bir secde éd-**e-y-i-dü-m** (53a/14)

başum ol secdeden kaldırma-y-**a-y-ı-du-m** (53a/15)

➤ **Teklik 2. şahıs -A-y-dU-ñ**

Éy helâlüm! Nol-**a-y-ı-dı** beni uyandırma-y-**a-y-du-ñ** (54a/2)

Éy Dāvūd! Eger tamuyı gör-**e-y-dü-ñ** (48b/13)

anuñ içindeki ve zebānileri gör-**e-y-dü-ñ** (48b/14)

ve ol tamunuñ içinde zebāniler-çün anuñ içinde girüp ‘ ibâdet éd-**e-y-dü-ñ** (53a/2)

2.3.5.2.2. Rivâyet Birleşik Kip Çekimi

- **Geniş Zaman Kipinin Rivâyeti**

➤ **Teklik 3. şahıs -Ur I-mİş / -Ar I-mİş**

anda bildiler ki kıyâmet gününde haşr-ı ecsâm ol-**ur-mış**. (45b/9)

Ya‘nî kopan tenile kop-**ar-ı-mış**. (45b/10)

2.3.5.2.3. Şart Birleşik Çekimi

- **Geniş Zaman Kipinin Şartı**

➤ **Teklik 3. şahıs -Ur-sA / -Ar-sA**

vara gâzâ éde, al-**ur-sa** yıka. (37b/5)

âyet olacak ol-**ur-sa** ve Benî İsrâ’îl kabîlesinden söyleñ. (49a/13)

ķavl étmiş-idi ki eger senden oğul çoğ-**ar-sa** yérüme anı dikem. (54a/14)

2.3.6. -i Ek fiilin İsimlerle Kullanışı

Cevherî fiil, isimlere gelerek onları cümlede yüklem yapar. Eski Türkçede yardımcı fiil olarak kullanılan “er-“ fiilin ünsüzü, Batı Türkçesi dönemine geçtikten

sonra düşmüş ve e > i değişimine uğramıştır. ³⁷ Türkiye Türkçesinde olduğu gibi metinde de bu yardımcı ek fiil dört farklı şekilde çekimlenmiştir.

- **Geniş Zaman Kipi**

- **Teklik 2. şahıs -r-sIn**

Bu ek “sen” teklik 2. şahıs zamirinden gelişmiştir

Sen ne-**sin**, neye yararsın. (36b/11)

- **Teklik 3. şahıs -dUrUr / -dUr**

Bir kavülde çarâñulıķda bir çeşme-**dür** dediler. (44a/12)

Ba‘zılar eydür; Bunuñ adı Zülkarneyn’**dür** dedükleri (44a/15)

Eyitdüm: Görürven.” Eyitdi: “ Aceb degül mi-**dür?** (52a/13)

İncil’üñ tañrîfine sebep kim oldı ve İncil kaç dürlü-**dür.** (56b/15)

Nūra atası-**dur** ve bu Hızķıl şu kavmüñ peygambarı-**dur.** (31a/4)

Qur’an’uñ ma‘nisi bu-**dur.** (31b/8)

Yehüdâ, Ya‘ķüb peygâmbâr oğlı-**dur.** (33b/12)

- **Çokluk 3. şahıs -lAr-dUr**

ķişi-**ler-dür** déyü münâdî kığırdısar (47b/9)

- **Görülen Geçmiş Zaman Kipi**

- **Teklik 1. şahıs -dU-m / -I-dU-m**

Ben evvel bir ķişi-**y-i-dü-m** (51b/1)

- **Teklik 2. şahıs -dU-ñ / -I-dU-ñ**

Muħammed’e eyit sen bir öksüz oğlan-**ı-du-ñ** (57a/8)

- **Teklik 3. şahıs -I-dI / -(y)I-dI**

³⁷ Ergin, a.g.e., s. 216.

Bu ʿĀlūt hem ʿabbāğ-**ı**-**dı**. (32a/8)

begligünün üçüncü yılında-**y**-**ı**-**dı**. (33b/8)

Habeşî kul-**ı**-**dı**, dülger **ı**-**dı**. Baʿzılar eydür: Çoban-**ı**-**dı**. (35b/6)

- **Öğrenilen Geçmiş Zaman Kipi**

- **Teklik 3. şahıs -I-mış**

hikmet göre ve Süleymān'ın ne miktar padişahlığı var-**ı**-**mış**. (37a/9)

bir Tanrı **ı**-**mış** dediler. (57b/10)

- **Şart Kipi**

- **Teklik 2. şahıs -(y)I-sA-ñ**

Seni bay edelüm ve eger delü-**y**-**ı**-**se**-**ñ** (57a/11)

- **Teklik 3. şahıs -I-sA**

Nemrüd zamanından öndin veyā soñrarak **ı**-**se** (44a/6)

gümişgānı var-**ı**-**sa** kıymetī taşlar kānı var-**ı**-**sa** ve mermer kānı var-**ı**-**sa** (36a/4)

Eger maqşūduñ ʿavrat-**ı**-**sa** everelüm. (57a/12)

2.3.6.1. “ı” Ek “ Fiilin Olumsuzu

Batı Türkçesinde olduğu gibi metinde de “ı-“ cevherî fiilin olumsuzu “degül” edatı ile yapılmaktadır.

Sen fulān çöbān **degül** misin? (35b/8)

kızın tezevvüc étmege istedi, Yaḥyā dürüst **degül**, dedi. (40b/6)

Éy ādem oğlanları size bu nesne naşihat **degül** mi? (48b/4)

gibi kuşuñ balçığı-yıla deñizler bulanası **degül**-dür. (52b/5)

teninde kemter nesne şekkdür ki hiç nesneye emīn **degül**. (55a/3)

Fi'l-cümle altı yüzden eksük **degül**-dir. (42a/12)

2.3.7. Fiillerde Soru Eki -mI

Metinde soru eki hep düz-dar ünlüdür.

Anuñ zamanında bu vefât éden halk cismi-yile kopardı mı kopardı mı? (45b/6)

Haq te‘âlâ bularuñla ne kıla, ‘adl mı eyleye yâ fażıl mı eyleye? (52a/6)

Dāvūd şordı: “Dünyâ’da diri mı çok, yoğsa ölü mı çokdur?” (55b/15)

Dünyâ mı yégdür, yoğsa âhiret mı yégdür. (56a/9)

2.3.8. Birleşik Fiiller

Birleşik fiil, isim veya fiilin bir yardımcı fiil ile birleşerek oluşturulur.

2.3.8.1. İsim + Yardımcı Fiillerle Yapılan Birleşik Fiiller

Eserde, çoğunlukla Türkçeye geçen Arapça veya Farsça asıllı kelimelere eklenen bir yardımcı fiil “it-, eyle-, kıl-, ol-, getir-, tut-, kal-“ yapılmaktadır.

- **ét- Yardımcı fiil ile yapılan birleşik fiiller**

beyân ét- (40b/5)

ğazâ ét- (037b/05)

hükm ét- (036b/2)

emr ét- (32b/8)

cenk ét- (34a/14)

tağyir ét- (030a/08)

tamām ét- (057b/03)

muqātele ét- (031b/07)

kısmet ét- (051a/12)

‘izzet ét- (032b/06)

bay ét- (057a/11)

tımār ét- (057a/11)

da‘vet ét- (057a/14)

delālet ét- (051a/08)

ğaybet ét- (047b/06)

‘ibādet ét- (037a/05)

taled ét (056b/11)

pāre pāre ét- (033a/11)

vefāt ét- (045b/06)

seyr ét- (045a/01)

cem‘ ét (047a/06)

tamām ét- (036a/07)

taled ét- (048a/15)

ħarc ét- (049b/11)

āş ét- (049a/01)

naşihat ét- (035a/15)

vefāt ét- (030a/04)

tamām ét- (036a/05)

zārılık ét- (34b/15)

esir ét- (037b/07)

ğarat ét- (041a/01)

harāb ét- (032b/11)

ķabul ét- (034a/11)

mecrūh ét- (047a/01)

• **eyle- Yardımcı fiil ile yapılan birleşik fiiller**

cem^ç eyle- (054b/05)

ilkā eyle- (042a/01)

harāb eyle- (037a/15)

emr eyle- (036a/03)

balçık eyle- (051b/03)

maḥv eyle- (043b/0)

çibādet eyle- (040a/12)

zārılık eyle- (039b/13)

zaḥmet eyle- (041b/04)

şag eyle- (041b/03)

nevmiz eyle- (051a/05)

iḥtilāf eyle- (045b/07)

beyān eyle- (057b/05)

muṭāla^ç a eyle- (037a/08)

mülāzemet eyle- (048a/12)

rüsvāy ét- (048a/10)

muṭāli^ç a ét- (044a/09)

deryaft ét- (052b/12)

ezber ét- (040a/13)

ḥabs ét- (030a/02)

hükm ét- (036a/03)

ķaḥr ét- (046b/14)

şabr ét- (040a/05)

iḫhār eyle- (041b/15)

hükm eyle- (056b/10)

ḥinzir eyle- (041a/13)

delālet eyle- (039a/12)

da^ç vet eyle- (044b/02)

musahḥar eyle- (044a/09)

şükr eyle (051a/07)

dirlik eyle- (051b/12)

muḥalefet eyle- (057a/09)

ķanā^ç at eyle- (055b/02)

rivāyet eyle- (046b/07)

rüsvāy eyle- (048a/09)

nażar eyle- (043a/01)

tamām eyle- (036a/05)

beglik eyle- (33b/7)

- **ķıl- Yardımcı fiil ile yapılan birleşik fiiller**

du ^ç ā ķıl- (054a/09)	re ^ç kāt ķıl- 036b/04
muṭāla ^ç a ķıl- (047a/06)	da ^ç vī ķıl- (045b/14)
bāṭıl ķıl- (037b/09)	du ^ç ā ķıl- (031a/14)
diri ķıl- (041a/08)	du ^ç āsın ķıl- (032a/14)
ḥavāle ķıl- (031b/13)	hicret ķıl- (046b/03)
ķabūl ķıl- (041a/13)	muḥāşāra ķıl- (037b/06)
‘acabā ķıl- (053a/15)	perākende ķıl- (037b/09)
rūzī ķıl- (034a/03)	tedbīr ķıl- (041a/15)
diri ķıl- (038a/07)	sefer ķıl- (044b/14)
muṭāla ^ç a ķıl- (049a/09)	diri ķıl- (042b/08)
rūzī ķıl- (035b/14)	yavu ķıl- (032a/08)
rūzī ķıl- (035b/14)	müvekkel ķıl- (050b/12)
ta ^ç yīn ķıl- (034a/05)	sebeb ķıl- (050b/10)

- **ol- Yardımcı fiil ile yapılan birleşik fiiller**

ḥalīfe ol- (054a/15)	kāfir ol- (048a/12)
meşgūl ol- (049a/03)	zāil ol- (030b/08)
muvāfiķ ol- (036b/03)	müteveccih ol- (033a/01)
meşgūl ol- (058a/04)	muvāfiķ ol- (049a/15)
diri ol- (040a/03)	melūl ol- (039a/06)
gālib ol- (031b/14)	rāzī ol- (054a/10)
mensūb ol- (038a/06)	ma ^ç lūm ol- (041b/14)
ḥacīl ol- (038a/12)	mālik ol- (043b/12)
ḥalīfe ol- (035b/15)	helāk ol- (044b/03)

ḥarāb ol- (055b/14)	musahḥar ol- (036b/04)
musahḥer ol- (035b/15)	müsülmān ol- (046b/15)
mutegayyire ol- (045b/05)	müteveccih ol- (037b/03)
muṭīʿ ol- (034a/11)	mürsel ol- (042a/02)
mübtelā ol- (032b/10)	müyesser ol- (044a/14)
ʿömri ol- (031a/02)	pādişāh ol- (33b/10)
şād ol- (039a/11)	tamām ol- (037b/09)
vākiʿ ol- (051a/13)	zāhir ol- (045b/03)
zāʾif ol- (039b/14)	helāk ol- (045b/13)
münkīr ol- (030b/07)	ķabūl ol- (034a/12)
mālik ol- (036a/02)	fāriğ ol- (036b/02)
ḥarāb ol- (043a/05)	refʿ ol- (037b/02)
ṭopraq ol- (051b/06)	mest ol- (040b/07)
kefil ol- (040a/07)	defn ol- (042a/15)
ḥasta ol- (048a/06)	ʿāķ ol- (048a/01)
iḥtilāf ol- (054b/02)	heder ol- (041a/05)
nişān ol- (030b/14)	işāret ol- (044a/02)
ḥāzır ol- (035a/14)	sāķıṭ ol- (049a/03)

- **dut- Yardımcı fiil ile yapılan birleşik fiiller**

ümīd dut- (055b/09)	ağlamaķ dut- (053b/13)
kīn dut- (040b/06)	eksük dut- (048b/06)

- **getür- Yardımcı ile yapılan birleşik fiiller**

şirk getür- (048b/08)

- **ķal- Yardımcı fiil ile yapılan birleşik fiiller**

‘ayblu al- (54a/9)

2.3.8.2. Tasvir Fiilleri

Her iki unsurun da fiil olduğu birleşik fiillerdir. Metinde geen tasvir fiilleri Şunlardır:

- **Sürerlik Fiili**

Fiillerin -A zarf-fiil Őekiline dur-, kal-, gör-, gel- yardımcı fiilleri getirilerek oluşturulur. Metindeki örnekleri Şunlardır:

eke gel- (32b/1)

beglik éde gel- (32b/1)

aa al- (51a/7)

- **Tezlik Fiili**

Fiillerin -A / -I / -U zarf fiil Őekillerine vér- yardımcı fiilin getirilmesi ile oluşturulur. Metindeki örnekleri Şunlardır:

sal-uvér- (50b/6)

sıfátla-y-uvér- (58b/15)

- **Yeterlik Fiili**

Fiillerin -A / -I zarf fiil Őekillerine bil- yardımcı fiilin getirilmesiyle oluşturulur. Olumsuz Şekli “-AmAz” Şeklindedir.

bakamaz (30a/9)

getüribilür 057b/13

2.3.9. Fiilimsiler

2.3.9.1. Sıfat Fiiller

-An

GeniŐ zaman ifade eden bu ek, Eski Türkede -GAN Őeklinde iken, Eski Anadolu Türkesine geildiĐinde ekin baŐındaki G’lerin dűŐmesi ile “-An” Őeklini almıŐtır.

gérü **çal-an** cānavarlar(34b/15)

gerek ol-**an** (35a/9)

cādū ‘avratdan **toğ-an** cādū (41a/11)

qop-an tenile **qoparımış**. (45b/10)

gel-**en** kāfirler(57b/1)

hikāyetin istey-**en** (30b/2)

-mAz

yara-**maz** işleri (31b/12)

gerek-**mez** nesneleri (35b/10)

-AcAq

ol-**acaq** olursa(49a/13)

tur-**acaq** yérüm (51a/2)

-AsI

bulan-**ası** degül (52b/5)

getür-**esi** olursavuz (37a/10)

beyān éd-**esi** olursavuz (45a/3)

-dUK

Ekin ünlüsü hep yuvarlaktır.

Gey-**dük**-leri tonları ve otur-**duq**-ları döşekler (35a/6)

va‘ de ét-**düg**-i ve anuñ **qarābına** iřāret ét-**dük**-leri (37b/10)

gün **toğ-duq**-ından gün bat-**duq**-ına degin (44b/7)

haṭā ediciler tur-**duq**-ı yérde tırmaya (47a/11)

-mIş

Bir qavülde eti eski-**miş** süñükleri incel-**miş** çıkdı (38b/12)

2.3.9.2. Zarf Fiiller

-Up

diyârlarından çık-**up** kaçdılar ölümden kork-**up** (31a/7)

eliyle darter, iki pâre éder ve şol şapanı eline al-**up** (33a/10)

ağlaşurlardı. Andan dur-**up** şehre gelürdi (35a/1)

Şoñ demde al-**up** girürdi. (36b/8)

perdesin yırt-**up** rüsvây éderin (48a/10)

Kaçan ol taşra yüri-y-**üp** (34b/8)

Ol zâlim Yaḥyâ'nuñ başın kesdür-**üp** (40b/10)

-IncA

kenâra çık-**inca** (38b/3)

Ol melik mest ol-**inca** içürdi. (40b/7)

ma' nîsin eydelüm ard-**inca** (57a/5)

bu cengin tamâm éd-**ince** (30a/1)

tâ öl-**ince** muḥâlefet étmediler (31a/2)

-IcAk

Kendü vefât éder ol-**ıcaḳ** (30a/5)

ḳışşası kâfirler Tâbü't'ı al-**ıcaḳ** (32b/5)

Cân ayrıl-**ıcaḳ** ten hiç nesne degmez (55a/1)

Ol gelen kâfirler bu sözi eşid-**icek** tırdılar (57b/1)

Dāvūd, otuz yaşına deg-**icek** (33b/9)

Ağacı ya bu otı gör-**icek** (36b/10)

Yehüdiler gör-**icek** eyitdiler (40a/7)

-(y)İken

Kaçar-**iken** (34a/15)

diri-y-**iken** ħarāb olmaya (37a/3)

melūl ağlar-**iken** nā-gāh (38b/4)

günlücek-**iken** sünnet étdiler. (42a/4)

-mAdIn

oğlan, anası ħarnından çık-**madın** vefāt étdi. (48a/4)

Oğlan südden kesil-**medin** vefāt étdi. (48a/5)

ve niçe kişiler hiç ħasta ol-**madın** (48a/6)

Biraz ilerü var-**madın** gemi ħurdi. (38b/6)

-UbAn

mālına ħama^ç éd-**üben**

İşbu ħadīş-ile temessük éd-**üben** (49a/10)

-(y)I / -(y)U

Ağla-y-**u** ağla-y-**u**

Ĥüsünde fitne ola dé-y-**ü** ħorħdı (30a/7)

2.3.9.3. İsim Fiiler

-mAk

Cuhūdlar anı depele-**mek** istedi (40a/4)

İssī dé-**mek** olur(44b/1)

and iç-**meg**-e öğretmek ve benüm ^ç azābum dünyā padişāhlarına beñzet-**mek** (48b/7)

ve murdār yé-**mek** (48b/8)

keleci ét-**mek** (52a/2)

Bu şın-**mağ** ve şı-**mağ** olduğı (47a/1)

dāyim yarlığan-**mağ** dile, yarlıgayın (47b/5)

ét-**mek** ve hâtır yık-**mak** bî-tevcîhdür. (52a/2)

‘azîm ağla-**mak** dutdı (53b/13)

2.3.10. Fiilde Çatı

Fiil kök ve gövdesine, anlamında herhangi bir değişiklik oluşturulmayacak şekilde belirli bazı ekler eklenir. Bu eklerin eklenmesi, fiilin cümledeki özne ve nesne ile olan bağlantısındaki durum değişikliğini açıklar. Fiil kök ve gövdelerinden sonra gelen çatı ekleri, fiil çekim eklerinden önce yer alır.³⁸

Fiilde çatı konusu cümlede nesne alıp almamasıyla ilgili olarak edilgen, ettirgen, işteş, dönüşlü çatı ekleri olmak üzere dört grupta incelenir.

2.3.10.1. Ettirgenlik Çatı Ekleri

EAT’de nesne almayan fiillere -Ar- / -Ur- /-gUr- /-t- / -dUr ve -zUr ettirgenlik ekleri getirilerek geçişsiz olan fiil geçişli hâle getirilir.³⁹ Metinde yalnızca -gUr / -dUr ettirgenlik ekleri kullanılmıştır.

bu Aşhâb-ı Kehf’i üç yüz toktuz yıldan şöña dir-**gür**-di (45b/8)

İçin taş-ıla toprağ-ıla toldurdı uyan-**dur**-mayayduñ (37a/15)

şehr içinde biñ köşk yap-**dur**-mışıdum (53b/7)

oğlanlarından birisi bu Nüvâl’i anuñ yérine öl-**dür**-di. (34b/2)

Ḳul hüvallahü eḫad süresin peygâmbâr ḫâzretine in-**dür**-di. (57b/7)

dâyim ol sizi yaradan bir Tañrı’ya tap-**dur**-am, dédi. (57a/15)

2.3.10.2. Edilgen Çatı Ekleri

Edilgen çatının asıl eki -l- dir.

bir ağaçdan aşılı ḫaldı diri-**l**-di. (34a/15)

Oğlan südden kes-i-**l**-medin vefât étđi yarad-ı-**l**-dı (41b/14)

³⁸ Korkmaz, Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*, Türk Dil Kurumu, Ankara, 2009, s. 538.

³⁹ Türk, Doğan, Şerifoğlu, a.g.e., s.46.

‘Īsā, Tañrı’nuñ kudretinden yarad-**ıl**-dı. (41b/15)

her birinde bir yeşil hañ-**ıla** yaz-**ıl**-mış-ıdı (50a/10)

Biribirin gömmege erişmediler, mecmū‘ı kır-**ıl**-dı. (31a/11)

2.3.10.3. İsteşlik Çatı Eki

Asıl işteşlik çatı eki -ş- dir. Ünlü ile biten kelimelere -ş- eki, ünsüz ile biten kelimelere -(I)ş- / -(U)ş- eklerinin getirilmesi ile oluşturulur.⁴⁰

Karşu tur-**uş**-ıcağ eyitdi (33a/4)

eyle olsa tan-**ış**-dılar. (32b/14)

Görür ki güneşüñ iki boynüzuna yap-**ış**-ur gün (44b/15)

zārılığ édüp ağla-**ş**-urlardı. (35a/1)

şeytān yolında dur-**ış**-anlar-içün 48b/15)

2.3.10.4. Dönüşlülük Çatı Eki

Dönüşlülük eki -n- ve -l-‘dir. Yalnızca ünsüz ile biten kelimelere eklendiğinde araya bir yardımcı ünlü girmektedir.

ay ve yılduzlar toğduğı ve tol-**un**-duğı yérün şāhibi ol bir Tañrı‘dur. (58a/9)

⁴⁰ Korkmaz, a.g.e., 2009, s. 553.

3. METİN

30/a

(30a/1) bu cengin tamām édince Hāḡ te‘ālā celle ve ‘alā ikindü yérinde güneşi toḡuz (30a/2) sā‘at ḡabs étdi. Ol vaḡtden bérü müneccimler ḡalaḡa düšmišlerdür (30a/3) ve šām beglerini dīnine dönmeyenin depeledi ve otuz pāre šehr bunuñ ilinde (30a/4) feth oldu. Mecmū‘ı Benū İsrā‘il peyḡambarlarından ulu oldu. Kendü vefāt éder (30a/5) olıcaḡ Kālūb bin Yūḡnāy kendü yérine ḡalıfe dikti. Bu Kālūb daḡı (30a/6) Mūsā peyḡambaruñ ḡız ḡardašı, ‘İmrān ḡızı Meryem’uñ eri-yidi. Hūsün ve cemāl içinde (30a/7) bu Kālūb, Yūsuf’a benzerdi. Hūsünde fitne ola déyü ḡorḡdı. (30a/8) Allāhu te‘ālā’dan diledi ki šüretin taḡyir éde. Çiçek ḡıkardı gözi yırtılaz (30a/9) oldu ve burnı šarḡdı ve eñegi gömildi, ḡalk yüzine bakamaz oldu. (30a/10) šüreti böyle naḡs olduḡdan šoñra Hāḡ te‘ālā’nuñ emri-yile Benū İsrā‘il (30a/11) içinde ‘adli-yile ḡırḡ yıl beglik étdi. Yüz on yašında vefāt étdi. (30a/12) *İlyās en-nebī ‘aleyhi’s-selām*. İbn-i Mes‘ūd eydür; İlyās’dan murād İdrūs’dür. (30a/13) Niteki “Ve inne İlyāse lemīne’l mürselin⁴¹” yérinde “Ve inne İdrīse lemīne’l mürselin” oḡındı. (30a/14) Tefsīr-i Baḡavī’de eydür; İlyās, Bešir oḡlı; Bešir, Fenḡāš oḡlı; Fenḡās, ‘İzār (30a/15) oḡlı; ‘İzār, Hārūn oḡlı; Hārūn, ‘İmrān oḡlı. Ba‘zılar eydür ki İlyās,

30/b

(30b/1) Sāsiyā oḡlı; Sāsiyā, ‘İzār oḡlı; ‘İzār, Hārūn oḡlıdır. İlyās’uñ (30b/2) ḡikāyetin isteyen Tefsīr-i Baḡavī’de ve eš-šāffat tefsīrin müḡālī’a ḡılsun, (30b/3) ‘acayib göre. *Elyasa‘ en-nebī ‘aleyhi’es-selām* Bu Elyāsa‘ peyḡambar, İlyāsuñ šākirdidür (30b/4) hem ‘amucası oḡlıdır. İlyāsuñ ḡavmi ḡatı açlıḡdan buñaldı. Döndiler İlyās’a (30b/5) eyttiler: “Eyit Tañrıña bize yaḡmur vérsün, yédi yıl yaḡmur yaḡmadı, ot bitmedi.” (30b/6) İlyās, dilek étti. Yaḡmur yaḡdı, ot bitdi, ni‘metler çoḡ oldu. Gérü (30b/7) münkir oldılar. Döndi İlyās Allahu te‘ālā’dan dilek étdi: “Bu ni‘met ve bu (30b/8) yaḡmur bulardan gérü zāyil ola.” İlyās’a vaḡy geldi ki fulān gün (30b/9) Ürdün ırmaḡı ḡatına var, ne gelürsen git bu ḡavmi ḡo, dédi. İlyās (30b/10) ol gün gözéttdi. Ol gün gelicek Ürdün kenārına Elyāsa‘ (30b/11) duta ḡıḡdı. Gördiler ki bir at gelür rengi od gibi. Ol at yaḡın (30b/12) geldüginleyin

⁴¹ “šüphesiz İlyas da gönderilen peyḡamberlerdendir.” [es-Sāffāt 37/123]

İlyās sıçradı, ol ata bindi, göge gitdi. Elyāsa^ç çağırđı (30b/13) ki: “Baña ne buyurursen.” dédi. İlyās hevā yüzinden ridāsın atdı: “Ol (30b/14) saña nişān olsun. Var Benū İsrā’îl içinde benden ħalîfe ol.” dédi. (30b/15) Hemān sâ^ç at Ĥağ te^ç ālā celle ^ç aẓametühü, Elyāsa^ç peygāambarlık geldi.

31/a

(31a/1) Benū İsrā’îl’i dîne da^ç vet étdi. Anlar dağı inandılar, hoş ta^ç zîm étdiler. (31a/2) Tā ölince muĥālefet étmediler. Seksen üç yıl ^ç ömri oldı. *Ĥızķîlū’n-nebî* (31a/3) ^ç aleyhi’s-selām. Bu Ĥızķîl, Baĥne oğlıdur. Baĥne bunuñ anasıdur ve Nūra (31a/4) atasıdur ve bu Ĥızķîl şu kavmüñ peygāambarıdur ki Ĥağ te^ç ālā celle celālühü, anlara (31a/5) Ĥur’ān’da zıkr édüp eyitdi: “Elem tera ilellezîne ĥaracū min diyārihim vehüm ülūfun (31a/6) ĥazera’l mevt”⁴² dédi. Ya^ç nî “Görmez misin şol kavmi ki diyārlarından çıkup (31a/7) kaçdılar ölümden korķup ĥālbuki anlar begler-idi.” Bir kavülde bu ölümden (31a/8) kaçan sekiz biñ idi. Bir kavülde on iki biñ idi. Düşmandan korķup (31a/9) kaçdılar, bir dereye girdiler. Süddî kavlinde er, oğlan, ^ç avrat, uşak otuz (31a/10) biñ-idi. Vebādan kaçdılar, bir dereye girdiler. Ol derede bulara ölüm geldi. Biri (31a/11) birin gömmege érişmediler, mecmū^ç ı kırıldı. Ĥızķîl bir gün bu kırgün sünüklerine (31a/12) katı ^ç acebe kaldı, kışşa çoğ. Göñlinden bu geçti ki: “İlāhî, buları diri (31a/13) kılsañ, ĥāllerinden su^ç āl étsem ne kavümdür, şorsam” dédi. Vaĥy geldi. Bu dağı (31a/14) du^ç ā kıldı. Bu ĥağ mecmū^ç ı dirildi. Bulara [ne] kavümsiz déyü şordı. “Vebādan, (31a/15) ya^ç nî Tañrı’nuñ ĥükminden kaçmış kişilerdük.” dédiler. Cevāp vérdiler. Gérü def ā

31/b

(31b/1) vefāt étdiler. *İşmōyîlu’n-nebî* ^ç aleyhi’s-selām. İşmōyîl Helķāna oğlıdur. Bir kavülde (31b/2) İşmōyîl, Bāl oğlıdur; Bāl, Ĥām oğlıdur; Ĥām, ^ç Avn oğlıdur; ^ç Avn, Hārūn (31b/3) oğlanlarındandır. Bunuñ ^ç Arapca adı İsmā^ç îl’dür. İsmā^ç îl şu kavmüñ (31b/4) peygāambarıdur ki Ĥağ te^ç ālā anlarıñ ĥağķında: “Elem tera ile’l-mele’i min benî İsrāîle (31b/5) min ba^ç di Mūşā iz ķālū li-nebiyyin lehümü’b as lenā meliken nūķātil fi sebîlillāhi”⁴³ dédi.

⁴² “Ölüm korķusuyula kendi diyarlarından çıkan binlerce kişiyi görmedin mi?” [Bakara Suresi 2/243]

⁴³ “Hz. Musa’dan sonra, İsrailoğulları’ndan ileri gelenleri görmedin mi? Kendi peygamberlerine: “Bizim için bir melik görevlendir de Allah’ın yolunda savaşalım.” demişlerdi.” [Bakara Suresi 2/246]

Ya' nî nazar étmez (31b/6) misin yâ Muhammed şol kavme kim Benū İsrā' il' dendür. Mūsā' dan soñra gelen peygāmbar (31b/7) larına dédiler ki bize bir melik véribi, Tañrı yolundan anuñ-ıla muqātele édelüm. İşde (31b/8) Qur'ān' uñ ma' nîsi budur. Bu kışşa budur ki Tevrît' uñ tábütü Mūsā' dan soñra (31b/9) Benū İsrā' il içinde peygāmbardan soñra peygāmbara mīraş kalmış-ıdı. Düşman (31b/10) belürdükce tábütü düşmana karşı dutup cenk éderlerdi, gālib gelürlerdi. (31b/11) Bu kez vardukça imānları ve i' tikādları za' if oldı. Bu niçe ki toğru (31b/12) yola kulağuzlardı. Anlar uymadılar, tekzib étdiler ve yaramaz işleri çok (31b/13) işlediler. Haq te' ālā Cālūt' ı bularuñ üzerine havāle kıldı. Buları başdı, kırdı. (31b/14) Tábütü ellerinden aldı. Andan soñra düşman bularuñ üzerine gālib oldı. (31b/15) Bular dağı döndiler bu peygāmbara inandılar. Eyittiler ki “Bizüm ortamuzdan ihtiyār

32/a

(32a/1) ét, bir beg dik, biz aña uyalum. Tañrı yolında düşman-ıla ceng édelüm.” dédiler. (32a/2) Ol dağı bir kaç gün ' ibādet étdi. Haq' dan şöyle vahy geldi ki: “Yā İshmōyil! (32a/3) Du' āñ kabül étdüm. Benū İsrā' il pazişahlığı şol kişiye vérdüm ki ' alāmet (32a/4) senüñ evüñe, ol kişi geldügi sâ' at evüñde zeyt kaynaya. (32a/5) Ol ' alāmeti göricek ol yağdan ol kişinüñ başına dürt.” dédi. İshmōyil (32a/6) bir gün evinde otururken Benū İsrā' il içinde bir meşhūr ekinçi rencber (32a/7) kişi var-ıdı. Adı Tālūt bin Beşir bin Ahūn bin ibn-i Yāmin bin Ya' kūb bin İshāq bin İbrāhīm idi. (32a/8) Bu Tālūt hem tabbāğ-ıdı. Eşegin yavu kılmış isterken (32a/9) İshmōyil kapusıña geldi, uğradı eşegin şordı. Meger İshmōyil bunuñ (32a/10) eşegin alanı görmüş-ıdı. Eyitdi: “Var fulān kişiden al.” dédi. (32a/11) ' Ādeti-yidi ki her kişi geldükce evinde zeyt yaqar-ıdı. Kimüñ tālī' inde (32a/12) kaynar göreyin dér-ıdı. Nā-gāh yaqdı. Bu Tālūt' ı tālī' inde kaynadı. Téz (32a/13) bu tālūt' ı kığırdı. Bu zeytün yağından başına dürtüdi, bereket du' āsın (32a/14) kıldı. “Var Benū İsrā' il' e Haq te' ālā seni melik vérip-di.” dédi. Benū İsrā' il' üñ (32a/15) uluların kığırdı: “Tañrı buyruğ-ıla melikiñüz budur.” dédi. Benū İsrā' il

32/b

(32b/1) bu nesnede katkı gücendiler: “Sancağ çeke gelmiş ve beglik éde gelmiş şoydan (32b/2) degül, içümüzde bunda ednā kişi yok, biz bunu nice melik édinelüm.” dédiler. (32b/3) Eyle déyicek İsmöyil eyitdi: “Bunuñ begligine ‘alāmet Tevrütümüzüñ tábütü (32b/4) gérü gelmek olsun.” dédi. Bular dağı kabül étdiler. *Tābūt (32b/5) kışşası*. Kāfirler Tābūt’ı alıcak büt-hānelerine életdiler. Ya‘nī ki: “Benū İsrā’ıl bunuñ (32b/6) sebebi-yile bize gālib olurlardı, biz dağı ‘izzet édelüm.” dédiler. Bütleri-yile (32b/7) bile kodılar. Düşdi bunca haclet oldı, andan çıkardılar. Yakın yére göme (32b/8) kodılar. Emr étdiler: “Kimün şu dökmege hāceti olsa anuñ üzerine ve anuñ (32b/9) yöresine şu döktiler. İttifāk her kanķısı ki vardı. Bevāsir rencine mübtelā (32b/10) oldı. Andan çıkardılar, şehirlerinden bir şehre dağı iletdiler. Anda anlardan (32b/11) gālib bir çeri geldi. Anları urdı, yıkdı, hārāb étdi. Gördiler ki bu (32b/12) tábütü her kanda iletseler bulara şüm geldi. Baltalar getürdiler. Gürbüz (32b/13) kişiler ellerine aldılar. Niçe ki urdılar bu tábütan bir zerre uvadımadılar (32b/14) eyle olsa tanışdılar. Yégregi budur ki bu tábütü yine iklimümüzden (32b/15) çıkaravuz déyü fikri buña yétürdiler ki bir kañlı üzerine koyalar. İki öküz

33/a

(33a/1) koşalar. Benū İsrā’ıl’din yaña müteveccih olalar. Eyle étdiler, Hağ te‘ālā’nuñ izni-yile (33a/2) ol iki öküz kañlı tábüt-ıla aldı. Toğru Benū İsrā’ıl’e geldi. Benū İsrā’ıl’e karşı (33a/3) vardılar, hoş beşāret-ile getürdiler. Bunu göricek şekksüz olup Tālūt’ı (33a/4) beklediler. *Hikāyeti Cālūt-ıla* cenk yarağın étdiler. Karşı tūruşıcak eyitdi: (33a/5) “Kimdür ki meydāna gire. Cālūt-ıla cenk éde, kızım aña vérem.” Dāvūd peygambar (33a/6) ilerü geldi: “Ben cenk édeyin.” dédi. Gördi, bir keçe geyür çöbān,⁴⁴ şapanı bélinde, (33a/7) eyitdi: “Bunuñ ne miğdārı var ki Cālūt-ıla cenk éde.” Hālinden ve kuvvetinden (33a/8) şordı. Dāvūd’uñ kendüden ulu toğuz kardaşları var-ıdı. Eyitdiler ki: (33a/9) “Yā Mālik! Bunuñ kuvvetin şol kadar bilürüz ki bir koyın kaçsa fi’lhāl yéter, (33a/10) eliyle darta, iki pāre éder ve şol şapanı eline alup anuñ-ıla her

⁴⁴ “Çoban” kelimesi “çopan” şeklinde yazılmış olup, metinde bir birlik sağlanamamıştır.

neye⁴⁵ ki (33a/11) atar urur, pāre pāre éder.” Dāvūd’a destūr vérdi. İlerü vardı. (33a/12) Cālūt bunu gördi, içine katı korqu düşdi. Eyitdi: Éy oğlan! (33a/13) Elünde silāh yok. Bu şapan-ıla kırt, kuş atarlar. Kişiye şapan-ıla mı gelürler?” dédi. (33a/14) Dāvūd eyitdi: “Sen Tañrı’nuñ emrine ve peygāmbarına muḥālefet étdüñ. İtten kırttan (33a/15) daḫı bitersin, seni bunuñ gibi şapan taşı-yıla depelemek gerek.” dédi. Daḫı

33/b

(33b/1) çerinüñ sağ yanına atdı, ol yanı hezīmet oldı. Bir taş daḫı şol (33b/2) yanına atdı, ol yanı daḫı hezīmet oldı. Bir taş daḫı hezīmet oldı. Bir taş daḫı atdı. (33b/3) Cālūt’ı ışığı burnında urdı, eñsesinden çıkdı. Ḥaḫ te‘ālā’nuñ (33b/4) izni-yile çeri şındı, ğanīmet étdiler. Bundan soñra Ṭālūt kızın Dāvūd’a (33b/5) vérdi. Ṭālūt vefāt étdükden soñra Benū İsrā’ıl içinde Dāvūd pādi (33b/6) şāh oldı. Ḳavülde Ṭālūt’uñ adı Sāvüldur. Naşārā ve Yehūd eyle (33b/7) dérler. Kırtık yıl Benū İsrā’ıl içinde beglik eyledi. Cālūt-ıla cenge varduğı (33b/8) begligünüñ üçinci yılında-yıdı. Dāvūd Cālūt’ı öldürdüğünde on (33b/9) üç yaşında idi. Dāvūd, otuz yaşına degicek Ṭālūt vefāt étdi. (33b/10) Dāvūd, padişāh oldı. *Dāvūd’un-nebī ‘aleyhi’s-selām* Dāvūd, Sebāsiyā oğlıdur. (33b/11) Ammā tevārīh-i ebū Yezīd-i Belḫī’de eydür. Dāvūd, İşā oğlıdur; İşā, Yehūdā sıbtından (33b/12) dur. Yehūdā, Ya‘ḳūb peygāmbar oğlıdur ve Māyişus İncili’nde ki aña ‘Arabca (33b/13) Matā İncil dérler. Dāvūd, İşā oğlı; İşā, ‘Ubeydā oğlı; ‘Ubeydā, Nesān (33b/14) oğlı; Nesān, Selmūn oğlı; Selmūn, Naşsun oğlı; Naşsun ‘Amīnāzāb oğlı (33b/15) ‘Amīnāzāb, ‘Ārām oğlı; ‘Ārām, Ḥaşrūn oğlı; Ḥaşrūn, Fāraş oğlı;

34/a

(34a/1) Fāraş, Yehūdā oğlı; Yehūdā, Ya‘ḳūb oğlı; Ya‘ḳūb, İşḫāḳ oğlı; İşḫāḳ, (34a/2) İbrāhīm peygāmbar oğlı, ‘aleyhimü’s-selām. Meşhūrdur ki Ḥaḫ te‘ālā, Dāvūd’a (34a/3) çöbānlığından soñra peygāmbar ve beglik rüzī kıldı ve kitāb vérip-idi (34a/4) ve ḫalkı ‘ibādeteye kığırmağ-ıçun ergānunu ol çaldı. Urıyā’nuñ ‘avratıñ (34a/5) almazdan öñdün mecmū‘-ı rüzīgār üç güne

⁴⁵

Hareke hatası olduğu düşünülmektedir.

ta‘yîn kılmışdı. Bir gün (34a/6) Benū Īsrā‘il ortasında қазиyye kesmeg-içün ve ikinci günü mücerred Hақ te‘ālā’ya (34a/7) ‘ibādet étmeg-içün ve üçüncü gün ‘avratlar-içun ve gérü қalan maşlahat-içun. Ve (34a/8) Urıyā’nuñ ‘avratıñ alduқdan şöñra ki haṭāsın bildi, otuz yıl aғladı, (34a/9) beglik қayusı қалmadı. Īşālūm adlu bir oғlı var-ıdı, yağı oldı. (34a/10) Benū Īsrā‘il’uñ sefiһleri aña uydı, çok zaһmet çekdi. ‘Āқıbet Hақ te‘ālā (34a/11) tevbesin қабуl étdi. Ol yağı olan oғlı gérü muṭı‘ oldı. Ba‘zılar (34a/12) eydür: “Yağı olan oғlı Hāmnūn idi. Atasınuñ tevbesi қабуl olduқdan (34a/13) қorқdı, gelmedi. Nuvāl bin Şūryā Dāvūd vérip-ıdı. Var gerek gerekmez getür.” (34a/14) dédi. Muṭı‘ olmadı, cenk étdi. Nuvāl bin Şūryā’yı anı şıdı. Қаçar-iken (34a/15) bir aғaçdan aşılı қaldı, at gitdi. Nuvāl uğradı, görди. Henüz diri.

34/b

(34b/1) Süñi-yile dürtди, öldürди. Dāvūd қatına gelicek *Hikāyet* eydürди: “Dāvūd’uñ (34b/2) oғlanlarından birisi bu Nuvāl’i anuñ yérine öldürди. Bundan şöñra Dāvūd rūzi (34b/3) gārın dört güne ta‘yîn étди. Gérü bir gün hałқ ortasında һükm (34b/4) étmek-içün ve ikinci gün ‘avratlar-içün ve üçüncü gün yazı (34b/5) yérlerde ve daғlarda ve deñiz kenārlarında ol haṭadan ötürü yüriyüp (34b/6) aғlamağ-içun ve dördüncü gün ‘ibādet étmeg-içün. Ve Dāvūd peygāmbar (34b/7) bir ev yapmış-ıdı. Ol evüñ dört biñ mihrāb var-ıdı. Her mihrābında bir ruhbān (34b/8) otururди. Қақан ol таşra yüriyüp aғlamak günü gelse evvel yazılara (34b/9) çıkar-ıdı. Ergānun eline alurди. Bir gün āh édüp ol hoş āvāz-ıla (34b/10) kendü nefsi-yiçün aғlar-ıdı. Mecmū‘-ı aғaçlar ve қуşlar ve cānavarlar anuñ-ıla bile (34b/11) aғlar-ıdı. Tā şöyle ulurди. Bularuñ gözlerinden séyller aқar-ıdı, andan (34b/12) şöñra тұrur daғlara varur-ıdı. Anda dağı ol тағun aғaçları (34b/13) ve таşları ve cānavarları Dāvūd-ıla bile aғлаşurlar-ıdı. Tā şöyle ulurди ki séyller aқardı. (34b/14) Andan şöñra deñiz kenārlarına varurди. Anda dağı eyle éderди. (34b/15) Ol deñizüñ balıқları ve gérü қalan cānavarları Dāvūd-ıla bile zārılıқ édüp

35/a

(35a/1) ağlaşurlardı. Andan durup şehre gelürdi. Ol dört biñ mihrāblu (35a/2) evüñ içine girürdi. Şehrün içine kığırdıcı dağı véribirdi. Mecmū‘-ı şehri halkı (35a/3) gelürdi. Andan soñra Dāvūd, Zebūr’dan ol hoş āvāz-ıla okurdu ve (35a/4) ol haṭāsın añup zārılığ-ıla kendü nefsine sağı sağırdı. Bu mecmū‘-ı (35a/5) ḥalāyık bunuñ zārılığın ve ol ḥüb āvāzın eşidüp Dāvūd’dan dağı artuğ (35a/6) zārılığ éderlerdi. Geydükleri ṭonları ve oturdukları döşekler göz (35a/7) yaşından yaş olurdu. Dāvūd kendüden gidüp düşerdi. Oğlı Süleymān (35a/8) gelür, başın yoğaru götürdi. İki gözinüñ yaşını eliyle silerdi.” (35a/9) Dāvūd’uñ ḥikāyeti çok. Gerek olan Şād süresinüñ tefsiriñ muṭālī’a (35a/10) eylesün. Bunda zıkr étdüğümüz anuñ şemmesi degül. Mūsā-yıla Dāvūd arasındığı (35a/11) beş yüz altmış toğuz yıldur. Bir kavülde beş yüz yétmiş toğuz yıldur, kırk (35a/12) yıl beglik étdi. Müsülmān tevārīhinde yüz yıl ‘ömri oldı, dér. Naşārā (35a/13) tevārīhinde yétmiş yıl ‘ömri oldı, dér. Andan soñra Süleymān padişāh oldı. (35a/14) Loğmān, Dāvūd zamanında var-ıdı, dāyim meclisine ḥāzır olup, Dāvūd’a naşīhat (35a/15) éderdi. *Loğmān ‘aleyhi’s-selām*. Bunuñ nübüvvetinde ḥilāf var. ‘İkrime raḍıyallāhu

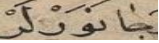
35/b

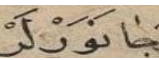
(35b/1) eydür: “Peyğāmbardur.” Vehb raḍıyallāhu ‘anhu eydür: “Velīdür, Eyyüb peyğāmbaruñ (35b/2) kız ḳardaşı oğlıdur.” Muḳātil eydür: “Eyyüb’üñ anasınıñ kız ḳardaşı oğlıdur.” (35b/3) Muḳammed bin İshāḳ eydür: “Loğmān, Bā‘ūr oğlıdur; Bā‘ūr, Tārah oğlıdur. Bā‘ūr (35b/4) ve Hārān ve İbrāhīm üç ḳardaşdur.” Vāfidī eydür: “Loğmān, Benū İsrā’ıl içinde (35b/5) ḳādı-yıdı.” Sa‘īd bin el-Müseyyeb eydür: “Loğmān derzi-yıdı.” Ḥālīd-i Reb‘i eydür: (35b/6) “Ḥabeşī ḳul-ıdı, dülger idi.” *Ba‘zılar* eydür: “Çopan-ıdı. Ḥaḳ te‘ālā celle ve ‘alā, nazār (35b/7) étdi. Hikmet rüzī kıldı tā şöyle oldı ki Dāvūd gelürdi bundan hikmet (35b/8) öğrenürdi. Bir gün bir kişi Loğmān’a uğrar. “Sen fulān çopan degül misin? Bu nesneye (35b/9) neden érişdüñ?” dér. Loğmān eydür: “Üç nesne-yile érişdüm. *Evvel* toğru söylemek. (35b/10) *İkinci*, emānete ḥıyānet étmemek-ile. *Üçinci*, Baña

gerekmez nesnelere terk (35b/11) étmek-ile.’ Loqmān’uñ bir kavülde biñ yıl ‘ömri oldı. Bir kavülde üç biñ bés (35b/12) yüz yıl ‘ömri oldı. Dāvūd ve Süleymān bunuñla mu‘āşır-ıdı.” Vallāhu a‘lem (35b/13) *Süleymānū ’n-nebī ‘aleyhi ’s-selām*. Süleymān, Dāvūd oğlıdur. Haq te‘ālā celle ve ‘alā buña rüzī (35b/14) kılduğın hiç bir peygāmbara ve bir padişāha rüzī kılmadı. Atasınıñ yérine (35b/15) ħalīfe oldı. Cinniler ve cānavarlar⁴⁶ aña musahħar oldı. Taħtını yél götürüp mecmū‘-ı

36/a

(36a/1) çerisiyle bir aylık yol gündüz giderdi. Mecmū‘-ı yéryüzünde gine ādemden, (36a/2) dévden, cinniden, cānavarlardan⁴⁷ yedi yüz altı ay içinde mālīk oldı. (36a/3) Mecmū‘ına ħükm étdi. Ve dévlere ve cinnilere emr eyledi: “Ne kadar altūn, (36a/4) gümüřgānı var-ısa kıymetī tařlar kānı var-ısa ve mermer kānı var-ısa (36a/5) açuñ. Babam Dāvūd Beyt’ül- Muħaddis’i tamām eylemedi, ben tamām éderin” dédi. (36a/6) Dāvūd, evvel Beytū’l- Muħaddis’uñ ħiřārın er boyı yapmıř-ıdı. Vaħy geldi: (36a/7) “Yā Dāvūd! Ol senūñ elūñde tamām olmaz, Oğluñ Süleymān tamām éder.” déyü (36a/8) ol daħı birer boyı yapmıř-daħı kıomıř-ıdı. Andan řoñra dévler ve cinniler (36a/9) ol kadar mermer ve altūn ve gümüř ve kıymetī tařlar getürdiler ki vařfa řığmaz. (36a/10) Andan řoñra emr eyledi. Dünyāda ne kadar üstād var-ısa getürdiler. Ak mermerden (36a/11) ki yér yér kıymetī tařlar birle bezeñmiř-ıdı. Ol ħiřārı tamām étdiler. Andan (36a/12) řoñra buyurdı, Mescid-i Aķsā’yı yapıdılar. Altun, gümüřle bezediler. Her mermerinde (36a/13) incü, cevher, yāķūt, lā‘l, zeberced, pīrūze oturdılar. řöyle oldı ki, karañudun (36a/14) içinde gitseler gündüz gibi-yidi. Misk ve ‘anber gerü kıalan ħoř kıokularla balçığın (36a/15) yoğırdılar. Mescid-i Aķsā’yı daħı tamām étdiler. Andan řoñra Benū İsrā’ıl dāniřmendlerini

⁴⁶ Metinde “cānavar” yazımı; cānavar şeklinde gösterilmiştir.

⁴⁷ Metinde “cānavar” yazımı; cānavar şeklinde gösterilmiştir.

36/b

(36b/1) cem' eyledi: "İş bu evi Tañrı-ıçun yapdum." dédi. Bu mescidi ve bu hişarı tamām édüp (36b/2) fāriğ olduğdan soñra üç hācet diledi. *Evve*/her ne kim hükme éde, hükmi (36b/3) Tañrı hükmine muvāfiğ ola, hükümde haṭā étmeye. *İkinci*, buña vérdüğü (36b/4) milki dağı bir kimseye vérmeye. *Üçünci*, her kim ki Mescid-i Aqşā'da girüp iki (36b/5) re'kat kıla, yarlıganup çıka. Mecomū'-ı memleket çün buña musahhar oldı. (36b/6) Beytü'l- Muqaddis'de oturdu. Ādeti şöyle édindi ki gāh bir yıl, gāh iki yıl, (36b/7) gāh bir ay, gāh iki ay Mescid-i Aqşā'da oturdu, yiyecegin, içecegin bile (36b/8) alup girürdü. Şoñ demde ki ölümü yakın geldi, ol vaqt mescide girdi, (36b/9) 'ibādet meşgūl oldı. Her gece yaturdu. Tañla gerü turdu ki mihrābda (36b/10) bir dürlü ot bitmiş yā bir dürlü ağac bitmiş. Ağacı ya bu otı göricek eydür (36b/11) ki: "Sen nesin, neye yararsın? Ol dağı eydürdü ki: (36b/12) 'Fulān nesneye yararın, yā fulān nesneye yaramazın'" dér-idi. Her birin buyurdu. Ol aracıda çıka (36b/13) rurlardı. Bir ayruğ yere dike korlardı. Ol ot ki bir derde devāyıçun (36b/14) idi. Anı adı-yıla fulān nesneye gerekdür déyü yazardı. Tā şuña degin ki bir gün (36b/15) mihrābda keçi boynuzı ağacı bitdi. Süleymān gördü: "Ne ağacsın?" dédi. "Saña ne

37/a

(37a/1) dérler?" Eyitdi ki: "Baña harub dérler. Sen niçün bitdüñ?" dédi. Eyitdi ki: (37a/2) "Mescidüñ harāb étmeg-içün." Süleymān eyitdi: "Allāh elindedür. Böyle ki ben (37a/3) diri-yiken harāb olmaya." Benden soñra meşhūrdur ki Süleymān 'aşası üzerinde (37a/4) vefāt étdi. Bir yıl 'asā üzerinde turdu. Dévler ve perriler diri şanup (37a/5) işlü işine meşgūl idiler. Mescid penceresinden baqarlar-ıdı. 'İbādet éder (37a/6) şanurlardı. Buñdan soñra 'aşayı kırt yédi uvandı, Süleymān düşdü. (37a/7) Andan soñra bildiler ki Süleymān vefāt étmış. Süleymān peygāmbaruñ tamām (37a/8) hikāyetin göreyin déyen Sebe süresi'nün tefsirine müṭāla'a eylesün, 'acāyib ve (37a/9) hikmet göre ve Süleymān'uñ ne miqdār padişāhlığı var-ımış bile. Eger yaru yarusın (37a/10) getüresi olursavuz bu muhtaşara sığmaz. Bu kadar getürdügümüze sebep Kudüs-i (37a/11) Mübārek şehrin ve Mescid-i Aqşā'yı

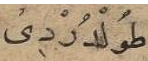
kim bünyād étđi, anı bildürmek-idi, bildürdik. (37a/12) Ammā ol hüsn-ile ve ol zīnet-ile тұrurken Süleymān'dan şoñra çok müddet geçmedi. (37a/13) Buhtenaşrı mel'ün 'Acem vilāyatından geldi. Ol, oñ Süleymān yapduğı şehri yıqđı (37a/14) ve ol mescidi yıqđı. Kıymetī taşlar ve altūnların ve gümişlerin aldı, (37a/15) ħarāb eyledi. İçin taş-ıla toprağ-ıla toldurđı⁴⁸, qodı gitdi. On

37/b

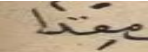
(37b/1) yıldan şoñra gérü yapıldı. Naşārā tevāriħinde şöyle gelmişdür ki (37b/2) 'İsā peygāmbar ref' olduğdan şoñra otuz toquz yılında ki ol zamanda (37b/3) Qayşer, tekür-idi. Rūmiyye-i Kübrā'ya müteveccih oldu. Kendünüñ (37b/4) oğlı Tātus'a çok çeri qoşdı, Beytü'l-Muqaddis'e gönderdi ki vara (37b/5) gāzā éde, alursa yıqa ve Yehūdīleri esir éde tağda. Bu dağı şehriñ üzerine (37b/6) vardı, muħāşāra kıldı, çok tazıyık étđi aldı. Altmış biñ kişi miqđār⁴⁹ (37b/7) kılıcdan geçürdi ve yüz biñ dağı ziyāde nefsi esir étđi ve mescidlerin (37b/8) yağdı ve yıqđı ve kitābların oda yağdı ve yédi iqlīme buları perākende (37b/9) kıldı ve şerī'atların bātıl kıldı ve Ya'qūb'uñ nübüvveti anda tamām oldu (37b/10) ve İnāl'uñ ve 'İsā'nuñ va'de étduđı ve anuñ ħarābına işāret étduđkleri (37b/11) söz anda geldi. Ol şehriñ içinde Ādemođlanı qalmadı. Azıryanos tekür (37b/12) zamanına degin yıquq, yanuq, isuz yatdı. Söz çok. Gérü Süleymān sözine (37b/13) geledüm. Ehl-i tāriħ eydür: "Bir qavülde Süleymān yédi yüz yıl altı ay yaşadı." (37b/14) Nite ki yoqaru déduq bir qavülde elli üç yıl 'ömri oldu. Padişāhlıđınuñ (37b/15) müddeti kırık yıl idi. Padişāh olduğında on üç yaşında idi. Beytü'l

38/a

(38a/1) -muqaddis'i bünyād étmeđe başladıqda dört yıl oñ padişāh olmuş-ıdı ve (38a/2) Süleymān, Mūsā peygāmbar şerī'atinde-yidi. Şerī'at issi peygāmbar bēşdür; (38a/3) Nūħ ve İbrāhīm, Mūsā ve 'İsā ve Muħammed,

⁴⁸ 'D' sesi, metinde 'ṭ' ile yazılmıştır.

⁴⁹ Metinde bu şekilde yazılmıştır.

‘aleyhim’üs-selām *Ammā Muhammed’le* Süleymān arasındaki (38a/4) müddet biñ sekiz yüz yıldur. Yehūdiler eydür: “Biñ beş yüz yıldur.” (38a/5) *Yūnus en-nebī ‘aleyhi’s-selām*. Yūnus, Metā oğlıdur. Bir kavülde Metā, Yūnus’uñ atasıdur. (38a/6) Anasıña mensüb oldı. İlyās peygāmbaruñ Tañrı emri-yile diri (38a/7) kılduğı qarıçuk oğlı budur, dēdiler. Peygāmbar aşılandur, dēdiler. Bir kavülde (38a/8) bu Yūnus, Hūd ve bunuñ laķābı *Zānnūn*’dur. Andan ötürü ki balıķ ķarnına (38a/9) girdi. *Ammā* peygāmbarlığı balıĝdan öñdün midı soñra midı hilāf var. (38a/10) Bir kavülde balıķ yutmazdan öñdin peygāmbar-ıdı. *Ķavmini* da‘vet étdi, (38a/11) inanmadılar döndiler. Uş size fulān gün ‘azāb gelür dēdi. Ol (38a/12) va‘de étdüğü günde ‘azāb gelmedi. Bu kez hacil oldı. Bularuñ (38a/13) arasında bir ‘avratın iki oğlançuĝın aldı, çıķdı. Deñiz kenārına (38a/14) geldi ki bir gemiye bine, gide. Tefsīr-i Baĝavī’de eydür: “Çün gördi ki bir gemi geldi, (38a/15) çağırđı. ‘Bizi gelüñ aluñ.’ dēdi. Gemi ilerü geldi. Yūnus, hātunun

38/b

(38b/1) gemiye koydı. Diledi ki uluca oğlın dağı ķoya. Yıl oldı, mevc geldi, (38b/2) ol gemi gitdi, bir mevc dağı geldi. Bu oğlın dağı aldı. Kendü deñizden (38b/3) kenāra çıķınca ol giçük oğlın taşra ķurt aldı, kendü şöyle yaluñuz (38b/4) ķaldı. Ħaķ te‘ālā’nuñ bu ķudretine taña ķalur, melül aĝlar-iken nā-gāh bir gemi (38b/5) dağı geldi. Ol gemi issine çağırđı; ‘Beni aluñ!’ dēdi. Ol gemiye aldılar. (38b/6) Biraz ilerü varmadın gemi ķurdı. Ol zamanda gemiye kaçķun ķul girse (38b/7) yürimezdi. Kaçķun ķul kim var dēyü çağırtdılar. Yūnus; ‘benin!’ dēdi. (38b/8) *Ķışsa* çok. Deñize atdılar, balıķ yutdı. Ol balıķ ķarnında işbu tesbīhi (38b/9) oķurđı. ‘*Lā ilāhe illā ente sübhāneke innī küntü mine’z-zālimīn*⁵⁰’ dērdi. Bu du‘ā sebebi-yile (38b/10) Ħaķ te‘ālā celle ve ‘alā, anı ol ķarañulıķdan ķurtardı. Balıķ çıķardı, (38b/11) deñiz kenārına bıraķdı.” Bir kavülde çıķduĝında şol çaĝa yavru gibi (38b/12) çıķdı. Bir kavülde eti eskimiş süñükleri incelmiş çıķdı. Ol balıķ (38b/13)

⁵⁰ ”Senden başka hiçbir ilah yoktur, sen bütün noksanlıklardan münezzehsin, muhakkak ki ben nefsimde zulm edenlerden oldum.” [Enbiyā Suresi 21/87]

ķarnında ne ķadar eglendüğünde ĥilāf var. Muķātil eydür: “Üç gün-idi.” (38b/14) ‘Ātā rađıyallāhu ‘anhu, eydür: “Yédi gün-idi.” Daĥĥāk rađıyallāhu ‘anhu, eydür; “Yigirmi (38b/15) ...⁵¹ ve Kelbī ve Muķātil bin Süleymān rađıyallāhu ‘anhüm, eydür: “Kırķ

39/a

(39a/1) gün-idi.” Şa‘bī rađıyallāhu ‘anhu, eydür; “Balık, anı ķuşluk vaķtında yutdı. (39a/2) Ağşam vaķtında gérü ķusdı. Ĥaķ te‘ālā ķabaķ ağacın bitürdi, yaprakları (39a/3) bu Yūnus üzerine gölge oldu ve bir tağ keçisi her tañla her geće gelürdi, (39a/4) Yūnus’ı emzürürdi. Tā şuña érişdi ki eti ķatıraķ oldu ve her yerde ki (39a/5) kıl biterdi. Bitdi çün biraz ķuvvet buldı, uyudu. Nā-gāĥ gérü (39a/6) uyandı. Görđi ki ol ķabaķ ağacı kurumış. Baķdı, melül oldu. (39a/7) Bu kez güneş doķındı, teni acıdı. Balık ķarnına girüp çıķduğı zaĥmetden (39a/8) bu artuķ oldu. Duyamadı, ağladı. Fi’lĥāl Cebrā’ıl geldi. Eyitdi ki: (39a/9) “Bir ağaç ķurudığından ötürü ki saña gölge olurdı ġuşşalanursın. (39a/10) Ol yüz biñ ümmetümdeñ ötürü ġuşşalanmazsın ki şimdi müsülmān oldılar. (39a/11) tevbe étdiler.” dédi. Bunı éşidicek şād oldu. İşde bu naķl étdüğümüz (39a/12) delālet eyledi ki balık ķarnına girmezden öñdün peygāmbar-ıdı. Bir ķavülde (39a/13) balık ķarnından soñra peygāmbar oldu. Böyle déyen eydür ki: “Ĥaķ te‘ālā Ķur‘ān (39a/14) içinde “*fe nebeznāhu bi’l ‘arāi ve ĥüve saķīm*⁵²” āyetinden soñra “*ve ersselnāhü ilā mi’eti elfin ev yezidüne*⁵³” (39a/15) “fe nebeznāhu” geldi. Pes peygāmbarlığı soñra ola “fe nebeznāhu”dan

39/b

(39b/1) “ev yezidün”e deġin ma‘nisi, ya‘nī: “Biz biraķduķ anı bir şaĥrāya ĥālbuki ĥasta-ıdı. (39b/2) ve anı vérip-idük bir ķavme ki yüz biñ-ıdı veyāĥud ziyāde idi.” Ba‘zılar bu ayetden (39b/3) cevāp eydür: “Balıķdan öñdin bir ķavme peygāmbar-ıdı. İleri da‘vet étdi, (39b/4) inanmadılar. Balıķdan soñra

⁵¹ Metinde son satırın ilk başı silik çıkmıştır.

⁵² “Bunun üzerine onu, bitkin (hasta) bir halde boş bir alana (sahile) attık.” [Saffat Suresi 37/145]

⁵³ “Ve onu yüz bin veya daha fazla (kişiyeye), (resül olarak) gönderdik.” [Saffat Suresi 37/145]

Haḡ te‘ālā bir ḡavme daḡı vėrib-idi. Anlar inandılar (39b/5) “ve ersalnāhu ilā mi‘eti elfin ev yezīdūn” dėdėđi ol ḡavūmdür.” Ol ḡavm (39b/6) Muşıl nāḡiyyetinde Nīnuy dėrler. Bir ŧehir var anuñ ḡavmidür. Yūnus’uñ (39b/7) yėtmiş yıl daḡı artuğıraq ‘ėmri oldı. *Zekerıyyā peygāmbar ‘aleyhi’s-selām.* Zekerıyyā, (39b/8) Āzen oğlıdur, Dāvūd oğlanlarından. ŧan‘at-ı neccārlıḡ idi ve Benū İsrā‘il (39b/9) içinde iŧi dāyim va‘z ėtmeđ-idi ve Tevrīt yazmağ-idi. ‘Avratı Māşān (39b/10) oğlı ‘İmrān’uñ kıızı Eşiyā idi. ‘İsā peygāmbar anası Meryem anuñ kıız ḡardaşı. (39b/11) Zekerıyyā ḡocadı ve ḡātunı ḡarı oldı. Bir ḡavūlde toğsan üç yıl ‘ėmri oldı. (39b/12) Bir ḡavūlde yūzden artuğ ‘ėmri oldı. Aşlā oğlı kıızı olmadı. Bir gūn (39b/13) ḡalvetde zārılıḡ eyledi. Allāhu te‘ālā’dan ođul diledi. Eyitdi: “İlāhī! Uş ben (39b/14) ḡocaldum. Sūñüklerim za‘if oldı ve ḡātunum ḡarı-yıdı. Dilerem ki baña ŧoñ (39b/15) demde bir ođul véresin. ‘İlm ve hikmet issi ola.” dėdi. Bėyle dėyecek Haḡ te‘ālā’dan

40/a

(40a/1) nidā geldi: “Yā Zekerıyyā! Saña muştuluk olsun. Bir oğlan ki adı Yaḡyā ola.” Bunı (40a/2) eşidicek ḡātunı-yıla cem‘ eyledi. Haḡ te‘ālā, Yaḡyā peygāmbarı rüzī kıldı. Tamām (40a/3) va‘deden ŧoñra Zekerıyyā yigirmi yėdi yıl daḡı diri oldı. Meşhūrdur ki (40a/4) Cuhūdlar anı depelemek istedi. Kadı, ağaca girdi. Dūlbendi ucı ŧaşra ḡaldı. (40a/5) Cuhūdlar anı gėrdi, bıçđu getirüp iki bıçdiler. ŧabr ėtdi, inlemedi. (40a/6) Tevārīh-i Ebu Yezīd-i Belḡide eydür ki: “Meryem’uñ ḡamlı zāhir olduğın Yehūdiler (40a/7) gėricek eyitdiler ki; ‘Sen bu kıza kefil olduñ-ıdı. Bu ḡāl nedür?’ Zekerıyyā bu ḡaberi (40a/8) tuycak kaçdı. Ardınca vardılar. Bıçđu-yıla iki bicdiler.” *Yaḡyā peygāmbar ‘aleyhi’s-selām.* (40a/9) Yaḡyā, Zekerıyyā oğlıdur. Yehūdā sıbḡındandır. Meryem’uñ kıız ḡardaşı oğlıdur (40a/10) ve mecmū‘-ı peygāmbarlara peygāmbarlıḡ kıırḡ yaşında degdi. Buña dėrt yaşında (40a/11) degdi ve İbrāḡim peygāmbardan ŧoñra Benū İsrā‘il içinde seksen biñ peygāmbar (40a/12) ki gūnāḡ ėtmeyüp ‘ibādet eylemiş-idi. Az ‘ėmri içinde bu ol ḡadar ‘ibādet eyledi. (40a/13) Dėrt yaşından yėdi yaşına degin Tevrīt’i, Zebūr’ı ma‘nisi-yile ezber ėtdi. (40a/14) Zirā Haḡ te‘ālā aña

eyitdi: “*Yā Yahyā ħuziāl kitābe bi-ḳuvvetin*⁵⁴” ya‘nī “Éy Yahyā! Dut (40a/15) kitābı ḳuvvetle. Ya‘nī “Benüm ḳuvvetim-ile ve ḳudretim-ile” dēdi ve soñra ‘Īsā peygāambar mürsel

40/b

(40b/1) olıcaḳ ‘Īsā’ya inandı. Evvel ĩmān getüren Yahūd dīninden ‘Īsā (40b/2) dīnine dönen bu idi. Ya‘nī Mūsā dīninden ve ‘Īsā’dan altı ay yaşda (40b/3) uludur. Vehb raḳıyallāhu ‘anhu eydür: “Üç ay ulu-yıdı.” Soñra Cūhūdlar, Yahyā peygāambar (40b/4) Mūsā dīnin ḳoyup ‘Īsā’ya niçün ĩmān getürdüñ déyü öldürdiler. Ba‘zılar (40b/5) eydür; Ol zamanda Āhyūs adlu bir cabbār padişāh var-ıdı. ‘Avratınuñ (40b/6) kızın tezevvüc étmege istedi. Yahyā dürüst degül, dēdi. ‘Avrat kīn dutdı. (40b/7) Ol melīk mest olunca içürdi. Andan soñra kızın ḳatına getürdi. (40b/8) Ismarladı ki rızā vérmeye, tā şuña degin ki Yahyā’nuñ başın getüreler. Kız melīk ḳatına varıcaḳ (40b/9) muṭı’ olmadı. Eyitdi ki: “Ne istersin?” Dēdi ki: “Yahyā’nuñ başın isterin, (40b/10) vérip-ıdı.” Ol zālīm Yahyā’nuñ başın kesdürüp bu kızıñ öñine getürdiler. (40b/11) Ol sebebden Haḳ te‘ālā anlarıñ üzerine Buḥtenaşr’ı musallaṭ eyledi. Dérler ki (40b/12) ol vaḳt yétmiş biñ Cūhūd dānişmendlerini ḳılıcdan geçürdi. Ba‘zılar (40b/13) yüz biñ ba‘zılar yüz yigirmi biñ Ādemi ḳılıcdan geçürdi ve Tivrīt (40b/14) nüshāların oda yaḳdı ve Beyt’ül Muḳaddis’i yıḳdı, ḫarāb étđi. Nite ki (40b/15) yoḳaru beyān étđük. Ba‘zılar eydür; Antıyāhoş el-Mecūsi gelüp ġārāt

41/a

(41a/1) étđi, yıḳdı ve yaḳtı. Ba‘zılar eydür: Mülük-ü ṭavāyifden Cü’zür bün Eskiyan (41a/2) gelüp ġārāt étđi. Ba‘zılar eydür; Ṭāṭus gelüp ġārāt étđi. Ammā (41a/3) Buḥtenaşr iki kez geldügi vāḳi‘dür ve ḳavmin esİR édüp Bābil’e iletdi. Anda (41a/4) niçe yıl ṭurdılar. Buḥtenaşr bir ḳavülde Naşrānı-yıdı. Yahyā peygāambarıñ intikāmın (41a/5) aldı. Bir ḳavülde Mecūsi-yidi. Haḳ te‘ālā Yahyā’nuñ demi heder olmasun, (41a/6) anun-çun véribidi. Bu

⁵⁴ “Ey Yahya, azim ve kuvvetle kitabı al.” [Meryem Suresi, 12]

kažiyye ‘Īsā peygāmbar göge ref’ olduğdan sonra. (41a/7) Nite ki Süleymān peygāmbar kışşasında ‘Īsā’ya işāret olındı. *Haḡ celle* (41a/8) ve ‘alā altı peygāmbarı öldürdiğinden sonra yine diri kıldı. Biri (41a/9) İdrīs peygāmbar ‘aleyhi’s-selām; *İkinci* ‘Īsā ‘aleyhi’s-selām. Bir gün ‘Īsā (41a/10) gide-yorurdu. Bir bölük Cühūdlar oturdu. Eyitdiler: “Uş geldi, ol (41a/11) cādū ‘avratdan toğan cāzū⁵⁵.” dēdiler. ‘Īsā ‘aleyhi’s-selām eşidicek (41a/12) ağladı, elin getürdü, du‘ā kıldı. Haḡ te‘ālā, ‘Īsā’nuñ du‘āsın kabūl (41a/13) kıldı. ‘Īsā ve anasına sögen Cühūdları hınzır eyledi. Cühūd bunu (41a/14) eşidicek feryād ve zārılık étdiler. Cümlesi dirilüp padişāhları kıtına (41a/15) vardılar ve bu ḡālī aña bildürdiler. Ol padişāh kıavmi birle tedbīr kıldı.

41/b

(41b/1) Kim ‘Īsā’yı öldürelüm déyü bu ḡaber ‘Īsā’ya degdi. Ol maḡāmdan kaçdı. (41b/2) İstediler, buldılar. Elini ayaḡını baḡladılar. Eyitdiler: “Sen gözsüzleri gözlü (41b/3) eyledüñ, şayruları şaḡ eyledüñ. Şimdi kendüzüñi bizden kırtar. ‘Azīm (41b/4) zahmet eylediler. Olıḡ⁵⁶ sā‘at Haḡ te‘ālā ‘Īsā’yı anlaruñ elinden aldı, (41b/5) görmediler ve anlaruñ birisine ‘Īsā şüretin urdu. Anı şandılar, öldür (41b/6) diler. Haḡ te‘ālā celle ve ‘alā buyurdu; ‘Īsā’nuñ cānını aldılar. Üç sā‘at (41b/7) cansuz oldu. Andan sonra Haḡ celle ve ‘ala, canın gērü vérdi. Cebrā’ıl (41b/8) buyurdu ki ‘Īsā göge ağdurdılar. Daḡı üçüncü, Cercīs idi. Dördüncü, (41b/9) ‘Üzeyr idi. Beşüncü, Hārūn idi. Altıncı, Yūnus peygāmbar-ıdı, ‘aleyhi’s-selām. Kim (41b/10) öldi, İlyās peygāmbar du‘āsı-yıla gērü cān vérdi. Haḡ te‘ālā ve peygāmbar (41b/11) oldu. *‘Īsā peygāmbar ‘aleyhi’s-selām:* “‘Īsā, Meryem oḡlıdur, Meryem, ‘İmrān (41b/12) kıızıdur; ‘İmrān, Dāvūd peygāmbar zürriyetindendür. Yaḡyā peygāmbar anası-yıla, Meryem (41b/13) kıız kıardaşıdur. Evet Meryem’dēn uludur. Yoḡaru tefsīr olındı. Kıanḡısı (41b/14) öñ toḡdı ma‘lūm oldu. Haḡ te‘ālā ‘Īsā’nuñ mu‘cizātın izḡār (41b/15) eyledi ki ‘uḡul anda ḡayrān kıaldı. ‘Īsā, Tañrı’nuñ kıudretinden yaradıldı.

55

Metinde “cādū” kelimesi “cāzū” şeklinde yazılmıştır.

56

Hareke hatası vardır. “Oloḡ” kelimesi “olıḡ” şeklinde yazılmıştır.

42/a

(42a/1) Allahu te‘ālā’nuñ sözidür. Meryem’e ilkā eyledi. Ol dédi, oldı. Bir kavülde (42a/2) otuz yaşında mürsel oldı. Haq te‘ālā, İncil vérip-idi, şerī‘at (42a/3) issi kıldı. Bir kavülde oğlanlığı zamanından peygāambar-ıdı. Bir kavülde sekiz (42a/4) günlücek iken sünnet étdiler. Bir kavülde dört yaşında sünnet étdiler. Bunuñ (42a/5) yaşında hiç bir peygāambar mürsel olmadı. İllā Yahyā peygāambar, evet ol (42a/6) dağı şerī‘at issi degüldi. Haq te‘ālā ref‘ étdüğünde otuz yaşında idi ve (42a/7) ‘İsā-yıla Dāvūd arasında üç yüz yétmiş yıldur ve İbrāhīm arasındaki (42a/8) müddet iki biñ toquz yüz toksan yıldur ve ‘İsā-yıla Mūsā arasındaki (42a/9) müddet biñ toquz yüz yigirmi bés yıldur ve bu ikisinüñ arasında gelen (42a/10) mürsel peygāambar Loqmān’dan ve Hızır’dan artuq on peygāambardur ve ‘İsā’nuñ (42a/11) toğduğı-yla Muḥammed’üñ hicreti arasındaki müddet altı yüz otuz yıldur. (42a/12) Bir rivāyetde altı yüz yigirmi yıldur. Fi’l-cümle altı yüzden eksük degüldir. (42a/13) Deccāl çıkdıktan soñra gérü iniser, Deccāl’ı depeleyiser, Muḥammed’üñ ümmeti olısar, kırk (42a/14) yıl beglik édiser, andan soñra vefāt idiser. Bizüm peygāambaruñ qatına defn (42a/15) olısar. ‘Üzeyr peygāambar ‘aleyhi’s-selām: ‘Üzeyr hilāfsuz peygāambar-ıdı. Şürühā oğlıdur.

42/b

(42b/1) ‘İsā göge ref‘ olduqdan soñra Haq te‘ālā, Qur‘ān içinde anı iki (42b/2) yerde añdı. Birisi “*Ve k̄aleti’l yehūdu ‘Üzeyr ibn-i’llāhi*”⁵⁷ ikinci “*Ev kellezī merra ‘alā qaryetin (42b/3) ve hiye ḥaviyetün ‘alā ‘urūşihā k̄āle enna yuḥyī ḥāzihī’llāhū ba‘de mevtiḥā*”⁵⁸ dür. Evvelki āyetüñ ma‘nisi: (42b/4) ““Üzeyr’e, Cühūdlar Tañrı’nuñ oğlıdur.” dediler. İkinci āyetüñ ma‘nisi “Yāḥūd şol (42b/5) peygāambar ki bir köye uğradı. Ol köy ‘uruş üzerinde ḥālī buldı.” (42b/6) Ya‘nī içindegi kavm ölmüş, evleri ḥarāb olmuş. Hemān ağaçları qalmış. (42b/7) Bakup ol köyi ol ḥālde göricek eyitdi:

⁵⁷ Ve Yahudiler: “Üzeyir Allah’ın oğludur.” dediler. [Tevbe Suresi, 9/30]

⁵⁸ Yahut altı üstüne gelmiş (ıpıssız duran) bir şehre uğrayan kimseyi görmedin mi? O, “Allah, burayı ölümünden sonra nasıl diriltecek (acaba)?” demişti. [Bakara Suresi, 250/2]

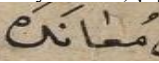
“İşbunları Tañrı kıandan (42b/8) diri kıılısar?” Çün ‘Üzeyr bu sözi söyledi. Fi’lhāl Hıaķ te‘ālā aña ölüm (42b/9) vérdi. Yüz yıl yatdı. Nite ki Kıur‘ān içinde eydür: “*Fe emātehullāhu mi‘ete āmīn şümme be‘şehu*”⁵⁹ (42b/10) ya‘nī Tañrı te‘ālā anı yüz yıl miķdār öldürdi, andan şoñra gérü diri (42b/11) kııldı. Eyitdi: “Yā ‘Üzeyr! Niçe vaķt eglendüñ ola?” ‘Üzeyr eyitdi: “Bir gün (42b/12) yā daķı eksük.” Allāhu te‘ālā eyitdi: “Belki yüz yıl eglendüñ. Baķ gör imdi (42b/13) bu yüz yıl içinde hiç ta‘āmuñ ve şarābuñ azmış-mıdır?” Kıaziyyesi (42b/14) çok. Çün Hıaķ te‘ālā’nuñ bu kemāl-i kıudretin gördi. Andan şoñra “... *ennallāhe ‘alā külli şeyāin kıadīr*”⁶⁰ (42b/15) dédi. Ya‘nī eyitdi: “Bildüm ki Hıaķ te‘ālā mecmū‘-ı nesneye

43/a

(43a/1) kıādirdür.” ‘Üzeyr’üñ tamām kıaziyyesin isteyen Enbiyā süresi’ne nażar eylesün. (43a/2) Bunda bu kıadar naķl étdüğümüz köy adı geķti. Ol köyden murād ne köydür, (43a/3) anı bildürmekden ötürüdür. Müfessirlerüñ çoğı eydür ki: “‘Üzeyr’üñ uğraduğı (43a/4) köy Beytü’l muķaddis’dür.” ‘İsā göge ref’ olduķdan şoñra Buħtenaşr (43a/5) padişāh oldu, geldi yıķdı. Hıarāb olduķdan şoñra ‘Üzeyr uğradı, (43a/6) gördü ki hıarāb olmış. Niçe biñ Cühūdlar kıılıçdan geķmiş ta‘accüb édüp (43a/7) ol yoķaru taķrīr étdüğümüz sözi dédi. Andan şoñra kendü öldi. (43a/8) Yüz yıl ölü yatdı. Yüz yıldan şoñra dirildi. Cühūdlara ‘Üzeyr oķadı (43a/9) Tevrīt’i. Anuñ aģzından yeñi yazdılar ve ba‘zılar eydür; “Ol Şürühā ki (43a/10) “‘Üzeyr’üñ atası-yıdı. Bir Tevrīt’i gömmiş yere kııkardılar. Bunuñ yazılan-ıla (43a/11) muķabele étdiler. Bir hıarf yañılmamış. Ol sebeb-ile ‘Üzeyr’e Tañrı oğıl dédiler. (43a/12) Bu nesneye mecmū‘-ı Cühūd kıāyil olmadı ve Daħhāķ’dan raķıyallāhu ‘anhu, şöyle (43a/13) rivāyetdür ki çün Naşārā ‘İsā’ya Tañrı oğıldur, dédiler. Bu Cühūd (43a/14) lardan bir tāyifesi Mu‘ānede⁶¹ cihetinden belki Tañrı’nuñ oğıldur, dédiler. (43a/15) Vehep raķıyallāhu ‘anhu, bu ‘Üzeyr kıadar baħtından söz aķup söyledi.

⁵⁹ Bunun üzerine, Allah onu öldürüp yüzyıl ölü bıraktı, sonra diriltti. [Bakara Suresi, 2/259]

⁶⁰ Biliyorum ki; şüphesiz Allah’ın gücü her şeye hakkıyla yeter. [Bakara Suresi, 2/259]

⁶¹ Hareke hatası yapılmış olup, “Mu‘ānid” kelimesi “Mu‘āned” şeklinde yazılmıştır.

43/b

(43b/1) Andan ötürü Haq te'ālā anuñ adını peygāmbarlar dīvānından maḥv eyledi. (43b/2) Bu 'Üzeyr'üñ қазиyyesi çok. Evet ne sebebden Tañrı'nuñ oğlıdur dédiler, anı (43b/3) beyān étmeg-idi, étdük vallāhu a'lem. *İskender Zülqarneyn*: Bunuñ peygāmbarlığında (43b/4) ve isminde ve şehrinde⁶² ve zamanında ve yaşında hilāf var. Bir қавүлde (43b/5) 'İsā'dan ve 'Üzeyr'den soñradur. Nite ki Қаşaşü'l- Enbiyā'da böyle getürdiler. (43b/6) Bir қавүлde 'İsā'dan üç yüz тоқуз yıl öñdün-idi. Eşah қавүл de budur. (43b/7) Ba'zı ehl-i tevāriḥ eydür; İskender zamanı evvelde-idi. Mışır ehlinde bir (43b/8) kişi-yidi. Merzubān-ı Yūnān dérlerdi. Nūḥ oğlı Yāfiṣ oğlı Yunān (43b/9) oğlanlarından idi. Daḥḥāk eydür; Nemrūd-ı la'in vefātından soñra-yıdı. (43b/10) Vehab eydür; Rūm'dan bir қарıcuğun oğlıdur. Ba'zılar eydür; Rūm'da (43b/11) қайсерü'l-қайāsıra-yıdı. Ya'nī Rūm padişāhlarınuñ padişāhı-yıdı ve şāliḥ (43b/12) ve velī kişi-yidi. Maşrıқdan Mağrib'e degin mālīk oldı. Ve Muқātil eydür; (43b/13) rađıyallāhu 'anhu peygāmbar-ıdı. Vaḥy gelürdi. Ba'zılar eydür; Atası adı (43b/14) Feyleқūs idi. Kendü adı İskender idi. Dārā ibni Dārā'yı depeledi. (43b/15) Ba'zılar eydür; Zaman-ı fetretde geldi. Ya'nī 'İsā-yıla Muḥammed arasındāğı müddetde.

44/a

(44a/1) Evvelki қавүл buña işāretdür. Bir қавүлde Şehr-i Mışır'dur. Nite ki işāret (44a/2) olundı. Bir қавүлde Қайсерiyyedür. Bir қавүлde İskender Mākezōnī dérler. Deñiz (44a/3) geçüri Rūm ilinden olduğı-çun. Bir қавүлde Rūm'dandur. Bir қавүлde Filibe (44a/4) cükden қopdı, dédiler. Yaşında hilāf budur ki bir қавүл biñ altı yüz (44a/5) yıl, bir қавүлde biñ yıl 'ömri oldı. Nemrūd zamanından öñdin veyā soñraraқ (44a/6) ise bu қadar yaş bedī' degül. Bir қавүлde yüz yıl, bir қавүлde altmış yıl 'ömri (44a/7) oldı ve Ehl-i Nücüm eydür ki: Yigirmi dört yıl 'ömri oldı. İskender- (44a/8) nāmede yigirmi yıl 'ömri oldı dé. On dört yıl içinde tamām dünyāyı (44a/9) musaḥḥar eyledi, dé. Bir gün kitāblar muṭāa'ederken görmiş ki Nūḥ

⁶² Bu kelime iki defa yazılmıştır.

(44a/10) oğlı Sām oğlanlarından dünyāda ab-ı hayāt içiser bākī qalısar. (44a/11) Şordı ki bunuñ vücūdı var mıdur? Dédiler ki vardır. Ba‘zılar deñiz (44a/12) içinde bir çeşmedür dédiler. Bir qavülde qarañulıqda bir çeşmedür dédiler. (44a/13) Bu cihānı seyr étmesine sebep anı taleb étmek oldı. Yoqaru beyān (44a/14) étdük ki Hızır‘en-nebī Sām oğlanlarundandır. Ol şu aña müyesser oldı. (44a/15) Ba‘zılar eydür; Bunuñ ādı Zülqarneyn‘dür. Dédükleri ya‘nī iki boynuz

44/b

(44b/1) İssī démek olur. Buña Zülqarneyn dédüklerinde on qavl vardır. (44b/2) Evvelki oldur ki qavmini da‘vet eyledi, inanmadılar. Başınıñ sağ yanında (44b/3) urdılar, helāk oldı. Haq te‘ālā celle ‘azametühü, gérü diri kıldı. Gérü (44b/4) qavmini da‘vet étdi. Bu kez başınıñ şol yanında urdılar, helāk oldı. (44b/5) ‘Arab, başuñ iki yanına qarn dérler. İki yanından helāk olduğı-çün (44b/6) Zülqarneyn dédiler. *İkinci*, anuñ seferi gün toğduğından gün (44b/7) batduğına degin érişdüđi-çün Zülqarneyn dédiler. *Üçünci*, Rüm‘uñ (44b/8) ve Fars‘uñ padişāhı olduğı-çün Zülqarneyn dédiler. *Dördünci*, (44b/9) Başında iki boynüz gibi nesne vardı. Anuñ-çün Zülqarneyn (44b/10) dédiler. *Beşinci*, iki yanında iki bölük saçı vardır. Andan ötürü (44b/11) Zülqarneyn dédiler. *Altıncı*, Anuñ zamanında iki qarn geçdüği-çün (44b/12) Zülqarneyn dédiler. İki qarn altmış yıl olur. *Yédinci*, Kerim‘üt-ţarafeyn (44b/13) olduğı-çün. Ya‘nī atası ve anası aşıl olduğı-çün Zülqarneyn (44b/14) dédiler. *Sekizinci*, Aydınlığa ve qarañulığa sefer kılduğı-çün Zülqarneyn (44b/15) dédiler. *Toquzuncı*, Görür ki güneşuñ iki boynüzuna yapışur gün

45/a

(45a/1) toğusından gün batusına bile seyr éder. Andan ötürü Zülqarneyn dédiler. (45a/2) *Onuncı*, Anuñ baqırdan iki boynuzı var-ıdı. Andan ötürü Zülqarneyn (45a/3) dédiler. İskender‘uñ dünyāda ne kılduğın beyān édesi olursavuz on (45a/4) bunuñ gibi nüshāya şıǵmaya. Anuñ ‘acāyibin isteyen İskender-nāmelerde (45a/5) istesün. Bundan maqşüd tevārîh beyān étmeg-idi, étdük. Āhır-i enbiyā (45a/6) bizüm peygāambarumuzdur. Evet ‘İsā-yıla bizüm peygāambar ortasında zamana fetret (45a/7) dédiler. ‘İsā‘dan şoñra

ümmeti ortasında ihtilâf çok olduğı-çun (45a/8) ol ihtilâfda aşğa Naşārā baħşinde getürevüz inşā'allāhu te'ālā. (45a/9) 'İsā peygāmbarla Muħammed Resūlallāh arasında fetret müddetinüñ ihtilâfin beyān (45a/10) éder. İbn-i İshāk eydür: "Fetret müddeti altı yüz yıldur." Müneccimler eydür: (45a/11) "Bēş yüz yıldan az eksükdür." İbn-i Cerih eydür: "Dört yüz yıldur." (45a/12) Ehl-i aħbār eydür: "Bu fetretde Hālid bin Sinān el-'Ays peygāmbardı ve Henīletü bin (45a/13) Efnün es-sādık peygāmbar-ıdı ve Cercis'en-nebī (45a/14) peygāmbar-ıdı ve Şemsün peygāmbar-ıdı ve Aşhābü'l Kehf ol zamanda-yıdı ve Cerih'un-Nasün (45a/15) ve Hālibu'n-neccār ol zamanda-yıdı ve Aşhāb-ı Kehf, Rüm yigitleri-yıdı

45/b

(45b/1) ve ba'zılar eydür; Bular 'İsā'dan öñdin mağāraya girmişler-idi. 'İsā'dan şöñra fetretde (45b/2) zāhir oldılar. Girdüklerinden çıkdukları müddete degin üç yüz toķuz yıldur. Ba'zılar, (45b/3) 'İsā'dan altmış bir yıl şöñra Teķyānūs zāhir oldı. Halkı mecūsiyyet dīnine (45b/4) da'vet étdi. Bu yigitler kaçdılar, ol vaķt mağāraya girdiler dér. Andan şöñra Teķyānūs (45b/5) helāk oldı. Aħvāl müteğayyire oldı, rūzigār geçdi. 'İsā dīninde Şizūşis ādlu (45b/6) bir melik ķopdı. Anuñ zamanında bu vefāt éden halk cismi-yile ķopar mı ķopmaz mı (45b/7) bu ihtilâf eyler. Cismi-yile ķopmaz déyen t̄ayifeyi tekzīb étmekden ötürü Haķ te'ālā (45b/8) celle ve 'alā, bu Aşhāb-ı Kehf'i üç yüz toķuz yıldan şöñra dirgürdi. Buları gör (45b/9) diler anda bildiler ki ķiyāmet güninde haşr-ı ecsām olurmış. Ya'nī ķopan tenile (45b/10) ķoparımış. Teķyānūs'uñ ve Aşhāb-ı Kehf'üñ każiyyesin mü'tāla'a édeyin déyen Ehli, Kehf (45b/11) sūresi'nüñ tefsirine nazār eylesün. Her birinüñ adın ve anaları adın ve ol (45b/12) mağāra adın anda beyān éder ve Aşhāb-ı fil ki Kā'be-i şerrefehāllāhü te'ālā'yı yıķmak (45b/13) istediler, helāk oldılar ve Herķıl ki anuñ zamanında Resūl hażreti, nübüvvet (45b/14) da'vī kıldı, ol fetretüñ āħır-yıdı. Ba'zılar eydür; Bu fetret Kuds'üñ (45b/15) yıķılması, yapılması dédiler. Fi'l-cümle āħır-ı emr Zülķarneyn'üñ toķuz yüz otuz

46/a

(46a/1) üç yılında ve Rûm padişâhı Herkıl'ın on birinci yılında ve 'Acem padişâh, Hürümüz oğlu (46a/2) Kısra'nuñ otuz sekiz yılında, Resûlallâh hazreti Yeşrib'de ya' nî Medîne şehrinde, (46a/3) padişâhâne harb-ıla hareket étmege başladı vallâhu a' lem *Muhammed Mustafâ* (46a/4) 'aleyhi efzâlû's-şalavât ve ekmelû't tahıyyât. (46a/5) Muhammed Hâk peygâmbardur. 'Abdullâh oğlıdur; 'Abdullâh, 'Abdülmuttalib oğlıdur; (46a/6) 'Abdülmuttalib, Hâşim oğlıdur; Hâşim 'Abdü'lmenâf oğlı; 'Abdü'lmenâf, (46a/7) Kuzzây oğlı; Kuzzây, ⁶³ Kilâb oğlı; Kilâb, Mürre oğlı; Mürre, Ka'b oğlı; Ka'b, (46a/8) Lüvvâ oğlı; Lüvvâ, Gâlib oğlı; Gâlib, Fihr oğlı; Fihr, Mâlik oğlı; Mâlik, Nazar oğlı; (46a/9) Nazar, Kinâne oğlı; Kinâne, Huzeyme oğlı; Huzeyme, Müdrike oğlı; Müdrike, İlyâs (46a/10) oğlı; İlyâs, Muđâr oğlı; Muđâr, Nizâr oğlı; Nizâr, Ma'ad oğlı; Ma'ad, 'Azbân oğlı; (46a/11) 'Azbân, Uded oğlı; Uded, Muqavvîm oğlı; Muqavvîm, Nağûr oğlı; Nağûr, Yebrâh oğlı; Yebrâh, (46a/12) Ya' rub oğlı; Ya' rub, Yeşhûb oğlı; Yeşhûb, Nâbit oğlı; Nâbit, İsmâ'îl (46a/13) oğlı; İsmâ'îl, İbrâhîm oğlı. Ba'zılar eydür: Nâbit'ün-nağb'dür. Ya' nî Yeşhebü'n-nabt (46a/14) oğlı; en- nabt, Haml oğlı; Haml, Kaydar oğlı; Kaydar, İsmâ'îl oğlı; 'İsmâ'îl, (46a/15) İbrâhîm peygâmbâr oğlı; 'aleyhimü's-selâm. Mekke şehrinde toğdı, kırk yaşına yétecek

46/b

(46b/1) ol şehirde peygâmbarlık geldi. Andan sonra on üç yıl Mekke'de tûrdı. (46b/2) Andan sonra sene-i ihdânuñ Rebî'ül-âhır ayında Hâk te'âlâ'nuñ destü (46b/3) rı-yıla Medîne şehrinde hicret kıldı. On yıl dağı Medîne şehrinde tûrdı. (46b/4) Ser-cümle peygâmbarlığı yigirmi üç yıl olur tamâm. Bu yigirmi üç yıl içinde (46b/5) *Cebrâ'il* 'aleyhi's-selâm, yigirmi dört biñ kez Resûl hazretine indi. (46b/6) Altmış üç yaşında vefât étđi. Bir kavülde altmış-ıla yétmiş arasında vefât (46b/7) étđi. Ba'zı râvî şöyle rivâyet eyler ki Muhammed 'aleyhi's-selâm kırk (46b/8) yaşında peygâmbarlık

⁶³ Metinde "oğlı" kelimesinin üzeri çizilmiştir.

geldi ve on iki biñ iki ay üç gün Mekke’de (46b/9) da‘vet étdi. Andan soñra Muħarrem ayınuñ evvelindeki düşenbeh günü-idi. (46b/10) Mekke’den Medine’ye hicret kıldı. Hicret tārīħ andan bağlandı. (46b/11) Andan soñra toħuz yıl on bir ay yigirmi iki gün anda tırdı. (46b/12) Hem peygāmbarlık ve hem padişahlık eyledi, düşman üzerine vardı. (46b/13) Çoğında Hıaħ te‘ālā buña nuşret vérdi, kāfiri şıdı niçe padişāh (46b/14) ları kahr étdi ve ħarācın aldı ve niçesi iklīmi-yile bunuñ dīnine (46b/15) girüp müsülmān oldu. Ba‘zı yerde kāfir, Resūlallāh üzerine ğālib

47/a

(47a/1) olup çerisin şıdı ve kendüyi mecrūħ étdi. Bu şınmak ve şımak olduğı (47a/2) ‘alāmet-i nübüvvetden idi. Andan soñra vefāt étdi. Hıaħ te‘ālā celle (47a/3) ve ‘alā, bizi anuñ şefā‘atinden nevmiz eylemeye inşā’allāhu te‘ālā. Éy (47a/4) ‘azizler! Bilüñ ki tevārīħ-i enbiyā’da ihtilāf çokdur. Ammā şol ki (47a/5) zāhir-idi ve meşhūr-idi, anı ber-sebīl-i ihtişār ba‘zı kışşa-yıla getürdüm. (47a/6) Tā mü‘āla‘a kılanlar cem‘ édeni du‘ādan unutmayalar ve tevārīħ-i enbiyā’nuñ (47a/7) ‘aķabince Zebūr’dan ber-sebīl-i naşihat ve ‘İsā’nuñ ve Muħammed’üñ şehādet (47a/8) ola déyü bir kaç süresinden söz naķl étdüm ve’s-selām. *Faşl: Dāvūd (47a/9) peygāmbara inen Zebūr’ı naşāyiħi beyān étmekde ve ‘İsā’nuñ ve Muħammed’üñ (47a/10) gelecegin beyān étmekdedür. Evvelki sūrede* eydür ki: “Şol kişi ki günāh (47a/11) yolına yürimeye ve ħatā édiciler tırduğı yerde tırmaya ve birbirin maşharalığa (47a/12) almaya ve anlaruñ oturdığı yerde oturmayalar.” *İkinci sūrede (47a/13) eydür ki: “Éy Dāvūd! Seni baña tesbīh édici kul kıldum ve peygāmbarum kıldum. (47a/14) Senden soñra ‘İsā geliser, beni kıoyısarlar, aña Tañrı déyiserler anı kendü (47a/15) kıdretümden terkīb étdüğüm-çün ve ölüleri diri kılır ve gözsüzleri*

47/b

(47b/1) gözlü kılır kılduğum-ıçun.” *Altıncı sūrede* eydür ki: “Éy Dāvūd! Öksüz oğla (47b/2) ncuqlara şefkatlü ata gibi ol ki senüñ rızķuñ çok eyleyem ve günā (47b/3) huñı yarlığayam.” *Toħuzuncı sūrede* eydür ki: Éy Dāvūd!

Gözünü yum, harama bakma (47b/4) ve dilünü sakla. Yalan ve yaramaz kelecı söyleme ve halka eyü şan ve benden (47b/5) dāyim yarlıganmağ dile, yarlıgayın.” *On dördüncü sūrede* eydür ki: Éy Dāvūd! (47b/6) Eger sen kıyāmet güninde görse-yidüñ ol ğaybat éden kişilerün (47b/7) dilleri tamuda niçe döşenmişdür ve çevredin odlu topuz-ıla nice (47b/8) dögerler. Katı nesne göreyidüñ ve tamu içinde işbu fulān ğaybat éden (47b/9) kişilerdür déyü münādī kığırdısar.” *On yedinci sūrede* eydür ki: “Éy Dāvūd! (47b/10) Éşid ben dédüğümdür. Buyur. Oğluñ Süleymān’a eyit, eyitsün ki (47b/11) senden soñra yéryüzin *Muhammed* ve anuñ ümmeti mīrās yér. Ya’nī Muhammed’e (47b/12) ve anuñ ümmetine mīrās véreşerin. Āhir peygāambar ve padişāh Muhammed (47b/13) olusar ümmeti-yile. Éy Dāvūd! Gözsüz anı şanma ki göz görmeye. Gözsüz (47b/14) oldur ki gönli ve ‘aklı görmeye.” *Otuzuncü sūrede* eydürki: Éy Dāvūd! (47b/15) Eger ulu günāhlardan şorarsañ; evvelki, baña şirk getürmekdür.

48/a

(48a/1) Ya’nī oğlı ve ortağı var démekdür. *İkinci*, atasına ve anasına ‘āk olmağdur. (48a/2) Ya’nī atasınuñ ve anasınuñ dédüğünde olmamağdur. *Üçüncü*, (48a/3) Haksuz yere adām depelemekdür. *Dördüncü*, ribā yémekdür. *Kırk ikinci sūrede* eydür ki: “Niçe küçük (48a/4) oğlan, anası karnından çıkmadın vefāt étdi ve niçe emeşurur. (48a/5) Oğlan südden kesilmedin vefāt étdi ve niçe kişiler hiç hasta (48a/6) olmadın vefāt étdi.” Bu mecmū’ı, ‘ibret ehline bilürse naşihat (48a/7) yéter. Éy Dāvūd! Şol kimse ki bir kardaşın yā konşusun bir zālim (48a/8) padişāha kovalasa, ol padişāh dağı anuñ perdesin yırtsa, halk içinde (48a/9) rüsvāy eylese ben ol kişiyi yarın kıyāmet güninde mecmū’-ı halk içinde (48a/10) perdesin yırtup rüsvāy éderin. *Elli birinci sūrede* eydür ki: “Éy Dāvūd! Lecüclük (48a/11) eyleme ve lecüc kişilerle muşāhib olma.” *Altmışıncü sūrede* eydür ki: “Éy Dāvūd! (48a/12) Buyur, Beni İsrā’ıl ğazāya mülāzemet eylesünler ve şol kimse ki kāfir ola, (48a/13) beni birlemeye anuñla katı savaş eylesünler. Ben anları hisābsuz şevāb véreyin.” (48a/14) *Altmış tokuzuncü sūrede* eydür ki:

“Gülersiz, bunu bilmezsiniz ki ölüm (48a/15) arduñuzçadur, sizi taleb éder. Nazar étse-yidüñüz cān alıcınıñ

48/b

(48b/1) a‘vānına ya‘nī kullukçularına, ol bendükçelerden* ve kıllar dibinden cānı niçe (48b/2) çeke çeke alır ve ol teni niçe kuru kıyor, cān dirili gelüp boğaza (48b/3) geliçek ‘Azrā’ıl niçe dürtüp alır. Gey ölü nesne göreydiñüz, imdi (48b/4) Éy ādem oğlanları size bu nesne naşihat degül mi? Cānuñuz gövdenüzden (48b/5) çıkmazdan öñdin, niçün ölümñüz añmazsınız?” *Seksen üçüncü sūrede* eydür ki: (48b/6) “Kileñüz eksük dutmak ve terāzide taşuñuz eksük dutmak (48b/7) ve dilüñüz and içmege öğretmek ve benüm ‘azābum dünyā padişāhlarına beñzetmek (48b/8) ve murdār yémek ve baña şirk getürmek. Ben ol Tañrıvan ki (48b/9) ‘avratdan, oğuldan, kıızdan ve beñdeşden münezzeħ ve müberrāyın.” *Toksan (48b/10) beşinci sūrede* eydür ki: “Éy Dāvūd! Ne geldi saña ki seni (48b/11) epsem ve dölek göririn. Hiç sağı sağanlar-ıla nefsiñ-içün (48b/12) sağı sağmazsın ve ağlayanlar-ıla nefsiñ-içün ağlamazsın. (48b/13) Éy Dāvūd! Eger tamuyı göreydüñ ve anuñ içindeki ve zebānileri (48b/14) göreydüñ ve ol tamunuñ içinde zebāniler-çün ve mütekebbirler-(48b/15) çün şeytān yolında durısanlar-içün ve miskīnleri zālimgere

49/a

(49a/1) āş éden-içün neler yaraqladum. Gey ulu nesne göreydüñ ve’s-selām.” (49a/2) *Toksan tokuzuncü sūrede* eydür ki: “Éy Dāvūd! Her kimüñ ki a‘zāsı yalana (49a/3) meşgül ola, benüm katumda ol kişinüñ heybeti sākıt olur ve kim ki (49a/4) kaçımağı şan‘at édinse ben anı şiddiklar mertebesinden düşüririn (49a/5) ve her kim ki bay kişilere yardım étse, mālına tama‘ édüben, ol kişinüñ (49a/6) imānı eksile vallāhu a‘lem. Bilgil éy ‘aziz ki Dāvūd peygāmbara, (49a/7) ‘aleyhi’s-selām, inen kitāb Zebūr’dur, yüz sūredür. Her sūre (49a/8) sinde ‘acāyib, ğarāyib çoğ-ıdı. Min evvelihî ilā āhîri müţāla‘a (49a/9) kıldum. Şol ki Qur‘ān’a ve Hādîş-i Resūlallāh’a münāsip-idi, be-ţarîk-i (49a/10) naşihat naql étdüm. İşbu hādîş-

ile temessük édüben ki Resülallāh (49a/11) hazreti eyitdi: بلغوا عنى ولو ايتى و حدتوا عن بقى اسراءى ولا حرج (49a/12) dédi. Ya' nī “Éy Aşhāb! Benden naql édüp érişdürüñ, bir dağı (49a/13) āyet olacağ olursa ve Benī İsrā'ıl kabilesinden söyleñ, (49a/14) ģarc⁶⁴ yoğdur. Ya' nī Benī İsrā'ıl'üñ peygāmbarları ve şālih kişileri (49a/15) ve padişāhları ģikāyetinden ve şerī' atumuza muvāfiđ olan sözleri

49/b

(49b/1) söyleñ, naql édüñ, size günāh yoğdur.” dédi. Ben za'if dağı (49b/2) ol sebebden naql étdüm, tā oğıyanlar 'ibret alup ben za'ifi du'ā (49b/3) dan unıtmayalar vallāhu a'lem. *Bu faşl* müştemildür. Bir kaç mü'eşşir enbiyā (49b/4) ve evliyā ģikāyetleri-yile. *Ĥikāyet*: Bir gün bir 'Arab, Resül hazreti'nüñ (49b/5) türbesi üzerine gelür, el getürür. Eydür ki: “İlāhī! İşbu türbe ģađđı-çun (49b/6) ve ģul hüvallāhu eģad süresi ģađđı-çun baña dört biñ ağçe.” (49b/7) Ebu Eyyüb-i Enşārī rađıyallāhu 'anhu, bu sözi eşidicek ilerü geldi, (49b/8) şordı. “Bu dört biñ ağçeyi nédersin?” dédi. Eyitdi ki: “Biñ (49b/9) ağçe borcum var biñin aña véürin ve biñ ağçe ģarc édüp (49b/10) kābin-ile bir 'avrat alurın ve biñ ağçeyi ol 'avratuñ eline nafağa (49b/11) véürin ve biñ ağçe ģazā āletine ģarc éderin, ģazā-yıçun at, (49b/12) ģılc, ođ, yay alurın.” dédi. Ebu Eyyüb-i Enşārī bunu eşidicek (49b/13) ol 'Arabuñ elin aldı, evine vardı. Fi'l-ģāl bir ģoş sevdük, (49b/14) ģüzel ģaravaşın on iki biñ ağçeye bir kişiyi şatdı. Dört (49b/15) biñ ağçesin bu 'Araba vérdi ve dört biñ ağçesin ģonşlarına

50/a

(50a/1) üleşdürdi ve dört biñ ağçesin dervişlere üleşdürdi. (50a/2) Bir ağçesin kendü-yiçün ģomadı. Yarındası gün ģurdı, (50a/3) mescide vardı. Gördi ki üç ağ kīse yatur. *وما نفقتم من شیء فهو يخلفه و هو خير الرازقين* (50a/4) yazılmış ki (50a/5) Ya' nī “Şol nesne ki nafağa édersiz. Allāhu te'ālā anuñ yérine yolına véricidür

64

Hareke hatası yapılmıştır.

(50a/6) ve dağı Allāhu te‘ālā rızķ véricilerün ĥayrlusıdır.” Ebu Eyyüb bu nesneyi (50a/7) göricek bildi ki kīseler Ĥaķ te‘ālā’dandur. Pes kīseyi eline (50a/8) aldı, ağzın açdı, gördi her bir kīsēnün içinde dört (50a/9) biñ altün var. Ya‘nī on iki biñ aķçe muķabelesinde on iki (50a/10) biñ altün gördi ve her birinde bir yeşil ĥaţţ-ıla yazılmış-ıdı ki: “Éy (50a/11) Eyyüb! Ol ‘ işķa ki benüm yoluma aķçeñ vérdüñ. Dünyāda ‘ ivāz budur. (50a/12) Şabr ét, āĥiretde ulu şevāb bulasın.” Bu hikāyet delālet eyledi (50a/13) ki bir kişi ĥayr-ıla şadaķa véirse Ĥaķ te‘ālā anuñ ‘ ivāzın hem dünyāda (50a/14)ve hem āĥiretde vérür. *Ĥikāyet* Bir gün Süleymān peygāmbar ‘aleyhi’s-selām, (50a/15) deñiz kenārında giderdi, baķdı bir ķarınca gördi ağzında bir yapraķ

50/b

(50b/1) dutar. Deñiz kenārına geldi, bir dem tırdı. Deñizden bir yeşil ķurbaĥa (50b/2) çıķdı, ağzın açtı. Ol ķarınca ķurbaĥanuñ ağzına girdi, (50b/3) ķurbaĥa fi’lhāl ağzın yumdı, deñize taldı. Süleymān ‘acabe (50b/4) ķaldı. Fikre varup bir dem ol arada eglendi. Andan soñra (50b/5) ol ķurbaĥa gérü çıķdı, deñiz kenārına geldi. Bu ķarıncayı (50b/6) saluvérdi, ķarınca gitti. Süleymān eyitdi: “Éy ķarınca! (50b/7) Ne yérden gelürsin, ne yére gidersin?” Ĥarınca eyitdi: “Éy (50b/8) Tañrı peygāmbarı! İşbu deñiz içinde Ĥaķ te‘ālā bir taş yara (50b/9) tımışdur ve ol taş içinde bir ķurt yaratmışdur. Beni anuñ (50b/10) rızķına sebep ķılmışdur. Her gün Ĥaķ te‘ālā’nuñ emriyile iki (50b/11) kez işbu deñiz kenārına gelürin ve Ĥaķ te‘ālā celle ve ‘alā, ķurbaĥa (50b/12) şüretinde bir ferişteyi benüm üzerüme müvekkel ķılmışdur. Hemān-dem ki ağzıma (50b/13) yapraķ alup deñiz kenārına gelem, ol ferişte gelür beni ağzına alur, (50b/14) toştogrı taş içindegi ķurcuĥaza iledür. Şöyle ki hiç (50b/15) şudan baña zaĥmet érişmez, vaķtā ki ben anuñ ķatına varam, anı

51/a

(51a/1) éşidürin ki faşıĥ dil-ile eydür: “Şükr şol ārı Tañrı’ya beni (51a/2) yaratdı ve benüm tıracak yérüm deñiz içinde ķaya ortasında ķıldı (51a/3) ve bunuñ gibi yérde benüm rızķum vérür, hirgiz unitmaz. İlāhī, (51a/4) senden dilerin ki bunuñ gibi yérde beni niçesi unutmazsın. Āĥir (51a/5) zamanda

dağı Muhammed ümmetin rahmetünden nevmîz⁶⁵ eylemeyesin.” dér. Süleymân (51a/6) peygâmbâr ‘aleyhi’s-selâm, ol qarncadan bu sözi eşidecek Allâhu te‘âlâ ’ (51a/7) nuñ kudretine taña qalup şükr eyledi. *Bu hikâyet* buña delâlet (51a/8) éder ki Haq te‘âlâ celle ve ‘alâ, tevekkül ehline her qanda (51a/9) olsa rızqın eksük eylemez. *Hikâyet-i Dürer’de* eydür; Benî İsrâ’îl (51a/10) zamanında meger bir pazişâh⁶⁶ var-ıdı. Ecel geldi ol padişâh⁶⁷ (51a/11) vefât étdi. İki oğlı qaldı, çok tavarı ve bir köşki (51a/12) qaldı. Dilediler ki bu köşki kısmet édeler. Ortalarında huşümet (51a/13) vâki’ oldı. Çok birbirine herze söylediler, azarlaşdılar. Nâ-gâh (51a/14) Haq te‘âlâ’nuñ kudretinden bu köşkten bir kerpüç dile geldi, (51a/15) söyledi. “Éy Miskînler! Bunca söz, keleşi ki benüm-içün édersiz.

51/b

(51b/1) Ben evvel bir kişi-yidüm ki ‘ömrüm üç yüz yıla érişmiş-idi. Andan (51b/2) soñra öldüm. Üç yüz altmış yıl gür içinde yatdum. Andan soñra (51b/3) bir kişi geldi. Beni yoğırdı, balçık eyledi. Kerpüç kesdi. Getürdi, (51b/4) dīvâra yapdı. Kırk yıl ol dīvârda qaldum. Andan soñra (51b/5) ol dīvâr yıqıldı. Ben yol üstüne düştüm. Otuz üç yıl (51b/6) yol üstinde toprak oldum. Andan soñra bir kişi geldi. Beni (51b/7) yoğırdı, balçık eyledi. Kerpüç kesdi. Uş bunuñ üç yüz (51b/8) otuz yıldur ki bu köşk dīvârı altında qalmışam, henüz cân acuğı (51b/9) benden gitmeyüp-durur. Size bu nesneden ötüri ne huşümet ve ne (51b/10) azarlaşmaq gerek.” dédi. Ol padizâhuñ⁶⁸ oğlanları bu sözi (51b/11) eşidiçek inşâfa geldiler, huşümetlerin kesdiler, tâ ölince birbiri- (51b/12) yile hoş dirlik eylediler. *Bu hikâyet, Fezâyilü’l- A‘mâl’da ve Dürer’de*, (51b/13) Hızır’uñ bir yere uğrayup niçe kez ma‘mür ve niçe kez hārâb (51b/14) gördüm dedügi hikâyete beñzer ve Cimcime hikâyetine beñzer. Fi (51b/15)’l-cümle bu hikâyetden bu ma‘lüm oldı ki dünyâ-yıçun ki geçe-

⁶⁵ Metinde “nevmid” kelimesi “nevmîz” şeklinde yazılmıştır.

⁶⁶ Metinde “padişah” kelimesi “pazişâh” şeklinde yazılmıştır.

⁶⁷ Metinde “padişah” kelimesi “pazişâh” şeklinde yazılmıştır.

⁶⁸ Metinde “padişah” kelimesi “pazişâh” şeklinde yazılmıştır.

52/a

(52a/1)  urur. Bir dost bir dost-ıla vey  bir  ardaŐ bir  ardaŐ-ıla kelecii (52a/2)  tmek ve h atır yıkmak b -tevc hd r. Hik yet, M hec'de getirmiŐd r ki (52a/3) *Mu ammed* MuŐafa Őallall hu  alehi ve sellem, eyd r: “Bir g n Med ne Şehrinde (52a/4) h rm y st na vardum. H rm  a a ları dibinde bir dem oturdum. (52a/5)  Aceb kıy metde  mmet m h li nice ola d y  fikr  td m. Eyitd m: “Acab  (52a/6) H k te al  bularu la ne kıla,  adl mi eyleye y  fazıl mı eyleye?” d d m. (52a/7) Derh l Cebr 'il geldi, All hu te al  'dan sel m get rdi. (52a/8) Bir dem  atumda  urdu, ba tı bir a a  başında bir  uŐ g rdi, (52a/9) g ldi, eyitd m: “Y   arındaŐum Cebr 'il! Neye geld n?” Cebr 'il eyitdi: (52a/10) “ y Ta rı peyg mbarı! UŞlu kişi!  a an bir  aceb nesne g rse (52a/11) g ler olur. Eyitd m: “Y  Cebr 'il ne  aceb g rd n?” Cebr 'il eyd r: (52a/12) “Y  Muhammed! Şol  uŐı g r r misin ki a ac başında oturur? (52a/13) Eyitd m: “G r rven.” Eyitdi: “Aceb deg l mid r kim ol  uŐ a azında (52a/14) bir yumrıca  bal ık  utar. Eyd r kim varayın işbu a zımda ı bal ı ı (52a/15) bu cih n de izin n i inde bıra ayın, ol de izleri

52/b

(52b/1) bulandırayın, hi  kimsene andan menfa at g rmes n, d r.” Res l (52b/2) h zreti eyd r: “G rd m ben da ı  acebled m, eyitd m:  aceb nesned r?” (52b/3) Andan Cebr 'il eyd r: “Y  Res lall h, Şol  uŐu n bal ı ı ne- adar (52b/4) bal u  ola ki de izleri bulandura. Y z bi , y z bi , bunu  (52b/5) gibi  uŐu n bal ı ı-yıla de izler bulanası deg ld r. İmdi y  Muhammed! (52b/6) BaŐaret olsun m 'minlere ki sen n  mmet n yazu ları H k (52b/7) te al 'nu n ra met de izi  atında Şol  uŐ a zında ı bal u  a (52b/8) yo dur. Hi  bularun-ı un  am,  uŐŐa y megil.” d di. Hik yet-i D rer'de (52b/9) eyd r; Bir g n  is  peyg mbar  alehi's-sel m, bir ta a  ıkdı. (52b/10) Ol ta da g zler-idi. N -g h bir Şeyh u radı. Ol Şeyh (52b/11) g rdi ki issi g nde issi taş  zerine  ib det  der.  is  (52b/12) iler  vardı, andan dery ft  tdi,  evre ba dı. Bu kiŐin n (52b/13) evi yo  ve Őavmi ası yo  ve d Őegi yo  ve  st ndegi geyesi (52b/14) Őatarsa . Bir a  e get rmez.

Döndi ‘İsā ‘aleyhi’s-selām, şeyhden (52b/15) su‘āl étđi, eyitdi: “Yā şeyh! Niçün bir gölgeçük düzmedün,

53/a

(53a/1) yā bir şavmi‘a düzmedün ki anuñ içinde girüp ‘ibādet (53a/2) édeydün.” Şeyh eyitdi: “Yā ‘İsā, senden öñdin bir peygāmbar (53a/3) dan éşitdüm. Eydürdi ki her ki tenin rāhatlık içinde bésledi, (53a/4) āhıretde hisābın vérese gerek. Andan soñra iki yoldan (53a/5) birisine gitse gerek. Ben ol sözi éşidelden uş bu (53a/6) hāl içindeyin ki görürsin. Şimdi ‘ömrüm yédi yüz (53a/7) yıla érişdi. Bu yédi yüz yıl içinde bir taşu bir taş (53a/8) üzerine komadum ve Haq te‘ālā’nuñ ‘ibādetinden taşra nesneye (53a/9) meşgöl olmadum.” ‘İsā eydür: “Yā Şeyh! Benden bir haber éşit.” Şeyh (53a/10) eydür: “Ne haberdür.” ‘İsā eydür: “Āhır zamanda bir peygāmbar geliser (53a/11) adı Muḥammed olısar ve anuñ ümmetlerinüñ ‘ömri altmış, yétmiş yıldan (53a/12) geçmeyiser. Ol altmış yétmiş yaş-ıla ulu sarāylar yapalar ve kıymetī (53a/13) tonlar geyeler.” Şeyh eydür: “Eger ben ol zamaneye kıalsa-yıdum (53a/14) yétmiş yılıñ içinde bir secde éde-yidüm, başum ol secdeden (53a/15) kıaldurmaya-yıdum.” dédi. ‘İsā bunu éşidecek kıatı ‘acabā kıaldı.

53/b

(53b/1) Andan soñra Şeyh eyitdi: “Şol görinen mağāranuñ içine gir (53b/2) ‘acāyip göresin.” ‘İsā mağāranuñ içine girdi, gördi. (53b/3) Ol mağāranuñ içinde bir taşdan tābūt var ve ol tābūt (53b/4) üstinde bir levḥ var ve ol levḥ üzerinde yazılmış ki Benī İsrā’ıl (53b/5) içinde ben fulān oğlı fulānın, biñ yıl ‘ömrüm oldı (53b/6) ve bunuñ mu‘teber şehrleri benüm elüm altında-yıdı ve biñ mu‘teber (53b/7) şehir içinde biñ köşk yapdurmış-ıdum ve biñ mu‘teber pādīşā (53b/8) huñ çerisin şıdum-ıdı ve biñ mu‘teber pādīşāhuñ kızın (53b/9) kābin-ile aldum idi ve biñ yıl pādīşāhlık içinde (53b/10) ve nāz-u nı‘met içinde ‘ömür sürdüm-idi. Uş bugün ki gün (53b/11) bir pāre bézile işbu tābūtuñ içinde yaturın ki görür(53b/12) siz. *فا اعتبار وایاً اولی الابرار* çün ‘İsā peygāmbar bu hāli gördi, (53b/13) ‘azım ağlamak dutdı. Ağlayu ağlayu ol aracukdan çıkdı, (53b/14) gitdi. *Hikāyet-i Dürer’de* gelmişdür ki

Ḥasan-ı Başrî raḥmetullāhi ‘aleyhi, (53b/15) eydür; Günlerde bir gün bir arada oturdum, baḫdum Ḥatem-i Ṭayî

54/a

(54a/1) dilegüñ geldi ṭur, al. Çün ol ḥātun anı gördi, eyitdi: (54a/2) “Éy ḥelālüm! Nola-yıdı beni uyandırmayayduñ. Bundan yigrek göre- (54a/3) ṭururdum.” Eyitdi: “Nite gördüñ? Ḥātun eyitdi: “Gördüm, uçmāğa (54a/4) girmişin. Ol uçmāḫ içinde kürsiler görürin. Kimi altundan (54a/5) kimi gümişden mecmū‘ı kıymetî taşlar-ıla bezeñmiş. Evet bu kürsiler (54a/6) içinde bir laṭif kürsî var, İncü ve yāḫūt ve zeberced-ile bezenmiş. İllā (54a/7) bir yāḫūtı yeri gedük. ‘Şordum bu kürsî kimündür?’ dédüm. Eyitdiler: ‘Senüñ (54a/8) erüñüñdür.’ dédiler. İmdi éy ḥelālüm! Yāḫūt ki geldi ol kürsîñdeñdür, (54a/9) ben dilemez ki senüñ kürsüñ ‘ayblu ḫala. Du‘ā ḫıl, bu yāḫūt gérü yérine (54a/10) varsun. Ben bu ḥālümüzde rāzı oldum.” dédi. Zāhid du‘ā ḫıldı. Ol (54a/11) āl yāḫūtı aldı, gérü gitdi, bi-ḫudreti’llāhi te‘ālā. *Ḥikāyet-i Behc’de* eydür; (54a/12) Dāvūd peygāmbar’uñ ‘aleyhi’s-selām, on bir oğlu var-ıdı. Her birisi atamdan (54a/13) soñra ḫalife olam, dérđi gönli içinde. Evet Dāvūd Urıyā ‘avratıyla (54a/14) ḫavl étmiş-idi ki eger sende oğul toḫarsa yérüme anı dikem, ḫalife (54a/15) ola démişdi. Ammā Dāvūd peygāmbar dāyim guşsa içinde-yidi. Eydürdi ki:

54/b

(54b/1) ‘acabā ben vefāt étdüğümde soñra bularuñ ortasında iḫtilāf (54b/2) olmamaḫlıḫa ne çāre ola, dér-idi. Bir gün Ḥaḫ te‘ālā celle ve alā, Cebrā’îl’i (54b/3) vérib-idi. Bir şaḫife getürdi, anuñla bir cevher ḫaşlu yüzük getürdi. (54b/4) Mū‘cizāt mühri oldı. Anuñçun ki cümle vüḫuş ve ṭuyūr ve mecmū‘-ı maḫlūḫāt (54b/5) anuñ zamanı içinde-yidi ve ol şaḫife içinde yigirmi su’āl var-ıdı. (54b/6) Cebrā’îl eyitdi: “Yā Dāvūd! İşbu yigirmi su’āli dut, cem‘ eyle, oğlanlaruñ (54b/7) şor. Her ḫanḫısı ki bu yigirmi su’ālden cevāb vére, sende soñra ol (54b/8) ola ve işbu yüzüki aña véresin. Zirā padişāh-ı ‘ālem eyle buyurđı.” dédi. (54b/9) Cebrā’îl’den Dāvūd bu sözi eşidecek oğlanların cem‘ eyledi. Eyitdi: (54b/10) “Éy oğlanlarum! Ḥaḫ teā‘lā eyle buyurđı ki

işbu şaḥīfe içindeki (54b/11) yigirmi su'āli şoram. Sizden bu mecmū'a her kankıñuz ki cevāb éde (54b/12) ol ḥalīfe ola ve bu yüzük anuñ ola." Mecmū'ısı kulaḥ atalarını dutdılar. (54b/13) "Ḥoş ola şor." dédiler. *Evvel su'āl Dāvūd* şordı: "Ādem oḡlanınuñ (54b/14) teninde yigrek nesne nedür?" dédi. Hiç kimsesi cevāb vérmedi. *Süleymān* (54b/15) cevāb vérüp, eyitdi: "Ādem oḡlanınuñ teninde yigrek nesne cāndur. Cān

55/a

(55a/1) ayrılıcaḥ ten hiç nesne degmez." *İkinci su'āl Dāvūd* şordı: "Ādem oḡlanınuñ (55a/2) teninde kemter nesne nedür?" *Yine Süleymān* cevāb vérüp, eydür: "Ādem oḡlanınuñ (55a/3) teninde kemter nesne şekkdür ki hiç nesneye emīn degül. *Üçünci su'āl* (55a/4) *Dāvūd* şordı: "Ādem oḡlanına acıraḥ nesne nedür?" *Süleymān* cevāb (55a/5) vérüp, eydür: "Ādem oḡlanına acıraḥ nesne yoḥsullıḳdur." *Dördünci su'āl* (55a/6) *Dāvūd* şordı ki: "Cihānda tatluraḥ nesne nedür?" *Süleymān* cevāb vérür: (55a/7) "Tatluraḥ nesne dünyāda baylıḳdur." *Beşinci su'āl* *Dāvūd* şordı: "Ḳamu (55a/8) nesnenüñ yavuzı nedür?" *Süleymān* cevāb vérüp eydür: "Ḳamu nesnenüñ yavuzı (55a/9) 'avratdur." *Altıncı su'āl* *Dāvūd* şordı: "Ādem oḡlanından ḳamu nesnenüñ (55a/10) ıraḡıraḡı ne nesnedür?" *Süleymān* cevāb eydür: "Ādem oḡlanından (55a/11) ḳamu nesnenüñ ıraḡıraḡı bu cihāndur." *Yédinci su'āl* *Dāvūd* şordı: (55a/12) "Ādem oḡlanına yaḳınraḥ ne nesnedür." *Süleymān* cevāb vérüp, eydür: "Ādem (55a/13) oḡlanına yaḳınraḥ Ḥaḳ sözdür kim Allāh-ıçun söyleyeler." *Sekizinci* (55a/14) *su'āl* *Dāvūd* şordı: "Yerden ve gökden uluraḥ ne nesnedür?" *Süleymān* (55a/15) cevāb vérüp, eydür: "Yerden ve gökden uluraḥ padişāhlaruñ 'adlidür."

55/b

(55b/1) *Ṭoḳuzuncı su'āl* *Dāvūd* şordı: "Deñizden cevmerdraḥ ne nesnedür?" (55b/2) *Süleymān* cevāb vérüp, eydür: "Deñizden cevmerdiraḥ ḳanā'at eylemekdür." (55b/3) *Onuncı su'āl* *Dāvūd* şordı: "Ṭaşdan ḳatıraḥ ne nesnedür?" *Süleymān* (55b/4) cevāb vérüp, eydür: "Ṭaşdan ḳatıraḥ kāfirlerün göñlidür." *On birinci* (55b/5) *su'āl* *Dāvūd* şordı: "Oddan issi ne

nesnedür ki imān göyündürür?" *Süleymān* (55b/6) cevāb vérüp, eydür: Oddan issi ħarışlıkdur ki imān göyündürür." (55b/7) *On ikinci su'āl* Dāvūd şordı: "Demürden sovuğ ne nesnedür?" *Süleymān* (55b/8) cevāb vérüp: "Demürden sovuğ oldur ki bir kişi bir nesneye ümīd (55b/9) duta, ol nesne eline girmeye." *On üçünci su'āl* Dāvūd şordı: (55b/10) "Tağdan ulurağ ve ağırtağ ne nesnedür?" *Süleymān* cevāb vérüp, (55b/11) eydür: "Tağdan ulurağ ve ağırtağ bühtāndur." *On dördünci su'āl* (55b/12) Dāvūd şordı: "Dünyāda ħarāb-mi çoğdur, yoğsa imāret-mi?" *Süleymān* (55b/13) cevāb vérüp, eydür: "Dünyāda ħarāb çoğdur anuñ-çun ki şimdiye degin (55b/14) ħarāb oldı. Mecmū'ı imāret dağı ħarāb olısar." *On beşinci su'āl* (55b/15) Dāvūd şordı: "Dünyā'da diri mi çoğ, yoğsa ölü mi çoğdur?" *Süleymān*

56/a

(56a/1) cevāp vérüp, eydür ki: "Ölü çoğdur, anuñ-ıçun ki ölüden diriye (56a/2) hiç kimse gelmez. Evet dükeli diri anlara varur. *On altıncı su'āl* (56a/3) Dāvūd şordı: "Cihānda er mi çoğdur 'avrat mı çoğ?" *Süleymān* (56a/4) cevāb vérüp, eydür: "'Avrat çoğdur. Anuñ-çun ki 'avrat ħod (56a/5) 'avratdur. Kañkı er ki 'avratından alu ħalsa ol dağı 'avratdur." (56a/6) *On yedinci su'āl* Dāvūd şordı: "Tañrı-çun olan 'amelde (56a/7) kañkı 'amel zayı' olur?" *Süleymān* cevāb vérüp, eydür: "Kāfirler (56a/8) 'ameli zayı' olur." *On sekizinci su'āl* Dāvūd şordı: "Dünyā mı (56a/9) yéğdür, yoğsa āñiret mi yéğdür?" *Süleymān* cevāb vérüp, eydür: "Kāfirlere (56a/10) dünyā yéğdür, mü'minlere āñiret yéğdür. Anuñ-ıçun ki dünyā mü'minlerün (56a/11) zindānidur ve kāfirlerün uçmāğıdur." *On toğuzuncı su'āl* (56a/12) Dāvūd şordı: "Tonlarda ne ton görklüdür?" *Süleymān* cevāb (56a/13) vérüp, eydür: "Āñir zaman peygāambarı Muħammed-i Muştafā ümmetinüñ tonları (56a/14) görklü olısar." *Yigirminci su'āl* Dāvūd şordı: "Ay mı yéğdür, yoğsa (56a/15) gün mi?" *Süleymān* cevāb vérüp, eydür: "İkisinden dağı ādem oğı yéğdür.

56/b

(56b/1) Anuñ-ıçun ki ikisi dağı ādem oğlanına ıulluıçu yaradıldı ki anlaruñ-
la (56b/2) vaıtları biline ve anlara nūr véreler. *Bu cevāb* ki atası su'ālinden
(56b/3) Süleymān cevāb vérdi: Üslüb ĥakīm ĥabīlindendür. Bu baııı 'ilm-i
maā' nīde (56b/4) ma'lūmdur. *Süleymān 'aleyhi's-selām*, çünki bu yigirmi
su'āldan cevāb (56b/5) vérdi. Cebrā'ıl eyitdi: "İmdi éy Dāvūd! Senden Őııra
ıalıfe Süleymān (56b/6) olmaıı ĥerek ve bu risālet yüzüĥin aña vérmek
ĥerek." dédi. Dağı Cebrā'ıl (56b/7) ĥitdi. Sehl zaman ĥeçmedin Dāvūd vefāt
étdi. Süleymān on üç (56b/8) yaıında-yıdı. Atasından Őııra ĥilāfete oturdı
ve ol yüzüĥi barmadıına (56b/9) ĥeçürdi. Tamām kırııı yaıına deĥin padiıāıı
oldı. Mecmū' -ı cihānı baııdan (56b/10) baıa tıtdı, ĥükm eyledi. Kırııı yaıına
ériıecek, Ĥaıı te'ālā aña peygāambar (56b/11) lııı vérdi. Yoıaru tevāriıı-i
enbiyā'da zıkr étüük. Tāleb éden anda bula. (56b/12)

دردنچ باب

(56b/13) Kıur'an'dan İncil'den ve ĥadıııden Ĥaıı te'ālā'nuñ birligin işbāt
étmekde (56b/14) ve Naıırānı'ler ve Yahüdi'ler dīninüñ Resūlallāıı'dan Őııra
buıılanın beyān (56b/15) étmekde, İncil'üñ taııriııne sebeb kim oldı ve İncil
ıaıı dürlüdüür ve Tevrīt

57/a

(57a/1) ıaıı dürlüdüür. Anı beyān étmekdedür. İmdi bu nesne iki faııı üzerine
(57a/2) mürettebdür. *Evvelki faııı* Ĥaıı te'ālā'nuñ birligin beyān étmekdedür.
Bismi'llāıı'(57a/3) r-raıımānı'r-raııım "ıul ĥüvallahü eııadün Allāııü'ıı-
ıamed lem yelid ve lem yüled ve (57a/4) lem yekün lehü kıııfüven eııadün.
Bu Őözüñ evvel sebeb-i nüzülin beyān édelüm. Ardınca (57a/5) ma'nısin
eydelüm ardınca dağı Őevābın eydelüm. *Evvel, sebeb-i nüzül* oldur ki (57a/6)
müııriııkler bir ĥün ortalarında 'Āmir bini'tıııfeyl dérler bir Őözi iri (57a/7)
bed-baıııı kāııri bir ıaıı kāııriıılerle Resūl ĥāııretine véripidiler. Eyitdiler: "Var
(57a/8) Muııammed'e eyit sen bir öksüz oıııan-ıduñ, bizüm ortamuzda ve
elümüzde büyüdüñ (57a/9) andan döndüñ. Şimdi dedelerüñ dīnine muııālefet
eyledüñ ve bizüm Tañ (57a/10) rıııarımuza Őögdüñ. İmdi niçün eyle édersin?
Eger yoııısul-ıııan māl (57a/11) vérelüm, seni bay édelüm ve eger delü-yiseñ

tımār édelüm, delülügüñ gitsüñ (57a/12) ve eger maqşüduñ ‘avrat-ısa everelüm.” Döndi Resül hazreti eydür: Éy (57a/13) mel‘ünlar! Ben ne yoğsulın ve ne delüyin ve ne maqşüdüm ‘avratdur. Belki (57a/14) ol bir Tañrı’nuñ qulıyın ki geldüm sizi toğru yolına da‘vet édem, (57a/15) puta tapmaqdan qurtaram, dāyım ol sizi yaradan bir Tañrı’ya tapduram.” dédi.

57/b

(57b/1) Ol gelen kāfirler bu sözi eşidicek tırdılar, qatından gitdiler gérü (57b/2) uluları qatına geldiler. Resül hazreti sözün naql étdiler. Bular sözlerin (57b/3) tamām édecek ikinci kez gérü véripidiler. Éyitdiler ki: Muḥammed’e eyidüñ, bize eyitsün (57b/4) Tañrı’sı ne cinsdendür? Altündandur mıdır? Gümişden midür? Demürden midür? (57b/5) Ağacdan mıdır? Beyān eylesün, bilelüm” dédiler. Gelüp ol mel‘ünlar hemān (57b/6) dem anlaruñ sözün naql étdiler. Allāhu te‘ālā dergāhından Cebrā’ıl (57b/7) ‘aleyhi’s-selām Kul hüvallahü eḫad süresin peygāambar hazretine indürdi. (57b/8) Çün Resül hazreti *Kul hüvallahü eḫad* süresin bularuñ qatında oqıdı, (57b/9) bular tırdılar, gitdiler, varup anlara ḫaber vérdiler ki Muḥammed’üñ Tañrı’sı (57b/10) bir Tañrı imiş dédiler. Bunı eşidicek üçüncü kez véripidiler. Eyitdiler: (57b/11) “Varuñ Muḥammed’e eyidüñ, senüñ Tañrı’ñ bir-imiş, şimdiki-ḫālde bizüm üç (57b/12) yüz altmış Tañrılarımız var. Henüz ḫalkuñ ḫācetlerin yérine getürmez. (57b/13) Senüñ bir Tañrı’ñ mecmū’-ı ḫalkuñ ḫācetin nice yérine getüribilür.” dédiler. (57b/14) Çün bu sözi gelüp Resülallāh hazretine naql étdiler. Ḥaḫ te‘ālā celle (57b/15) ‘azametühü *Ve’ş-şāffāti şaffa*⁶⁹ süresin vérip-idi. *Ve’ş-şafāt-ı şaffān* ya‘nī

58/a

(58a/1) eyit yā Muḥammed! Şaf bağlayan ferişterün Tañrı’sı Ḥaḫ-ıçun ve hevā yüzinde (58a/2) şaf bağlayan quşların Tañrı’sı Ḥaḫ-ıçun “*fe’z-zācirati zecrā*⁷⁰” ve zecr-ile ya‘nī (58a/3) güc-ile bulutları süren ferişterüñ Tañrı’sı

⁶⁹ Ve saf bağlayarak (huşû ile Allah'ın huzurunda) saf halinde bulunanlara andolsun. [Saffāt Süresi, 37/1]

⁷⁰ Toplayıp sevkedencilere (sağ ve sol kanat velilerine). [Saffāt Sresi, 37/2]

Haqqı-ıçun “fe’t-tāliyāti zikrā”⁷¹ ve (58a/4) ulaşdurı dāyim zikre meşğul olan feriştelernüñ Tañrı’sı Haqqı-ıçun (58a/5) “inne ilāheküm levā hidün”⁷² ki be-dürüstı sizün Tañrı’ñuz birdür ve mecmū’-ı (58a/6) hācetlernüz ol yérine getürür. “Rabbü’s-semāvāti ve’l arđ ve mā beynehümā”⁷³ (58a/7) ve göklerinüñ ve yerlerinüñ ve anların ortasındaki mecmū’-ı maḥlūḳātuñ (58a/8) yaradıcısı ve besleyicisi ol bir Tañrı’dur. “Ve Rabbü’l meşāriḳ”⁷⁴ ve gün (58a/9) ve ay ve yıldızlar toğduğı ve tolunduğı yerün şāhibi ol bir Tañrı’dur. Bu (58a/10) sürenün ma’nisi çok, eyitse bu muhtaşara sığmaz. Çün Resülallāh (58a/11) hāzretinden bu sözleri eşitdiler, tırdılar. Gitdiler, vardılar. Ol (58a/12) uluları ḳatında taḳrİR étdiler. Resül hāzreti ne dēdi-yise naḳl étdiler. (58a/13) Dördinci kez véribidiler. Varun Muhammed’e eydüñ: “Tañrı’sınun ef’ālinden bize (58a/14) beyān eylesün. Ya’nı Tañrı’sı ne işledi? Bize bildürsün.” dēdi. Hemāndem (58a/15) ki bularun gelüp bu sözleri Resül hāzretine naḳl étdiler. Haḳ te’ālā

58/b

(58b/1) yétmiş āyet dağı artuḳ kendü ef’āli beyānında Resülallāh’a indürdi (58b/2) ki bulara beyān éde vére. Ol yétmiş āyetdendür “inne rabbekümü’l-lāhe ellezī ḥalaka (58b/3) ’s-semāvāti ve’l arđ”⁷⁵ āyet ya’nı be-dürüstı sizün Tañrıñuz ol Tañrıdur (58b/4) ki yerleri ve gökleri yaratdı ve gerü ol āyetlendendür. Vallāhüllezī ḥalakahüm (58b/5) ve razeḳaküm⁷⁶ āyeti ve sizün Tañrı’ñuz ol Tañrı’dur ki sizi yaratdı ve size (58b/6) rızḳ vérdi. Haḳ te’ālā’nun ef’ālin beyān étmekde āyet çok. Mecmū’ın (58b/7) bunda naḳl édersevüz kitāb uzun olur. El-hāşıl çün bu (58b/8) sözleri Haḳ te’ālā Resül hāzretine véribidüğinden şonra Resül (58b/9) hāzretinün mübārek ağzından eşitdiler. Ol ḳavümden niçeleri Müsülmān (58b/10) oldılar ve niçeleri küfür ḳarañulıđında ḳaldılar. Andan şonra kimi yıldırım-ıla, (58b/11) kimi vebā-y-ıla, kimi BedİR Cengi’nde helāk oldılar. TefsİR-i TeyşİR’de rivāyet (58b/12)

⁷¹ Zikrederek (Kur’ān) tilāvet edenlere (okuyanlara) andolsun. [Saffāt Suresi, 37/3]

⁷² Muhakkak ki sizin İlāhımız, mutlaka tek’tir. [Saffāt Suresi, 37/4]

⁷³ Göklerin, yerin ve ikisi arasında olanların Rabbidir. [Saffāt Suresi, 37/5]

⁷⁴ Ve doğuların (da) Rabbidir. [Saffāt Suresi, 37/5]

⁷⁵ Semaları ve arzı altı günde yaratan, muhakkak ki sizin Rabbiniz Allah’tır. [A’rāf Suresi, 7/54]

⁷⁶ O Allah ki sizi yarattı. Sonra sizi rızıklandırdı. [Rüm Suresi, 30/40]

olınan sebeb-i nüzüli işbu zıkr olinan budur. *Ammā Tefsīr-i Bağavī'de* Dahhāk ve (58b/13) Kıttāde ve Muqātil eydür: Bir gün Resülallāh hāzreti aşhāb-ıla oturmış-ıdı. (58b/14) Cūhūdlaruñ dānişmendlerinden bir kaç kişi geldi. Peygāmbara su'āl eylediler ki: (58b/15) Yā Muḥammed! Bize Tañrı'nı şıfātlayuvér. Ola ki inanavuz. Anuñ-ıçun ki Allāhu te'ālā kendü

4. ÇEVİRİ-METİN

Bu savaşı bitirince Hak Teâlâ, Celîl ve yüce olsun, ikinci zamanında dokuz saat boyunca güneş tutuldu. O zamandan beri müneccimler yanılmışlardır ve Şam beylerinden onun dinine dönmeyenleri öldürdü ve otuz tane şehri fethetmiştir. Bütün İsrâiloğullarının peygamberlerinden bile daha yüce olmuştur. Vefat edeceğini anladığında Kâlub bin Yuknây'ı kendi yerine halife dikti. Bu Kâlub, Musâ peygamberin kız kardeşinin yani İmran'ın kızı Meryem'in kocasıydı. Kâlub, güzelliği yönünden Hazret-i Yûsuf'a benzerdi. Güzelliğinden dolayı fitne çıkacak diye korktu; Allahu teâlâ'dan yüzünü değiştirmesini diledi. Bunun üzerine yüzünde su çiçeği çıktı, göz kapakları dışa döndü, burnu sarktı ve çenesi gömüldü. Artık kimsenin yüzüne bakamaz oldu. Yüzü böyle bir uğursuzluğa uğradıktan sonra Hak teâlâ'dan emir geldi. Bu emir ile İsrailoğulları içinde adaletle kırk yıl beylik yaptı. Yüz on yaşında vefat etti. İbn-i Mesûd, İlyâs peygamber hakkında der ki: "İlyâs'tan kasıt İdrîs'tir." Nitekim es-Saffat sûresinin yüz otuz yedinci âyetinde: "Şüphesiz, İlyâs da gönderilen peygamberlerdendir." yerine "Şüphesiz İdrîs de gönderilen peygamberlerdendir." denilmiştir. Tefsir-i Begavî'de şöyle der: "İlyâs, Beşir'in oğlu; Beşir, Fenhâs'ın oğlu; Fenhâs, İzâr'ın oğlu; İzâr, Hârun'un oğlu; Hârun, İmrân'ın oğludur. Bazı kimseler ise şöyle der: "İlyâs,

30/b

Sasiyâ'nın oğlu; Sasiyâ, İzâr'ın oğlu; İzâr, Hârun'un oğludur. İlyâs peygamberin hikâyesini bilmek isteyen Tefsîr-i Begavî'de geçen es-Saffât suresinin tefsirini etraflıca bir düşünsün ki şaşılacak şey olduğunu kavrayacaktır. Elyasa peygambere, Allah'ın selamı üzerine olsun, gelecek olursak bu Elyasa peygamber, İlyâs peygamberin hem amcasının oğlu hem de öğrencisidir. İlyâs'ın kavmi açlıktan kırıldığı vakit, İlyâs'a dönüp; "Söyle Tanrına buraya yağmur yağdırın. Nitekim yedi yıl boyunca buralara ne yağmur yağdı ne de buralarda ot bitti." İlyâs dilek diledi, bunun ardından yağmur yağmaya, ot bitmeye başladı. Nimetlerin çoğalması ile birlikte tekrar inkâr edenler oldu. İlyâs, kavminin bu hâllerini gördü ve Allahu teâlâ'ya yönelerek şöyle dua etti: "Bu nimetleri ve yağmurları bunlardan geri al!" Bunun akabinde İlyâs'a vahiy geldi: "Seninle birlikte gelmek isteyenler ile birlikte Ürdün ırmağı'na git, bu kavmi oraya bırak!" İlyâs, o günün gelmesini bekledi. Elyasa, o gün geldiğinde Ürdün ırmağı'nın kıyısındaki dut ağacına çıktı. Uzaktan ateş renkli bir atın geldiğini fark ettiler. O at, yakınlarına geldiğinde İlyâs doğruldu ve ata binip göğe

çıktı. Elyasa, İlyâs'ı giderken görünce seslendi: “Bana ne emredersin?” İlyâs gökyüzünden örtüsünü attı: “Bu sana nişan olsun. İsrâiloğulları içinde benden sonra halife sen ol.” dedi. O anda Hak Teâlâ, Celîl ve yüce olsun, İlyas'a peygamberlik verdi.

31/a

İsrailoğullarını dine davet etti, onlar da inandılar ve saygı gösterdiler. Ölünceye dek karşı gelmediler. Hızkîl peygamber, Allah'ın selâmı onun üzerine olsun, seksen üç yıl ömrü oldu. Bu Hızkîl, Bahne'nin oğludur. Bahne, Hızkîl peygamberin annesidir; Nurâ ise babasıdır ve bu Hızkîl, şu kavmin peygamberidir ki Hak teâlâ, Allah'ın şanı artsın, onlara Kur'an'da şöyle zikredildi: *“Elem tera illellezîne ħaracū min diyārihim vehüm ülūfun ħazera'l mevī”* Yani: “ Görmez misin ki şu kavmi, ölüm korkusuyla diyarlarından çıkıp kaçtılar. Hâlbuki onlar, diyarlarının beyleriydi. Bir rivayette: “Bu ölümden korkup kaçanlar sekiz bin kişiydi.” denilmektedir. Diğer bir rivayette ise on iki bin kişi olduğu söylenilmiştir. Bu kaçan kavim, düşmandan korkup kaçarak bir dereye girdi. Süddî sözüne göre ise; er, oğlan, avrat, uşak toplamda otuz bin kişi idiler. Vebadan kaçtılar ve bir dereye girdiler. Bunlara o dereye ölüm geldi. Birbirini gömmeye yetişemediler, hepsi bir anda öldüler. Bir gün Hızkîl, bu kırılmış kemiklere bakarak şaşa kaldı. Çok kısa bir an gönlünden: “İlahi! Bunları diri kılsan, bunların hâllerinin niçin böyle olduğunu bunlara sorsam, hangi kavme ait olduklarını bilsem!” diyerek geçirdi ki o an vahiy geldi, duası gerçekleşti. Bu halkın tümü dirildi. Bunlara: “Kavminiz nedir?” diye sordu. “Vebadan yani Tanrı'nın hükmünden kaçan kişileriz.” diyerek cevap verdiler. Tekrar

31/b

vefat ettiler. İşmoyıl peygamber, Allah'ın selâmı üzerine olsun, Helkâne'nin oğludur. Bir rivayette ise İşmoyıl, Bâl'ın oğludur; Bâl, Hâm'ın oğlu; Hâm, Avn'ın oğludur; Avn, Hârun'un oğlanlarından. İşmoyıl'ın Arapça ismi ise İsmâil'dir. İsmâil, şu kavmin peygamberidir ki Hak teâlâ onların hakkında şöyle der: “ Hazret-i Musâ'dan sonra İsrailoğullarının ileri gelenlerini görmedin mi? Kendi peygamberlerine: *“Elem tera ile'l-mele'i min benî İsrâile min ba'di Mûşâ iz ħālū li-nebiyyin lehümü'b as lenā meliken nūħātil fī sebīlillāhi”* dedi. Yani: “ Görmez misin ey Muhammed! Şu kavim ki İsrâiloğullarındandır. Musâ'dan sonra gelen peygamberlerine: “Bize bir melik ver. Allah yolunda onunla savaşalım” dediler. İşte Kur'an'ın mânâsı budur!” Bu hikâye

şöyledir ki; Tevrat'ın sandığı, İsrâiloğulları içinde Musâ'dan sonra peygambere miras kalmıştı. Düşman göründükçe sandığı düşmana doğru tutup savaş ederlerdi ve galip gelirlerdi. Fakat biraz zaman geçtikten sonra iman ve inançları zayıfladı. Bu sandık, çoğu kez doğru yolu kılavuz etse de onlar uymadılar, yalanladılar ve yaramaz işler yaptılar. Bunun üzerine Hak teâlâ, Calût'u bunların üzerine saldı. Calût, bunları öldürdü ve sandığı bunların ellerinden aldı. Daha sonra düşman bunların üzerine gelerek galip oldu. Bunlar da inandıkları peygamberlerine dönüp şöyle söylediler: “Bizim içimizden

32/a

bey seç ve biz ona uyalım. Tanrı yolunda düşman ile savaşalım.” İşmoyıl birkaç gün ibadet ettikten sonra Allah'tan şöyle bir vahiy geldi ki: “Ey İşmoyıl! Duanı kabul ettim. İsrâiloğulları padişahlığını şu kişiye verdim. Bunun alameti şudur ki; o kişi senin evine geldiği vakit, evinde zeytinyağı kaynasın. Alameti gördüğünde o kişinin başına sür.” dedi. İsrâiloğulları içinde ünlü bir rençber vardı. Adı Talût idi. Talût, Beşîr'in oğlu; Beşîr, Ahnûn'un oğlu; Ahnûn, Yamîn'in oğlu; Yamîn, Yâkup'un oğlu; Yâkup, İshâk'ın oğlu; İshâk, İbrâhîm'in oğludur. Bu Talût, aynı zamanda deri yüzen kimselerdendi. Eşeğini kaybeden Talût ararken, İşmoyıl bir gün evinde oturduğu vakit İşmoyıl'ın kapısına geldi, eşeğini sordu. Meğerse İşmoyıl, Talût'un eşeğini alan kimseyi görmüştü. Dedi ki: “Filan kişiye git, eşeğini ondan al.” İnsanların ona her uğradığında zeytinyağı kaynatması onun âdetiydi ki: “Bu zeytinyağı kimin kısmetinde kaynayacak bir göreyim.” derdi. Vakitsiz bir anda tekrar zeytinyağı kaynatı. Fakat bu sefer zeytinyağı Talût'un kısmetinde kaynadı. Bunun üzerine çabucak Talût'u çağırdı ve zeytinyağını Talût'un başına sürerken bereket duasını okudu. “Hak teâlâ seni İsrâiloğullarına melik gönderdi.” dedi. İsrâiloğullarının büyüklerini çağırdı: “Allah'ın emriyle meliğiniz Talût'tur.” dedi.

32/b

Bu olay karşında İsrâiloğullarının hepsi gücendiler. Ne sancak çekmiş ne de daha önce beylik etmiş soydan gelmemiştir. Biz bunu nasıl melikimiz yapalım? Aramızda bundan daha alçak kişi yoktur.” dediler. Aralarında böyle konuşurken İşmoyıl bunu duydu ve: “Tevrat'ımızın sandığını geri getirmek Talût'un bey olmasının alameti olsun.” dedi. Bunlar da kabul ettiler. *Tabut hikâyesi*: Kâfirler sandığı alır almaz

tapınaklarına götürdüler. Yani: “İsrâiloğulları bizi bu sebep ile yendi. Bizler de buna karşılık onlara hürmet gösterelim.” dediler. Putlarının yanına koydular, düştü, utandılar. Oradan sandığı çıkardılar ve kendilerine daha yakın yere gömdüler. Bunun üzerine emir verdiler ki: “Her kimin su dökme ihtiyacı hâsıl olsa, bu ihtiyacını sandığı gömdüğümüz yere veya çevresine yapsınlar.” Öyle ki hangisi gidip vardı, basur hastalığına yakalandı. O sandığı gömdükleri yerden çıkarıp yaşadıkları yerden başka şehre götürdüler. Orada karşılarına onları yenecek bir asker çıktı. Onları vurup harap etti. Bu sandığı nereye götürürlerse götürsünler kendilerine uğursuzluk geleceğini anladılar. Yanlarına baltaları aldılar. Güçlü kişiler bu baltaları ellerine alıp sandıktan tek bir zerre kalmayacak şekilde defalarca sandığa vurdular. Daha sonra birilerine danıştılar. En iyisi budur ki bu sandığı ülkemizden çıkaralım. Ortak bir karara bağladılar: “Sandığı bir kağrı üzerine koyup bu kağrıyı iki öküzü

33/a

bağlamayı ve böylece İsrâiloğullarına doğru gitmeyi amaçladılar, böyle yaptılar. Hak Teâlânın izni ile sandığı, iki öküzün bağlı olduğu kağrı aldı ve İsrâiloğullarına doğru geldi. İsrâiloğullarının tam karşısında durdular, güzel bir müjde ile sandığı getirdiler. Bunu gördüklerinde şüphesiz bir hâlde Talût’u beklediler. *Hikâye* Calût ile savaş hazırlığı yaptılar. Karşılarına geçip: “Meydana çıkıp benimle savaşacak olana kızımı vereceğim!” dedi. Dâvûd peygamber, öne doğru atıldı: “Ben savaşacağım!” dedi. Keçe giymiş ve sapanını belinde olan bir çobanı gördü ve ona dedi: “Bu sapanın gücü nedir ki Calût ile savaş ede!” halini ve durumunu sordu. Dâvûd’un kendinden büyük dokuz kardeşi vardı. Söylediler ki: “Ey sahip! Bunun kuvvetini sana şu kadar açıklayabiliriz ki bir sürüden bir koyun kaçsa o anda ona yetişir, eliyle ölçüp iki parça eder ve şu sapanı eline alıp hedef aldığı her şeyi vurur; parça parça eder.” Dâvûd’a izin verdi, Dâvûd öne doğru geldi. Calût bunu görünce içine büyük bir korku düştü ve şöyle söyledi: “Ey oğlan! Senin elinde silah yok. Bu sapan ile kurt, kuş avlarlar. Peki, kişiyi vurmak için sapanla mı gelirler?” dedi. Dâvûd söyledi: “Sen, Tanrı’nın emirlerine ve peygamberlerine karşı geldin. İtten, kurttan daha betersin. Seni bunun gibi sapan taşı ile öldürmek gerek!”

33/b

Taşı askerin sağ yanına attı, o yanı hezimete uğradı; bir taş da sol tarafına attı, o tarafı da hezimete uğradı. Bir taş daha hezimete sebep oldu. Sonra bir taş daha attı. Calût'un miğferinin burnundan girip ensesinden çıktı. Hak teâlânın emriyle Dâvûd, askeri yendi, ganimet elde ettiler. Bu olay üzerine Talût, kızını Dâvûd'a verdi. Talût vefat ettikten sonra İsrailoğulları içinde Dâvûd, padişah oldu. Bir sözde Hristiyanlar ve Yahudiler, Talût'un gerçek adının Savul olduğunu söylerler. Talût, İsrailoğulları içinde kırk yıl beylik eyledi. Calût ile savaştığı zaman beyliğinin üçüncü yılındaydı. Dâvûd ise Calût'u öldürdüğünde on üç yaşındaydı. Dâvûd otuz yaşına geldiğinde Talût, vefat etti. Dâvûd padişah oldu. *Dâvûd peygamber*, Allah'ın selâmı onun üzerine olsun, Dâvûd, Sebasiyâ'nın oğludur. Fakat Ebu Yezid-i Belh tarihinde şöyle geçer: Dâvûd, İyşa'nın oğludur; İyşa, Yehuda'nın soyundandır. Yehuda, Yakup peygamberin oğludur. Mayısus İncili'nde ki ona Arapça, Mata İncili derler. Dâvûd, İyşa'nın oğlu; İyşa, Ubeyda'nın oğlu; Ubeyda, Nesan'ın oğlu; Nesan, Selmun'un oğlu; Selmun, Nassun'un oğlu; Nassun, Aminezab'ın oğlu; Aminezab, Aram'ın oğlu; Aram, Hasrun'un oğlu; Hasrun, Faras'ın oğlu;

34/a

Fâras, Yehûdâ'nın oğludur; Yehûdâ, Yakûp'un oğludur; Yakûp, İshâk'ın oğludur; İshâk, İbrahim peygamberin, Allah'ın selâmı onun üzerine olsun, oğludur. Meşhurdur ki Hak teâlâ, Dâvûd'a çobanlığından sonra peygamberlik ve beylik verdi ve bununla birlikte ona kitap indirdi. Halkını ibadete çağırmak için erganına üfledi. Dâvûd, Urîya'nın karısıyla evlenmeden önce bütün zaman üç gün olarak belirlenmişti. Birinci gün, İsrailoğulları içinde davaları çözmek için; ikinci gün, bir olan Allah'a ibadet etmek için ve üçüncü gün ise avratlar ve geri kalan faydalı işleri halletmek için. Fakat Dâvûd, Urîya'nın karısıyla evlendikten sonra hatasını anlayıp otuz yıl boyunca ağladı, içinde beylik kaygısı kalmadı. İshalum adlı bir oğlan vardı. Başkaldıranlardan oldu. İsrailoğullarının akılsızları ona uydu; çok eziyet çektiler ancak Hak teâlâ onların tövbesini kabul etti. O başkaldıran kişinin oğlu tekrar itaat etti. Bazıları söyler ki: "Baskaldıran oğlanın adı Hamnûn idi." Babasının ettiği tövbenin kabul olmasından korktu, gelmedi. Nuval bin Suryâ'yı Dâvûd'a gönderdi: "Git, işe yarayan, yaramayan kim varsa getir!" İtaat etmeyen Dâvûd, savaştı ve Nuval bin Surya'yı oracıkta yendi. Nuval bin Suryâ, Dâvûd'tan kaçarken bir ağaca takıldı. Dâvûd atıyla Nuval bin Surya'ya doğru gitti. Henüz canlı olduğunu gördü;

34/b

sümgü ile onu öldürdü. Dâvûd'un karşısına gelince *hikâye* söyledi: "Dâvûd'un oğlanlarından birisi bu Nuval'i onun yerine öldürdü. Bundan sonra Dâvûd'un zamanı dört gün olarak belirlendi. Birinci gün, halkı yönetmek için; ikinci gün, kadınlar için; üçüncü gün, yaptığı hatalardan ötürü ovalarda, dağlarda ve deniz kenarlarında yürürken ağlamak için ve dördüncü gün ise ibadet etmek için." Dâvûd peygamber bir ev yapmıştı. O evin dört bin mihrabı vardı. Her mihrabında bir rahip otururdu. Ne zaman o dışarı çıkıp yürüyerek ağlamak günü gelse evvela ovalara çıkar, erganını eline alırdı. Bir gün, o güzel sesi ile ah çekip kendi nefsi için ağlardı. Bütün ağaçlar, kuşlar ve hatta canavarlar bile onunla birlikte ağlardı. Birlikte uzunca bir ah çekerlerdi. Bunların gözlerinden yaşlar akardı. Biraz sakinleştikten sonra dağlara çıkardı. Orada dahi o dağın ağaçları, taşları ve canavarları Dâvûd ile ağlaşırlardı. Öyle bir ah çekerlerdi ki gözyaşları sel gibi akardı. Daha sonra deniz kenarlarına varırdı. Orada bile aynı şeyler olurdu. O denizin balıkları ve geri kalan canavarları Dâvûd ile sızlanıp

35/a

ağlaşırlardı. Orada biraz durup şehre döner, o mihraplı evin içine girerdi. Şehre tellal gönderir. Bütün şehir halkı bu davet üzerine gelirdi. Daha sonra Dâvûd, o güzel sesi ile Zebûr'dan sözler okurdu. İşlediği günahları hatırlayıp sızlanır, kendi nefsi için ağıt yakardı. Bütün yaratılmış canlılar, Dâvûd'un güzel sesiyle inlemesini işittiğinde Dâvûd'tan daha fazla ağlardı. Giydikleri elbiseler, oturdukları minderler gözyaşından ıslanırdı. Dâvûd, kendinden geçip bayılırdı. Bunun üzerine oğlu Süleymân gelir, başını kaldırır, iki gözünün yaşını elleriyle silerdi. Dâvûd'un hikâyesi hakkında detaylı bilgi sahibi olmak isteyen Sad suresinin tefsirleri üzerine etraflıca bir düşünsün. Bu konu hakkında söylediğimiz şeyler az değildir. Musâ ile Dâvûd arasında beş yüz altmış dokuz yıl vardır. Bir başka bir söze göre beş yüz yetmiş dokuz yıldır. Kırk yıl beylik etmiştir. Müslümanlar tarihinde yüz yıl ömre sahip olduğu, Hristiyanlar tarihinde ise yetmiş yıl ömrü olduğu söylenir. Daha sonra Süleymân padişah oldu. Lokmân, Dâvûd zamanında da vardı. Daima Dâvûd'un meclisinde hazır bulunup Dâvûd'a nasihatler verirdi. *Lokmân aleyhisselam* Bunun peygamberliğinde hilaf vardı. İkrime, Allah ondan razı olsun:

35/b

“Peygamberdir.” der. Vehb, Allah ondan razı olsun; “Velîdir, Eyyüb peygamberin kız kardeşinin oğludur.” der. Mukatil; “Eyyüb’ün teyzesinin oğludur.” der. Muhammed bin İshak: “Lokmân, Bâûr’un oğludur. Bâûr, Târah’ın oğludur. Bâûr, Hârân ve İbrâhim üç kardeştir.” der. Vakidi; “Lokmân, İsrailoğullarının içinde kadıydı.” der. Said bin el- Müeyyeb: “Lokmân terziydi.” der. Halid bin Rebi: “Habeşistanlı bir kul idi ve aynı zamanda marangoz idi.” dedi. Bazı kimseler ise onun çoban olduğunu söylediler. Hak Teâlâ, Celil ve yüce olsun, gözetti. Rızık verdi ve şöyle oldu ki: “Dâvûd gelirdi. Bundan hikmet öğrenirdi. Bir gün bir kişi Lokmân’a uğrar: ‘Sen filan çoban değil misin? Bu hikmete nasıl eriştin?’ der. Lokmân söyler: ‘Üç hikmetle eriştim. İlki, doğru söylemek ile; ikincisi, emanete hıyanet etmemek ile; üçüncüsü, bana fayda sağlamayacak şeyleri terk etmek ile eriştim.’” der. Lokmân’ın bir rivayette bin yıl ömrü oldu. Başka bir rivayette ise üç bin beş yüz yıl ömrü oldu. Dâvûd ile Süleymân, Lokmân ile aynı zamanda yaşamıştı. –Allah en doğrusunu bilir!- Süleymân peygamber, Allah’ın selâmı onun üzerine olsun, Dâvûd’un oğludur. Hak Teâlâ, Celil ve azîz olsun, buna nasip ettiği şeyleri hiçbir peygambere nasip etmedi. Babasının yerine halife oldu. Cinler ve canavarlar ona boyun eğdi. Tahtını yel götürünce

36/a

bütün askerleri ile bir aylık yolu gündüz giderlerdi. Yedi yüz altı ay içinde bütün yeryüzünde bulunan insanların, devlerin, cinlerin, canavarların sahibi oldu. Hepsine hükmetti ve devlere, cinlere dedi ki: “ Ne kadar altın, gümüş, mermer, kıymetli taşlar ve ne kadar maden ocağı var ise açın! Babam Dâvûd, Beyte’l Mukaddes’i bitirmedi. Onun yerine ben tamamlayacağım!” dedi. Dâvûd daha önce Beyte’l Mukaddes’in yüksekliğini bir adam boyu kadar yapmıştı. Bunun üzerine:” Ey Dâvûd! O, senin elinde bitmez. Onu, oğlun Süleymân tamam eder.” diye bir vahiy geldiğinde Dâvûd, bir adam boyu yapıp öylece bırakmıştı. Ondan sonra devler ve cinler, anlatılamayacak kadar altın, gümüş ve kıymetli taşlar getirdiler. Daha sonra Süleymân, dünyada ne kadar üstat varsa getirmelerini emretti. Beyte’l Mukaddes, ak mermerlerle ve ara ara kıymetli taşlar ile bezenmişti. Böylelikle o kaleyi tamamladılar. Ondan sonra tekrar emretti, Mescid-i Aksâ’yı yaptılar. Onu altın ve gümüşle donattılar. Her mermerini inci, cevher, yakut, la’l, zeberced, firuze ile işlediler. Karanlık bir vakitte içine girilse

gündüz gibi olurdu. Misk, amber ve diğer hoş kokularla balçığını yoğurdular. Mescîd-i Aksâ'yı da böylelikle bitirdiler. Daha sonra Süleymân, İsrailoğullarının

36/b

bilginlerini topladı: “Ben bu evi Tanrı için yaptım!” dedi. Bu mescid ve hisârı bitirdikten sonra üç dilek diledi: “İlki, her kim ki hükmetmek isterse hükmü, Tanrı hükmüne uygun olsun ve hükmünde hata etmesin! İkincisi, bu yaptığım mülkü hiç kimseye vermesin. Üçüncüsü, herkes Mescîd-i Aksâ'ya girip iki rekât namaz kılsın, af edilsin!” Buna itaat eden bütün memleket Beytü'l Mukaddis'te oturdu. Şöyle bir adet edindi ki gâh bir yıl gâh iki yıl gâh bir ay gâh iki aylık yiyeceğini, içeceğini alıp Mescîd-i Aksâ'ya gider, orada otururdu. Ölümün yakın olduğu zamanlardan bir gün yine mescide girdi. İbadet ile meşgul oldu. Her gece uyuyup güneş doğmadan önce kalkardı. Mihrapta bir çeşit ot veya ağaç yeşermiş olduğunu görürdü. Ağacın ya da otun bittiğini görünce dedi ki: “Sen nesin, neye yararsın?” dedi. O da konuştu: “Filan nesneye iyi gelirim, filan nesneye iyi gelmem.” Her birine buyururdu. Oradan çıkarıp bir başka yere dikerlerdi. Bir derde deva için olan otu filan nesneye gerek diye yazardı. Tâ ki bir gün mihrapta keçiboynuzu ağacı yeşerene kadar. Süleymân keçiboynuzu ağacını gördü: “Ne tür bir ağaçsın. Sana ne

37/a

derler?” dedi. Cevap verdi: “Bana harnup derler.” “Sen ne için yeşerdin?” dedi. Cevap verdi: “Mescidini harap etmek için.” Süleymân: “O, yalnızca Allah'ın elindedir ki ben ölene kadar harap olmasın!” dedi. Bundan sonrası meşhurdur ki Süleymân, asâsının üzerindeyken vefat etti. Bir yıl boyunca asâ üzerinde durdu. Devler ve periler onu diri sanıp herkes işi ile meşgul idi. Mescidin penceresinden baktıklarında onun ibadet ettiğini sanırlardı. Bundan sonra asâyı kurt yedi, ufalandı. Süleyman düştü. Ondan sonra bildiler ki Süleyman vefat etmiş. Süleymân peygamberin bütün hikâyesini öğrenmek isteyen Sebe suresinin tefsirini incelesin ki hayrete düşecek ve hikmetini görecektir, Süleymân'ın ne kadar süre padişahlık yaptığını öğrenecektir. Eğer tüm bunların yarısının yarısını anlatacak olursak bu özetlemeyle olmaz. Bu kadar anlatmamızın sebebi mübarek Kudüs şehrini ve Mescîd-i Aksâ'yı kimin inşa ettiğini sizlere bildirmek idi, bildirdik. Mescit ve hisâr, güzellik ve ziynet içinde dururken Süleymân'ın ölümünden çok geçmeden mel'un Buhtunnasr, Acem vilayetinden geldi.

O, önce Süleymân'ın yaptığı şehri ve mescidi yıktı. Kıymetli taşları, altınları ve gümüşleri kendine alıp şehri ve mescidi harap etti. İçini taş ve toprak ile doldurdu ve öylece bırakıp gitti. On

37/b

yıldan sonra yeniden yapıldı. Hristiyanlar tarihinden beri söylene gelen şudur ki: “İsâ peygamber göğe çıkarıldıktan otuz yıl sonra o zamanlar Kayser, hükümdardı. Büyük Roma taraftarı idi. Kendi oğlu Tâtus'a birçok asker verdi. Beyte'l Mukaddes'e gönderdi ki oraya gitsin gaza etsin, eğer alırsa yıksın, Yahudileri dağda esir kılsın. Bu da şehre varıp şehri ele geçirdi. Çok baskı kurdu, aldı. Altmış bin kişiyi kılıçtan geçirdi ve yüz bin kişiden fazlasını esir etti ve mescitlerini yaktı, yıktı. Kitaplarını ateşe verdi, yaktı ve yedi iklimi bunları dağıttı. Şeriatlerini batıl kıldı ve o anda Yakup'un peygamberliği tamam oldu. İnal ve İsâ'nın vadettikleri ve onun harap olmasına işaret ettikleri söz, o anda geldi. O şehrin içinde âdem oğlanı kalmadı. Aziryanus Hükümdar'ın zamanına kadar yıkılmış, yakılmış ve ıssız kalmıştı. Söylenec söz çok fakat biz Süleymân'ın sözüne gelelim. Tarihçiler söylediler: “Bir rivayette Süleymân, yedi yüz yıl, altı ay yaşadı. Nitekim yukarıda bir sözde elli üç yıl ömrü olduğundan bahsetmiştik. Padişahlığının süresi kırk yıl idi. Padişah olduğunda on üç yaşında idi. Beyte'l

38/a

Mukaddes'i inşa etmeye başladığından dört yıl önce padişah olmuş idi ve Süleymân, Musâ peygamberin şeriatindeydi. Şeriate sahip peygamber sayısı beştir. Bunlar: Nûh, İbrâhim, Musâ, İsâ ve Muhammed'tir, Allah'ın selâmı onun üzerine olsun. Fakat Muhammed ile Süleymân arasındaki zaman bin sekiz yüz yıldır. Yahudiler, Bin beş yüz yıldır, der. Yunus, Allah'ın selâmı onun üzerine olsun, der: “Yunus, Meta'nın oğludur. Farklı bir sözde: “Metâ, Yûnus'un babasıdır. Fakat soyu annesine bağlanmıştır. İlyâs peygamberin, Tanrı emri ile dirilttiği karıcığın oğlu budur. Peygamber soyundandır.” dediler. Bir söze göre Yunus'un lakabı Zannûn ve Hûd 'dur. Bu lakabından ötürü balığın karnına girdi. Ama peygamberliği balık karnına girmeden önce mi sonra mı bu konuda hilaf vardır. Bir rivayetde balık onu yutmadan önce peygamber idi. Kavmini dine davet etti. Ona inanmadılar. Öyleyse size filan gün azap gelecektir, dedi. Yûnus'un kavmine vaat ettiği günde azap gelmedi. Bu kez utandı,

kavminin arasından karısını ve iki oğlunu alıp çıktı. Bir gemiye binip gitmek için deniz kenarına geldi. Tefsîr-i Begavî’de şöyle geçer: “ Bir geminin geldiğini gördü ve gemiyi çağırdı. Bizi gelin alın, dedi. Gemi onlara doğru geldi. Yûnus, hatununu

38/b

gemiye bindirdi. Büyük oğlanını da koymak istedi fakat yel oldu, dalga geldi o gemi gitti. Bir dalga daha geldi bu oğlunu da aldı. Kendisi de gemiye binmek üzere deniz kenarına geçince o küçük oğlunu kurt aldı, kendisi yalnız kaldı. Hak teâlânın kudretine şaşırıp kaldı. Üzgün bir şekilde ağlarken ansızın bir gemi daha geldi. O gemiye seslendi: ‘Beni alın!’ dedi. Onu gemiye aldılar. Biraz ilerledikten sonra gemi durdu. Ne zaman firar eden bir kişi gemiye girse gemi yol almazdı. ‘Firar eden kul kimdir?’ diye bağırdılar. Yûnus: ‘Benim!’ dedi. Hikaye çok, denize attılar, balık onu yuttu. Balığın karnındayken işte bu tesbihi okudu: *‘Lā ilāhe illā ente sübhāneke innī küntü mine ’z-zālimîn’* dedi. Bu dua sebebiyle Hak teâlâ, Celîl ve yüce olsun, onu karanlıktan kurtardı. Balığı denizden çıkardı; deniz kenarına bıraktı.” Bir rivayetde şöyle geçer; “Yûnus, denizden çıktığında yeni doğmuş yavru gibiydi.” Başka bir rivayette şöyle geçer; “Onun etleri sarkmış, kemikleri incelmış gibi çıktı. Yûnus’un o balık karnında ne kadar vakit geçirdiği konusunda hilaf vardır. Nitekim Mukâtil söyler: “Üç gün idi.” Ata, Allah ondan razı olsun, söyler: “ Yedi gün idi.” Dahhak, Allah ondan razı olsun, söyler: “Yirmi gün idi.” Suddî, Kelbî ve Mukâtil bin Süleymân, Allah ondan razı olsun, söyler: “Kırk

39/a

gün idi.” Şabi, Allah ondan razı olsun, söyler: “Balık onu kuşluk vaktinde yuttu. Akşam vaktinde geri kustu. Allah kabak ağacını yeşertti, o kabak ağacı Yûnus’un üzerinde gölge oldu. Her sabah ve akşam bir dağ keçisi gelir, eti sertleşip her yerinde kıl çıkana kadar Yûnus’u emzirirdi. Biraz kendinde kuvvet bulunca uyudu. Ansızın uyandı, o kabak ağacının kurumuş olduğunu gördü. Ağaca baktı, üzüldü. Bu kez güneş tenine değince teni acıdı. Güneşin tenine değmesi, Yûnus’un balık karnına girmesinden daha çok eziyet oldu. Duyamadı, ağladı. Ansızın Cebrâil geldi, dedi ki: ‘Sana gölge olan bir ağaç kuruduğu için üzülsün. Hâlbuki o yüz binlerce ümmetinden ötürü tasalanmazsın ki onlar şimdi Müslüman oldular, tövbe ettiler.’ Yûnus bunu işitince mutlu oldu.” İşte burada size ilettiklerimiz gösterdi ki Yûnus,

balık karnına girmeden önce peygamberdi. Başka bir sözde ise balığın karnına girdikten sonra peygamber oldu. Böyle söyleyen kişiler dedi ki: “Hak teâlâ, Kur’an’da; “*fe nebeznāhu bi'l ‘arāi ve hüve saķīm*” ayetinden sonra: ““*ve ersselnāhü ilā mi’eti elfin ev yezīdūne*” geldi. O halde Yûnus’un peygamberliği sonra olmalı. *fe nebeznāhu’dan*

39/b

ev yezīdūne değin mânâsı şudur ki: “Onu bir sahraya biz bıraktık, hâlbuki o hasta idi ve onu yüz bin veyahut daha fazla kişi olan bir kavme gönderdik.” Bazıları ise bu ayete cevap olarak: “Balığın karnına girmeden önce de bir kavmin peygamberiydi. Onları dine davet etti fakat onlar inanmadılar. Balığın karnından çıktıktan sonra Hak teâlâ, onu başka bir kavme daha gönderdi, onlar Yunus’a inandılar ki ‘ve yüz bin veyahut daha fazla olan bir kavme (Resûl) olarak gönderdik.’ dediği kavim budur. O kavime Musul civarında ‘Ninoy’ derler. Bu şehir onun kavmidir. Yûnus’un yetmiş yıldan daha fazla ömrü oldu. *Zekeriyyâ peygamber, Allah ondan razı olsun, Zekeriyyâ, Dâvûd’un oğlanlarından Âzen’in oğludur. Mesleği marangozluk idi. İsrailoğulları içinde yaptığı iş daima vaaz vermek idi ve Tevrat’ı yazmak idi. Avrâtı, Masan’ın oğlu İmran’ın kızı Eşiya idi. İsâ peygamberin annesi Meryem, onun kız kardeşi idi. Zekeriyyâ ve hatunu yaşlandı. Bir rivayette doksan üç yıl ömrü olduğu söylenir. Başka bir sözde yüzden fazla ömrü olduğu söylenir. Asla oğlu ve kızı olmadı. Bir gün yalnız kaldığında sızlandı. Allahu teâlâ’dan bir oğlu olmasını diledi: “İlahi! Şimdi ben yaşlandım. Kemiklerim zayıfladı ve benimle birlikte hatunum da yaşlandı. Dilerim ki bana ömrümün son deminde ilim ve hikmet sahibi bir oğul veresin.” Böyle dua edince Hak teâlâ’dan*

40/a

ses geldi: “Ey Zekeriyyâ! Sana müjde olsun. Bir oğlan vereceğim ki onun ismi Yahyâ olsun.” Zekeriyyâ bunu işittikten sonra hatunu ile bir araya geldi. Hak teâlâ, Yahyâ peygamberi nasip etti. Vadesi dolduktan sonra. Zekeriyyâ, yirmi yedi yıl daha yaşadı. Meşhurdur ki Yahudiler onu öldürmek istedi. O da kaçtı, ağaca çıktı. Tülbendinin ucu dışarıda kaldı. Yahudiler onu gördü, testere getirip ağacı iki kez biçtiler. Sabır etti, inlemedi. Ebu Yezid-i Belh tarihinde geçer ki; Yahudiler Meryem’in gebeliğini fark edince Zekeriyyâ’ya söylediler: “Sen bu kıza kefil olmuş idin. Bu hâl nedir?”

Zekeriyyâ bu haberi duyunca oradan kaçtı. Yahudiler de ardından gittiler. Testere getirip iki kez biçtiler. *Yahyâ peygamber, Allah ondan razı olsun*, Yahyâ, Zekeriyyâ'nın oğludur. Yahudi soyundandır. Meryem'in kız kardeşinin oğludur ve bütün peygamberlere kırk yaşında peygamberlik gelirken buna dört yaşında peygamberlik geldi. İsrâiloğullarının içinde İbrâhim peygamberden sonra gelen seksen bin peygamber ki günah işlemeden ibadet etmişti. Bu kadar ömründe en az onlar kadar ibadet etti. Dört yaşından yedi yaşına kadar Tevrat'ı, Zebûr'u anlamları ile birlikte ezberledi. Zira Hak teâlâ ona söyledi: “Yâ Yahyâ huziâl kitâbe bi-kuvvetin” Yani; “Ey Yahyâ! Kitabı kuvvetle tut.” Yani: “Benim gücüm ve kuvvetim ile kitabı kuvvetle tut!” dedi ve sonra İsâ peygamber, peygamber

40/b

olunca İsâ'ya inandı. İlk iman getiren Yahudi dininden İsâ dinine dönen bu idi. Yani Yahyâ, Musâ'nın dininde ve İsâ'dan altı ay büyüktür. Vehep, Allah ondan razı olsun, der: “Üç ay büyük idi.” Sonra Yahudiler, Musâ'nın dinini bırakıp da İsâ'ya niçin iman ettin, diyerek Yahyâ peygamberi öldürdüler. Bazıları der: “O zaman Ahyûs adlı cebbar bir padişah var idi. Avradının, kızını evlendirmek istedi. Yahyâ dürüst değil, dedi. Avradı kin tuttu. O meliğe sarhoş oluna kadar içki içirdi, ondan sonra kızının önüne getirdi. Yahyâ'nın başını getirene kadar evlenmesine rıza vermemesini istedi. Kız, melik karşısında varınca itaat etmedi. Söyledi: “Ne istersin?” Kız dedi ki: “Yahyâ'nın başını isterim, diyerek meliği gönderdi.” O zalim de Yahyâ'nın başını kestirip bu kızın önüne getirdi. Bu sebepten Hak teâlâ, bunların üzerine Buhtunnasr'ı musâllat eyledi. Derler ki: “O vakitler, yetmiş bin Yahudi bilginlerini kılıçtan geçirdi. *Bazıları* yüz bin, bazıları yüz yirmi bin insanı kılıçtan geçirdi, der. Tevrat'ın nüshalarını ateşe verip yaktı ve Beyte'l Mukaddes'i yıktı, harap etti. Nitekim yukarıda da belirttik. Bazıları söyler: “Antiyahoş el-Mecusî gelip, yağmaladı,

41/a

yıkıp yaktı. Bazılar söyler: “Mülük-ü Tavâif'ten Cüzür bin Eskiyân, gelip yağmaladı. Bazıları ise şöyle der: Tâtus gelip yağmaladı. Fakat Buhtunnasr'ın iki kez geldiği bilinmektedir ve kavmini esir edip Babil'e gönderdi. Orada nice yıllar durdular. Buhtunnasr bir rivayette Yahudi idi. Yahyâ peygamberin intikamını aldı. Bir rivayette Hristiyan idi. Başka bir rivayette ise Mecusî idi. Hak teâlâ onu Yahyâ'nın kanı boşa

gitmesin diye gönderdi. Bu mesele, İsa peygamber göğe çıktıktan sonra nitekim Süleymân peygamberin hikâyesinde de işaret edildi. Allah, Celîl ve yüce olsun, altı peygamberi de öldürdükten sonra yine diriltti. Biri İdrîs peygamber, Allah'ın selâmı onun üzerine olsun, ikincisi İsa, Allah'ın selâmı onun üzerine olsun, idi. Bir gün gidiyordu. Orada oturan bir bölük Yahudiler İsa'ya söylediler: “İşte cadı avrattan doğan cadı geldi.” İsa peygamber bunu duyunca sızlanıp ağladı. Elini açtı ve dua etti. Hak teâlâ, İsa'nın duasını kabul etti. İsa ve annesine söven Yahudileri domuzla döndürdü. Yahudiler bunu işitince feryat ettiler ve sızlandılar. Hepsini dirilip padişahlarının katına vardılar ve bu durumu ona bildirdiler. Bu olay üzerine padişah, kavmi ile birlikte tedbir aldı.

41/b

İsa'ya, ‘İsa’yı öldüreceğiz, diye bir haber geldi. İsa bunu duyunca olduğu yerden kaçtı. Onlar da aradılar, buldular; elini ayağını bağladılar ve dediler: “Sen gözü olmayanların görmesini sağladın, hasta olanları iyileştirdin. Şimdi ise kendini bizim elimizden kurtar!” İsa'ya çokça eziyet ettiler. Hemen o anda Hak teâlâ, İsa'yı kimse görmeden onların ellerinden aldı ve içlerinden birisine İsa'nın suretini verdi. Onlar da o kişiyi İsa sandılar, öldürdüler. Hak Teâlâ, Celîl ve aziz olsun, buyurdu: “İsa'nın canını aldılar. Üç saat cansız kaldı. Ondan sonra Allah, Celîl ve aziz olsun, İsa'nın canını geri verdi. Cebrâil buyurdu, İsa'yı göğe yükselttiler. Üçüncü de Cercîs idi. Dördüncüsü Üzeyr idi. Beşincisi Hârûn idi. Altıncısı Yûnus peygamber, Allah'ın selâmı onun üzerine olsun, idi. Kim öldüyse Hak teâlâ onu İlyâs peygamberin duasıyla tekrar diriltti ve yeniden peygamber oldular. *İsa peygamber, Allah'ın selâmı onun üzerine olsun, İsa, Meryem'in oğludur; Meryem, İmran'ın kızıdır: İmran, Dâvûd peygamber neslindedir. Yahyâ peygamberin annesi ile Meryem, kız kardeşidir. Evet, Yahyâ peygamberin annesi Meryem'den büyüktür. Hangisinin önce doğduğunu yukarıda açıkladık. Hak Teâlâ, İsa'nın mucizelerinin ortaya çıkardığı ki akıllar hayran kaldı. İsa, Tanrı'nın kudretinden yaratıldı.*

42/a

Allahu teâlâ'nın sözüdür. Meryem'i bıraktı. Ol dedi, oldu. Bir sözde otuz yaşında peygamber oldu. Hak teâlâ ona İncil gönderdi, onu şeriat sahibi kıldı. Bir sözde çocukluğu zamanında peygamber idi. Bir sözde sekiz günlük iken sünnet ettiler. Bir

sözde dört yaşında sünnet ettiler. Hiçbir peygamber bunun yaşında iken peygamber olmadı. Yahyâ peygamber, evet o da şariat sahibi değildi. Hak teâlâ onu göğe çıkardığında otuz yaşında idi. İsa ile Dâvûd arasında üç yüz yetmiş yıl ve İsa ile İbrahim arasında ise iki bin dokuz yüz doksan yıl vardır. İsa ile Musâ arasındaki zaman ise bin dokuz yüz yirmi beş yıl var idi ve bu ikisinin arasında gönderilen peygamberler Lokmân ve Hızır'dan da fazla neredeyse on peygamberdir. İsa'nın doğduğu vakit ile Muhammed'in hicretinin arasındaki zaman altı yüz otuz yıldır. Bir rivayete göre altı yüz yirmi yıldır. Sonuç olarak altı yüz yıldan eksik değildir. Deccal çıktıktan sonra yeryüzüne geri inecek, Deccal'i öldürecek, Muhammed'in ümmeti olacak, kırk yıl beylik edecek ve ondan sonra vefat edecek, bizim peygamberimizin katına defin olacaktır. *Üzeyr peygamber, Allah'ın selâmı onun üzerine olsun*, Üzeyr, şüphesiz peygamber idi. Şürûhâ onun oğludur.

42/b

Hak teâlâ, İsa'yı göğe çıkarttıktan sonra Kur'an'da onu iki yerde andı. Birisi: “*Ve kâleti'l yehûdu 'Üzeyr ibn-i'llâhi*” dediler.” İkincisi: “*Ev kellezî merra 'alâ karyetin ve hiye haviyetün 'alâ 'urüşihâ kâle enna yuhyi hâzihi'llâhü ba' de mevthâ*” demişti. Önceki ayetin mânâsı: “Üzeyr'e Yahudiler Allah'ın oğludur.” dediler. İkinci ayetin mânâsı: “Yahut şu peygamber ki bir köye uğradı. O köyü savaşır hâlde buldu. Yani içindeki kavim ölmüş, evleri harap olmuş, sadece ağaçları kalmıştı. Bakıp o köyü o halde görünce dedi: “Tüm bunları Tanrı nasıl diriltecek?” Üzeyr bu sözü söyledi. O anda Hak teâlâ, ona ölüm verdi. Yüz yıl cansız yattı. Nitekim Kur'an'da da geçer: “*Fe emâtehullâhu mi'ete âmîn şümme be'sehu*” Yani Tanrı teâlâ onu, yüz yıl boyunca ölü halde bıraktı, ondan sonra tekrar diriltti. Söyledi: “Ey Üzeyr! Ne kadar zaman harcadın?” Üzeyr söyledi: “Bir gün ya da daha az.” Allahu teâlâ söyledi: “Belki yüz yıl zaman geçirdin. Bu yüz yıl içinde hiç yiyeceğin, içeceğin azalmış mıdır? Gör, bak.” İspatı çoktur. Çünkü Hak teâlâ'nın kudretinin mükemmelliğini gördü. Ondan sonra: “*... ennallâhe 'alâ külli şeyâin kâdir*” dedi. Yani şöyle söyledi: “Bildim ki Hak teâlâ'nın bütün nesnelere

43/a

gücü yeter.” Üzeyr'in meselesini tamamen bilmek isteyen Enbiya suresine baksın. Burada çok köy adından bahsettik. Bizim amacımız o köyden kasıt, hangi köydür, onu

bildirmekten ötürüdür. Müfessirlerin çoğu söyler ki: “Üzeyr’in uğradığı köy Beyte’l Mukaddes’tir. İsa göğe çıkarıldıktan sonra Buhtunnasr, padişah oldu. Geldi, yıktı. Beyte’l Mukaddes harap olduktan sonra Üzeyr uğradı ki harap olmuş. Binlerce Yahudilerin kılıçtan geçmiş. Hayrete düşerek yukarıda tekrar ettiğimiz sözü söyledi. Ondan sonra kendisi öldü. Yüz yıl ölü halde yattı. Yüz yıldan sonra tekrar dirildi. Üzeyr, Yahudilere Tevrat’ı okudu. Onun ağzından Tevrat’ı yeniden yazdılar. Bazıları dedi: “ O Şürûhâ, Üzeyr’in babası idi.” Tevrat’ı gömülen bir yerden çıkardılar. Bunu, yazılan Tevrat ile karşılaştırdılar. Bir harf dahi yanılmamış. O sebeple Üzeyr’e Tanrı’nın oğlu dediler. Yahudilerin tümü bu olaya ikna olmadı. Dahhak’tan, Allah ondan razı olsun, şöyle rivayet edilir ki; Hristiyanlar, İsa’ya Tanrı’nın oğludur dediler. Fakat bu Hristiyanların içinden inatçı bir grup belki Tanrı’nın oğludur dedi. Vehep, Allah ondan razı olsun, Üzeyr’in talihinden çokça bahsetti.

43/b

Bundan dolayı Hak teâlâ, onun adını peygamberler makamından kaldırdı. Bu Üzeyr’in davası çoktur. Evet. Bizim amacımız, Üzeyr’e ne sebepten Tanrı’nın oğlu dediklerini sizlere açıklamaktı, açıkladık. Zira en doğrusunu Allah bilir! *İskender Zülkarneyn* bunun peygamberliğinde, isminde, şehrinde, yaşında ve yaşadığı zamanda hilaf vardır. Bir sözde İsa’dan ve Üzeyr’den sonradır. Nitekim Kısasü’l Enbiyâ’da da böyle anlatıla gelir. Bir sözde İsa’dan üç yüz dokuz yıl önce idi. Gerçek söz ise budur. Bazı tarihçiler: “İskender’in zamanından önce idi. Mısır’ın ileri gelenlerinden biri idi. Yunanlı Merzuban derlerdi. Nuh’un oğlu, Yâfes’in Yunan oğlanlarından idi.” der. Dahhak söyler: “lanet Nmrut’un vefatından sonra olduğunu bildirir.” Vehep söyler: “Rum ilinde bir kadının oğludur.” Bazıları söyler: “Rum ilinde imparatoru idi. Yani Rum padişahlarının padişahı idi ve salih ve velî kişi idi. Doğudan batıya kadar sahip oldu.” Mukâtil, Allah ondan razı olsun, söyler: “Peygamber idi. Ona vahiy gelirdi.” Bazıları söyler: “Babasının adı Feylekus idi. Kendi adı İskender idi.” Dara ibn-i Dara’yı öldürdü.” Bazıları söyler: “Fetret zamanında yani İsa ile Muhammed arasındaki zamanda geldi.”

44/a

Önceki söz, buna işaretir. Bir sözde Mısır şehridir. Nitekim işaret edilmiştir. Bir sözde, Kayseri’dir. Bir sözde, deniz aşırı Rum ilinden, olduğu için Makedonlu derler.

Bir sözde, Rum'dandır. Bir söz ise, Filibe şehrinden geldi, dediler. Yaşı konusunda anlaşmazlık şudur ki bir sözde bin altı yüz yıl; başka bir sözde bin yıl ömrü oldu, der. Nemrût'un zamanından önce veya sonra ise bu kadar yaşamasının benzeri görülmemiştir. Bir rivayette yüz yıl; başka bir rivayette ise altmış yıl ömrü olduğu söylenir. Müneccimler söyler: "Yirmi dört yıl ömrü oldu." İskendername'de: "Yirmi yıl ömrü oldu. On dört yıl içinde dünyayı tamamen ele geçirdi." der. Bir gün kitapları detaylı bir şekilde okurken görmüş ki: "Nûh'un oğlu Sâm'ın oğlanlarından biri, dünyada ölümsüzlük suyu içecek, sonsuza kadar yaşayacak. Sordu ki: "Bunun bir vücudu var mıdır?" Dediler ki: "Vardır." Bazıları, deniz içinde bir çeşmedir, dediler. Bazıları, karanlıkta bir çeşmedir, dediler. Bu dünyayı seyir etmesinin sebebi, bunu talep etmek oldu. Yukarıda da belirttik ki Hızır peygamber, Sâm oğlanlarından. Ölümsüzlük suyu ona nasip oldu. Bazıları: "Bunun adı Zülkarneyn'dir." dediler. Yani iki boynuza

44/b

sahip demektir. Bunun Zülkarneyn olarak geçtiği on söz vardır. İlki şudur ki kavmini dine davet etti, inanmadılar. Başının sağ yanına vurdular, helak oldu. Hak Teâlâ, Celîl ve yüce olsun, onu tekrar diriltti. O da tekrar kavmini dine davet etti. Bu kez başının sol yanına vurdular, helak oldu. Araplar, başın iki yanına karın derler. Her iki yanından da helak olduğu için Zülkarneyn dediler. İkincisi, onun sefer ettiği yerler güneşin doğuşundan batışına kadar ulaştığı için Zülkarneyn dediler. Üçüncüsü, Rum ve Fars'ın padişahı olduğu için Zülkarneyn dediler. Dördüncüsü, başında boynuza benzeyen iki nesne vardı. Onun için Zülkarneyn dediler. Beşinci, iki yanında iki bölük saçı vardır. Ondandır Zülkarneyn dediler. Altıncı, onun zamanında iki devre olduğu için Zülkarneyn dediler. İki devre?? Altmış yıl olur. Yedincisi; Anne ve baba tarafından şerefli olduğu için yani anne ve babası asil olduğu için Zülkarneyn dediler. Sekizinci, aydınlığa ve karanlığa sefer yapabildiği için Zülkarneyn dediler. Dokuzuncu, güneşin iki boynuzuna değdiğini gördüğünde güneşin doğuşundan,

45/a

batışına kadar yol giderdi. Ondandır Zülkarneyn dediler. Onuncu, onun bakırdan iki boynuzu var idi. Ondandır Zülkarneyn dediler. İskender'in dünyada ne yaptığını belirtecek olursanız bunun gibi on nüshaya dahi sığmaz. Bunların

acayıplıklarını öğrenmek isteyen, bunları İskendername’lerde arasın. Bizim bu yaptıklarımızdan kasıt tarih belirtmek idi, bizler de ettik. Son peygamber bizim peygamberimizdir. Evet, İsa ile bizim peygamberimiz arasındaki zamana fetret dediler. İsa’dan sonra ümmeti arasında ihtilaf çok olduğundan bu ihtilafı aşağıda Hristiyanlar bahsinde anlatacağız. -Allah izin verirse- *İsa peygamber ile Muhammed Resûlallah arasındaki fetret zamanın ihtilafın belirtir.* İbn-i İshâk söyler: “Fetret süresi altı yüz yıldır.” Müneccimler söyler: “Beş yüz yıldan az eksiktir.” İbn-i Cerîh söyler: “Dört yüz yıldır.” Tarihçiler söyler: “Bu fetrette Halîd bin Sinan el-Ays, Hentiletü bin Efnûn es-Sâdık, Cercîs peygamber ve Şemsün, peygamber idi ve Ashabü’l Kefh o zamanda yaşar idi. Ashab-ı Kefh, Rum yiğitleri idi.

45/b

ve bazıları söyler: “Bunlar İsa’dan önce mağaraya girmişlerdi. İsa’dan sonra fetret döneminde ortaya çıktılar. Mağaraya girdikleri süreden çıktıkları süre arasında üç yüz dokuz yıl vardır.” Bazıları: “İsa’dan altmış yıl sonra Tekyanos ortaya çıktı. Halkını Mecusî dinine davet etti. Bu yiğitler kaçtılar. O vakit mağaraya girdiler.” der. Ondan sonra Tekyanos helak oldu. Hâlleri değişti. Zaman geçti, İsa’nın dinini kabul edenler arasında Sizûşis adlı bir melik ortaya çıktı. Onun zamanında bu vefat eden halk, tekrar vücut bulur bulmaz mı bu konuda ihtilafa düşerler. Cisme vücut bulmaz bir grubu yalanlamak için Hak Teâlâ, Celîl ve yüce olsun, bu Ashab-ı Kefh’i üç yüz dokuz yıldan sonra diriltti. Bunları gördüler ve anladılar ki kıyamet gününde cisimler bir araya gelirmiş. Yani vücudu ile tekrar canlanırmış. Tekyânûs ve Ashab-ı Keyf’i meselesi üzerine etraflıca düşünmek isteyen Ehl-i Kefh suresinin tefsirine baksın. Her birinin adını ve annelerinin adını ve o mağara adını orada beyan eder. Ashâb-ı fîl ki Kabe-i şerefehallahü teâlâ ’yı yıkmak istediler, helak oldular. Hızkıl ki onun zamanında Hazret-i Resûl, peygamberliği dava edindi. O fetretin sonuncusudur. Bazıları: “Bu fetret, Kudüs’ün yıkılması ile yapılması arasındadır.” dediler. Sonuç olarak, Zülkarneyn’in dokuz yüz otuz

46/a

üç yılında ve Rum padişahı Hızkıl’ın on birinci yılında Acem padişahı, Hürümüz oğlu Kisrâ’nın otuz sekizinci yılında Resûlallah hazreti, Yesrib’de yani Medine şehrinde padişaha yakışır bir savaş ile hareket etmeye başladı ki –Allah en doğrusunu bilir!-

Muhammed Mustafa, selam ve duaların en mükemmeli onun üzerine olsun!- Muhammed, Allah'ın peygamberidir. Abdullâh'ın oğludur; Abdullâh, Abdülmuttalîb'in oğludur; Abdülmuttalîb, Hâşim'in oğludur; Hâşim, Abdülmenaf'ın oğlu; Abdülmenaf, Kuzzây'ın oğlu; Kuzzây, Kilâb'ın oğludur; Kilâb, Mürre'nin oğludur; Mürre, Ka'b'ın oğlu; Ka'b, Lüvvâ'nın oğlu; Lüvvâ, Gâlib'in oğlu; Gâlib, Fihri'nin oğlu; Fihri, Mâlik'in oğlu; Mâlik, Nazar'ın oğlu; Nazar, Kinâne'nin oğlu; Kinâne, Huzeyme'nin oğlu; Huzeyme, Müdrike'nin oğlu; Müdrike, İlyâs'ın oğlu; İlyâs, Mudâr'ın oğlu; Mudâr, Nizâr'ın oğlu; Nizâr, Ma'âd'ın oğlu; Ma'âd, Azbân'ın oğlu; Azbân, Uded'in oğlu; Uded, Mukavvîm'in oğlu; Mukavvîm, Nahûr'un oğlu; Nahûr, Yebrâh'ın oğlu; Yebrâh, Yarub'un oğludur; Yarub, Yeşhûb'un oğlu; Yeşhûb, Nâbit'in oğlu; Nâbit, İsmâil'in oğlu; İsmâil, İbrâhim'in oğludur. Bazıları söyler: "Nâbitü'n Nakb'dür." Yani Yeşhebü'n-nabt'ın oğlu; En-Nabt, Haml'ın oğlu; Haml, Kaydar'ın oğlu; Kaydar, İsmâil'in oğlu; İsmâil, İbrâhim peygamberin, Allah'ın selamı onun üzerine olsun, oğludur. Mekke şehrinde doğdu, kırk yaşına gelince

46/b

o şehirde peygamberlik geldi. Ondan sonra üç yıl Mekke'de durdu. Ondan sonra ilk senesinin nisan ayında Hak teâlâ'nın izni ile Medine şehrine hicret etti. On yıl da Medine şehrinde durdu. Toplam peygamberliği yirmi üç yılda tamam oldu. Cebrail aleyhisselam, bu yirmi üç yıl içinde dört bin kez Resûl hazreti'ne indi. Resûl hazreti, altmış üç yaşında vefat etti. Bir söze göre altmış ile yetmiş arasında vefat etti. Bazı rivayet edenler şöyle der ki: "Muhammed'e, Allah'ın selâmı onun üzerine olsun, kırk yaşında peygamberlik geldi ve on iki bin iki ay üç gün Mekke'de halkını dine davet etti. Ondan sonra Muharrem ayının öncesindeki pazartesi günü idi. Mekke'den Medine'ye hicret etti. Hicret tarihi, bu olaydan sonra alındı. Ondan sonra dokuz yıl on bir ay ay yirmi iki gün orada durdu. Hem peygamberlik hem de padişahlık etti. Düşmanların üzerine gitti. Hak teâlâ çoğunda buna yardım etti. Kâfiri yendi, nice padişahları kahretti, haraç aldı ve çoğu ülkesi ile birlikte Muhammed'in, Allah'ın selâmı onun üzerine olsun, dinini kabul edip, Müslüman oldu. Bazı yerde kâfir, Resûlallah'a galip

47/a

olup, askerini yendi ve kendisini yaraladı. Bozguna uğratıp bozguna uğması peygamberlik alameti idi. Ondan sonra vefat etti. Allah, Celîl ve yüce olsun, bizi onun şefaatinde ümitsiz eylemesin inşallah. Ey Azizler! Bilin ki peygamberler tarihinde ihtilaf çoktur. Yalnız şu açık ve meşhurdur ki onu özetleyerek konuları hikâyelerle anlattım. Bu mesele hakkında bilgi edinmek isteyenler, bu bilgileri toplayana dua etmeyi unutmasınlar. Peygamberler tarihinden ve Zebur'da verilen öğütlerden, İsa'ya ve Muhammed'e tanıklık etsin diye birkaç sureden sözler naklettim, işte bu kadar. Faslı Dâvûd peygambere inen Zebûr'un öğütlerini izah etmekte, İsa'nun ve Muhammed'in geleceğini açıklamaktadır. *Önceki surede* söyler; "Şu kişi ki günah yolunda yürümesin ve hata edenlerin durduğu yerde durmasın ve birbiri ile alay etmesinler ve onların oturduğu yerde oturmasınlar." *İkinci surede* söyler ki; "Ey Dâvûd! Ben seni, beni an diye kul olarak yarattım ve peygamberim ilan ettim. Senden sonra İsa gelecek, beni anmayı bırakacaklar, onu kendi gücümünden meydana getirdiğim için, ölüleri diriltmesini, görmeyenlerin

47/b

görmesini sağlamasına imkan verdiğim için ona Tanrı diyecekler. *Altıncı surede* der ki; "Ey Dâvûd! Öksüz oğlancılara şefkatli baba gibi ol ki senin rızkını çok vereyim ve günahını bağışlayayım." *Dokuzuncu surede* der ki: "Gözünü kapat, harama bakma ve dilini yalandan sakın. Yalan ve yaramaz sözleri söyleme ve halkını iyi düşün ve benden daima bağışlanmak dile, bağışlayayım." *On dördüncü surede* der ki: "Ey Dâvûd! Sen kıyamet gününde o gıybet eden kişilerin dillerini cehennemde nasıl döşendiğini ve etrafını ateşli topuz ile nasıl dövdüklerini görürsün, cehennem içinde işte bu filan gıybet eden kişilerdir diye tellal bağırırlar. *On yedinci surede* der ki: "Ey Dâvûd! Benim dediğimi işit. Oğlun Süleymân'a söyle. Desin ki senden sonra yeryüzünü Muhammed ve onun ümmeti miras yiyecek. Yani Muhammed'e ve onun ümmetine miras vereceğim. Sonuncu peygamber ve padişah Muhammed ve ümmeti olacak. Ey Dâvûd! Gözsüz kimsenin gerçekten gözünün görmediğini sanma, görmeyen kimse gönlü ve akli görmeyen kimsedir." *Otuzuncu surede* der ki: "Ey Dâvûd! Eğer büyük günahlar nedir diye sorarsan; ilki bana ortak koşmaktır.

48/a

Yani oğlu ve ortağı var demektir. İkincisi, babasına ve annesine asi olmaktır. Yani annesinin ve babasının söylediğini yapmamaktır. *Üçüncüsü*, haksız yere adam öldürmektir. *Dördüncüsü*, faiz yemektir.” *Kırk ikinci surede* der ki: “Nice küçük oğlan, annesinin karnından çıkmadan önce vefat etti ve nice meme emen oğlan süttten kesilmeden vefat etti ve nice kişiler hiç hasta olmadan vefat etti. Bunların hepsini halk ibret edinirse, onlara bu nasihat yeter. Ey Dâvûd! Şu kimse ki bir kardeşini ya da bir komşusunu zalim bir padişaha gammazlasa, o padişah da onun ayıbını ortaya çıkarsa, topluluk içinde onu rüsva eylese ben o kişiyi yarın kıyamet gününde, bütün halk içinde ayıbını ortaya çıkarıp rüsva ederim. *Elli birinci surede* der ki: “Ey Dâvûd! İnatçı olma ve inatçı kişilerle sohbet etme.” *Altmışınca surede* der ki: “Ey Dâvûd! Emret, İsrailoğulları gaza ile meşgul olsunlar ve benim birliğimi kabul etmeyen kâfirlerle savaşsınlar ki ben onlara sayısız sevap vereyim.” *Altmış dokuzuncu surede* der ki: “Gülersiniz, ölümün ardınızda olduğunu bilmezsiniz ki o sizi ister. Can alıcının

48/b

yardımcılarına yani hizmetkârına baksaydınız; o eklemlerinden ve kılların dibinden canını nasıl çeke çeke alır ve o tenini nasıl cansız bir şekilde bırakır, can dirilip boğaza geldiğinde Azrail’in nasıl dokunup can aldığını iyice görürdünüz. Şimdi ey adam oğlanları size bu nesne nasihat değil mi? canınız bedeninizden çıkmadan önce, niçin ölümünüzün geleceğini anmazsınız.” *Seksen üçüncü surede* der ki: “Tartınızı eksik tutmak ve terazide taşınızı eksik tutmak ve dilinizi yemin etmeye öğretmek ve benim azabımı dünya padişahlarına benzetmek ve pis yemek yemek ve bana ortak koşmak. Ben öyle bir Tanrıyım ki kadından, oğuldan, kızıdan ve benzerlerinden arındırılmış ve eksiksizim.” *Doksan beşinci surede* der ki: “Ey Dâvûd! Ne oldu ki sana, seni sessiz ve sakın görürüm. Hiç ağıt yakanlar ile ağıt yakmazsın ve ağlayanlar ile nefsin için ağlamazsın. Ey Dâvûd! Eğer cehennemi ve onun içindeki zebanileri görseydin, o cehennemin içinde zebaniler için, kibirliler için şeytan yolunda duranlar için ve zavallıları zalimlere

49/a

aş eden için neler hazırladığımı bir görseydin, o zaman bunu iyice anlamış olurdun.” ve’s-selâm. *Doksan Dokuzuncu surede* der ki: “Ey Dâvûd! Her kimin ki uzvu yalan ile meşgul olursa, benim katımda o kişinin büyüklüğü düşer ve kim ki azarlamayı sanat

edinirse ben onu doğru konuşanlar mertebesinden düşürürüm ve her kim ki varlıklı kişinin malına aç gözlülük yapıp da varlıklı kişilere yardım ederse, o kişinin imanı eksilsin. Allah en doğrusunu bilir. Ey aziz! Bil ki Dâvûd peygambere inen Zebûr'dur. Yüz suredir, her suresinde şaşılacak şeyler çoktur. Başını ve sonunu etraflıca bir düşündüm. Ben Kur'an'a ve Resûlallah'ın hadislerine uygun olanı nasihat ettim. İşte Hazreti Muhammed'in söylediği bu hadise tutunarak, Resûlallah hazreti: "bellîgu 'anni velev âyeten ve haddisü 'an bağıye İsrâile velâ harac" dedi. Yani: "Ey Ashab! Benden alıp iletin, bir daha ayet incek olursa İsrailoğullarının kabilesine söyleyin, haraç yoktur." Yani, "İsrailoğullarının peygamberlerin, salih kişilerin ve padişahların hikâyelerinden ve şeriatimize vâkıf olan sözleri

49/b

söyleyin, nakledin, size günah yazılmayacaktır." dedi. Ben zayıf kul dahi bu sebeple naklettim. İbret alıp okuyanlar, ben zayıf kimseye dua etmeyi unutmasınlar. Allah en iyisini bilendir. Bu fasıl, birkaç tesirli peygamber ve evliya hikâyelerini kapsamaktadır. *Hikâyet* Bir gün bir Arap, Resûl hazretinin türbesine gelir, eliyle dokunur. Der ki: "İlahi! İşte bu türbe hakkı için ve kul hüvallahu ehad suresi hakkı için bana dört bin akçe ver." Ebu Eyyubi Ensâri, Allah ondan razı olsun, bu sözü işitince ileri geldi, sordu: "Bu dört bin akçe ile ne yapacaksın?" Dedi ki: " Bin akçe borcum var, binini ona veririm ve bin akçe sarf edip evlenmek için bir kadın alırım ve bin akçeyi o kadının eline nafaka olarak veririm ve bin akçeyi gaza aleti için harcarım, gaza için at, kılıç, ok, yay alırım." Ebu Eyyûbi Ensâri bunu işitince o arabın? elini tuttu, evine gitti. Hemen güzel, sevimli güzel kölesini on iki bin akçeye bir kişiye sattı. Dört bin akçesini bu Arap'a verdi ve dört bin akçesini komşularına

50/a

paylaştırdı ve dört bin akçesini fakirlere paylaştırdı. Bir akçesini dahi kendi için ayırmadı. Ertesi gün kalktı, mescide gitti. Üç ak kesenin olduğunu gördü. Her birinin üzerinde "De ki: "Şüphesiz, Rabbim rızkı kullarından dilediğine bol bol verir ve (dilediğine) kısar. Allah yolunda her ne harcarsanız, Allah onun yerine başkasını verir. O, rızık verenlerin en hayırlısıdır." yazılmıştı. Yani şu nesne ki nafaka verirsiniz Yüce Allah onun yerine, yoluna başkasını verendir ve Yüce Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır. Ebu Eyyûb bu nesneyi gördüğünde bildi ki bu keseler Allah tarafından

gönderilmiştir. Hemen kese yi eline aldı, ağzını açtı, her kesenin içinde dört bin altın olduğunu gördü. Yani on iki bin akçesinin karşılığında on iki bin altın gördü ve her biri yeşil hat ile yazılmıştı ki : “Ey Eyyûb! O aşk ki benim yoluma akçeni verdin. Dünyada karşılığı budur. Sabret, ahirette büyük sevap bulacaksın.” Bu hikâye gösterdi ki, bir kişi hayır ile sadaka verirse Allah, onun yerine karşılığını hem bu dünyada hem de ahirette verir. Hikayet: Bir gün Süleymân peygamber, Allah’ın selâmı onun üzerine olsun, deniz kenarına gitti, baktı, bir karıncanın ağzında bir yaprak tuttuğunu gördü.

50/b

Deniz kenarına geldi, biraz durdu. Denizden bir yeşil kurbağa çıktı, ağzını açtı. O karınca kurbağanın ağzına girdi. Kurbağa o anda ağzını kapattı, denize daldı. Süleymân hayrete düştü. Bu olay üzerine düşündü, biraz orada zaman geçirdi. Ondan sonra o kurbağa geri çıktı, deniz kenarına geldi. Bu, karıncayı salıverdi, karınca gitti. Süleymân dedi: “Ey karınca! Nereden gelirsin, nereye gidersin?” Karınca dedi: “Ey Tanrı peygamberi! İşte bu deniz içinde Allah, bir taş yaratmıştır ve o taş içinde bir kurt yaratmıştır. Beni ise onun rızıkına sebep kılmıştır. Allah’ın emri ile iki kez işte bu deniz kenarına gelirim ve Şanı yüce olan Allah, kurbağa suretinde bir meleği benim üzerime vekil tayin etmiştir. Hemen o anda ağzıma yaprak alıp deniz kenarına geldiğimde, o melek beni ağzına alır, dosdoğru o taş içindeki kurtcağıza iletir. Şöyle ki su bana hiç eziyet vermez, ben onun katına vardığımda, onun

51/a

düzgün bir şekilde şöyle dediğini işittim: “Şükürler olsun o arı Tanrı’ya ki beni yarattı ve duracağım yeri deniz içinde bir kayanın ortasında kıldı ve böyle bir yerde bana rızıkımı verir ve beni hiçbir zaman unutmaz. İlahi, senden dileğim şudur ki; beni böyle bir yerde bile nasıl unutmadıysan, ahir zamanda da Muhammed’in ümmetini de rahmetinden ümitsiz eylemeyesin. Süleymân peygamber bunu işittiğinde Allahu teâlâ’nın kudretine şaşırıp, şükür eder. *Bu hikâye* şuna delalet eder ki Hak teâlâ, Celîl ve yüce olsun, her nerede olursa olsun kendisine inananları rıziksız bırakmaz. *Hikayet-i Dürrer*’de anlatır: “İsrailoğulları zamanında bir padişah vardı. Ecel geldi, o padişah vefat etti. İki oğlu, birçok davarı ve bir köşkü geride kaldı. Bu köşkü paylaştırmak istediklerinde aralarında husumet ortaya çıktı. Birbirlerine boş sözler söyleyip,

birbirlerini azarladılar. O anda Hak teâlâ'nın kudreti ile bu köşkten bir kerpiç dile geldi, söyledi: 'Ey Miskinler! Bunca sözleri beni almak için söylersiniz.

51/b

Ben önceden ömrü üç yüz yıla erişmiş bir kişi idim. Ondan sonra öldüm. Üç yüz altmış yıl mezarda yattım. Daha sonra bir kişi geldi, beni yoğurdu; balçık eyledi, kerpiç olarak kesti, beni götürüp duvar yaptı. Kırk yıl boyunca o duvarda asılı kaldım. Daha sonra o duvar yıkıldı. Ben de o yol üzerine düştüm. Otuz üç yıl o yol üzerinde toprak olarak kaldım. Daha sonra bir kişi daha geldi. Beni yoğurup balçık eyledi, kerpiç olarak kesti. İşte bu üç yüz yıldan beri bu köşk duvarının altında kaldım, canımın acısı henüz gitmedi. Size bu nesneden ötürü ne husumet ne de birbirinizi azarlamak gerekmez.' dedi. O padişahın oğlanları bu sözü duyunca insafa geldiler, husumetlerini kestiler, ölünceye dek birbirleriyle güzel bir şekilde geçindiler." Bu *Hikâye, Fezayilü'l Amal'da ve Dürer'de*, Hızır'ın bir yere uğrayıp çok kez mamur ve yine çok kez harap olarak gördüm, dediği hikâyeye ve Cimcime hikâyesine benzer. Sonuç olarak bu hikâyeden şu anlaşıldı

52/a

ki: "Dünya meseleleri için bir dosta veya bir kardeşe boş sözler söylemesi ve hatır yıkması anlamsızdır. Mühec hikâyesinde anlatılmıştır ki, Muhammed Mustafa, Salat ve selam O'nun üzerine olsun: "Bir gün Medine şehrinde hurmayıstana gittim. Hurma ağaçlarının dibinde biraz oturdum. Acaba ümmetimin hali kıyamet gününde nasıl olacak diye düşündüm. Söyledim: "Acaba Hak teâlâ bunlara ne yapacak. Adaletli mi yoksa lütuf mu eyleyecek?" dedim. O anda Cebrâil geldi, Allahu teâlâ'dan selam getirdi, biraz yanımda durdu. Bir ağacın başında bir kuş görünce güldü. Sordum: "Ya kardeşim Cebrâil! Neye güldün? Cebrâil söyledi: "Ey Tanrı peygamberi, akıllı kişi! Ne zaman acayip bir nesne görsem, gülerim. Dedim: "Ya Cebrâil! Acayip olan ne gördün? Cebrail söyledi: "Ey Muhammed! Ağaç başında duran kuşu görüyor musun? Dedi: "Görüyorum." Söyledi: "O kuşun ağzında bir yumru balçık tutması acayip değil midir? Der ki: "Gidip, işte bu ağzımdaki balçığı, cihan denizinin içine bırakayım, o denizleri

52/b

bulandırırım ki hiç kimse ondan menfaat görmesin.” Resûl hazreti söyler: “Evet gördüm. Ben de şaşırđım. Şaşılacak nesnedir. Cebrâil söyledi: “Ya Resûlallah! Şu kuşun ağzındaki balçığın miktarı ne kadardır ki koca denizleri bulandırsın. Bu kuş, ağzında yüz binlerce balçık taşısa dahi denizlerin bulanması mümkün değildir. Şimdi Ey Muhammed! Müslümanlara müjde olsun ki senin ümmetinin günahları, Hak teâlâ'nın rahmet denizinin yanında şu kuşun ağzındaki balçık kadar bile değildir. Bu düşünceler için hiç üzölme ve tasalanma.” Hikâyet-i Dürer'de anlatılır: Bir gün İsa peygamber, Allah'ın selâmı onun üzerine olsun, bir dağa çıktı. O dağda iken etrafı gözlerdi. O anda bir şeyh geldi. Sıcak bir günde sıcak bir taş üzerinde ibadet eder. İsa ileri geldi, çevresine baktı, o anda anladı. Bu kişinin evi, ibadet yeri yok ve yatacak yeri yok, üzerindeki giysisini satarsan bir akçe bile etmez. İsa, Allah'ın selâmı üzerine olsun, döndü, şeyhe sordu: “Ya şeyh! Niçin bir gölgecik dahi oluşturmadın

53/a

ya da bir ibadet yeri yapmadın ki onun içine girip ibadet etmedin.” Şeyh söyledi: “Ya İsa! Senden önce başka bir peygamberden daha işittim. O da dedi; her kim ki canını rahatlık içinde beslerse ahirette hesabını vermesi gerekir. Ondan sonra iki yoldan birine gitmesi gerekir. Ben o sözü işittiğimden beri işte bu hal içindeyim ki sen de görüyorsun. Şimdi ömrüm yedi yüz yıla erişti. Bu yedi yüz yıl içinde bir taşı bir taş üzerine koymadım ve Hak teâlâ'nın ibadetinden başka hiçbir işle meşgul olmadım. İsa söyledi: “Ya Şeyh! Benden bir haber işit. Şeyh dedi: “Nasıl bir haberdir? İsa söyledi: “Ahir zamanda bir peygamber gelecek, adı Muhammed olacak ve onun ümmetlerinin ömrü altmış, yetmiş yılı geçmeyecek. O altmış, yetmiş yaşlarına kadar büyük saraylar yapacaklar, kıymetli elbiseler giyecekler.” Şeyh dedi: “Eğer ben o zamanda yaşasaydım, bu yetmiş yılın içinde bir secde etseydim, başımı o secdeden kaldırmasaydım.” dedi. İsa bunu işitince hayrete düştü.

53/b

Ondan sonra Şeyh söyledi: “Şu görünen mağaranın içine gir, acayip bir nesne göreceksin.” İsa mağaranın içine girdi, gördü. O mağaranın içinde taştan bir tabut var ve o tabut üzerinde bir levha var ve o levha üzerinde İsrailoğullarının içinde ‘Ben filan oğlu filanım. Bin yıl ömrüm oldu ve bunun muteber şehirleri benim emrim altındaydı ve bin muteber şehir içinde bin köşk yaptırmıştım ve bin muteber padişahın askerini

yendim ve bin muteber padişahın kızını, nikâhıma aldım ve bin yıl padişahlık içinde naz ve nimet içinde ömür yaşadım. İşte bugün bir parça tabutun içinde yatarım ki sizlerde görüyorsunuz.’ “Ey akıl sahipleri, ibret alın!” (Haşr 59/2) İsa peygamber bu halini görünce çokça ağladı. Ağlaya ağlaya o yerden çıktı, gitti. *Hikâyet-i Dürer*’de anlatılmıştır ki Hasan-ı Basri, Allah’ın rahmeti onun üzerine olsun, söyledi; Günlerden bir gün bir yerde oturdum.

54/a

Hatem-i Tayi’nin geldiğini gördüm. “Dileğin gerçek oldu, gel al.” dedi. Ancak o hatun onu gördü, söyledi: “Ey helalim! Beni uyandırmasaydın olmaz mıydı? Bundan daha iyi rüya görecektim.” Dedi: “Nasıl gördün? Hatun dedi: “Cennete girdiğini gördüm. O cennetin içinde tahtlar gördüm. Kimi altından kimi gümüşten yapılmış nitekim hepsi kıymetli taşlar ile bezenmişti. Öyle ki bu tahtların içinde inci, yakut ve zebercet ile bezenmiş güzel bir taht var. Fakat bir yakut ile bezenmiş olan tahtın yakutunun yeri oyulmuş. Bu taht kimindir diye sordum?” Dediler: “Senin kocanıdır.” dediler. O Şimdi ey helalim! Yakut o tahta aittir, ben senin tahtının ayıplı olmasını istemem. Dua et, bu yakut tekrar yerine gitsin. Ben bu halimize razı oldum.” dedi. Zahit dua etti; o kırmızı yakutu alıp geri gitti. Yüce Allah’ın gücü ile *Hikâyet-i Behc*’de söyler: Dâvûd peygamber’in, Allah’ın selâmı üzerine olsun, on bir oğlu vardı. Her biri: “Babamdan sonra halife ben olsam.” diye kendi içinden geçirirdi. Evet Dâvûd, Urîya’nın karısıyla konuşmuştu ki: “Eğer senden bir oğlum olursa, onu yerime koyup, halife dikeceğim.” demişti. Fakat Dâvûd peygamber daima tasalanırdı. Dedi ki:

54/b

“Acaba ben, vefat ettikten sonra bunların arasında anlaşmazlık çıkarsa bunun çaresi nedir?” dedi. Bir gün Hak Teâlâ, Celîl ve yüce olsun, Cebrâil’i gönderdi. Bir sayfa getirdi, onunla birlikte cevher kaşlı bir yüzük getirdi. O ki mucizeler mührü oldu. Onun için ki bütün vahşiler ve kuşlar ve bütün yaratılmışlar onun zamanında yaşardı ve o sayfa içinde yirmi soru vardı. Cebrâil söyledi: “Ya Dâvûd! İşte bu yirmi soruyu tut, oğlanlarını topla ve onlara sor. İçlerinden hangisi bu yirmi soruya cevap verirse, senden sonra o halife olsun ve işte bu yüzüğü ona veresin. Zira âlemlerin padişahı böyle emretti.” Dâvûd, Cebrâil’den bu sözü duyunca oğlanlarını topladı. Söyledi: “Ey oğlanlarım! Hak teâlâ bana, işte bu sayfa içindeki yirmi soruyu size sormamı emretti.

Hanginiz bu soruların hepsine cevap verirseniz, o halife olacak ve yüzük onun alacak.” Hepsi buna kulak verdiler: “Çok iyi olacak, sor.” dediler. *Birinci soru* Dâvûd sordu: “Âdem oğlanının teninden daha iyi nesne nedir?” dedi. Hiç kimse cevap vermedi. Süleymân cevap verip söyledi: “Âdem oğlanının teninden daha iyi şey ruhtur. Ruh

55/a

bedenden ayrılırken tene hiçbir nesne değmez.” *İkinci sual* Dâvûd sordu: “Âdem oğlanının teninden daha değersiz nesne nedir?” Yine Süleymân cevap verip söyledi: “Âdem oğlanının teninden daha değersiz nesne şüphedir ki hiçbir şeye emin değildir.” Üçüncü soru Dâvûd sordu: “Âdem oğlanına en acı nesne nedir?” Süleymân cevap verip söyledi: “Âdem oğlanının en acı şeyi yoksulluktur.” Dördüncü soru Dâvûd sordu ki: “Bu dünyada en tatlı nesne nedir?” Süleymân cevap verir: “Bu dünyada en tatlı nesne zenginliktir.” Beşinci soru Dâvûd sordu: “Bütün nesnelere kötüsü nedir?” Süleymân cevap verip söyler: “Bütün nesnelere kötüsü avrattır.” Altıncı soru Dâvûd sordu: “Bütün nesnelere içinde âdem oğlanlarından en uzağı nedir?” Süleymân cevap verip söyler: “Bütün nesnelere âdem oğlanlarından en uzağı bu dünyadır.” Yedinci soru Dâvûd sordu: “Âdem oğlanlarına en yakın nesne nedir?” Süleymân cevap verip söyler: “Âdem oğlanlarına en yakın nesne Allah için söyleyenlerin sözüdür.” Sekizinci soru Dâvûd sordu: “Yerden ve gökten daha büyük nesne nedir?” Süleymân cevap verip söyler: “Yerden ve gökten daha büyük nesne padişahların adil olmasıdır.”

55/b

Dokuzuncu soru Dâvûd sordu: “Denizden daha cömert olan hangi nesnedir?” Süleymân cevap verip söyler: “Denizden daha cömert nesne kanaat etmektir.” Onuncu soru Dâvûd sordu: “Hangi nesne taştan daha katıdır?” Süleymân cevap verip söyler: “Taştan daha katı şey, kâfirlerin gönülleridir.” On birinci soru Dâvûd sordu: “Ateşten daha sıcak hangi nesnedir ki imanı yakar?” Süleymân cevap verip söyler: “Ateşten daha sıcak açgözlülüktür ki o imanı yakar.” On ikinci soru Dâvûd sordu: “Hangi nesne demirden daha soğuktur.” Süleymân cevap verip söyler: “Bir kişinin bir nesne için ümit etmesi ve o ümit ettiği şeyin olmaması demirden daha soğuktur.” On üçüncü soru Dâvûd sordu: “Hangi nesne dağdan daha büyük ve daha ağırdır?” Süleymân cevap verip söyler: “İftira, dağdan daha büyük ve daha ağırdır.” On dördüncü soru Dâvûd sordu: “Dünyada harap olan yerler mi çoktur, yoksa yapılan binalar mı çoktur?”

Süleymân cevap verip söyler: “Dünyada harap çoktur. Onun için şimdiye kadar hepsi harap olmuştur. Her yer bina bile olsa bir gün harap olacaktır.” On beşinci soru Dâvûd sordu: “Dünyada ölü mü daha çoktur yoksa diri mi daha çoktur.” Süleymân

56/a

cevap verip söyler: “Ölü daha çoktur ki ölen kimse tekrar dirilmez. Evet, bütün diri olanlar ölecektir. On altıncı soru Dâvûd sordu: “Dünyada er mi daha çoktur yoksa avrat mı daha çoktur?” Süleymân cevap verip söyler: “Avrat daha çoktur. Öyle ki avrat zaten avrattır. Her kim ki avradı karşısında aciz kalırsa o da avrattır.” On yedinci soru Dâvûd sordu: “Tanrı için yapılan amellerden hangisi zayi olur?” Süleymân cevap verip söyler: “Kâfirlerin ameli zayi olur.” On sekizinci soru Dâvûd sordu: “Dünya mı daha iyidir yoksa ahiret mi?” Süleymân cevap verip söyler: “Kâfirlere dünya daha iyidir, müminlere ise ahiret daha iyidir. Öyle ki dünya, müminlerin zindanı; kâfirlerin cennetidir.” On dokuzuncu soru Dâvûd sordu: “Elbiselerden hangisi daha güzeldir?” Süleymân cevap verip söyler: “Ahir zaman peygamberi olan Muhammed Mustafa’nın ümmetinin elbiseleri daha güzel olacaktır.” Yirminci soru Dâvûd sordu: “Ay mı daha iyidir, yoksa güneş mü?” Süleymân cevap verip söyler: “İkisinden de iyi olan âdemoğludur.

56/b

Öyle ki ikisi de âdem oğlanına hizmetkâr olarak yaratıldı ki onlarla vakitleri bilsinler ve onlara ışık versinler.” Süleymân, babasının sorularına bilgelik yöntemi ile cevap verdi. Bu bahis, belagat ilminde belirtilmiştir. Çünkü Süleymân aleyhisselam, sorulan yirmi sorunun hepsine cevap verdi. Cebrail söyledi: “Şimdi ey Dâvûd! Senden sonra halifenin, Süleymân olması gerekir ve peygamberlik yüzüğünü ona vermek gerekir.” dedi. Daha sonra Cebrail gitti. Çok zaman geçmeden Dâvûd vefat etti. Süleymân on üç yaşındaydı. Babasından sonra halife o oldu ve peygamberlik yüzüğünü parmağına geçirdi. Kırk yaşına kadar padişah olarak devam etti. Kırk yaşına eriştiğinde, Hak teâlâ ona peygamberlik verdi. Yukarıda, peygamberler tarihinde zikrettik. Okumak isteyen orada bulacaktır. **Dördüncü bölüm** Kur’an’dan, İncil’den ve Hadis’ten Hak teâlâ’nın birliğini ispat etmekte ve Yahudiler ile Hristiyanların dinini Resûlallah’dan sonra batıl olanı açıklamakta, Tevrat kaç türdür, İncil kaç türdür ve İncil’i değiştirilmesine sebep olan kimdir,

57/a

işte bunları beyan etmektedir. Şimdi bu nesne iki farklı fasıl üzerine düzenlenmiştir. *İlk fasıl* Hak teâlâ'nun birliğini beyan etmektedir. “Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Bismi'llâhî'r-raḥmâni'r-raḥîm “ḳul hüvallahü eḫadün Allâhü's-şamed lem yelid ve lem yüled ve lem yekün lehü ḳüfüven eḫadün. Bu sözün önce iniş sebebini beyan edelim. Ardından manasını ve sevabını söyleyelim. Önce iniş sebebi şudur ki, bir gün müşrikler kendi aralarında Âmir bini't-tufeyl denilen sözleri ağır, bedbaht kâfiri birkaç kâfirle birlikte Resûl hazreti'ne gönderdiler. Söylediler: “Muhammed'e git, söyle! Sen öksüz bir oğlan idin, bizim aramızda ve elimizde büyüdün. Şimdi ise dedelerinin dinine karşı çıktın ve bizim tanrılarımıza sövdün. Neden böyle yapıyorsun? Eğer yoksul isen sana mal verelim, seni zengin edelim ve eğer deli isen seni iyileştirelim ki deliliğin gitsin ve eğer maksadın evlenmek ise seni evlendirelim.” Döndü Resûl hazreti söyler: “Ey melunlar! Ben ne yoksulum ne deliyim ne de maksadım evlenmektir. Ben O bir olan Tanrı'nın kuluyum ki sizi doğru yola davet edeyim, sizi puta tapmaktan kurtarayım, sizi yaratan Tanrı'ya taptrayım.” dedi.

57/b

O gelen kafirler bu sözü işitince kalktılar, Resûl hazretinin katından gidip büyüklerinin katına geldiler. Resûl hazretinin sözünü iletiler. Bunlar sözlerini bitirince bunları ikinci kez geri gönderdiler. Söylediler ki: “Muhammed'e söyleyin; bize, Tanrısı ne cinstendir anlatsın. Altından mıdır, gümüşten midir, demirden midir, ağaçtan mıdır? Açıklasın, bilelim.” dediler. O melunlar gelip onların sözünü, hemen o anda iletirler. Allahu teâlâ'nın dergahından Cebrâil Allah'ın selâmı onun üzerine olsun, peygamber hazretine Kul hüvallahü ehad suresini indirdi. Resûl hazreti Kul hüvallahü ehad suresini bunların katında okudu, bunlar kalktılar. Onlara gidip haber verdiler ki Muhammed'in Tanrısı bir Tanrı imiş, dediler. Bunu işitince üçüncü kez gönderdiler. Söyletdiler: “Muhammed'e gidin, söyleyin sizin Tanrının bir imiş. Şu anda bizim üç yüz altmış tane Tanrımız var ki onlar henüz halkının isteklerini yerine getirmez. Senin yalnız bir tane olan Tanrının, bütün halkın isteklerini nasıl yerine getirebilir?” dediler. Resûlallah hazretine gelip, bu sözü ona iletiler. Hak Teâlâ, Celîl ve yüce olsun, “Ve's-saffati saffâ” suresini gönderdi. Ve's-şafât-ı şaffân yani:

58/a

“Ey Muhammed! Söyle saf bağlayan meleklerin gerçek Tanrısı için ve gökyüzünde saf bağlayan kuşların gerçek Tanrısı için *“fe’z-zācīrati zecrā* ve zecr-ile yani güç ile bulutların yerini değiştiren meleklerin gerçek Tanrısı için *“fe’t-tāliyāti zīkrā*” ve daima zikir ile meşgul olan meleklerin gerçek Tanrısı için *“inne ilāhekūm levā hīdūn*” Doğrusu sizin Tanrınız birdir ve bütün dileklerinizi O yerine getirir. *“Rabbū’s-semāvāti ve’l arḍ ve mā beynehümā*” ve göklerin ve yerlerin ve onların arasında yaratılmış bütün canlıların yaratıcısı ve besleyicisi o bir olan Tanrı’dır.” ve doğruların da Rabbi’dir.” Gün, ay ve yıldızlar doğduğu ve battığı yerin sahibi o bir olan Tanrıdır. Bu surenin manaları çoktur. Fakat özetleyerek anlatılmaz. Resûl hazretinden bu sözleri işittiler. Büyüklerinin katına gidip tekrar ettiler. Resûl hazreti ne dediyse birebir naklettiler. Büyükleri, onları dördüncü kez gönderdiler. Muhammed’e gidip söyleyin: “Tanrısının yaptığı işleri bize beyan etsin. Yani Tanrısı ne yaptıysa bize bildirsin.” dedi. Hemen geri gelip bu söylenen sözleri Resûl hazretine naklettiler. Hak Teâlâ,

58/b

Resûlallah’a yaptığı işler hakkında yetmiş ayetten daha fazla indirdi. O yetmiş ayette geçen *“inne rabbekümü’l-lāhe ellezī ḥalaka’s-semāvāti ve’l arḍ”* ayeti; yani doğrusu sizin Tanrınız öyle bir Tanrıdır ki yerleri ve gökleri yarattı ve gerisi diğer ayetlerdendir. *“Vallāhüllezī ḥalakakūm ve razeḳakūm”* ayeti; sizin tanrınız öyle bir Tanrıdır ki sizi yarattı ve size rızkınızı verdi. Hak teâlâ’nın fiillerini beyan etmek istersek buna delil sunmak için ayet çoktur. Hepsini burada nakledersek kitabımız uzun olur. Sözün kısası Hak teâlâ bu sözleri, Resûl hazretine gönderdikten sonra Resûl hazretinin mübarek ağzından işittiler. O kavimden niceleri Müslüman oldular ve niceleri küfür karanlığında kaldılar. Ondan sonra kimi yıldırım ile kimi veba ile kimi Bedir Savaş’ında helak oldular. Tefsîr-i teysîr’de işte bu iniş sebebi rivayet olunan, zikrolunan budur. Fakat Tefsîr-i Bagavî’de Dahhâk, Kittâde ve Mukâtil söyler: “Bir gün Resûlallah hazreti, Ashab ile oturmuştu. Yahudi bilginlerinden birkaç kişi geldi. Peygambere soru sordular: ‘Ey Muhammed! Bize Tanrının sıfatlayıver. Belki sana inanırız.’” Onun içindir ki Allahu teâlâ Tevrat içinde kendi sıfatını beyan etmiştir.

5. ETİMOLOJİK SÖZLÜK

-A-

āb [< Far.] Su.

āb.-ı hayāt Hızır 'ın içtiği
söylenen ölümsüzlük suyu; bengisu.
044a/10

‘**acabā** [< Ar.] Acaba.

‘a. 052a/05, 054b/01

‘a. kaldı Şaşırmak. 053a/15

‘**aceb** [< Ar.] Şaşırtıcı.

‘a. 052a/05, 052a/10, 052a/11,
052a/13, 052b/02

‘**aceble-** [< Ar. ‘acep + T. le-] Hayret
etmek, şaşırmak.

‘a.- düm 052b/02

‘**acāyib** [< Ar.] Şaşılacak şeyler.

‘a. 030b/03, 037a/08, 049a/08

‘a.+ in 045a/04

acı- [< ET. acı-] Acımak.

a.- dı 039a/07

acırağ [< ET. acı+rak] En acı.

a. 055a/04, 055a/05

acığ [< ET. acığ] Acı.

a.+ ı 051b/08

aç- [< aç-] Açmak.

a.- dı 050a/08, 050b/02

a.- uñ 036a/05

a.- up 043a/15

açlık [< aç + lık] Aç olma durumu,
açlık.

a.+ dan 030b/04

ad [< ET. at > ad] Ad, isim.

a.+ ı 031b/03, 032a/07, 033b/06,
040a/01, 043a/02, 043b/13, 043b/14,
044a/15, 053a/11

a.+ in 045b/11, 045b/12

a.+ ını 043b/01

a.+ ıyla 036b/13

ādem [< Ar. / İbr.] İnsan, kişi.

ā. 037b/11, 048a/03ā. 048b/04,
056a/15, 056b/01, 054b/12, 054b/14,
055a/01, 055a/02, 055a/04, 055a/05,
055a/09, 055a/10,

055a/12

ā.+ den 036a/01

ā.+ i 040b/13

‘**ādet** [< Ar.] Alışkanlık.

‘ā.+ iyidi 032a/11, 036b/05

‘**adl** [< Ar.] Adalet, doğruluk,
tarafsızlık.

‘a. 052a/06

‘a.+ idür 055a/15

‘a.+ iyile 030a/11

adlu [< at + lığ > adlu] Meşhur, ad
sahibi.

a. 034a/09, 040b/05, 045b/05

ağaç [< ET. ıgaç > ağaç] Ağaç.

a. 052a/08, 036b/09, 039a/09,

a.+ (c) a 040a/04

a.+ (c) dan 034a/15, 057b/05

a.+ (c) ı 036b/09, 039a/06

a.+ (c) in 039a/02

- a.+ lar 034b/10
a.+ ları 034b/12, 052a/04
a.+ sın 036b/14
- ağdur-** [**< ET. ağ-dur-**] Göğe yükseltmek.
a.- dılar 041b/08
- ağırraq** [**< ağır + raq**] Daha ağır.
a. 055b/10, 055b/11
- ağız** [**< ET. ağız**] ağız.
a.+ ın 050a/08, 050b/02, 050b/03
a.+ ına 050b/02, 050b/13
a.+ ında 052a/13, 050a/15
a.+ ından 043a/09
a.+ ındağı 052b/07
a.+ ımdağı 052a/14
- ağla-** [**< ET. ığ +la- > ağ+la-**] Ağlamak.
a.- dı 034a/08, 039a/08, 041a/12
a.- mağıçun 034b/06
a.- mak 034b/08
a.- maq dutdı Ağlama hâlinin gelmesi. 053b/13
a.- mazesin 048b/12
a.- rıdı 034b/10, 034b/11
a.- riken 038b/04
a.- yanlarıyla 048b/12
ağlayu a.- yu 053b/13
- ağlaş-** [**< ET. ığ+la-ş > ağlaş**] Ağlaşmak.
a.- urlardı 035a/01
- a.- urlardı 034b/13
- āh** [**< Far.**] Feryat, inleyip sızlama.
ā. 034b/09
- aḥbār** [**< Ar.**] Yahudi din âlimleri anlamında kullanılan bir tâbir.
045a/12
- āḥir** [**< Ar.**] Son, sonuncu
ā.+ iyidi 045b/14
ā. 053a/10, 056a/13, 047b/12, 051a/04
āḥiru'l-emr En sonunda.
045b/15
- āḥiret** [**< Ar.**] Ölümünden sonra gidilecek dünya.
ā. 056a/09, 056a/10
ā.+ de 050a/12, 050a/14, 053a/04
- aḥvāl** [**< Ar.**] Durumlar.
a. 045b/05
- aḥ-** [**< ET. aḥ-**] Akmak.
a.- ardı 034b/13
a.- arıdı 034b/11
- aḥ** [**< ET. aḥ**] ak, temiz, beyaz.
a. 036a/10, 050a/03
- ‘**āk** [**< Ar.**] Dik başlı, asi.
ā. olmaḡdur 048a/01
- ‘**aḥabince** [**< akab+i+n+ce**] Hemen ardından.
‘a. 047a/07
- aḥçe** [**< ET. ak+ça**] Akçe, para.
a. 049b/06, 049b/09, 049b/11, 050a/09, 052b/14

a.+ sin 049b/15, 050a/01,
050a/02

a.+ ñ 050a/11

a.+ ye 049b/14

a.+ yi 049b/08, 049b/10

‘**ākıbet** [< Ar.] Son, gelecek.

‘ā. 034a/10

‘**akl** [< Ar.] Akıl.

‘a.+ ı 047b/14

akşam [< ET. aḡşam] Akşam.

a. 039a/02

al- [< ET. al-] Almak.

a. 032a/10, 054a/01

a.- dı 031b/14, 033a/02,

037a/14, 037b/06, 038a/13, 038b/02,

038b/03, 041a/05, 041b/04,

046b/14, 049b/13, 050a/08,

054a/11

a.- dılar 032b/13, 038b/05,

041b/06

a.- duḡdan 034a/08

a.- dum 053b/09

a.- ıcak 032b/05

a.- maya 047a/12

a.- mazdan 034a/05

a.- uñ 038a/15, 038b/05

a.- up 033a/10, 036b/07,

050b/13

‘ibret a.- up Ders almak.

049b/02

a.- ur 048b/02, 048b/03,

050b/13

a.- urdı 034b/09

a.- urın 049b/10, 049b/12

a.- ursa 037b/05

al [< ET. al] Alev rengi parlak kırmızı.

ā. 054a/11

‘**alāmet** [< Ar.] Belirti, iz, nişan.

‘a. 032a/03, 032b/03

‘a.+ i 032a/05

‘a.-i nübüvvetden 047a/02

‘**ālem** [< Ar.] Dünya, alem.

pādişāh-ı ‘ā. 054b/07

ālet [< Ar. ālet] Alet, araç.

ā.+ ine 049b/11

‘**aleyhi’s-selām** [< Ar.] Allah’ın selâmı üzerine olsun.

‘a. 030b/03, 031a/03, 041a/09,

041a/11, 041b/09, 042a/15, 046b/05,

046b/07, 049a/07, 050a/14, 051a/06,

052b/14, 054a/12, 057b/07

‘**aleyhimü’s-selām** bkz. ‘aleyhi’s-selām

‘a. 034a/02, 046a/15

alıcı [< al-ıcı] Alıcı, alan.

a.+ nuñ 048a/15

Allāh [< Ar.] Allah.

A. 037a/02

A.+ içün 055a/13

Allāhu te‘ālā [< Ar.] Yüce Allah.

A. 042b/12, 050a/06, 051a/06,

057b/06, 058b/15

A.+ dan 030a/08, 030b/07,

039b/13, 052a/07

- A.+ nuñ 042a/01, 050a/05
- alt** [< ET. alt] Alt.
a.+ ında 051b/08
a.+ ındaydı 053b/06
- altı** [< ET. altı] Altı.
a. 037b/13, 040b/02, 041a/08
- altıncı** [< ET. altı+nç+ı] Altıncı.
a. 041b/09, 044b/11, 047b/01, 055a/09
- altı yüz** [< altı yüz] Altı yüz.
a. 045a/10
a.+ den 042a/12
- altı yüz yigirmi** [< altı yüz yigirmi]
Altı yüz yirmi.
a. 042a/12
- altmış** [< ET. altmış]
a. 044a/06, 044b/12, 053a/11, 053a/12
a.+ ıla 046b/06
- altmış bir** [< altmış bir] Altmış bir.
a. 045b/03
- altmışıncı** [< altmış+ınç+ı] Altmışıncı.
a. 048a/11
- altmış üç** [< altmış üç] Altmış üç.
a. 046b/06
- altun** [< ET. altun] Altın.
036a/03, 036a/09, a. 036a/12,
a. 050a/09, 050a/10
a.+ dan 054a/04
a.+ dandur 057b/04
a.+ ların 037a/14
- ālū ƣal-** [< A. ālū + T. ƣal-]
a.-sa Aciz kalmak. 056a/05
- ʿamel** [< Ar.] İş.
ʿa. 056a/07
ʿa.+ de 056a/06
ʿa.+ i 056a/08
- ammā** [< Ar.] Ama, fakat.
a. 033b/11, 037a/12, 038a/03, 038a/09, 041a/02, 047a/04, 054a/15, 058b/12
- amuca** [< ET. apa “baba” + eçe “erkek” kardeş] Amca.
a.+ sı 030b/04
- añ-** [< ET. añ-] Hatırlamak.
a.- dı 042b/02
a.- mazsız 048b/05
a.- up 035a/04
- ana** [< ET. ana] Anne
a.+ ları 045b/11
a.+ sı 039b/10, 044b/13, 048a/04
a.+ sıdur 031a/03
a.+ sına 041a/13, 048a/01
a.+ sıña 038a/06
a.+ sınıñ 035b/02
a.+ sınıñ 048a/02
a.+ sıyıla 041b/12
- aña** [< T. ol > añ+ğa > aña] Ona.
a. 032a/01, 033a/05, 033b/12, 034a/10, 035b/15, 040a/14, 041a/15, 042b/08, 044a/14, 047a/14, 049b/09, 054b/07, 056b/06, 056b/10

- ‘**anber** [< Ar.] Güzel kokulu nesne.
 ‘a. 036a/14
- and** [< ET. and] Yemin.
 a. içmege Yemin etmek.
 048b/07
- anda** [< T. ol > an+ta / an+da] Onda
 a. 032b/10, 034b/12, 034b/14,
 037b/09, 037b/11, 041a/03, 041b/15,
 045b/09, 045b/12,
 046b/11, 056b/11
- andan** [< ol > an+dan] Ondan
 a. 031b/14, 032b/07, 032b/10,
 034b/11, 034b/14, 035a/01, 035a/03,
 035a/13, 036a/08,
 036a/10, 036a/11, 036a/15,
 037a/07, 038a/08, 040b/07, 041b/07,
 042a/14, 042b/10, 042b/14,
 043a/07, 043b/01, 044b/10,
 045a/01, 045a/02, 045b/04, 046b/01,
 046b/02, 046b/09, 046b/10,
 046b/11, 047a/02, 050b/04,
 051b/01, 051b/02, 051b/04, 051b/06,
 052b/01, 052b/03, 052b/12,
 053a/04, 053b/01, 057a/09,
 058b/10
- anı** [< ol “o” > an > an+ı] Onu
 a. 034a/14, 036b/13, 037a/11,
 038b/10, 039a/01, 039b/01, 039b/02,
 040a/04, 040a/05,
 041b/05, 042b/01, 042b/10,
 043a/03, 043b/02, 044a/13, 047a/05,
 047a/14, 047b/13, 049a/04,
- 050b/15, 054a/01, 054a/14,
 057a/01
- anlar** [< ol > añ+lar > an+lar] Onlar
 a. 031a/01, 031a/07, 031b/12,
 039b/04
 a.+ a 031a/04, 056a/02,
 056b/02, 057b/09
 a.+ dan 032b/10
 a.+ ı 032b/11, 048a/13
 a.+ uñ 031b/04, 040b/11,
 041b/04, 041b/05, 047a/12, 057b/06,
 058a/07
 a.+ uñla 056b/01
- anuñ** [< ol > an+uñ] Onun
 a. 032b/08, 034b/02, 035a/10,
 037b/10, 039b/06, 039b/10, 043a/09,
 043b/01, 044b/06,
 044b/11, 045a/02, 045a/04,
 045b/06, 045b/13, 047a/03, 047b/11,
 047b/12, 048a/08, 048b/13,
 050a/13, 050b/09, 050b/15,
 053a/01, 053a/11, 054b/04, 054b/11
 a.+ çun 055b/13, 056a/04,
 056b/01, 058b/15
 a.+ çün 041a/06, 044b/09,
 054b/04
 a.+ için 056a/01, 056a/10
 a.+ ıla 031b/07, 033a/10,
 034b/10
 a.+ la 048a/13, 054b/03
- ara** [< ET. ara] Mesafe.
 a.+ da 050b/04, 053b/15

a.+ sında 038a/13, 042a/07,
042a/09, 045a/09, 046b/06

a.+ sındağı 035a/10, 038a/03,
042a/07, 042a/08, 042a/11, 043b/15

‘**Arab** [< Ar.] Arap.

‘A. 044b/05, 049b/04

‘A.+ a 049b/15

‘A.+ uñ 049b/13

‘**Arabca** [< ‘Arab+ca] Arapça.

‘A. 031b/03, 033b/12

aracuk [< ara+cık > aracuk] Yer.

a.+ da 036b/11, 053b/13

ard [< ET. art > ard] Arka, geri.

a.+ınca 040a/08, 057a/04,
057a/05

a.+ uñuzçadur 048a/15

arı [< ET. arı-g] Temiz, pak.

ā. 051a/01

artuğırak [< ET. art-uğ+rak] Daha
fazla.

a. 039b/07

artuk [< ET. art-uğ] Çok, fazla.

a. 035a/05, 039a/08, 039b/12,
042a/10, 058b/01

‘**aşā** [< Ar.] Baston, değnek.

‘a. 037a/04

‘a.+ s1 037a/03

‘a.+ y1 037a/06

aşhāb [< Ar.] Hz. Muhammed (s.a.v.)
ile görüşmüş kimseler.

a. 049a/12

a.+ ıla 058b/13

aşil [< Ar. aşl] Asil.

a. 044b/13

aşıl- [< as-ı-l] Asılmak.

a.-ı kal-dı Asılı durmak.
034a/15

aşlā [< Ar.] Asla, hiçbir zaman.

a. 039b/12

aş [< ET. aş] Yemek.

ā. édeniçün 049a/01

aşağa [< ET. aşak+ğa > aşaka > aşaga]
Aşağı.

a. 045a/08

at [< ET. at] Binek hayvanı, at.

a. 030b/11, 034a/15, 049b/11

a.+ a 030b/12

at- [< ET at-] Atmak.

a.- ar 033a/11

a.- arlar 033a/13

a.- dı 030b/13, 033b/01,
033b/02

a.- dılar 038b/08

ata [< ET. ata] Baba, ata.

a. 047b/02

a.+ mdan 054a/12

a.+ s1 043b/13, 044b/13,
056b/02

a.+ sıdur 031a/04, 038a/05

a.+ sına 048a/01

a.+ sından 056b/08

a.+ sinuñ 034a/12, 035b/14,
048a/02

a‘vān [< Far.] Yardımcılar.

- a.+ ina 048b/01
āvāz [< Far.] Ses, seda.
 a.+ ıla 034b/09, 035a/03
 ā.+ in 035a/05
- ‘**avrat** [< Ar.] Kadın, eş.
 ‘a. 031a/09, 040b/06, 049b/10,
 056a/03, 056a/04
 ‘a.+ dan 041a/11, 048b/09
 ‘a.+ dur 055a/09, 056a/05,
 057a/13
 ‘a.+ ı 039b/09
 ‘a.+ in 038a/13
 ‘a.+ iñ 034a/04, 034a/08
 ‘a.+ ından 056a/05
 ‘a.+ inuñ 040b/05
 ‘a.+ ısa 057a/12
 ‘a.+ ıyla 054a/13
 ‘a.+ larıçun 034a/07, 034b/04
 ‘a.+ uñ 049b/10
- ay** [< ay] Ay.
 a. 036a/02, 036b/06, 037b/13,
 040b/02, 040b/03, 046b/08, 046b/11,
 056a/14, 058a/09
 a.+ ında 046b/02
 a.+ inuñ 046b/09
- ayağ** [< ET. aḍağ > ayak] Ayak.
 a.+ (ğ)ını 041b/02
- ‘**ayblu** [< Ar. ‘ayb + T. +lığ > ‘ayblu]
 Kusurlu, ayıplı.
 ‘a. 054a/09
- aydınlık** [< ay+dın+lık] Bir yeri
 aydınlatan güç; ışıık.
- a.+ (ğ)a 044b/14
āyet [< Ar.] Ayet.
 ā. 049a/13, 058b/01, 058b/03,
 058b/06
 a.+ den 039b/02
 ā.+ dendür 058b/02
 ā.+ i 058b/05
 ā.+ inden 039a/14
 ā.+ lerdendür 058b/04
 ā.+ üñ 042b/03, 042b/04
- aylık** [< ay+lık] Aylık.
 a. 036a/01
- ayrıl-** [< ET. *aḍ-ı-r-ı-l- > ayrı-l]
 Ayrılmak.
 a.- ıcağ 055a/01
- ayruk** [< ET. *aḍ-ı-r-uğ > aḍruk >
 ayruk] Başka, diğer, gayrı.
 a. 036b/12
- az** [< ET. az] Az.
 a. 040a/12, 045a/11
- az-** [< ET. az-] Yoldan çıkmak, azmak.
 a.- mişmıdur 042b/13
- a‘zā** [< Ar.] Vücut parçaları; organlar.
 a.+ sı 049a/02
- ‘**azāb** [< Ar.] Azap, acı.
 ‘a. 038a/11, 038a/12
 ‘a.+ um 048b/07
- azarlaş-** [< Far. āzār > azar + T. la-ş-]
 Karşılıklı kızmak.
 a.- dılar 051a/13
 a.- mağ 051b/10
- ‘**azīm** [< Ar.] Büyük, ulu.

‘a. 041b/03, 053b/13
 ‘aziz [< Ar.] Değerli, mukaddes.

‘a. 049a/06

‘a+ler 047a/04

-B-

baba [< ET. baba] Baba.

b.+m 036a/05

Bābil [< Ar.] Babil şehri.

B.+ e 041a/03

bāḡī [< Ar. baḡy (serkeşlik) > bāḡī]

Baş kaldıran; serkeşlik eden; haksızlık eden.

b. 034a/09, 034a/11, 034a/12

baḡla- [< baḡ-la-] Baḡlamak.

b.- dılar 041b/02

b.- yan 058a/01, 058a/02

baḡlan- [< baḡ+la-n-] Baḡlanmak.

b.- dı 046b/10

baḡş [< Ar.] Söz söyleme.

b. 056b/03

b.+ inde 045a/08

baḡt [< Far.] Talih, kısmet.

b.+ ından 043a/15

baḡ- [< ET. baḡ-] Bakmak.

b. 042b/12

b.- amaz 030a/10

b.- arlarıdı 037a/05

b.- dı 039a/06, 050a/15,

052b/12

b.- dum 053b/15

b.- ma 047b/03

b.- tı 052a/08

b.- up 042b/07

bakır [< ET. bakır] Bakır.

b.+ dan 045a/02

bākī ḡal- [< Ar. bākī + T. ḡal-] Sonsuz olmak, kalmak.

b. –ısar. 044a/10

balçık [< ET. balḡ+ça-oḡ] Yapışkan

ve koyu kıvamlı çamur.

b. 052a/14

b. eyledi 051b/03, 051b/07

b.+ ı 052a/14, 052b/03

b.+ ın 036a/14

b.+ ıyıla 052b/05

balçuḡ (bkz. balçık)

b. 052b/04

b.+ ça 052b/07

balıḡ [< balıḡ] Balık.

b. 038a/08, 038a/10, 038b/08,

038b/10, 038b/12, 039a/01, 039a/07,

039a/12, 039a/13

b.+ dan 038a/09, 039b/03,

039b/04

b.+ ları 034b/15

balta [< ET. baltu] Balta.

b.+ lar 032b/12

baña [< ET. *ben+ga > baña] Bana.

b. 030b/13, 035b/10, 037a/01,

039b/14, 047a/13, 047b/15, 048b/08,

049b/06, 050b/15

barmak [< barmak] Parmak.

- b.+ ina 056b/08
- baş-** [< baş-] Basmak.
b.- dı 031b/13
- baş** [< ET. baş] Baş.
b.+ a 056b/10
b.+ dan 056b/09
b.+ ın 035a/08, 040b/08,
040b/09, 040b/10
b.+ ina 032a/05, 032a/13
b.+ ında 044b/09, 052a/08,
052a/12
b.+ inuñ 044b/02, 044b/04
b.+ um 053a/14
b.+ uñ 044b/05
- başla-** [< baş+la-] Başlamak.
b.- dı 046a/03
b.- duğda 038a/01
- bat-** [< bat-] Batmak.
b.- duğına 044b/07
- batu** [< bat-ı-ğ > bat-u] Batı
b.+ sına 045a/01
- bāṭıl** [< Ar.] Batıl.
b. 037b/09
- bay** [< *bay] Zengin.
b. 049a/05
b. édelüm Zenginleştirmek.
057a/11
- baylıq** [< ET. bay+lıq] Zenginlik.
b.+ dur 055a/07
- ba' zi** [< Ar.] Kimi, bazı.
b. 043b/07, 046b/07, 046b/15,
047a/05
- b.+ lar 030a/15, 034a/11,
035b/06, 039b/02, 040b/04, 040b/12,
040b/13, 040b/15, 041a/01,
041a/02, 043a/09, 043b/10,
043b/13, 043b/15, 044a/11, 044a/15,
045b/01, 045b/02, 045b/14,
046a/13
- be-dürüstī** [< Far.] Gerçekten, doğrusu.
b. 058a/05, 058b/03
- bed-baht** [< Far.] Talihi kötü olan,
bahtsız.
b. 057a/07
- bedī'** [< Ar.] Benzeri görülmemiş şey.
b. 044a/06
- beg** [< ET. beg] Bey.
b.+ dik- 032a/01
b.+ leridi 031a/07
b.+ lerini 030a/03
b.+ lik 030a/11
- beglik** [< ET. beg+ lik] Beylik.
b. 033b/07, 034a/03, 034a/09
b. éde 032b/01
b. étdi 035a/12
b. édiser 042a/14
b.+ ine 032b/03
b.+ ünüñ 033b/08
- bekle-** [<*berk+le- > ET. bek+le-]
Beklemek.
b.- diler 033a/04
- bél** [< ET. bél] Bel.
b.+ inde 033a/06
- belki** [< Ar. bel (olabilir) + Far. ki >

belki] Muhtemelen, belki.

b. 042b/12, 043a/14, 057a/13

belür- [< ET. bel+gü+r- > bel-ür-]

Belli olmak; ortaya çıkmak.

b.- dükce 031b/10

ben [< ben / men] Birinci teklik

birinci kişi zamiri.

b. 033a/06, 036a/05, 037a/02,
039b/13, 047b/10, 048a/09, 048a/13,
048b/08, 049a/04,

049b/01, 049b/02, 050b/15,
051b/01, 051b/05, 052b/02, 053a/05,
053a/13, 053b/05, 054a/09,

054a/10, 054b/01, 057a/13

b.+ den 030b/14, 037a/03,
047b/04, 049a/12, 051b/09, 053a/09

b.+ i 038b/05, 047a/14,
048a/13, 050b/09, 050b/13, 051a/01,
051a/04, 051b/03, 051b/06,

054a/02

b.+ in 038b/07

b.+ üm 040a/15, 048b/07,
049a/03, 050a/11, 050b/12, 051a/02,
051a/03, 051a/15, 053b/06

beñdeş [< EAT. beñ+deş] Eş, benzer;
emsal.

b.+ den 048b/09

bendükçe [< Far. bendükçe] Eklem
yeri.

b.+ lerden 048b/01

Benī İsrā'īl [< Ar.] İsrail oğulları.

B. 049a/13, 051a/09, 053b/04

B.+ üñ 049a/14

Benū İsrā'īl Bkz. Benī İsrā'īl

B. 030a/10, 030b/14, 031b/09,
032a/03, 032a/06, 032a/15, 032b/05,
033b/05, 033b/07, 034a/06, 035b/04,
036a/15, 039b/08, 040a/11, 048a/12

B.+ dendür 031b/06

B.+ din 033a/01

B.+ e 031b/04, 032a/14,
033a/02

B.+ i 031a/01

B.+ üñ 032a/14, 034a/10

beñze- [< beñiz+e-] Benzemek.

b.- r 051b/14

b.- rdi 030a/07

beñzet- [< beñiz+e-t-] Benzer duruma
getirmek, benzetmek.

b.- mek 048b/07

ber-sebīl [< Far.]

b.-sebīl-i ihtişār 047a/05

Özetlenen konu (yol) üzerine.

b.-sebīl-i nasihat: Öğütlenen
konu, yol. üzerine.047a/07

bereket [< Ar.] Bolluk.

b. 032a/13

bérü [< ET. be + rü] Beri.

b. 030a/02

bésle- [< besi+le-] Beslemek.

b.- di 053a/03

besleyici [< besi+le-y-ici] Besleyen.

b.+ si 058a/08

bés [< béş] Beş.

- b.+ dür 038a/02
- beşāret** [< Ar.] Müjde.
b. 052b/06
b.+ ile 033a/03
- beşinci** [< beş+i+nç+i] Beşinci.
b. 041b/09, 044b/10, 048b/10, 055a/07
- béş yüz** [< béş yüz] Beş yüz.
b. 045a/11
- béş yüz yétmiş toköz** [< béş yüz yétmiş toköz] Beş yüz yetmiş dokuz.
b. 035a/11
- bevāsīr** [< Ar.] Basurlar.
b. 032b/09
- beyān** [< Ar.] Açıklama, anlatma.
b. éde 058b/02 Bildirmek, açıklamak.
b. édelüm 057a/04
b. éder 045a/09, 045b/12
b. édesi 045a/03
b. étdük 040b/15, 044a/13
b. étmegidi 043b/03, 045a/05
b. étmekde 047a/09, 056b/14, 058b/06
b. étmekdedür 047a/10, 057a/01, 057a/02
b. eylesün 057b/05, 058a/14
b.+ ında 058b/01
- Beytü'l-Muqaddis** [< Ar. Beytü'l-Muqaddis] Kudüs şehri.
B.+ de 036b/06
B.+ dür 043a/04
- B.+ e 037b/04
B.+ i 036a/05
B.+ i 040b/14
B.+ üñ hışārın 036a/06
- béz** [< ET. böz > béz] Pamuk ve ketenden yapılmış dokuma.
b.+ le 053b/11
- beze-** [< ET. beze- < *bediz-e-] Süslemek.
b.- diler 036a/12
- bezen-** [< ET. beze < *bediz-e -n-] Süslenmek.
b.- miş 054a/05, 054a/06
b.- mişidi 036a/11
- bıçgu** [< ET. bıç-ğu] Bıçkı; testere.
b. 040a/05
b.+ yıla 040a/08
- bıraç-** [< OT. bıraç-] Bırakmak.
b.- ayın 052a/15
b.- dı 038b/11
b.- duç 039b/01
- bī-tevcīh** [< Far.] Manasız, anlamsız.
b.+ dür 052a/02
- biç-** [< bıç-] Ekin ve ot gibi şeyleri kesmek, yolmak.
b.- diler 040a/05, 040a/08
- bil-** [< ET. bil-] Bilmek.
b.- di 034a/08, 050a/07
b.- diler 037a/07, 045b/09
b.- düm 042b/15
b.- elüm 057b/05
b.- gil 049a/06

- b.- mezsiz 048a/14
b.- üñ 047a/04
b.- ürse 048a/06
b.- ürüz 033a/09
- bildür-** [< ET. bil-tür- > bil-dür-]
Herhangi bir konuda bilgi vermek.
b.- diler 041a/15
b.- sün 058a/14
- bildürmek-** [< ET. bil-tür-mek]
Bildirmek, anlatmak.
b.- den 043a/03
b.- idi 037a/11b
- bile** [< bir+le] Birlikte, beraber.
b. 032b/07, 034b/10, 034b/13,
034b/15, 036b/06, 037a/09, 045a/01
- bilin-** [< ET. bil-i-n-] Bilinmek.
b.- e 056b/02
- bin-** [< ET. bin-] Binmek.
b.- di 030b/12
b.- e 038a/14
- biñ** [< biñ] Bin.
b. 035b/11, 043a/06, 044a/05,
049b/08, 049b/09, 049b/10, 049b/11,
049b/15, 050a/09,
050a/10, 053b/05, 053b/06,
053b/07, 053b/08, 053b/09
b.+ idi 031a/10
b.+ in 049b/09
- biñ altı yüz** [< biñ altı yüz] Bin altı yüz.
b. 044a/04
- biñ beş yüz** [< biñ beş yüz] Bin beş yüz.
b. 038a/04
- biñ sekiz yüz** [< biñ sekiz yüz] Bin sekiz yüz.
b. 038a/04
- bir** [< ET. bir] Bir sayısı.
b. 030b/11, 031a/07, 031a/08,
031a/09, 031a/10, 031a/11, b.
031b/01, 031b/07, 032a/01, 032a/02,
032a/06, 032b/10, 032b/11,
032b/13, 032b/15, 033a/06, 033a/09,
033b/01, 033b/02, 034a/05,
034a/09, 034a/15, 034b/03,
034b/07, 034b/09, 035a/11, 035b/08,
035b/11, 035b/14, 036a/01,
036b/04, 036b/05, 036b/06,
036b/09, 036b/12, 036b/13, 037a/04,
037b/13, 037b/14, 038a/05,
038a/07, 038a/10, 038a/13,
038a/14, 038b/02, 038b/04, 038b/11,
038b/12, 039a/03, 039a/09,
039a/12, 039b/01, 039b/02,
039b/03, 039b/04, 039b/06, 039b/11,
039b/12, 039b/15, 040a/01,
040b/05, 041a/04, 041a/05,
041a/09, 041a/10, 042a/01, 042a/03,
042a/04, 042a/05, 042a/12,
042b/05, 042b/11, 043a/10,
043a/11, 043a/14, 043b/04, 043b/06,
043b/07, 043b/10, 044a/01,
044a/02, 044a/03, 044a/04,
044a/05, 044a/06, 044a/09, 044a/12,

045b/06, 046b/06, 047a/08,
 048a/07, 049a/12, 049b/04,
 049b/10, 049b/14, 050a/02, 050a/08,
 050a/10, 050a/13, 050a/14,
 050a/15, 050b/01, 050b/04,
 050b/08, 050b/09, 050b/12, 051a/10,
 051a/11, 051a/14, 051b/01,
 051b/03, 051b/06, 051b/13,
 052a/01, 052a/03, 052a/04, 052a/08,
 052a/10, 052a/14, 052b/09,
 052b/10, 052b/14, 052b/15,
 053a/01, 053a/02, 053a/07, 053a/09,
 053a/10, 053a/14, 053b/03,
 053b/04, 053b/11, 053b/15,
 054a/06, 054a/07, 054b/02, 054b/03,
 055b/08, 057a/06, 057a/07,
 057a/08, 057a/14, 057a/15,
 057b/10, 057b/13, 058a/08, 058a/09,
 058b/13, 058b/14
 b.+ dür 058a/05
 b.+ i 041a/08
 b.+ imiş 057b/11

biraz [< bir + az] Çok değil, bir parçacık; az.

b. 038b/06, 039a/05

bir biri [< bir +i + bir +i < birbiri] Birbiri.

b. 051b/11

b.+ n 047a/11

b.+ ne 051a/13

b.+ni 031a/11

birer [< ET. bir +er] Birer.

b. 036a/08

biri [< bir +i] Herhangi biri, birisi.

b. 031a/10

b.+ nün 045b/11

b.+ si 034b/02

b.+ sine 053a/05

birisi [< bir +i +si] Bir kimse.

b. 042b/02, 054a/12

b.+ ne 041b/05

birkaç [< bir + kaç] Çok az sayıda; çok olmayan.

b. 047a/08, 049b/03, 057a/01,

057a/07, 058b/14

birle [< bir +le] Birlikte; beraber.

b. 036a/11, 041a/15

birle- [< bir +le-] (Allah'ın) birliğini kabul etmek; şirk koşturmak.

b.- meye 048a/13

birlik [< bir +lik] Bir tek olma durumu; vahdaniyet.

b.+ in 056b/13, 057a/02

Bismi'llāhī' r-raḥmāni'r-raḥīm [< Ar.] Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adıyla.

B. 057a/02

bit- [< ET. büt-] Yeşermek.

b.- di 030b/06, 036b/14

b.- dün 037a/01

b.- medi 030b/05

b.- miş 036b/09

biter [< Far.] Beter.

b.+ sin 033a/15

biz [< biz] Çokluk birinci şahıs zamiri.	031a/14, 031b/08, 031b/11, 031b/15,
b. 032a/01, 032b/02, 032b/06,	032a/08, 032a/12, 032a/13,
039b/01	032b/01, 032b/11, 032b/13,
b.+ den 041b/03	032b/14, 033a/13, 034b/02, 035a/04,
b.+ e 030b/05, 031b/07,	035b/08, 036b/01, 036b/09,
032b/06, 057b/03, 058a/13, 058a/14,	037a/10, 037b/05, 038a/08,
058b/15	038a/12, 038b/02, 038b/04, 038b/09,
b.+ i 038a/15, 047a/03	039a/03, 039a/07, 039a/08,
b.+ le 053b/11	039a/11, 039b/02, 040a/07,
b.+ üm 031b/15, 042a/14,	040a/12, 040b/10, 041a/06, 041a/15,
045a/06, 057a/08, 057a/09, 057b/11	041b/01, 042a/09, 042b/08,
boğaz [< ET. boğuz ~ boğaz] Boğaz.	042b/13, 042b/14, 043a/02,
b.+ a 048b/02	043a/12, 043a/13, 043a/15, 043b/02,
borç [< Sogd.] Borç.	044a/06, 044a/13, 044b/04,
b.+ um 049b/09	045a/12, 045b/04, 045b/06,
boy [<ET. bod > boy] Boy.	045b/07, 045b/08, 045b/14, 046b/04,
b.+ ı 036a/06, 036a/08	047a/01, 048a/06, 048b/04,
boynuz [< ET. münüz] Boynuz.	049b/03, 049b/07, 049b/08,
b. 044b/09, 044a/15	049b/15, 050a/06, 050a/12, 050b/05,
b.+ ı 045a/02	051a/06, 051a/07, 051a/12,
b.+ una 044b/15	051a/14, 051b/08, 051b/09,
bölük [<ET. böl-ük] Bölük.	051b/10, 051b/12, 051b/15, 052a/15,
b. 041a/10, 044b/10	052b/12, 053a/05, 053a/07,
böyle [< bo + ile] Bunun gibi, buna benzer.	053b/12, 054a/05, 054a/07,
b. 030a/10, 037a/02, 039a/13,	054a/09, 054a/10, 054b/06, 054b/08,
039b/15, 043b/05	054b/10, 054b/11, 055a/11,
bu [< ET. bo] Bu.	056b/02, 056b/03, 056b/04,
b. 030a/01, 030a/05, 030a/07,	056b/06, 057a/01, 057a/04, 057b/01,
030b/03, 030b/07, 030b/09, 031a/03,	057b/14, 058a/09, 058a/10, 058a/11,
031a/04, 031a/07,	058a/15, 058b/07
031a/11, 031a/12, 031a/13,	b.+ dur 031b/08, 032a/15,
	032b/14, 038a/07, 043b/06, 044a/04,

050a/11, 058b/12

b.+ ña 035b/13, 036b/04,

040a/10, 044a/01, 044b/01, 051a/07

b.+ nı 032b/02, 033a/03,

033a/12, 039a/11, 040a/01, 041a/13,

048a/14, 049b/12, 053a/15,

057b/10

b.+ nuñ 030a/03, 031a/03,

031b/03, 032a/09, 032b/03, 032b/05,

033a/07, 033a/09, 033a/15,

035a/05, 035a/15, 038a/08,

042a/04, 043a/10, 043b/03, 044a/11,

044a/15, 045a/04, 046b/14,

051a/03, 051a/04, 051b/07,

052b/04, 053b/06

b.+ nuñla 035b/12

b.+ yidi 040b/02

bugün [< ET. bo + kün] Bu gün.

b. 053b/10

bul- [< ET. bul-] Bulmak.

b.- a 056b/11

b.- asın 050a/12

b.- dı 039a/05, 042b/05

b.- dılar 041b/02

bulan- [< ET. *bulğa-n-] Bulanmak.

b.- ası 052b/05

b.- dırayın 052b/01

b.- dura 052b/04

bular [< ET. bo +lar] Bunlar.

b. 031b/15, 032b/04, 045b/01,

057b/02, 057b/09

b.+ a 031a/10, 031a/14,

032b/12, 058b/02

b.+ dan 030b/08

b.+ ı 031a/12, 031b/13,

037b/08, 045b/08

b.+ uñ 031b/13, 031b/14,

034b/11, 038a/12, 054b/01, 057b/08,

058a/15

b.+ uniçun 052b/08

b.+ uñla 052a/06

bulut [< ET. bulıt] Bulut.

buña [< bu+n+ğa > buña] Buna.

b. 032b/15, 046b/13

buñal- [< buñ-al-] İç sıkıntısına

düşmek; çok tedirgin olmak.

b.- dı 030b/04

bunca [< bu+n+ça] Bu kadar.

b. 032b/07, 051a/15

bunça bkz. Bunca.

b. 031b/11

bunda [< bu+n+da] Bunda.

b. 032b/02, 035a/10, 043a/02,

058b/07

bundan [< bu+n+dan] Bundan.

b. 033b/04, 034b/02, 035b/07,

037a/06, 045a/05, 054a/02

burun [< *bur-u-n] Burun.

b.+ ı 030a/09

b.+ ında 033b/03

büt [< Sansk.] Put.

b.+ larıyla 032b/06

büthāne [Sansk. büt+ Far. hāne]

Putların konulduğu yer.

- b.+ lerine 032b/05
- buḡlān** [< Ar.] Batıl olma durumu.
b.+ ın 056b/14
- buyruḡ** [< buyur-uḡ] Emir; buyruk.
b.+(ḡ) ıla 032a/15
- buyur-** [< ET. buyur-] Buyurmak;
emretmek.
b. 048a/12
b.- dı 036a/12, 041b/06,
054b/07, 054b/09
b.- du 041b/08
b.- urdı 036b/11
b.- ursen 030b/13
- būhtān** [< Ar.] İftira.
b.+ dur 055b/11
- būnyād** [< Far.] Yapı; bina.
b. étdi 037a/11 Bina etmek;
kurmak, inşa etmek.
b. étmeḡe 038a/01
- būyū-** [< ET. bedū- >beyū- > būyū-]
Büyüme.
b.- düñ 057a/08
- C-
- cabbār** [< Ar.] Her şeye gücü yeten.
c. 040b/05
- cādū** [< Far.] Cadı; büyücü.
c. 041a/11
- cān** [< Far.] Can.
c. 048a/15, 048b/02, 051b/08,
054b/14
- c.+ dur 054b/14
c.+ ı 048b/01
c.+ ın 041b/07
c.+ ını 041b/06
c.+ uñuz 048b/04
c. vérdi Canlandırmak, hayat
vermek.041b/10
- cānavar** [< Far.] Vahşi ve yırtıcı
hayvan.
c.+ lar 034b/10, 035b/15
c.+ lardan 036a/02
c.+ ları 034b/13, 034b/15
- cānsuz** [< Far. cān + T. suz] Cansız.
c. 041b/07
- Cebrā'īl** [< Ar.] Dört büyük melekten
Allah'ın emirlerini vahiy yoluyla
peygamberlere getirmekle görevli
olanı, Cibril.
C. 039a/08, 041b/07, 046b/05,
052a/07, 052a/09, 052a/11, 052b/03,
054b/05, 056b/05,
056b/06, 057b/06
C.+ den 054b/08
C.+ i 054b/02
- celle** [< Ar.] “Yüce, aziz ve ulu olsun!”
anlamında dua sözü.
c. 030b/15, 041a/07, 044b/03,
047a/02, 057b/14
c. celālūhu Onun (Allah 'ın)
yüceliḡi, şanı artsın. 031a/04
c. ve 'alā “Celil ve yüce olsun”
anlamındaki dua sözü.

c. 030a/01, 035b/06, 035b/13,
038b/10, 041b/06, 041b/07, 045b/08,
050b/11, 051a/08, 054b/02

cem^c [< Ar.] Toplama; bir araya
getirilme.

c. édeni Toplamak, bir araya
getirmek. 047a/06

c. eyle Toplama, bir araya
getirme. 054b/05

c. eyledi 036b/01, 040a/02,
054b/08

cemāl [< Ar.] Yüz güzelliği.

c. 030a/07

ceng [< Far.] Cenk.

c. 032a/01, 033a/04

c.+ e 033b/07

c.+ in 030a/01

c. éde Savaşmak 033a/05,
033a/07

c. édeyin 033a/06

c. étdi 034a/14

cevāb [< Ar.] Cevap.

c. 039b/03, 055a/10, 056b/02

c. éde 054b/10

c. vérdi 056b/03, 056b/04

c. vérdiler 031a/15

c. vére 054b/06

c. vérmedi 054b/13

c. vérüp 054b/14, 055a/02,
055a/04, 055a/08, 055a/12, 055a/15,
055b/02, 055b/04, 055b/06,

055b/08, 055b/10, 055b/13,

056a/01, 056a/04, 056a/09, 056a/15

c. vérür 055a/06

cevher [< Ar.] Değerli taş, maden veya
mücevher.

c. 036a/13, 054b/03

cevmerdıraq [< Far. civan+merd + T.
raq< cevmerdıraq] Daha cömert.

c. 055b/01, 055b/02

cihān [< Far.] Dünya.

c. 052a/15

c.+ da 055a/06, 056a/03

c.+ dur 055a/11

c.+ ı 044a/13

mecmū^c -ı c.+ ı 056b/09

cihet [< Ar.] Yön; taraf.

c.+ inden 043a/14

cinnī [< Ar.] Cinlerle ilgili, cinlere
ilişkin.

c.+ den 036a/02

c.+ ler 035b/15, 036a/08

c.+ lere 036a/03

cins [< Yun. genos < Ar. cins] Tür,
çeşit.

c.+ dendür 057b/04

cism [< Ar.] Cisim.

c.+ iyile 045b/06, 045b/07

Cuhūd [< Far.] Yahudi.

C. 040b/12, 041a/13, 043a/13

C.+ lar 040a/04, 040a/05,

040b/03, 041a/10, 042b/04, 043a/06

C.+ lara 043a/08

C.+ ları 041a/13

C.+ laruñ 058b/14
cümle [< Ar.] Hep, bütün.
 c. 054b/04
 c.+ si 041a/14

-Ç-

çağa [< AD. çağa < ÇAĞ. çaka]
 Çocuk; bebek. Yeni doğmuş.
 ç. 038b/11

çağır- [< EAT. ça+kır-] Birine
 gelmesini söylemek; davet etmek.
 ç.- dı 030b/12, 038a/15,
 038b/05

çağırt- [< EAT. ça+kır-t] Birini, biri
 aracılığı ile çağırarak.
 ç.- dılar 038b/07

çal- [< EAT. çal-] Çalgı aleti ile bir
 müzik parçasını seslendirmek.
 ç.- dı 034a/04

çäre [< Far.] Çözüm; tedbir.
 ç. 054b/02

çek- [< ET. çek-] Tutup kendine
 doğru hareket ettirmek.
 ç.- e 032b/01, 048b/02

çeri [< ET. çerig > EAT. çeri] Asker.
 ç. 032b/11, 033b/04, 037b/04
 ç.+ nüñ 033b/01
 ç.+ sin 047a/01, 053b/08
 ç.+ siyle 036a/01

çeşme [< Far.] Pınar, su kaynağı
 ç.+ dür 044a/12

çevre [< EAT. çevür-e] Çevre, Etraf.
 ç. 052b/12
 ç.+ din 047b/07

çık- [< ET. çık-] Çıkmak.
 ç.- a 036b/04, 036b/11,
 038a/13, 038b/12, 050b/02, 050b/05,
 052b/09, 053b/13
 ç.- dı 030b/11, 033b/03
 ç.- duğı 039a/07
 ç.- duğında 038b/11
 ç.- duğdan 042a/13
 ç.- dukları 045b/02
 ç.- inca 038b/03
 ç.- madın 048a/04
 ç.- mazdan 048b/05
 ç.- up 031a/06

çıkar- [< ET. çık-ar-] Çıkarmak.
 ç.- avuz 032b/15
 ç.- dı 038b/10
 ç.- dılar 032b/07, 032b/10,
 043a/10

çiçek [< ET. *çeçek] Virüs kaynaklı,
 yüksek ateş ve kaşıntı ile ortaya çıkan
 hastalık.
 Çiçek hastalığına yakalanmak.
 030a/08

çopan [< T.] Koyun, keçi ve sığır gibi
 hayvanları güden ve otlatan kimse.
 ç. 033a/06
 ç. 035b/08
 ç.+ ıdı 035b/06

çobanlık [< T. çoban+lık] Sürüyü

otlatma ve koruma işi; çobanın işi ve görevi.

ç.+ ından 034a/03

çok [< çok] Çok.

ç. 030b/06, 031a/12,

031b/120, 34a/10, 035a/09, 037a/12,

037b/04, 037b/06, 037b/12, 038b/08,

042b/14,

043b/02, 045a/07, 047b/02,

051a/11, 051a/13, 055b/15, 05A6a/03,

058a/10, 058b/06

ç.+ dur 047a/04, 055b/12,

055b/13, 055b/15, 056a/01, 056a/03,

056a/04

ç.+ (ğ)ı 043a/03

ç.+ ıdı 049a/08

ç.+ (ğ)ında 046b/13

çün [< Far.] Çünkü, madem ki, gibi.

ç. 036b/04, 038a/14, 039a/05,

042b/08, 042b/14, 043a/13, 048b/15,

054a/01, 057b/08,

057b/14, 058a/10, 058b/07

çünki [< Far. çün+ T. ki] Madem ki.

ç. 056b/04

-D-

dağ [< ET. tağ > dağ] Dağ.

d.+ lara 034b/12

d.+ larda 034b/05

dağı [< ET. tağı > dağı > dağı] Dahi.

d. 030a/05, 031a/01, 031b/15,

032a/02, 032b/04, 031a/13, 032b/06,
032b/10, 033a/15, 033b/01,

033b/02, 034b/12, 034b/14,

035a/02, 035a/05, 036a/08, 036a/15,

036b/04, 036b/10, 037b/05,

037b/07, 038b/01, 038b/02,

038b/05, 039b/04, 039b/07, 040a/03,

041b/08, 042a/06, 042b/12,

046b/03, 048a/08, 049a/12,

049b/01, 050a/06, 051a/05, 052b/02,

055b/14, 056a/05, 056a/15,

056b/01, 056b/06, 057a/05,

058b/01

dānişmend [< Far.] Bilgili, bilgin.

d.+ lerinden 058b/14

d.+ lerini 036a/15, 040b/12

dart- [< ET. tart- > dart-] Tartmak.

d.- ar 033a/10

da'vet [< Ar.] Çağırma, çağrıda bulunma.

d. edem Bir yere, bir toplantıya

çağırarak.

057a/14

d. etdi 031a/01, 038a/10,

039b/03, 044b/04, 045b/04, 046b/09

d. eyledi 044b/02

da'vī kııl- [< Ar. da'vī + T. kııl-] Dava edinmek

d.-dı 045b/14

dāyim [< Ar.] Devamlı, sürekli.

d. 035a/14, 039b/09, 047b/05,

054a/15, 057a/15, 058a/04

de (bkz. da)

d. 043b/06

dé- [< ET. té- > dé] Demek, söylemek.

d.- di 030b/09, 030b/13,

030b/14, 031a/06, 031b/05, 032a/05,

032a/10, 032a/14, 032a/15,

033a/06, 033a/13, 033a/15,

034a/14, 036a/05, 036b/01, 036b/14,

037a/01, 038a/11, 038a/15,

038b/05, 038b/07, 039a/11,

039b/15, 040a/15, 040b/06, 040b/09,

042a/01, 042b/15, 043a/07,

049a/12, 049b/01, 049b/08,

049b/12, 051b/10, 052b/08, 053a/15,

054a/10, 054b/07, 054b/13,

056b/06, 057a/15, 058a/14

d.- di 031a/13

d.- diler 031a/15, 031b/07,

032a/01, 032b/02, 032b/06, 038a/07,

041a/11, 042b/04, 043a/11,

043a/13, 043a/14, 043b/02,

044a/04, 044a/11, 044a/12, 044b/06,

044b/07, 044b/08, 044b/10,

044b/12, 044b/14, 044b/15,

045a/01, 045a/03, 045a/07, 045b/15,

054a/08, 054b/12, 057b/05,

057b/10, 057b/13

d.- diyise 058a/12

d.- dügi 039b/05, 051b/14

d.- düginde 048a/02

d.- dügümdür 047b/10

d.- dük 037b/14

d.- dükleri 044a/15

d.- düklerinde 044b/01

d.- düm 052a/06, 054a/07

d.- mek 044b/01

d.- mekdür 048a/01

d.- mişdi 054a/15

d.- r 035a/12, 035a/13,

035b/09, 044a/08, 044a/09, 045b/04,

051a/05, 052b/01

d.- rdi 038b/09, 054a/13

d.- ridi 032a/12, 036b/11,

054b/02

d.- rler 033b/07, 033b/13,

037a/01, 039b/06, 040b/11, 044b/05

İskender-Mākezōnī d.- rler

044a/02

‘Āmirbini’ṭ-ṭufeyl d.- rler

057a/06

d.- rlerdi 043b/08

d.- yecek 039b/15

d.- yen 037a/08, 039a/13,

045b/10

d.- yicek 032b/03

d.- yiserler 047a/14

d.- yü 030a/07, 031a/14,

032b/15, 036a/07, 036b/13, 038b/07,

040b/04, 041b/01, 047a/08,

047b/09, 052a/05

Deccāl [< Ar.] İslami inanca göre

kıyametten önce yeryüzüne gelecek

olan sahte mesih, yalancı, fesatçı.

D. 042a/13

- D.+ ı 042a/13
- dede** [< dede] Dede, ata, baba.
d.+ lerüñ 057a/09
- defn** [< Ar.] Ölüyü toprağa gömme işi.
d. olısar 042a/14
- deg-** [< ET. teg- > deg-] Ulaşmak, erişmek.
d.- di 040a/10, 040a/11,
041b/01
d.- ıcek 033b/09
d.- mez 055a/01
- degin** [< dek+i+n] Değın, kadar.
037b/12, 039b/01, 040a/13,
040b/08, 043b/12, 044b/07, 045b/02,
055b/13,
056b/09
- degül** [< ET. dağ “değil” + ol “o” > tegül > degül] Değil.
d. 032b/02, 035a/10, 040b/06,
044a/06, 048b/04, 052a/13, 055a/03
d.+ di 042a/06
d.+ dir 042a/12
d.+ dür 052b/05
d.+ misin 035b/08
- delâlet ét-** [< Ar. delâlet + T. ét-] Klavuzluk etmek, yol göstermek.
d.er 051a/07
d. eyledi 039a/12, 050a/12
- delü** [< ET. delü< télve] Deli.
d.+ yin 057a/13
d.+ yiseñ 057a/11
- delülük** [< ET. deli+lik] Deli olma durumu.
d.+ (g)üñ 057a/11
- dem** [< Far.] Zaman; vakit; an.
d. 050b/01, 050b/04, 052a/04,
052a/08,
d.+ de 036b/07, 039b/15
- dem** [< Ar.] Kan.
d.+ i 041a/05
- demür** [< ET. temür > demür] Demir.
d.+ den 055b/07, 055b/08,
057b/04
- deñiz** [< ET. teniz > deñiz] Deniz.
d. 034b/05, 034b/14, 038a/13,
038b/11, 044a/02, 044a/11, 050a/15,
050b/01, 050b/05, 050b/08, 050b/11,
050b/13, 051a/02
d.+ den 038b/02, 050b/01,
055b/01, 055b/02
d.+ e 038b/08, 050b/03
d.+ i 052b/07
d.+ inüñ 052a/15
d.+ ler 052b/05
d.+ leri 052a/15, 052b/04
d.+ üñ 034b/15
- depele-** [< ET. töpü+le- > depe+le-] Öldürmek.
d.- di 030a/03, 043b/14
d.- mek 033a/15, 040a/04
adām d.- mekdür 048a/03
d.- yiser 042a/13
- derd** [< Far.] Dert.
d.+ e 036b/12

dere [< Far.] Küçük akarsu.	030a/05
d.+ de 031a/10	
d.+ ye 031a/09, 031a/10	
dergāh [< Far.] Bir büyüğün katı, makamı.	dil [< ET. tıl] Dil.
d.+ ından 057b/06	d.+ e geldi Konuşmak
derhāl [< Far.] Hemen; o anda.	051a/14
d. 052a/07	d.+ ile 051a/01
derviş [< Far.] Fakir.	d.+ leri 047b/07
d.+ lere 050a/01	d.+ üñi 047b/04
deryāft et- [< Far. dar-yāftan > der-yāft T. ét-] Anlamak; kavramak	d.+ üñüz 048b/07
d. di052b/12	dile- [< ET. tile- > dile] Arzu etmek, istemek
derzi [< Far.] Terzi	d. 047b/05
d.+ yidi 035b/05	d.- di 030a/08, 036b/02, 038b/01, 039b/13
destür vér- [< Far.] İzin vermek.	d.- diler 051a/12
d. di 033a/11	d.- mezin 054a/09
dév [< Far.] Olağanüstü irilikte olan insan veya hayvan.	d.- rem 039b/14
d.+ den 036a/02	d.- rin 051a/04
d.+ ler 036a/08, 037a/04	dilek [< ET. tile-k > dilek] İstek, arzu.
d.+ lere 036a/03	d. 030b/06, 030b/07
devā [< Ar. dava > devā] Çare; şifa	d.+ (g)üñ 054a/01
d. 036b/12	dīn [< Ar. dīn] Din.
dip [< dib / dip] Dip, alt	d.+ e 031a/01
d.+ inde 052a/04	d.+ in 040b/04
d.+ inden 048b/01	d.+ inde 045b/05
dik- [< ET. tik- > dik-] Koymak, dikmek	d.+ inden 040b/01, 040b/02
d.- e qorlardı 036b/13	d.+ ine 030a/03, 040b/02, 045b/03, 046b/14, 057a/09
d.- em 054a/14	d.+ inüñ 056b/14
halife d.- ti Atamak.	dirgür- [<*tir- > tir-gür-] Diriltmek.
	d.- di 045b/08
	diri [< ET. tirig > diri] Yaşayan, canlı olan.

- d. 031a/12, 034a/15, 037a/04,
055b/15, 056a/02
- d. kıldı Diriltmek.
041a/08, 042b/10, 044b/03
- d. kıldığı 038a/06
- d. kılsar 042b/08
- d. kıılır 047a/15
- d. oldu Yaşamak; canlanmak.
040a/03
- d.+ ye 056a/01
- d.+ yiken 037a/03
- diril-** [< ET. *tir- > tir-i-l-] Dirilmek,
canlanmak.
- d.- di 031a/14, 043a/08
- d.- i gel- 048b/02
- d.- üp 041a/14
- dirlik** [< EAT. tir-i-g+lik > dirlik]
d. eylediler Geçinmek. 051b/12
- dīvān** [< Far.] Yüce bir varlığın
huzuru, katı, makamı.
- d.+ ından 043b/01
- dīvār** [< Far.] Duvar.
- d. 051b/05
- d.+ a 051b/04
- d.+ da 051b/04
- d.+ ı 051b/08
- diyār** [< Ar.] Ülke, memleket.
- d.+ larından 031a/06
- doğın-** [< ET. toğı-n > doğı-n-]
Dokunmak.
- d.- dı 039a/07
- doğuz** [< ET. toğğuz > doğuz] Dokuz.
- d. 030a/01
- dost** [< Far.] Dost.
- d. 052a/01
- d.+ ıla 052a/01
- dög-** [< ET. tög- > dög-]. Dövmek.
- d.- erler 047b/08
- dök-** [< ET. tök-] Dökmek.
- d.- diler 032b/09
- d.- mege 032b/08
- dölek** [< ET. töle-k] Sakin.
- d. 048b/11
- dön-** [< ET. tön- > dön-] Dönmek.
- d.- di 030b/07, 052b/14,
057a/12
- d.- diler 030b/04, 031b/15,
038a/11
- d.- düñ 057a/09
- d.- en 040b/02
- d.- meyenin 030a/03
- dördünci** [< dört+ü+nç+i] Dördüncü.
- d. 034b/06, 041b/08, 044b/08,
048a/03, 055a/05, 058a/13
- dört** [< ET. tört] Dört.
- d. 034b/03, 038a/01, 040a/10,
040a/13, 042a/04, 049b/14, 050a/08
- dört-** [< ET. türt-]Sürmek.
- d. 032a/05
- d.- di 032a/13
- dört biñ** [< dört biñ] Dört bin.
- d. 034b/07, 035a/01, 049b/06,
049b/08, 049b/15, 050a/01
- döşek** [< ET. töşe-k] Yatak.

- d.+ i 052b/13
d.+ ler 035a/06
döşen- [< ET. töşe-n- < döşe-n-]
Serilmek, yayılmak.
d.- mişdür 047b/07
du' ā [< Ar.] Dua.
d. 038b/09, 049b/02
d.+ dan 047a/06
d. kııl Allah'a yalvarmak.
054a/09
d. kııldı 031a/14, 041a/12,
054a/10
d.+ ñ 032a/03
d.+ sını 041a/12
d.+ sını kııldı 032a/13
d.+ sıyıla 041b/10
dur- [< ET. tur- > dur-] Kalkmak.
d.- up 035a/01
duruş- [< ET. tur-u-ş- > dur-ı-ş-]
Çarpışmak; mücadele etmek.
d.- anlar 048b/15
dut [< Far. tüt < Ar. tüt] Meyveleri
birleşik, pek çok türü bulunan bir
ağaç.
d.+ a 030b/11
dut- [< ET. tut- > dut-] Elle kavramak;
tutmak.
d. 040a/14, 054b/05
d.- ar 050b/01
d.- dılar 054b/11
d.- up 031b/10
ümîd d.- a Ümid bağlamak.
- 055b/09
ağlamak d.- dı Çokça gözyaşı
dökmek .
053b/13
kîn d.- dı Kin, öfke beslemek.
040b/06
eksük d.- mak Eksik tartmak.
048b/06
duy- [< ET. tuy- > duy-] Duymak.
d.- amadı 039a/08
dükeli [< ET. tüke-l+i] Bütün.
d. 056a/02
dülbend [< FAR.] Tülbent.
d.+ i 040a/04
dülger [< Far.] Doğramacı.
d. 035b/06
dünyā [< Ar.] Evren, kainat.
d. 048b/07, 056a/08, 056a/10
d.+ da 036a/10, 044a/10,
045a/03, 050a/11, 050a/13, 055a/07,
055b/12, 055b/13, 055b/15
d.+ yı 044a/08
d.+ yiçün 051b/15
dürlü [< ET. törlüg > türlü] Türülü,
çeşitli.
d. 036b/09
d.+ dür 056b/15, 057a/01
dürt- [< ET. tür-t-] Dokunmak.
d. 034b/01
d.- üp 048b/03
dürüst [< Far.] Doğru, yanlışsız.
d. 040b/06

düş- [< ET. tüş-] Düşmek, inmek.

d.- di 032b/07, 033a/12,

037a/06

d.- erdi 035a/07

d.- mişlerdür 030a/02

d.- tüm 051b/05

d.- üririn 049a/04

düşenbeh [< Far.] Pazartesi günü.

d. 046b/09

düşman [< Far. duşmān > EAT.

düşman] Düşman.

d. 031b/09, 031b/14, 046b/12

d.+ a 031b/10

d.+ dan 031a/08

d.+ ıla 032a/01

düz- [< ET. tüz- > düz-] Tanzim

etmek, yapmak.

d.- medüh 052b/15, 053a/01

-E-

ecel [< Ar.] Alında yazılı olduğuna

inanılan ölüm vakti.

e. 051a/10

ecsām [< Ar.] Bedenler, cisimler.

ḥaşr-ı e. Bütün cisimleri bir araya getirme. 045b/09

édici [< ET. ét-ici] Eden.

tesbīḥ é. 047a/13

ḥaṭā é.+ler 047a/11

édin- [< ET. ét-i-n- > éd-i-n-]

Herhangi bir yolla sahip olmak.

é.- elüm 032b/02

ednā [< Ar.] En alçak, en aşağı.

e. 032b/02

ef'āl [< Ar.] Fiiller; işler; hareketler; eylemler.

e.+ i 058b/01

e.+ in 058b/06

e.+ inden 058a/13

eger [< Far.] Eğer.

e. 037a/09, 047b/06, 047b/15, 048b/13, 053a/13, 054a/14, 057a/10, 057a/11, 057a/12

eglen- [< egle-n-] Vakit geçirmek; oyalanmak.

e.- di 050b/04

e.+ düginde 038b/13

e.- düñ 042b/11, 042b/12

ehl [< Ar.] Topluluk, halk.

E.-i aḥbār Haber verenler; tarihçiler. 045a/12

E.-i nücūm Yıldız bakanlar; müneccimler. 044a/07

E.-i tāriḥ Tarihçi. 037b/13

e.-i tevāriḥ Tarihçi. 043b/07

e.+ inde 043b/07

e.+ ine 048a/06, 051a/08

eksil- [< ET. eksü+I-] Azalmak; az duruma getirilmek.

e.- e 049a/06

eksük [< eksü-k] Eksik, noksan.

e. 042a/12, 042b/12, 048b/06, 051a/09

- e.+ dür 045a/11
- el** [< ET. èlig > el] El.
- e. 049b/05
- e.+ in 041a/12, 049b/13
- e.+ inde 030a/03
- e.+ indedür 037a/02
- e.+ inden 041b/04
- e.+ ine 033a/10, 034b/09,
049b/10, 050a/07, 055b/09
- e.+ ini 041b/02
- e.+ iyle 033a/10, 035a/08
- e.+ lerinden 031b/14
- e.+ lerine 032b/13
- e.+ üm 053b/06
- e.+ ümüzde 057a/08
- e.+ ünde 033a/13
- e.+ ünde 036a/07
- el-ḥāşıl** [< Ar.] Sözü'n kısası.
058b/07
- elli** [< ET. ellig > elli] Elli.
- e. 048a/10
- elli üç** [< ET. ellig üç > elli üç] Elli
üç.
- e. 037b/14
- eme turur** - [< ET. em-e-turur]
Emmeye devam eden.
- e.- 048a/04
- emîn** [< Ar. Şüphesi olmayan, inanan;
güvenen.
- e. 055a/03
- emr** [< Ar.] Emir, buyruk, hüküm.
- e. étdiler Emir etmek. 032b/08
- e. eyledi Emir etmek. 036a/10
- e. éyledi 036a/03
- e.+ ine 033a/14
- e.+ iyile 030a/10, 038a/06,
050b/10
- emzür-** [< ET. em-ü-z-ür- > emzür-]
Emzirmek.
- e.- ürdi 039a/04
- enbiyā** [< Ar.] Peygamberler.
- e. 049b/03
- e. 043a/01
- Āḥir-i e. Peygamberlerin
sonuncusu. 045a/05
- Ḳaşaşü'- e.+da Peygamberler
kıssalarında.
043b/05
- tevāriḥ-i e.+ da Peygamberler
tarihinde. 047a/04, 056b/11
- tevāriḥ-i e.+ nuñ 047a/06
- eñek** [< ET. eñek] Çene kemiği; çene.
e.+ i 030a/09
- eñse** [< eñse] Boynun arkası; ense.
e.+ sinden 033b/03
- epsem** [< Çağ. äbsim > EAT. epsem]
Sessiz; ses çıkarmayan; susan.
e. 048b/11
- er** [< ET. er] Erkek.
- e. 031a/09, 036a/06, 056a/03,
056a/05
- e.+ iyidi 030a/06
- e.+ üñüñdür 054a/08
- ergānun** [< Far.] Tabla şeklinde telli

müzik aleti, org.

a. 034b/09

a.+ unı 034a/04

éřiş- [< ET. ér-i-ş-] Ulaşmak; elde etmek; varmak.

é.- di 039a/04, 053a/07

é.- düm 035b/09

é.- düñ 035b/09

é.- dürüñ 049a/12

é.- ecek 056b/10

é.- mediler 031a/11

é.- mez 050b/15

é.- miş 051b/01

eşah [< Ar.] Daha doğru, pek doğru.

e. 043b/06

esİR [< Ar.] Savaşta düşman eline düşen kişi, tutsak.

e. ét(d) e Savaşta düşmanı canlı olarak yakalamak; tutsak etmek. 037b/05

e. édüp 041a/03

e. étđi 037b/07

eski- [< ET. eski-] Sarkmak.

e.- miş 038b/12

eşek [< ET. eşek > eşek] Yük hayvanı; merkep.

e.+ in 032a/08, 032a/09, 032a/10

éşit- [< ET. éşid > éşit-] İşitmek.

é. 047b/10

é.- (d)ecek 051a/06, 053a/15, 054b/08

é.- (d)elden 053a/05

é.- (d)icek 039a/11, 057b/01, 057b/10

é.- (d)içek 051b/11

é.- (d)üp 035a/05

é.- (d)ürin 051a/01

é.- diler 058a/11, 058b/09

é.- düm 053a/03

i.- (d)icek 040a/02, 041a/11, 041a/14, 049b/07, 049b/12

et [< ET. et] Et, vücut, beden.

e.+ i 038b/12, 039a/04

ét- [< ET. ét-] Yapmak, etmek, kılmak anlamında yardımcı fiili.

beglik é.- (d)e 032b/01

beyān é.- (d)e 058b/02

cenk é.- (d)e 033a/05, 033a/07

cevāb é.- (d)e 054b/10

esİR é.- (d)e 037b/05

ğazā é.- (d)e 037b/05

hükm é.- (d)e 036b/02

tağyir é.- (d)e 030a/08

tamām é.- (d)ecek 057b/03

kısmet é.- (d)eler 051a/12

bay é.- (d)elüm 057a/11

beyān é.- (d)elüm 057a/04

muķātele é.- (d)elüm 031b/07

‘izzet é.- (d)elüm 032b/06

tımār é.- (d)elüm 057a/11

da‘vet é.- (d)em 057a/14

ğaybet é.- (d)en 047b/06,

047b/08

- 045b/11
 talep é.- (d)en 056b/11
 vefât é.- (d)en 045b/06
 cem^ç é.- (d)eni 047a/06
 āş é.- (d)eniçün 049a/01
 é.- (d)er 033a/10
 beyān é.- (d)er 045a/10,
 045b/12
 delālet é.- (d)er 051a/08
 ı̇ ibādet é.- (d)er 037a/05,
 052b/11
 pārepāre é.- er 033a/11
 seyr é.- (d) er 045a/01
 tamām é.- (d)er 036a/07
 talep é.- (d)er 048a/15
 vefāt é.- (d)er 030a/04
 naşihat é.- (d)erdi 035a/15
 é.- (d)erdi. 034b/14
 ħarc é.- (d)erin 049b/11
 rüsvāy é.- (d)erin 048a/10
 tamām é.- (d)erin 036a/05
 muṭālī^ç a é.- (d)erken 044a/09
 zārılık é.- (d)erlerdi 035a/06
 naql é.- (d)ersevüz 058b/07
 é.- (d)ersin 049b/08, 057a/10
 é.- (d)ersiz 051a/15
 nafaqa é.- (d)ersiz 050a/05
 beyān é.- (d)esi 045a/03
 ı̇ ibādet é.- (d)eydüñ 053a/02
 secde é.- (d)eyidüm 053a/14
 cenk é.- (d)eyin 033a/06
 muṭāla^ç a é.- (d)eyin 045b/10
 é.- (d)ince 030a/01
 é.- (d)indi 036b/05
 şan^ç at é.- (d)inse 049a/04
 temessük é.- (d)üben 049a/10
 ṭama^ç é.- (d)üben 049a/05
 naql é.- (d)üñ 049b/01
 é.- (d)üp 034b/09
 esir é.- (d)üp 041a/03
 ħarc é.- (d)üp 049b/09
 naql é.- (d)üp 049a/12
 tamām é.- (d)üp 036b/01
 ta^ç accüb é.- (d)üp 043a/06
 zārılık é.- (d)üp 034b/15é.
 032a/01
 é.- di 030a/11, 030b/07
 e.- (d)elüm 032a/01
 beglik é.- di 035a/12
 bünyād é.- di 037a/11
 cenk é.- di 034a/14
 da^ç vet é.- di 031a/01, 038a/10,
 039b/03, 044b/04, 045b/04,
 046b/09
 deryaft é.- di 052b/12
 esir é.- di 037b/07
 ezber é.- di 040a/13
 ġārat é.- di 041a/01, 041a/02
 ħabs é.- di 030a/02
 ħarāb é.- di 032b/11, 040b/14
 hükm é.- di 036a/03
 ḳabül é.- di 034a/11
 ḳaḫr é.- di 046b/14
 mecrūḫ é.- di 047a/01
 ı̇ ibādet é.- di 032a/02

- şabr é.- di 040a/05
 su^ç āl é.- di 052b/15
 ta^ç yīn é.- di 034b/03
 taẓyīḳ é.- di 037b/06
 vefāt é.- di 030a/11, 033b/09,
 037a/04, 046b/06, 046b/07,
 047a/02, 048a/04, 048a/05,
 048a/06, 051a/11, 056b/07
 é.- diler 033a/01, 033a/04,
 033b/04
 emr é.- diler 032b/08
 ḳabūl é.- diler 032b/04
 muḳabele é.- diler 043a/11
 naḳl é.- diler 057b/02, 057b/06,
 057b/14, 058a/12, 058a/15
 sūnnet é.- diler 042a/04
 taḳrīr é.- diler 058a/12
 tamām é.- diler 036a/11,
 036a/15
 ta^ç zīm é.- diler 031a/01
 tekzīb é.- diler 031b/12
 tevbe é.- diler 039a/11
 vefāt é.- diler 031b/01
 zārīlḳ é.- diler 041a/14
 va^ç de é.- dügi 037b/10
 va^ç de é.- dügi 038a/12
 ref^ç é.- düginde 042a/06
 terkīb é.- dügümçün 047a/15
 vefāt é.- dügümden 054b/01
 naḳl é.- dügümüz 043a/02
 taḳrīr é.- dügümüz 043a/07
 naḳl é.- dügümüz 039a/11
 zıkr é.- dügümüz 035a/10
 é.- dük 043b/03, 045a/05
 beyān é.- dük 040b/15, 044a/14
 zıkr é.- dük 056b/11
 vefāt é.- dükden 033b/05
 işāret é.- dükleri 037b/10
 fikr é.- düm 052a/05
 ḳabūl é.- düm 032a/03
 aḳl é.- düm 047a/08, 049a/10,
 049b/02
 muḫālefet é.- düñ 033a/14
 dutup é.- (d)erlerdi gālib
 gelürlerdi 031b/10
 muḫālefet é.- mediler 031a/02
 bünyād é.- mege 038a/01
 ḫareket é.- mege 046a/03
 tezevvüc é.- mege 040b/06
 ḫarāb é.- megiçün 037a/02
 ʿibādet é.- megiçün 034a/07
 ʿibādet é.- megiçün 034b/06
 beyān é.- megidi 043b/03,
 045a/05
 va^ç z é.- megidi 039b/09
 kelecı é.- mek 052a/02
 talep é.- mek 044a/13
 beyān é.- mekde 047a/09,
 056b/15, 058b/06
 işbāt é.- mekde 056b/13
 beyān é.- mekdedür 047a/10,
 057a/01
 beyān é.- mekdedür. 057a/02
 tekzīb é.- mekden 045b/07

hükm é.- mekiçün 034b/04	036b/02, 040b/01, 051b/01, 054b/12,
terk é.- mekile 035b/11	057a/04, 057a/05
hıyānet é.- memekile 035b/10	e.+ de 043b/07
seyr é.- mesine 044a/13	e.+ indeki 046b/09
ḥaṭā é.- meye 036b/03	evvelki [< Ar. evvel + T. ki] Önceki.
günāh é.- meyüp 040a/12	e. 042b/03, 044a/01, 044b/02,
nażar é.- mez 031b/05	047a/10, 047b/15, 057a/02
vefāt é.- miş 037a/07	éy [< ET. ay] Ey. (Seslenme ünlemi).
ḳavl é.- mişidi 054a/14	é. 033a/12, 040a/14, 047a/03,
yardım é.- se 049a/05	047a/13, 047b/01, 047b/03, 047b/05,
su' āl é.- sem 031a/13	047b/09, 047b/13, 047b/14,
nażar é.+di 035b/07	048a/07, 048a/10, 048a/11,
nażar é.- seyidüñüz 048a/15	048b/04, 048b/10, 048b/13, 049a/02,
ev [< ET. eb > ew > ev] Ev.	049a/06, 049a/12, 050a/10,
e. 034b/07	050b/06, 050b/07, 051a/15,
e.+ i 036b/01, 052b/13	052a/10, 054a/02, 054a/08, 054b/09,
e.+ inde 032a/06, 032a/11	056b/05, 057a/12
e.+ ine 049b/13	eyt- [<ET. ayıt- > eyit- >eyt-]
e.+ leri 042b/06	Konuşmak; söylemek.
e.+ üñ 034b/07, 035a/02	e.- (d)elüm 057a/05
e.+ üñde 032a/04	e.- (d)üñ 058a/13
e.+ üñe 032a/04	e.- (d)ür 030a/14, 030a/15,
ever- [< ev+er-] Evlendirmek.	034a/12, 035b/01, 035b/02, 035b/03,
e.- elüm 057a/12	035b/04, 035b/05, 035b/06,
evet [< EAT. evet] Evet.	035b/09, 036b/09, 037b/13,
e. 041b/13, 042a/05, 043b/02,	038a/04, 038a/14, 038b/13, 038b/14,
045a/06, 054a/05, 054a/13, 056a/02	038b/15, 039a/01, 039a/13,
evliyā [< Ar.] Veliler; Allah'a daha	039b/03, 040a/06, 040b/03,
yakın olanlar.	040b/05, 040b/15, 041a/01, 041a/02,
e. 049b/04	042b/09, 043a/03, 043a/09,
evvel [< Ar.] Önce, ilk, birinci.	043b/07, 043b/09, 043b/10,
e. 034b/08, 035b/09, 036a/06,	043b/12, 043b/13, 043b/15, 044a/07,

044a/15, 045a/10, 045a/11,
 045a/12, 045b/01, 045b/14,
 046a/13, 047a/10, 047a/13, 047b/01,
 047b/03, 047b/05, 047b/09,
 048a/03, 048a/10, 048a/14,
 048b/05, 048b/10, 049a/02, 049b/05,
 051a/01, 051a/09, 052a/03,
 052a/11, 052a/14, 052b/02,
 052b/03, 053a/09, 053a/10, 053a/13,
 053b/15, 054a/11, 055a/02,
 055a/05, 055a/08, 055a/10,
 055a/12, 055a/15, 055b/02, 055b/04,
 055b/06, 055b/11, 055b/13,
 056a/01, 056a/04, 056a/07,
 056a/09, 056a/13, 056a/15, 057a/12,
 058b/13
 e.- (d)ür 048a/11, 052b/09
 e.- (d)ür 033b/11
 e.- (d)ürdi 034b/01, 036b/10,
 047b/14, 053a/03, 054a/15
eyit- [< ET. ayıt-] Söylemek,
 anlatmak.
 e. 047b/10, 057a/08, 058a/01
 e.- di 031a/05, 032a/10,
 032b/03, 033a/04, 033a/07, 033a/12,
 033a/14, 037a/01, 037a/02,
 039a/08, 039b/13, 040a/14,
 040b/09, 042b/07, 042b/11, 042b/12,
 042b/15, 049a/11, 049b/08,
 050b/06, 050b/07, 052a/09,
 052a/13, 052b/15, 053a/02, 053b/01,
 054a/01, 054a/03, 054b/05,

054b/08, 054b/14, 056b/05
 e.- diler 033a/08, 040a/07,
 041a/10, 041b/02, 054a/07, 057a/07,
 057b/03, 057b/10
 e.- düm 052a/05, 052a/09,
 052a/11, 052a/13, 052b/02
 e.- se 058a/10
 e.- sün 047b/10, 057b/03
 e.- tiler 031b/15
eyle [< ET. o + ile] Öyle.
 e. 032b/03, 032b/14, 033a/01,
 033b/06, 034b/14, 054b/07, 054b/09,
 057a/10
eyle- [< ET. eyle- <*ed+le-] “Etmek,
 eylemek, yapmak, kılmak” anlamında
 kullanılan yardımcı fiil.
 cem^ç e. 054b/05
 balçık e.- di 051b/03, 051b/07
 cem^ç e.- di 036b/01, 040a/02,
 054b/08
 da^ç vet e.- di x044b/02
 delâlet e.- di 039a/12, 050a/12
 emr e.- di 036a/03, 036a/10
 ħarâb e.- di 037a/15
 ħinzîr e.- di 041a/13
 hükme e.- di 056b/10
 ilqâ e.- di 042a/01
 izhâr e.- di 041b/15
 maḥv e.- di 043b/01
 musahḥar e.- di 044a/09
^ç ibâdet e.- di 040a/12
 şükr e.- di 051a/07

zārīlık e.- di 039b/13	e.-di 040a/13
dirlik e.- diler 051b/12	
zaḥmet e.- diler 041b/04	-F-
muḥalefet e.- düñ 057a/09	
şağ e.- düñ 041b/03	fāriğ ol- [< Ar. fariğ + T. ol-] El çekmek, çekilmek.
ḳanā' at e.- mekdür 055b/02	f.- dukdan 036b/02
nevmīz e.- meyesin 051a/05	fars [< Ar.] İran'ın güney-batı bölgesi.
‘ibādet e.- mişidi 040a/12	F.+ uñ 044b/08
iḥtilāf e.- r 045b/07	faşīḥ [< Ar.] Açık; düzgün ve iyi telaffuz eden kimse.
rivāyet e.- r 046b/07	f. 051a/01
rüsvāy e.- se 048a/09	faşl [< Ar.] Kısım.
beyān e.- sün 057b/05, 058a/14	f. 047a/08, 049b/03, 057a/01, 057a/02
muṭāla‘a e.- sün 037a/08	fażl [< Ar.] Üstünlük, cömertlik.
muṭāli‘a e.- sün 035a/10	f. 052a/06
nażar e.- sün 043a/01, 045b/11	ferište [< Far. firišta < EAT. ferişte] Melek.
mülāzemet e.- sünler 048a/12	f. 050b/13
tamām e.- medi 036a/05	f.+ lerün 058a/01
eyle- [< ET. eyle- <*ed+le-] Yapmak, meydana getirmek.	f.+ lerüñ 058a/03, 058a/04
e.- di 033b/07, 040b/11, 046b/12	f.+ yi 050b/12
e.- diler 058b/14	feryād [< Far.] Feryat.
e.- düñ 041b/03	f. 041a/14
e.- me 048a/11	feth [< Ar.] Ele geçirme.
e.- mez 051a/09	f. 030a/04
e.- sünler 048a/13	fetret [< Ar.] İslamiyet'e göre Hz. İsa ile Hz. Muhammed arasında geçen süre.
e.- ye 052a/06	f. 045a/06, 045a/09, 045a/10, 045b/14
e.- yem 047b/02	
eyü [< ET. eḡgü> eyü] İyi.	
e. 047b/04	
ezber [< Far. az + bar > ezber + T. ét-] Ezberlemek.	

- f.+ de 045a/12, 045b/01
Zamān-ı f.+ de 043b/15
f.+ üñ 045b/14
- fi'l-cümle** [< Ar.] Sonuçta.
F. 042a/12, 045b/15, 051b/14
- fi'l-ḥāl** [< Ar.] O anda.
F. 033a/09, 039a/08, 042b/08,
049b/13, 050b/03
- fikr** [< Ar.] Fikir.
f.+ e 050b/04
f. étdüm Düşünmek. 052a/05
f.+ i 032b/15
- fitne** [< Ar.] Fesatlık çıkarma, ara
bozma.
f. 030a/07
- fulān** [< Ar.] Falan.
f. 030b/08, 032a/10, 035b/08,
036b/11, 036b/13, 038a/11, 047b/08,
053b/05
f.+ in 053b/05
- G-
- gāh** [< Far.] Zaman, vakit, an.
g. 036b/05, 036b/06
- ḡalaṭ** [< Ar.] Yanılma, hata.
ḡ.+ a 030a/02
- ḡālib** [< Ar.] Kazanan, galip.
ḡ. 032b/11, 046a/08
ḡ. oldu Kazanmak. 031b/14
ḡ. olup 046b/15
ḡ. olurlardı 032b/06
- ḡ. gelürlerdi Üstün gelmek,
kazanmak. 031b/10
- ḡam** [< Ar.] Kaygı, tasa, üzüntü.
ḡ. 052b/08
- ḡanīmet** [< Ar.] Savaşta düşmandan
ele geçirilen düşman malı.
ḡ. 033b/04
- ḡārāt** [< Ar.] Yağmalar.
ḡ. étdi 040b/15, 041a/02
- ḡarāyib** [< Ar.] Yadırganacak,
şaşılacak şeyler.
ḡ. 049a/08
- ḡaybat** [< AD. ḡaybat ~ ḡaybent]
Dedikodu; gıybet.
ḡ. éden Dedikodu eden;
dedikoducu 047b/06, 047b/08
- ḡazā** [< Ar.] Din uğruna yapılan savaş.
ḡ. 049b/11
ḡ. éde 037b/05
ḡ.+ ya 048a/12
ḡ.+ yıçun 049b/11
- ḡéce** [< ET. kiç-e > kéçe > ḡéce] Gece.
g. 036b/09, 039a/03
- ḡeç-** [< ET. keç- > ḡeç-] Geçmek.
g.- di 045b/05
g.- düğiçün 044b/11
g.- e 051b/15
g.- medi 037a/12
g.- medin 056b/07
g.- meyiser 053a/12
g.- miş 043a/06
g.- ti 031a/12, 043a/02

- g.- ürđi 037b/07
g.- üri 044a/03
geçür- [< ET. keç-ü-r-] Geçmesine sebep olmak.
g.- di 040b/12, 040b/13, 056b/09
gedük [< ket-ü-k > gedük] Kazılmış veya oyulmuş yer.
g. 054a/07
gel- [< ET. kel- > gel-] Gelmek.
g.- di 030b/08, 030b/15, 031a/10, 032a/09, 032b/11, 032b/12, 033a/02, 033a/06, 036b/07, 037a/13, 037b/11, 038a/14, 038a/15, 038b/01, 038b/02, 038b/05, 039a/08, 039a/15, 040a/01, 041a/10, 043a/05, 043b/15, 046b/01, 046b/08, 048b/10, 049b/07, 050b/01, 050b/05, 051a/10, 051a/14, 051b/03, 051b/06, 052a/07, 054a/01, 054a/08, 058b/14
g.- diler 057b/02
g.- dügi 032a/04, 041a/03
g.- düginleyin 030b/12
g.- dükce 032a/11
g.- düm 057a/14
g.- düñ 052a/09
g.- ecegin 047a/10
g.- elüm 037b/13
g.- em 050b/13
g.- en 031b/06, 042a/09, 057b/01
g.- ıcek 030b/10, 034b/01
g.- ıçek 048b/03
g.- ıser 047a/14, 053a/10
g.- medi 034a/13, 038a/12
g.- mek 032b/04
g.- mez 056a/02
g.- miş 032b/01
g.- mişdür 037b/01, 053b/14
g.- se 034b/08
g.- üñ 038a/15
g.- üp 040b/15, 041a/02, 048b/02, 057b/05, 057b/14, 058a/15
g.- ür 030b/11, 035a/08, 038a/11, 049b/05, 050b/13
g.- ürđi 035a/01, 035a/03, 035b/07, 039a/03
g.- ürün 050b/11
g.- ürler 033a/13
g.- ürsen 030b/09
g.- ürsin 050b/07
gel-2 [< ET. kel- > gel-] Yardımcı fiil.
inşāfa g.- diler Merhamet etmek. 051b/11
vahy g.- di Vahy inmek. 032a/02, 036a/06
vahy g.- ürđi 043b/13
gemi [< ET. kémi > gemi] Gemi.
g. 038a/14, 038a/15, 038b/02, 038b/04, 038b/05, 038b/06
g.+ ye 038a/14, 038b/01, 038b/05, 038b/06
gerek [< ET. kerge-k > gerek] Lazım.

g. 033a/15, 034a/13, 035a/09,
051b/10, 053a/04, 053a/05, 056b/06

g.+ dür 036b/14

g. gerekmez 034a/13,

gérü [< ET. ké+rü > ge+rü > geri]

Arka taraf.

g. 030b/06, 030b/08, 032b/04,
034a/07, 034a/11, 034b/03, 034b/15,
036a/14, 036b/08,

037b/01, 037b/12, 039a/02,
039a/05, 041b/10, 042a/13, 042b/10,
044b/03, 050b/05, 054a/09,

054a/11, 057b/01, 057b/03,
058b/04

g.+ de 031a/15

g. vérđi 041b/07

getür- [< ET. kel-tür- < getür-]

Getirmek.

g. 034a/13
g.- di 040b/07, 041a/12,
051b/03, 052a/07, 054b/03
g.- diler 032b/12, 033a/03,
036a/09, 036a/10, 040b/10

g.- diler. 043b/05

g.- düğümüze 037a/10

g.- düm 047a/05

g.- düñ 040b/04

g.- eler 040b/08

g.- en 040b/01

g.- esi 037a/10

g.- evüz 045a/08

g.- ibilür 057b/13

g.- mez 052b/14, 057b/12

g.- mişdür 052a/02

g.- üp 040a/05

g.- ür 049b/05, 058a/06

getür- [< ET. kel-tür- < getür-]

Yardımcı fiil.

şirk g.- mek Allah'a ortak
koşmak. 048b/08

şirk g.- mekdür 047b/15

gey [< Far.] İyice.

k. 048b/03, 049a/01

gey- [< ET. kéd > géy] Giymek;
giyinmek.

g.- dükleri 035a/06

g.- ür 033a/06

geyesi [< EAT. gey-esi] Elbise;
çamaşır.

g. 052b/13

gibi [< ET. kip > kip+i > gibi] Gibi.

g. 030b/11, 033a/15, 038b/11,
044b/09, 045a/04, 047b/02, 051a/03,
051a/04, 052b/05

g.+ yidi 036a/14

gine [< ET. yan-a > yene / yine / gene
/ gine] Yeniden.

g. 036a/01

gir- [< ET. kir- > gir-] Girmek

g. 053b/01

g.- di 036b/07, 038a/09,
040a/04,

g.- üp 036b/04,

053a/01050b/02, 053b/02
 g.- diler 031a/09, 031a/10,
 045b/04
 g.- düklerinden 045b/02
 g.- e 033a/05
 g.- meye 055b/09
 g.- mezden 039a/12
 g.- mişin 054a/04
 g.- mişleridi 045b/01
 g.- se 038b/06
 g.- üp 039a/07, 046b/15
 g.- ürdi 035a/02, 036b/07
gişi *bkz.* kişi
 47b/6, 49a/5, 50a/10, 51b/3,
 52a/10
 g.yidüm 51b/1
git- [*< ET. két- > git-*] Gitmek.
 g. 030b/09
 g.- di 030b/12, 034a/15,
 037a/15, 038b/02, 053b/14, 054a/11,
 056b/07
 g.- diler 057b/01, 057b/09,
 058a/11
 g.- erdi 036a/01
 g.- meyüpdurur 051b/09
 g.- se 053a/05
 g.- seler 036a/14
 g.- süñ 057a/11
 g.- ti 050b/06
gök [*< ET. kök] Gök.*
 g.+ den 055a/14, 055a/15
 g.+ e 030b/12, 041a/06,

041b/08, 042b/01, 043a/04
 g.+ leri 058b/04
 g.+ lerüñ 058a/07
gölge [*< ET. köli-ge*] Gölge.
 g. 039a/03, 039a/09
gölgecük [*< ET. köli-ge +cük >*
 gölgecik] Gölgelik.
 g. 052b/15
göm- [*< ET. köm-*] Gömmek.
 g.- e 032b/07
 g.- mege 031a/11
 g.- miş 043a/10
gömil- [*< ET. köm-i-l-*] Gömülü hâle
 getirilmek.
 g.- di 030a/09
gönder- [*< ET. *kön-t-ger- > köndger*
 > gönder- < gönder-] Göndermek.
 g.- di 037b/04
göñül [*< ET. köñül*] Yürek.
 g.+ i 047b/14, 054a/13
 g.+ idür 055b/04
 g.+ inden 031a/12
gör- [*< ET. kör- > gör-*] Görmek.
 g. 042b/12, 045b/08
 g.- di 033a/06, 033a/12,
 034a/15, 036b/14, 038a/14, 039a/06,
 040a/05, 042b/14, 050a/03,
 050a/08, 050a/10, 050a/15,
 052a/08, 052b/11, 053b/02, 053b/12,
 054a/01
 g.- diler 030b/11, 032b/11
 g.- dü 043a/06

g.- düm 051b/14, 052b/02,
054a/03

g.- düñ 052a/11, 054a/03

g.- e 054a/02

g.- esin 053b/02

g.- eydiñüz 048b/03

g.- eydüñ 048b/13, 048b/14,

049a/01

g.- eyidüñ 047b/08

g.- eyin 032a/12, 037a/08

g.- ıcek 032a/04, 032a/05,

033a/03, 036b/09, 040a/07, 042b/07,

050a/07

g.- inen 053b/01

g.- irin 048b/11

g.- mediler 041b/05

menfa^c at g.- mesün 052b/01

g.- meye 047b/13, 047b/14

g.- mezmisin 031a/06

g.- miş 044a/09

g.- mişidi 032a/10

g.- se 052a/10

g.- seyidüñ 047b/06

g.- ür 044b/15, 053b/11

g.- ürin 054a/04

g.- ürmisin 052a/12

g.- ürsin 053a/06

g.- ürven 052a/13

görklü [< ET. kör-k+lüg > görklü]

Güzel, görkemli.

g. 056a/14

g.+ dür 056a/12

götür- [< ET. kötür- > götür-]

Götürmek.

g.- di 035a/08

g.- üp 035b/15

gövde [< ET. kövdöñ < Har. kevde < Kıp. kewde < EAT. gövde] Gövde.

g.+ nüzen 048b/04

göyün- [< EAT. köy-ü-n-] Yanmak.

g.- dür-ür 055b/05, 055b/06

göz [< ET. köz > göz] Göz.

g. 035a/06, 047b/13

g.+ i 030a/08

g.+ inüñ 035a/08

g.+ lerinden 034b/11

ā

g.+ üñi 047b/03

gözet- [< ET. közed- > gözet-]

Korumak; kollamak.

g.- di 030b/10

gözle- [< ET. köz+le-] Gözlemek.

g.- ridi 052b/10

gözlü [< ET. köz+lü > gözlü] Gözü

olan; göz bulunan.

g. 041b/02, 047b/01

gözsüz [< ET. köz+süz > gözsüz]

Gözü

olmayan.

g. 047b/13

g.+ leri 041b/02, 047a/15

gūr [< Far.] Mezar; kabir.

g. 051b/02

guşsa [< Ar.] Keder, kaygı, üzüntü.

ğ. 052b/08, 054a/15

- ğuşşalan-** [< Ar. ğuşşa+ T. la-n-]
Tasalanmak.
ğ.- mazsın 039a/10
ğ.- ursın 039a/09
- güç** [< ET. küç > güç] Güç, kuvvet.
g.+ ile Zorla; güç bela. 058a/03
- gücen-** [< küçe-n] Darılmak.
g.- diler 032b/01
- gül-** [< ET. kül- > gül-] Gülmek.
g.- di 052a/09
g.- er 052a/11
g.- ersiz 048a/14
- gümüş** [< ET. kümüş > gümüş] Gümüş.
g. 036a/04, 036a/09
g.+ den 054a/05, 057b/04
g.+ le 036a/12
g.+ lerin 037a/14
- gümüřgān** [< ET. kümüş+ Far. gān >
gümüřgān] Gümüş madeninin
çıkarıldığı yer.
g.+ ı 036a/04
- gün** [< ET. kün > gün] Gün.
g. 030b/08, 030b/10, 031a/11,
032a/02, 032a/06, 034a/05, 034a/07,
034b/03, 034b/04,
034b/06, 034b/09, 035b/08,
036b/13, 038a/11, 039b/12, 041a/09,
042b/11, 044a/09, 044b/06,
044b/15, 045a/01, 046b/08,
046b/11, 049b/04, 050a/02, 050a/14,
050b/10, 052a/03, 052b/09,
053b/10, 053b/15, 054b/02,
- 056a/15, 057a/06, 058a/08, 058b/13
g.+ de 038a/12, 052b/11
g.+ e 034a/05
g.+ i 034a/06, 034b/08,
046b/09
g.+ idi 038b/13, 038b/14,
039a/01
g.+ inde 045b/09, 047b/06,
048a/09
g.+ lerde 053b/15
- günāh** [< Far.] Dince suç sayılan
eylem.
g. 047b/02, 047a/10, 049b/01
g. étmeyüp 040a/12
g.+ lardan 047b/15
- gündüz** [< ET. kün+tüz > gündüz]
Gündüz.
g. 036a/01, 036a/14
- güneş** [< ET. küneş > güneş] Güneş.
g. 039a/07
g.+ i 030a/01
g.+ üñ 044b/15
- günlücek** [< ET. kün+lü+cek >
günlücek] Tarihli, belli bir zamanla
sınırlı olan.
g.+ iken 042a/04
- gürbüz** [< gürbüz] Güçlü.
g. 032b/12
- güzel** [< göz+el > güzel]
Güzel.
g. 049b/14

-H-

- haber** [< Ar.] Haber.
 h. 041b/01, 053a/09, 057b/09
 h.+ dūr 053a/10
 h.+ i 040a/07
- habs** [< Ar.] Hapis.
 h. étđi Tutuklama; alıkoyma;
 hapis. 030a/02
- hācēt** [< Ar.] İhtiyaç, istek, dilek.
 h. 036b/02
 h.+ i 032b/08
 h.+ in 057b/13
 h.+ lerin 057b/12
 mecmū^c -ı h.+ lerñüz Bütün
 ihtiyaçlarınıızı 058a/06
- hacīl** [< Ar.] Kederli, üzgün.
 h. oldı Üzgün oldu.038a/12
- haclet** [< Ar.] Utanma; şaşırma.
 h. 032b/07
- Hadīs** [<Ar.] Hz. Muhammed'in
 gelişen olaylar ve konular üzerinde
 müminleri aydınlatmak, Kur'an'ın bazı
 ayetlerini açıklamak için söylediği
 sözler.
 H.-i Resūlulāha 049a/09
 h.+ den 056b/13
 h.+ ile 049a/10
- Hāk** [< Ar.] Allah
 H. 041a/07, 041b/07, 046a/05
 H.+ dan 032a/02
- hāk** [< Ar.] Doğru ve gerçek olan şey.
 055a/13
 h.+ ıçun 049b/05, 049b/06,
 058a/03, 058a/04, 058a/01, 058a/02
 h.+ suz 048a/03
- hākīm** [< Ar.] Hikmet sahibi, bilge.
 h. 056b/03
- Hāk te'ālā** [< Ar.] Şanı büyük olan
 Allah.
 H. 030b/15, 031a/04, 031b/04,
 031b/13, 032a/14, 034a/02, 034a/10,
 035b/06, 035b/13, 038b/10,
 039a/02, 039a/13, 039b/04,
 040a/02, 040a/14, 040b/11, 041a/05,
 041a/12, 041b/04, 041b/06,
 041b/10, 041b/14, 042a/02,
 042a/06, 042b/01, 042b/08, 042b/15,
 043b/01, 044b/03, 045b/07,
 046b/13, 047a/02, 050a/13,
 050b/08, 050b/11, 051a/08, 052a/06,
 054b/02, 056b/10, 057b/14,
 058a/15, 058b/08
 H.+ dan 039b/15
 H.+ dandur 050a/07
 H.+ nuñ 030a/10, 033a/01,
 033b/03, 038b/04, 042b/14, 046b/02,
 050b/10, 051a/14, 053a/08,
 056b/13, 057a/02, 058b/06
 H.+ ya 034a/06
- hāl** [< Ar.] İçinde bulunulan an,
 durum; vaziyet.
 h. 040a/07, 053a/06
 h.+ de 042b/07, 057b/11

h.+ i 041a/15, 042b/05,
052a/05, 053b/12

h.+ inden 033a/07

h.+ lerinden 031a/13

h.+ ümüzde 054a/10

ḥalāyık [< Ar.] Halk, yaratılmışlar,
insanlar.

mecmū^c -ı h. Bütün yaratılmış
canlılar. 035a/05

ḥālbuki [< Ar. ḥāl + T. bu + T. ki]

Oysa ki.

h. 031a/07, 039b/01

ḥalife [< Ar.] Halife.

h. 030b/14, 056b/05

h. dikti 030a/05

h. ola 054a/14, 054b/11

h. olam 054a/13

h. oldı 035b/15

ḥalk [< Ar.] Halk.

h. 030a/09, 031a/14, 034b/03,
045b/06, 048a/08

mecmū^c -ı h. 048a/09

h.+ a 047b/04

h.+ ı 034a/04, 035a/02

Ḥ.+ ı 045b/03

h.+ uñ 057b/12, 057b/13

ḥalvet [< Ar.] Kapalı veya ıssız bir
yerde yalnız kalma.

h.+ de 039b/13

ḥaml [< Ar.] Gebelik.

h.+ ı 040a/06

ḥarāb [< Ar.] Harap.

h. 051b/13, 055b/12, 055b/13

h. étđi 032b/11, 040b/14

h. étmeğiçün 037a/02

h. eyledi 037a/15

h.+ ına 037b/10

h. oldı 055b/14

h. olduğdan 043a/05

h. olısar 055b/14

h. olmaya 037a/03

h. olmış 042b/06, 043a/06

ḥarāc [< Ar.] Vergi.

h.+ ın 046b/14

ḥarām [< Ar.] İslamiyet'te
yasaklanan nesnelere ve işler.

h.+ a 047b/03

ḥarb [< Ar.] Harp.

h.+ ıla 046a/03

ḥarc [< Ar.] Gider; sarf.

h. 049a/14.

h. éderin 049b/11

h. édüp 049b/09

ḥareket [< Ar.] Hareket.

h. étmege Yola çıkmak.

046a/03

ḥarf [< Ar. ḥarf] Harf.

h. 043a/11

ḥarīşlık [< Ar. ḥarīş + T. lık] Aç
gözlülük.

h.+ dur 055b/06

harub [< Ar.] Harnup, keçiboynuzu.

h. 037a/01

ḥasta [< Far.] Hasta.

- h. olmadın 048a/05
h.+ yıldı 039b/01
- haşr-ı eczām** [< Ar.] Toplanan, bir araya getirilen cisimler.
h. 045b/09
- haţır yıkmak-** [< Ar. haţır + T. yıķ-] Kalp kırmak.
052a/02
- haţţ** [< Ar.] Arap harfleriyle güzel yazı yazma sanatı.
h.+ ıla 050a/10
- hātun** [< ET. katun] Eş, zevce.
h. 054a/01, 054a/03
h.+ ı 039b/11
h.+ ın 038a/15
h.+ um 039b/14
h.+ yıla 040a/02
- haţā** [< Ar.] Yanlış, kabahat.
h.+ dan 034b/05
h. édiciler Kabahat edenler.
047a/11
h. étmeye 036b/03
h.+ sın 034a/08, 035a/04
- havāle kııl-** [< Ar.] Bir işi başka birinin sorumluluğuna bırakma; devretme.
h. -dı 031b/13
- hayr** [< Ar.] 1. İyi veya yararlı iş.
h.+ ıla 050a/13
h.+ lusedur 050a/06
- hayrān kıal-** [< Ar.] İyi, güzel davranışlar karşısında beğenme duygusu ile birlikte saygı duymak.
h.-dı 041b/15, 041b/15
- hāzır** [< Ar.] Bir yerde bulunan; huzurda olan.
h. 035a/14
- hazret** [< Ar.] Kutsal sayılan isimlerin önüne getirilen saygı sözü.
Resül h.+ i 045b/13, 052b/02, 057a/12, 057b/02, 057b/08, 058a/12
h.+ inden 058a/11
h.+ ine 046b/05, 057b/07, 057b/14, 058a/15, 058b/08
Resül h.+ ine 057a/07
h.+ inüñ 049b/04, 058b/09
- heder ol-** [< Ar.] Boşa gitmek.
h. -sun 041a/05
- helāk** [< Ar.] Yok olma; ölüm.
h. oldı Yok olmak, ölmek.
044b/03, 044b/04, 045b/05
h. oldılar 045b/13, 058b/11
h. olduğıçun 044b/05
- helāl** [< Ar.] Haram olmayan.
h.+ üm 054a/02, 054a/08
- hem** [< Far.] Hem, üstelik, ayrıca, zaten.
h. 030b/04, 032a/08, 046b/12, 050a/13, 050a/14
- hemān** [< Far.] O anda, hemen.
h. 030b/15, 042b/06, 057b/05
- hemāndem** [< Far.] Derhâl, çabucak.
h. 050b/12, 058a/14
- henüz** [< Far.] Hâlâ, daha.

h. 034a/15, 051b/08, 057b/12
her [< Far.] Tüm; bütün; hep.
 h. 032a/11, 032b/09, 036a/12,
 032b/12, 033a/10, 034b/07, 036b/02,
 036b/04, 036b/08, 039a/03,
 039a/04, 045b/11, 049a/02,
 049a/05, 049a/07, 050a/08, 050b/10,
 051a/08, 053a/03, 054a/12,
 054b/06, 054b/10
her biri [< Far. her + ET. bir+i] Ayrı
 ayrı hepsi.
 h.+ n 036b/11
 h.+ nde 050a/10
 h.+ nüñ 050a/03
herze [< Far.] Saçma sapan söz, boş
 söz.
 h. 051a/13
hevā [< Ar.] Heves, istek.
 h. 030b/13, 058a/01
heybet [< Ar.] Büyüklük, ululuk,
 azamet.
 h.+ i 049a/03
hezîmet [< Ar.] Büyük yenilgi;
 bozgun.
 h. 033b/01, 033b/02
hinzîr [< Ar.] Domuz.
 h. eyledi Domuza döndürmek.
 041a/13
hıyānet [< Ar.] El uzatma, hainlik.
 h. étmemekile Hainlik
 yapmamak ile 035b/10
hicret [< Ar.] Hicrî takvimin başlangıcı

kabul edilen Hz. Muhammed'in Miladî
 622 senesinde Mekke'den Medine'ye
 yapmış olduğu göç.
 h. 046b/10
 h.+ i 042a/11
 h. kıldı Göç etmek. 046b/03,
 046b/10
hiç [< Far.] Hiç.
 h. 035b/14, 042a/05, 042b/13,
 048a/05, 048b/11, 050b/14, 052b/01,
 052b/08, 054b/13,
 055a/01, 055a/03, 056a/02
hikāyet [< Ar.] Hikāye, kıssa.
 h. 034b/01, 051a/07, 051b/12,
 052a/02
 H.-i Behc+de 054a/11
 H.-i Dürer+de 051a/09,
 052b/08, 053b/14
 h.+ den 051b/15
 h.+ e 051b/14
 h.+ i 033a/04, 035a/09
 h.+ in 037a/08
 h.+ inden 049a/15
 h.+ ine 051b/14
 h.+ leriyle 049b/04
hikmet [< Ar.] Bilgelik; hakimlik
 h. 037a/09
hilāf [< Ar.] Karşıt, zıt, aykırı.
 h. 035a/15, 038a/09, 038b/13,
 043b/04, 044a/04
hilāfet [< Ar.] Birinin yerine geçme;
 halifelik.

h.+ e 056b/08	h. eyledi 056b/10
ẖilāfsuz [<Ar. ẖilāf+T.suz] Karşı gelmeyen.	h.+ i 036b/02
h. 042a/15	h.+ ine 036b/03
ẖérgiz [< Far.] Asla, hiçbir vakit.	h.+ inden 031a/15
h. 051a/03	ẖüküm bkz. hüküm.
ẖisāb [< Ar.] Sayısız.	h.+ de 036b/03
h.+ ın 053a/04	ẖüsn [< Ar.] Güzellik.
h.+ suz 048a/13	h. 030a/06
ẖiṣār [< Ar.] Etrafi siperlerle kuşatılmış kale.	h.+ ile 037a/12
h.+ ı 036a/11, 036b/01	h.+ ünde 030a/07
h.+ ın 036a/06	-I-
ẖod [< Far.] Kendi, bizzat.	ıraqırak [< ET. ıra-ḳ+ı+raq] Oldukça uzak; en uzak.
h. 056a/04	ı.+ ı 055a/10, 055a/11
ẖoṣ [< Far.] Güzel, iyi.	ıрмаḳ [< ET. ırmaḳ] İrmak.
h. 031a/01, 033a/03, 034b/09, 035a/03, 036a/14, 049b/13, 051b/12, 054b/12.	ı.+ ı 030b/09
ẖüb- āvāz [< Far. ẖüb + āvāz] Güzel sesli.	ısmarla- [< ET. osparla- < OFa. avispār] Ismarlamak.
h. 035a/05	ı.- dı 040b/08
ẖurmā [< Far. ẖurmā] Hurma.	ısuḳ [< ıssı+sıḳ] Boş, tenha.
H. 052a/04	ı. 037b/12
h.+ a 052a/04	ıṣıḳ [< EAT. ıṣıḳ] Miğfer.
ẖuṣūmet [< Ar.] Düşmanlık.	ı.+ ı 033b/03
h. 051a/12, 051b/09	‘ ıṣḳ [< Ar.] Aşk, sevgi.
h.+ lerin 051b/11	‘ı.+ a 050a/11
ẖüküm [< Ar.] Hüküm, karar.	-İ-
h. éde 036b/02	ı- [< ET. ér- / ir- > i-] Olmak, imek cevher fiili.
h. étdi 036a/03	
h. étmekiçün 034b/03	

i.- di 031a/08, 032a/07,
033b/09, 034a/12, 035b/06, 036b/13,
037b/15, 039b/02, 039b/08,
039b/10, 041b/09, 042a/06,
043b/07, 043b/09, 043b/14, 046b/09,
047a/02, 051b/01

i.- di. 041b/09

meşğül i.- diler 037a/05

i.- miş 057b/10

‘**ibâdet** [< Ar.] İbâdet, tapma.

‘i.+ e 034a/04, 036b/08

‘i. éder 037a/05, 052b/11

‘i. édehydün 053a/01

‘i. étidi 032a/02

‘i. étmegiçün 034a/07

‘i. étmegiçün 034b/06

‘i. eyledi 040a/12

‘i. eylemişidi 040a/12

‘i.+ inden 053a/08

‘**ibret** [< Ar.] Yanlış ve kötü

olaylardan alınacak ders.

‘i. 048a/06

‘i. alup Ders çıkarmak.

049b/02

iç [< ET. iç] İç taraf, içeri.

i.+ in 037a/15

i.+ inde 030a/07, 030a/11,

030b/14, 031b/09, 032a/06, 033b/05,

033b/07, 035b/04, 036a/02,

036a/14, 037b/11, 039a/14,

039b/09, 040a/11, 040a/12, 042b/01,

042b/09, 042b/13, 044a/08,

044a/12, 046b/04, 047b/08,
048a/08, 048a/09, 048b/14, 050a/08,
050b/08, 050b/09, 051a/02,

051b/02, 052a/15, 053a/01,

053a/03, 053a/07, 053a/14, 053b/03,
053b/05, 053b/07, 053b/09,

053b/10, 053b/11, 054a/04,

054a/06, 054a/13, 054b/04

i.+ indegi 042b/06, 050b/14

i.+ indeki 048b/13, 054b/09

i.+ indeyidi 054a/15, 054b/04

i.+ indeyin 053a/06

i.+ ine 033a/12, 035a/02,

053b/01, 053b/02

i.+ ümüzde 032b/02

iç- [< ET.iç-] İçmek.

i.- iser 044a/10

and i.- mege 048b/07

i.- ürdi 040b/07

içecek [< iç-ecek] İçecek, meşrubat.

i.+ in 036b/06

iḥdā [< Ar.] Bir.

Sene-i i.+ nuñ 046b/02

iḥtilāf [< Ar.] Ayrılık, uyuşmama,

aykırılık.

i. 045a/07, 047a/04

i.+ da 045a/08

i. eyler 045b/07

i.+ ın 045a/09

i. olmamaçlığa 054b/01

iḥtişār [< Ar.] Kısalmak, özetlemek.

ber-sebîl-i i. 047a/05

ih̄tiyār [< Ar.] Seçme, tercih etme.

i. 031b/15

iki [< ET. ekki ~ikki > iki] İki.

i. 032b/15, 033a/02, 033a/10,
035a/08, 036b/04, 036b/05, 036b/06,
038a/13, 040a/05,

040a/08, 041a/03, 042b/01,

044a/15, 044b/05, 044b/09, 044b/10,

044b/11, 044b/12, 044b/15,

045a/02, 050b/10, 051a/11,

053a/04, 057a/01

i.+ si 056b/01

i.+ sinden 056a/15

i.+ sinüñ 042a/09

iki biñ toquz yüz toqsan [iki biñ toquz
yüz toqsan] İki bin dokuz yüz doksan.

i. 042a/08

ikinci [< ET. iki+nç+i] İkinci.

i. 034a/06, 034b/04, 041a/09,
042b/04, 044b/06, 047a/12, 048a/01,
055a/01, 057b/03

i.+ bu+ña 036b/03

ikindü [< ET. *ékin+di > ikindi] İkinci
vakti.

i. 030a/01

iklīm [< Ar.] Ülke, diyar.

i.+ e 037b/08

i.+ iyile 046b/14

i.+ ümüzden 032b/14

il [< ET. él > il] Ülke.

i.+ inden 044a/03

İlāhī [< Ar.] Ey Allah'ım; yarabbi.

i. 031a/12, 049b/05, 051a/03

İ. 039b/13

ile [< ET. birle >bile>ile] İle.

i.+ dür 050b/14

ileri [< ET. ileri < il + gerü] Ön taraf;
ileri.

i. 039b/03

ilerü bkz. İleri.

i. 033a/06, 033a/11, 038a/15,
038b/06, 049b/07, 052b/12

ilet- [< EAT. *ile- < ile-t-] İletmek.

i.- di 041a/03

i.- diler 032b/05, 032b/10

i.- seler 032b/12

ilkā [< Ar.] Koyma, bırakma.

i. eyledi Koymak, bırakmak.

042a/01

illā [< Ar.] İlle, ama, fakat.

i. 042a/05, 054a/06

‘ilm [< Ar.] Bilim, ilim.

‘i. 039b/15

‘i.-i maā‘ nide 056b/03

īmān [< Ar.] Allah'a imanma.

ī. 040b/01, 040b/04, 055b/05,
055b/06

ī.+ ı 049a/06

ī.+ ları 031b/11

imāret [< Ar.] Bir yeri mamur etme,
bayındırlık.

i. 055b/12, 055b/14

imdi [< ET. amtı / amdı > emdi / imdi]

Şimdi.

- i. 042b/12, 048b/03, 052b/05,
054a/08, 056b/05, 057a/01, 057a/10
- in-** [< T. in-] İnmek.
i.- di 046b/05
i.- en 047a/09, 049a/07
i.- iser 042a/13
- inan-** [< ET. ina-n- > ina-n-] İnanmak.
i.- avuz 058b/15
i.- dı 040b/01
i.- dılar 031a/01, 031b/15
i.- madılar 038a/11, 039b/04,
044b/02
- incel-** [< yinç-ge+el- > inç+ga>ince+l-]
İncelmek.
i.- miş 038b/12
- İncil** [< Ar.] Dört büyük kitaptan Hz.
İsâ`ya inen kutsal kitap.
İ. 033b/13, 042a/02, 056b/15
İ.+ den 056b/13
İ.+ üñ 056b/15
- İncü** [< ET. yinçü] İnci.
i. 036a/13, 054a/06
- indür-** [< én-dür-] indirmek.
i.- di 057b/07, 058b/01
- iñle-** [< ET. in+i+le-] İnlemek.
i.- medi 040a/05
- inşâf** [< Ar.] Adaletle, hakka uygun
davranma.
i.+ a geldiler Adaletli davranır
olmak. 051b/11
- inşâ`allāhu** [< Ar.] “Allah isterse”
anlamında dua sözü.
- i. 045a/08, 047a/03
- intikām** [< Ar.] Öç, intikam.
i.+ in 041a/04
- iri** [< ET. irig > iri] Kocaman, iri.
i. 057a/06
- işbāt** [< Ar.] İspat.
i. étmekde Kanıtlama,
doğrulama. 056b/13
- isim** [< Ar.] Ad, isim.
i.+ inde 043b/04
- issi** [< AT *édi > ET édi+si > issi] 1.
Sahip.
i. 038a/02, 039b/15, 042a/03,
042a/06, 044b/01, 052b/11, 055b/05,
055b/06
i.+ ne 038b/05
- iste-** [< ET. iz+de- > iste-] İstemek.
i.- di 040a/04, 040b/06
i.- diler 041b/02, 045b/13
i.- rin 040b/09
i.- rken 032a/08
i.- rsin 040b/09
i.- sün 045a/05
i.- yen 030b/02, 043a/01,
045a/04
- iş** [< ET. iş] Davranış, iş, çalışma.
i. 036b/01
i.+ de 039a/11
i.+ i 039b/09
i.+ ine 037a/05
i.+ leri 031b/12
- işâret** [< Ar.] İşaret.

- i.+ dūr 044a/01
i. étdükleri 037b/10
i. olındı 041a/07
i. olundı 044a/01
- işbu** [< uş + bu] İşte bu.
i. 038b/08, 047b/08, 049a/10, 049b/05, 050b/08, 050b/11, 052a/14, 053b/11, 054b/05, 054b/07, 054b/09, 058b/12
i.+ nları Şunları, bunları.
042b/07
- işle-** [< ET. iş+le-] İşlemek.
i.- di 058a/14
i.- diler 031b/13
- işlü** [< ET. iş+lig > işlü] İşi olan.
i. 037a/05
- işte** [< oşte] İşte.
i.+ 031b/07
- it** [< ET. it] Köpek.
i.+ den 033a/14
- i' tikād** [< Ar.] İnanma, inanç.
i.+ ları 031b/11
- ittifāk** [< Ar.] Uyma, anlaşma.
i. 032b/09
- ivāz** [< Ar.] Bedel, karşılık.
i. 050a/11
i.+ ın 050a/13
- izhār** [< Ar.] Meydana gelme.
i. eyledi Meydana getirdi.
041b/14
- izn** [< Ar.] İzin.
i.+ iyile 033a/01, 033b/04
- izzet** [< Ar.] Hürmet, saygı.
i. édelüm Ağırlamak. 032b/06
- K-**
- ķabak** [< ET. ķabak] Kabak ağacı.
ķ. 039a/02, 039a/06
- Kā' be** [< Ar.] Bütün müslümanların kıblesi ve ziyaret yeri.
K.-i şerrefehāllāhü te' ālāy
045b/12
- ķabīl** [< Ar.] Bu çeşit, bu türlü.
ķ.+ indendür 056b/03
- ķabile** [< Ar.] Kabile.
ķ.+ sinden 049a/13
- ķābin** [< Far.] Nikah.
ķ.+ ile 049b/10, 053b/09
- ķabūl** [< Ar.] Rız olma.
ķ. étdi Kabul etmek. 034a/11
ķ. étdiler 032b/04
ķ. étdüm 032a/03
ķ. ķıldı 041a/12
ķ. olduķdan 034a/12
- ķaç-** [< ET. ķaç-] Kaçmak.
ķ.- an 031a/08
ķ.- ariken 034a/14
ķ.- dı 040a/04, 040a/08,
041b/01
ķ.- dılar 031a/07, 031a/09,
031a/10, 045b/04
ķ.- miş 031a/15
ķ.- sa 033a/09

kaç [< ET. kaç] Nicelik sormak için kullanılan soru sıfatı.

ķ. 032a/02, 056b/15

kaçan [< ET. *kaça+n] Ne zaman.

ķ. 034b/08, 052a/10

kaçkun [< ET. kaç-ķın > kaçķun]

Kaçak, firari.

ķ. 038b/06, 038b/07

ķadar [< Ar.] Ölçü, mikdar, kadar.

ķ. 033a/09, 036a/03, 036a/09, 036a/10, 037a/10, 038b/13, 040a/12, 043a/02, 043a/15,

044a/06, 052b/03

ķādı [< Ar.] Yargılama yetkisine sahip kişi; Şariat hakimi.

ķ.+ yıdı 035b/05

ķādir [< Ar.] Kudret sahibi, gücü yeten.

ķ.+ dūr 043a/01

ķāfir [< Ar.] Allah'ın varlığını ve birliğini kabul etmeyen, tanımayan kimse.

k. 046b/15

k.+ i 046b/13, 057a/07

k.+ ler 032b/05, 056a/07,

057b/01

k.+ lere 056a/09

k.+ lerle 057a/07

k.+ lerün 055b/04, 056a/11

k. ola Dinsiz olmak. 048a/12

ķahr [< Ar.] Sıkıntı, keder.

ķ. étđi Sıkıntı verdi. 046b/14

ķakı- [< ET. ķakı-] Azarlamak,

paylamak.

ķ.- mağı 049a/04

ķal- [< ET. ķal-] Kalmak.

ķ.- a 054a/09

ķ.- an 034a/07, 034b/15,

036a/14

ķ.- dı 040a/04, 051a/11,

051a/12

ķ.- dılar 058b/10

ķ.- dum 051b/04

ķ.- madı 034a/09, 037b/11

ķ.- mış 042b/06

ķ.- mıŐam 051b/08

ķ.- sayıdum 053a/13

ķaldur- [< ET. kal-tur-] Kaldırmak.

ķ.- mayayıdum 053a/15

ķamu [< ET. ķamuđ] Bütün.

ķ. 055a/07, 055a/08, 055a/09,

055a/11

ķanā'at eyle- [< Ar. ķanā'at+ T. eyle-]

Kendisine verilene râzı olma.

ķ. -mekdür Yetinmek. 055b/02

ķanda [< ET. *ķan+ta] Nereye, nerede.

ķ. 032b/12, 051a/08

ķandan [< ET. *ķan+dan] Nereden.

ķ. 042b/07

ķankı [< ķanı+ķı > ķankı] Hangi.

ķ. 056a/05, 056a/07

ķ.+ ñuz 054b/10

ķ.+ sı 032b/09, 041b/13,

054b/06

ķańlı [< ET. ķańlı] Kađnı; araba.

- ķ. 032b/15, 033a/02
- ķapu** [< ET. ķapıġ > ķapu] Ķapı.
ķ.+ sıña 032a/09
- ķarañu** [< ET. karañu] Ķaranlık.
ķ.+ dun 036a/13
- ķarañulık** [< ET. karañu +luķ>]
ķ.+ a 044b/14
ķ.+ da 044a/12
ķ.+ dan 038b/10
ķ.+ ında 058b/10
- ķaravaş** [< ķarā+baş > ķaravaş] Cariye,
kadın, köle.
ķ.+ iñ 049b/14
- ķardaş** [< ET. karın+daş] Ķardeş.
ķ. 052a/01
ķ.+ dur 035b/04
ķ.+ ıla 052a/01
ķ.+ ın 048a/07
ķ.+ ları 033a/08
- ķarı** [< ET. karı] Yaşlı, ihtiyar,
kocamiş.
ķ. 039b/11
ķ.+ yıdı 039b/14
- ķarıçuk** [< ET. ķarı+çuk] Yaşlı kadın.
ķ. 038a/07
ķ.+ (ġ)un 043b/10
- ķarın 1** [< ET. ķarın] Ķarın.
ķ.+ ına 038a/08, 039a/07,
039a/12
ķ.+ ında 038b/08, 038b/13
ķ.+ ından 039a/13, 048a/04
- ķarın 2** [< ET. ķarın] 1.Boynuz. 2.
Zaman, devre.
ķ. 044b/05, 044b/11, 044b/12
- ķarınca** [< ET. karınçġa > karınça]
Ķarınca.
ķ. 050a/15, 050b/02, 050b/06,
050b/07
ķ.+ dan 051a/06
ķ.+ yı 050b/05
- ķarındaş** [< ET. ķarın+daş] Ķardeş.
ķ.+ um 052a/09
- ķarşu** [< ET.* ķār-ı-ş- > ķar-ı-ş-ı >
ķarşu] Ķarşı.
ķ. 031b/10, 033a/02, 033a/04
- ķaşlu** [< ķaş+lu] Ķaşı olan.
ķ. 054b/03
- ķat** [< ET. ķāt] Huzur, ön, yan.
ķ.+ ına 030b/09, 034b/01,
040b/07, 040b/08, 041a/14, 042a/14,
050b/15, 057b/02
ķ.+ ında 052b/07, 057b/08, 058a/12
ķ.+ ından 057b/01
ķ.+ umda 049a/03, 052a/08
- ķatı 1** [< ET. ķat-ı-ġ] Dayanılması güç,
acı; ağır, katı.
ķ. 030b/04, 033a/12, 047b/08,
- ķatı 2** [< ET. ķat-ı-ġ] Sertçe, şiddetli
şekilde; kuvvetli.
031a/12, 032b/01, 048a/13,
053a/15
- ķatırak** [< ET. ķat-ı-ġ+rak] Daha
kuvvetli, daha sert.
ķ. 039a/04, 055b/03, 055b/04

ķavl [< Ar.] Sz, kelim, rivayet.

ķ. 043b/06, 044a/01, 044a/04,
044b/01

ķ.+ de 033b/06, 035a/11,
035b/11, 037b/13, 037b/14, 038a/05,
038a/07, 038a/10, 038b/11,
038b/12, 039a/12, 039b/11,
039b/12, 041a/04, 041a/05, 042a/01,
042a/03, 042a/04, 043b/04,

043b/06, 044a/02, 044a/03,
044a/05, 044a/06, 044a/12

ķ. tmifidi 054a/14

ķ.+ inde 031a/09

ķavm [< Ar.] Kavim, topluluk.

ķ. 039b/05, 042b/06

ķ.+ dr 031a/13, 039b/05

ķ.+ e 031b/06, 039b/02,

039b/03, 039b/04

ķ.+ i 030b/04, 030b/09,

031a/06, 041a/15

ķ.+ idr 039b/06

ķ.+ in 041a/03

ķ.+ ini 038a/10, 044b/02,

044b/04

ķ.+ n 031a/04, 031b/03

ķavl [< Ar.] Anlatı, rivyet.

ķ.+ de 031a/07, 031a/08,

031b/01, 044a/01, 044a/03, 046b/06

ķavm [< Ar.] Kavim, topluluk.

ķ.+ den 058b/09

ķ.+ sz 031a/14

ķaya [< ET. ķaya] Kaya.

ķ. 051a/02

ķyil [< Ar. ķyil < ķ'il + T. ol-] Razi
olmamak.

ķ. -madı 043a/12

ķayna- [< ET. ķayna < ķayın-a-]
Kaynamak.

ķ.- dı 032a/12

ķ.- r 032a/12

ķ.- ya 032a/04

ķ.+ idi 043b/11

ķayu [< ET. ķađ-ġu > ķayġu> ķayu]

Kaygı.

ķ.+ sı 034a/09

ķziyye [< Ar.] Dava, mesele.

ķ. 034a/06, 041a/06

ķ.+ si 043b/02

ķ.+ si 042b/13

ķ.+ sin 043a/01, 045b/10

ķce [< ET. ķce] Kece.

g. 033a/06

ķci [< ET. eķk > ķci] Keçi.

k.+ si 039a/03

ķci boynuz [] Keçi boynuzu.

k. 036b/14

ķefil ol- [< Ar. kefil+ T. ol-] Kefil
olmak.

k. -duğıdı. 040a/07

ķeleci [< Moġ.] Sz, lakırdı.

k. 047b/04, 051a/15

k. tmek 052a/01

ķeml [< Ar.] Olgunluk.

k.-i ķudretin Allah'ın

kudretinin mükemelliği 042b/14

kemter [< Far.] Değersiz, aciz, zavallı.

k. 055a/02, 055a/03

kenār [< Far.] Kenar, kıyı.

k.+ a 038b/03

k.+ ına 030b/10, 038a/13,

038b/11, 050b/01, 050b/05, 050b/11,

050b/13

k.+ ında 050a/15

k.+ larına 034b/14

k.+ larında 034b/05

kendü [< ET. kentü > kendü] Kendi.

k. 030a/04, 030a/05, 034b/10,

035a/04, 038b/02, 038b/03, 043a/07,

043b/14, 047a/14,

058b/01, 058b/15

k.+ den 033a/08, 035a/07

k.+ nüñ 037b/03

k.+ yi 047a/01

k.+ yiçün 050a/02

kendüz [< ET. kendü +öz > kendüz]

Kendisi.

k.+ üñi 041b/03

Kerimü't-ṭarafeyn [< Ar. Kerim'üt-

ṭarafeyn] Her iki taraftan (anne ve baba tarafından) şerefli olma.

K. olduğıçun 044b/12

kerpüç [< ET. kerpüç] Kerpiç.

k. 051a/14, 051b/03, 051b/07

kes- [< ET. kes-] Kesmek.

k.- di 051b/03, 051b/07

k.- diler 051b/11

k.- meğıçün 034a/06

kesdür- [< ET. kes-tür-] Kestirmek.

k.- üp 040b/10

kesil- [<ET. kes-i-l-] Sona ermek.

k.- medin 048a/05

kez [< ET. kez] Kere, defa.

k. 031b/11, 038a/12, 039a/07,

041a/03, 044b/04, 046b/05, 050b/11,

051b/13, 057b/03,

057b/10, 058a/13

kığır- [< ET. < kı+qır- > kığır-]

Çağırarak.

ķ.- dı 032a/13, 032a/15

ķ.- mağıçun 034a/04

kığırt- [< ET.kı+qır-t-] Bağırarak.

ķ.- (d)ısar 047b/09

kığırtıcı [< ET. kı+qır-t+ıcı] Tellal.

ķ. 035a/02

ķıl-1 [< ET. ķıl-] "Etmek, yapmak,

kılmak" anlamında yardımcı fiil.

du' ā ķ. 054a/09

re' kāt ķ.- a 036b/04

muṭāla' a ķ.- anlar 047a/06

bāṭıl ķ.- dı 037b/09

da' vī ķ.- dı 045b/14

diri ķ.- dı 041a/08, 042b/11,

044b/03

du' ā ķ.- dı 031a/14, 041a/12,

054a/10

du' āsın ķ.- dı 032a/14

ḥavāle ķ.- dı 031b/13

hicret ķ.- dı 046b/03, 046b/10

- ab l .- dı 041a/13
 muh s ra .- dı 037b/06
  acab  .- dı 053a/15
 per kende .- dı 037b/09
 r z  .- dı 034a/03, 035b/07,
 040a/02
 tedb r .- dı 041a/15
 diri .- duğı 038a/07
 sefer .- duğıçun 044b/14
 r z  .- duğın 035b/14
 mu ala  a .- dum 049a/09
 diri .- ısar 042b/08
 r z  .- madı 035b/14
 yavu .- miş 032a/08
 ta  y n .- mişdı 034a/05
 m vekkel .- mişdur 050b/12
 sebep .- mişdur 050b/10
 diri .- ur 047a/15
- ıl-2** [**< ET. ıl-**] Kılmak, yapmak.
 .- a 052a/06
 .- dı 042a/03, 051a/02
 .- duğın 045a/03
 .- duğumç n 047b/01
 .- dum 047a/13
- ıl** [**< ET. ıl**] Kıl, t y.
 . 039a/05
 .+ lar 048b/01
- ılıç-** [**< ET. ılıç**] Kılıç.
 . 049b/12
 .+ dan 037b/07, 040b/12,
 040b/13, 043a/06
- ır-** [**< ET. ır-**]  ld rmek.
- .- dı 031b/13
ırgun [**< ET. ır-đun**] Kırılmış.
 . 031a/11
- ırıl-** [**< ET. ır-ı-l-**] Kırılmak.
 .- dı 031a/11
- ırķ** [**<ET. ırķ**] Kırk.
 . 033b/07, 035a/11, 037b/15,
 038b/15, 040a/10, 042a/13, 046b/07,
 051b/04, 056b/09,
 056b/10
- ırķ ikinci** [**< ET. ırķ iki+nç+i**] Kırk
 ikinci sayı.
 . 048a/03
- ısmet** [**< Ar.**] Kısım, nasip.
 .  deler Kısım etmek,
 nasibini vermek. 051a/12
- ışsa** [**< Ar.**] Hikaye, kıssa.
 . 031a/12, 031b/08, 038b/08
 .+ sı 032b/05
 .+ sında 041a/07
 .+ yıla 047a/05
- ıy met** [**< Ar.**] Kıyamet.
 . 045b/09, 047b/06, 048a/09
 .+ de 052a/05
- ıymet ** [**< Ar.**] Değerli.
 . 053a/12, 054a/05
- ız** [**< ET. ız**] Kız.
 . 040b/08
 .+ a 040a/07
 .+ dan 048b/09
 .+ ı 030a/06, 039b/10,
 039b/12

ķ.+ ıdur 041b/12	043a/13, 044a/04, 044a/07,
ķ.+ ım 033a/05	044a/09, 044a/11, 044a/14,
ķ.+ ın 033b/04, 040b/06,	044b/02, 044b/15, 045b/09, 045b/12,
040b/07, 053b/08	045b/13, 046b/07, 047a/04,
ķ.+ uñ 040b/10	047a/10, 047a/13, 047b/01,
ķız ķardaş [ķarın+daş] Kız kardeş.	047b/02, 047b/03, 047b/05, 047b/09,
ķ.+ ı 030a/06, 035b/02,	047b/10, 047b/13, 047b/14,
039b/10, 040a/09	048a/03, 048a/07, 048a/10,
ķi [< Far.] Ki bağlacı.	048a/11, 048a/12, 048a/14, 048b/05,
k. 030a/08, 030a/15, 030b/08,	048b/08, 048b/10, 049a/02,
030b/11, 030b/13, 031a/04, 031a/06,	049a/03, 049a/05, 049a/06,
031a/12, 031b/04,	049a/09, 049a/10, 049b/05, 049b/08,
031b/07, 031b/08, 031b/11,	050a/03, 050a/04, 050a/05,
031b/15, 032a/02, 032a/03, 032a/11,	050a/07, 050a/10, 050a/11,
032b/05, 032b/09, 032b/11,	050a/13, 050b/12, 050b/14, 050b/15,
032b/13, 032b/14, 032b/15,	051a/01, 051a/04, 051a/08,
033a/05, 033a/07, 033a/08, 033a/09,	051a/12, 051a/15, 051b/01,
033a/10, 033b/12, 034a/02,	051b/08, 051b/15, 052a/02, 052a/12,
034a/08, 034b/13, 035b/07,	052b/04, 052b/06, 052b/11,
036a/09, 036a/11, 036a/13, 036b/04,	053a/01, 053a/03, 053a/06,
036b/05, 036b/07, 036b/08,	053b/04, 053b/10, 053b/11, 053b/14,
036b/10, 036b/12, 036b/13,	054a/08, 054a/09, 054a/14,
037a/01, 037a/02, 037a/03, 037a/07,	054a/15, 054b/04, 054b/06,
037b/01, 037b/02, 037b/04,	054b/09, 054b/10, 055a/03, 055a/06,
038a/08, 038a/14, 038b/01,	055b/05, 055b/06, 055b/08,
039a/04, 039a/06, 039a/08, 039a/09,	055b/13, 056a/01, 056a/04,
039a/10, 039a/12, 039a/13,	056a/05, 056a/10, 056b/01, 056b/02,
039b/02, 039b/14, 040a/01,	057a/05, 057a/14, 057b/03,
040a/03, 040a/06, 040a/07, 040a/12,	057b/09, 058a/05, 058a/15,
040b/08, 040b/09, 040b/11,	058b/02, 058b/04, 058b/05, 058b/14,
041b/08, 041b/15, 042b/05,	058b/15
042b/15, 043a/03, 043a/06, 043a/09,	ķile [< Ar.] Kile, ölçek.

- k.+ ñüz 048b/06
- kim** [< kim] Ki bağlacı.
- k. 031b/06, 041b/09
- kim** [< ET. kim] Soru zarfı.
- k. 036b/02, 036b/04, 037a/11, 038b/07, 041b/01, 049a/03, 049a/05, 052a/13, 052a/14, 055a/13, 056b/15
- k.+ dür 033a/05
- k.+ ün 032b/08
- k.+ üñ 032a/11, 049a/02
- k.+ ündür 054a/07
- kimi** [< kim+i] Kimi, bazısı.
- k. 054a/04, 054a/05, 058b/10, 058b/11
- kimse** [< ET. kim + er-ser > kim + i-se > kimse] Herhangi bir kişi.
- k. 048a/07, 048a/12, 056a/02
- k.+ ne 052b/01
- k.+ si 054b/13
- k.+ ye 036b/04
- kīn dut-** [< Far. kīn + ET. dut > tut-] Düşmanlık , kin tutmak.
- k. -dı.040b/06
- kīse** [< Far.] Kese.
- k. 050a/03
- k.+ ler 050a/07
- k.+ nün 050a/08
- k.+ yi 050a/07
- kişi** [< ET. kişi] Şahıs, kişi.
- k. 032a/04, 032a/07, 032a/11, 032b/02, 035b/08, 037b/06, 047a/10, 050a/13, 051b/03, 051b/06, 052a/10, 055b/08, 058b/14
- k.+ den 032a/10
- k.+ ler 032b/13, 048a/05
- k.+ lerdük 031a/15
- k.+ lerdür 047b/09
- k.+ lere 049a/05
- k.+ lere muşāhibolma 048a/11
- k.+ leri 049a/14
- k.+ lerüñ 047b/06
- k.+ nüñ 049a/03, 049a/05, 052b/12
- k.+ ye 033a/13, 049b/14
- k.+ yi 048a/09
- k.+ yidi 043b/08, 043b/12
- k.+ yidüm 051b/01
- kitāb** [< Ar.] Kitap.
- k. 034a/03, 049a/07, 058b/07
- k.+ lar 044a/09
- k.- ların 037b/08
- k.+ ı 040a/15
- ko-** [< ET. ko-] Koymak, bırakmak.
- ķ. 030b/09
- ķ.- dı 037a/15
- ķ.- dılar 032b/07, 032b/08
- ķ.- madı 050a/02
- ķ.- madum 053a/08
- ķ.- mışıdı 036a/08
- ķ.- r 048b/02
- ķ.- rlardı 036b/12
- ķ.- ya 038b/01

- koça-** [< ET. koça-] İhtiyarlamak.
 k.- dı 039b/11
- koçal-** [< ET. koça+l-] Yaşlı duruma gelmek.
 k.- dum 039b/14
- koğu** [< ET. koğ-u] Koku.
 k.+ larla 036a/14
- koşu** [< ET. kon-u-ş-ı] Komşu.
 k.+ larına 049b/15
- koşu** bkz. koşu
 k.+ sın 048a/07
- koş-** [< ET. koş-] Ayağa kalkmak;
 canlanmak.
 k.- an 045b/09
 k.- ar 045b/06
 k.- arımış 045b/10
 k.- dı 044a/04, 045b/06
 k.- maz 045b/06, 045b/07
- koş-** [< ET. koş-] Korku.
 k.- dı 030a/08, 034a/13
 k.- up 031a/07, 031a/08
- koşu** [< koş-u] Korku.
 k. 033a/12
- koş-** [< ET. koş-] Koşmak.
 k.- alar 033a/01
 k.- dı 037b/04
- koşla-** [< ET. koğ-la > koş-la-]
 Gammazlamak.
 k.- sa 048a/08
- koş-** [< ET. ko- > ko-d- > koş-]
 Bırakmak, yerleştirmek.
 k.- alar 032b/15
- k.- dı 038b/01
 k.- ısarlar 047a/14
 k.- up 040b/04
- koşın** [< ET. koşın > koşın] Koyun.
 k. 033a/09
- koşık** [< Far.] Süslü ev.
 k. 051b/08, 053b/07
 k.+ den 051a/14
 k.+ i 051a/11, 051a/12
- koş** [< Far.] Köy.
 k. 042b/05, 043a/02, 043a/04
 k.+ den 043a/02
 k.+ dür 043a/02
 k.+ e 042b/05
 k.+ i 042b/07
- koşret** [< Ar.] Güç, kuvvet, iktidar.
 k.+ imile 040a/15
 kemâl-i k.+ in 042b/14
 k.+ inden 041b/15, 051a/14
 k.+ ine 038b/04, 051a/07
 k.+ ümden 047a/15
- koş** [< ET. koş] İnsan.
 k. 038b/06, 038b/07, 047a/13
 k.+ ıdı 035b/06
 k.+ ıyın 057a/14
- koşguz** [< EAT. kol+agız] Kılavuz,
 rehber.
 k.+ lardı 031b/12
- koşak** [< ET. koş-ğāk > koşak] Kulak.
 k. 054b/11
- koşluçu** [< ET. koş+luç+çu]
 Hizmetkâr.

- ķ. 056b/01
ķulluķķu bkz. ķulluķķı
 ķ.+ larına 048b/01
ķur'ān [< Ar.] Hz. Muhammed'e inen
 kutsal kitap.
 ķ. 039a/13, 042b/09
 ķ.+ a 049a/09
 ķ.+ da 031a/05
 ķ.+ dan 056b/13
 ķ.+ uñ 031b/08
ķurbaķa [< ET. ķur "yans." + baka >
 kurbaķa] Kurbaķa.
 ķ. 050b/01, 050b/03, 050b/05,
 050b/11
 ķ.+ nuñ 050b/02
ķurı [< ET. ķurı-ġ> ķurı-] Kurumak.
 ķ. 048b/02
ķurt [< ET. ķurt] Kurt.
 ķ. 033a/13, 037a/06, 038b/03,
 050b/09
 ķ.+ dan 033a/14
ķurtar- [< ET. *ķurt-ġar-] Kurtarmak.
 ķ. 041b/03
 ķ.- am 057a/15
 ķ.- dı 038b/10
ķurtcuġaz [< ET. ķurt+caġız] Kurtķuk.
 ķ.+ a 050b/14
ķuru- bkz. ķurı
 ķ.- dıġından 039a/09
 ķ.- miş 039a/06
ķus- [< ķus-] Kusmak.
 ķ.- dı 039a/02
- ķuş** [< ET. ķuş] Kuş.
 ķ. 033a/13, 052a/08, 052a/13,
 052b/07
 ķ.+ ı 052a/12
 ķ.+ lar 034b/10
 ķ.+ larun 058a/02
 ķ.+ uñ 052b/03, 052b/05
ķuşluk [< ET. ķuş+luk] Sabah ile öġle
 arasındaki vakit.
 ķ. 039a/01
ķuvvet [< Ar.] Güç, kuvvet.
 ķ. 039a/05
 ķ.+ imile 040a/15
 ķ.+ in 033a/09
 ķ.+ inden 033a/07
 ķ.+ le 040a/15
ķüçük [< ET. kiçig] Küçük.
 k. 038b/03, 048a/03
ķüfür [< Ar.] Dinsizlik.
 k. 058b/10
ķürsı [< Ar.] Taht.
 k. 054a/06, 054a/07
 ķ.+ ler 054a/04, 054a/05
 ķ.+ ñdeñdür 054a/08
ķürsü bkz. ķürsı
 ķ.+ ñ 054a/09
- L**
- la'ın** [< Ar.] Lanetlenmiş.
 Nemrüd-ı l. 043b/09
laķāb [< Ar.] Takma ad.
 l.+ ı 038a/08

lā'1 [< Ar.] Kırmızı renkli değerli bir süs taşı.

036a/13

laṭīf [< Ar.] Hoş, güzel.

1. 054a/06

lecüc [< Ar.] Çok inatçı.

1. 048a/11

lecüclük [< Ar. lecüc + T. lık] İnatçılık.

1. 048a/10

levḥ [< Ar. levḥ] Levha.

1. 053b/04

-M-

mağāra [< Ar.] Mağara.

m. 045b/12

m.+ nuñ 053b/01, 053b/02,

053b/03

m.+ ya 045b/01, 045b/04

mağrib [< Ar.] Batı.

M.+ e 043b/12

maḥlūkāt [< Ar.] Yaratılmışlar,

canlılar.

mecmū^c -ı m. 054b/04

mecmū^c -ı m.+ uñ 058a/07

maḥv [< Ar.] Yok etme, ortadan

kaldırma.

m. eyledi Yok etmek. 043b/01

maḳām [< Ar.] Mevki.

m.+ dan 041b/01

maḳşūd [< Ar.] İstenen, niyet edilen;

istek.

m. 045a/05

m.+ um 057a/13

m.+ uñ 057a/12

māl [< Ar.] Varlık, servet.

m. 057a/10

m.+ ına 049a/05

mālik [< Ar.] Sahip, bir şeye sahip olan.

M. 033a/09, 046a/08

m. oldı 036a/02, 043b/12

ma' lūm [< Ar.] Bilinen.

m. 051b/15

m.+ dur 056b/04

m. oldı 041b/14

ma' mūr [< Ar.] Bakımlı bayırdır.

m. 051b/13

ma' nī [< Ar.] Anlam, mana.

m.+ si 031b/08, 039b/01,

042b/03, 042b/04, 058a/10

m.+ sin 057a/05

m.+ siyile 040a/13

maşharalık [< Ar. masāra +T. lık]

Gülünç, rezil durumda.

m.+ a 047a/11

maşlahat [< Ar.] Yarar, fayda.

m.+ içun 034a/07

maşrık [< Ar.] Doğu.

m.+ dan 043b/12

maā' nī [< Ar.] Manalar.

^c ilm-i m.+ de 056b/03

meclis [< Ar.] Meclis.

m.+ ine 035a/14

mecmū^c [< Ar.] Bütün, hep.

- m. 031a/11, 031a/14, 048a/06,
054a/05, 055b/14
m.-ı ağaçlar Bütün ağaçlar.
034b/10
m.-ı cihānı Dünyanın tamamı.
056b/09
m.-ı Cühūd Yahudilerin
tamamı. 043a/12
m.-ı çerisiyle Askerin
tamamıyla. 035b/15
m.-ı hācetlerñüz Bütün
ihtiyaçlarımız. 058a/05
m.-ı hālāyık Esir kadınların
tamamı. 035a/04
m.-ı halk Halkın tamamı.
048a/09
m.-ı halkuñ 057b/13
m.-ı maḥlūqāt Canlıların tümü.
054b/04
m.-ı maḥlūqātuñ Bütün
yaratılmışların. 058a/07
m.-ı memleket Memleketin
tamamı. 036b/04
m.-ı nesneye Yaratılmış
nesnelerin tamamı. 042b/15
m.-ı peygāmbarlara Bütün
peygamberlere. 040a/10
m.-ı rūzigār Bütün zaman.
034a/05
mecmū^c -ı şehri Şehrin tamamı.
035a/02
m.-ı yeryüzünde Yeryüzünün
hepsinde. 036a/01
m.+ ın 058b/06
m.+ ına 036a/03
m.+ ısı 054b/11
mecmū^c a [< Ar.] Bir araya getirilmiş
şeylerin tamamı.
m. 054b/10
mecrūḥ [< Ar.] Yaralanmış.
m. étdi Yaralamak. 047a/01
m. 045b/03
medīne [< Ar.] Medine şehri.
M. 046a/02, 046b/03, 052a/03
M.+ ye 046b/10
meğer [< Far.] Ancak.
m. 032a/09, 051a/10
Mekke [< Ar.] Mekke şehri.
M. 046a/15
M.+ de 046b/01, 046b/08
M.+ den 046b/10
melik [< Ar.] Hükümdâr, padişah.
m. 031b/07, 032a/14, 032b/02,
040b/07, 040b/08, 045b/06
m.+ iñüz 032a/15
melül [< Ar.] Usanmış, bezmiş; kırılgan.
m. 038b/04
m. oldı Hüzün duymak. 039a/06
mel^c ün [< Ar.] Allah'ın lanetine
uğramış.
m. 037a/13
m.+ lar 057a/13, 057b/05
memleket [< Ar.] Ülke, yurt.
mecmū^c -ı m. 036b/04

menfa‘at [< Ar.] Fayda, yarar.

m. görmesün Fayda görmemek.

052b/01

mensüb [< Ar.] Bağlı.

m. oldu Bağlanmak. 038a/06

mermer [< Yun.] Mermer.

m. 036a/04, 036a/09

m.+ den 036a/10

mertebe [<Ar.] Kademe, derece.

m.+ sine 049a/04

mescid [<Ar.] İbadet edilen yer.

m. 037a/05

m.-i akşāda 036b/04, 036b/06

m.-i akşāyı 036a/12, 036a/15

m.-i akşāyı 037a/11

m.+ e 036b/07, 050a/03

m.+ i 036b/01, 037a/14

m.+ lerin 037b/07

m.+ üñ 037a/02

mest [< Far.] Sarhoşluk.

m. olunca 040b/07

meşgūl [< Ar.] İş görmekte olan, bir

şeyle uğraşan.

m. idiler 037a/05

m. ola Uğraşmak, oyalanmak.

049a/03

m. olan 058a/04

m. oldu 036b/08

m. olmadum 053a/09

meşhūr [< Ar.] Tanınmış, şöhretli.

m. 032a/06

m.+ dur 034a/02, 037a/03,

040a/03

m.+ idi 047a/05

mevc [< Ar.] Dalga.

m. 038b/01, 038b/02

meydān [< Ar. meydān] Saha,

meydan.

m.+ a 033a/05

mı [< mu / mü > mı / mi] Sonuna

getirildiği cümle ye veya kelimeye

soru anlamı katar.

m. 033a/13, 045b/06, 052a/06,

055b/12, 056a/03, 056a/08, 056a/14

m.+ dur 057b/04, 057b/05

m. 048b/04, 052a/06, 055b/12,

055b/15, 056a/03, 056a/09, 056a/15

m.+ dür 052a/13, 057b/04

mihrāb [< Ar.] Mihrap.

m. 034b/07

m.+ da 036b/08, 036b/14

m.+ ında 034b/07

mihrāblu [< Ar. mihrāb+T.lu] Mihrabı

olan.

m. 035a/01

miqdār [< Ar.] Bir şeyin ölçüsü,

nicelik.

m. 037a/09, 037b/06, 042b/10

m.+ ı 033a/07

milk [< Ar.] Mülk.

m.+i 036b/04

mīrās [< Ar.] Birine ölen bir kimseden

kalan para, mal, mülk, vb.

m. qalmışdı 031b/09

m. véreşerin 047b/12

m. yér 047b/11

misk [< Ar.] Koku.

m. 036a/14

miskîn [< Ar.] Fakir, zavallı.

m.+ ler 051a/15

m.+ leri 048b/15

mu'ânide [< Ar.] Yahudilerden bir grup.

m. 043a/14

mu'âşır [< Ar.] Çağdaş.

m.+ ıdı 035b/12

mū' cizāt [< Ar.] Mucizeler.

m. 054b/04

m.+ in 041b/14

muḥālefet [< Ar.] Karşı çıkma.

m. eyledüñ Karşı çıkmak.

057a/09

m. étdüñ Karşı çıkmak. 033a/14

m. étmédiler 031a/02

muḥarrem [< Ar.] Aşure ayı.

m. 046b/09

muḥāşāra [< Ar. muḥāşāra + T. kıl-]

Kuşatmak.

m. -dı 037b/06

muḥtaşar [< Ar.] Ayrıntılı olmayan, özet.

m.+ a 037a/10, 058a/10

muḳabele [< Ar.] Karşılık.

m. étdiler Karşılık verdiler.

043a/11

m.+ sinde 050a/09

muḳaddis [< Ar.] Kutsal olan.

m.+ i 038a/01

muḳātele ét- [< Ar. muḳātele + T. ét-]

Savaşmak.

m. -elüm 031b/07

murād [< Ar.] Arzu, istek.

m. 030a/12, 043a/02

murdār [< Far.] Kirli, pis.

m. 048b/08

musahḫar 1 [< Ar.] Ele geçirilmiş.

m. eyledi 044a/09

musahḫar 2 [< Ar.] Boyun eğmek.

m. oldı 035b/15, 036b/05

muşāhib ol- [< Ar. muşāhib + T. ol-]

Sohbet etmek.

m.olma 048a/11

musallaḫ [< Ar.] Sataşan, rahat

bırakmayan.

m. 040b/11

muştuluk [< Far. mujda+ T. luḳ >

muştuluk] Müjde.

m. 040a/01

mu' teber [< Ar.] Saygınlığı, itibarı olan.

m. 053b/06, 053b/07, 053b/08

muṭāli 'a [< Ar.] Eraflıca düşünme.

m. éderken Üzerinde

düşünmek. 044a/09

m. eylesün Etraflıca düşünmek.

035a/09

muṭi' [< Ar. muti' +T. ol-] İtaat etmek.

m. -dı . 034a/11

- m. olmadı 034a/14, 040b/09
- muwāfıq** [< Ar.] Uygun.
m. ola 036b/03
m. olan 049a/15
- mübārek** [< Ar.] Bereketli, mübarek.
m. 058b/09
kudüs-i m. 037a/11
- müberrā** [< Ar.] Arındırılmış.
m.+ yın 048b/09
- mübtelā** [< Ar.] Düşkün, tutulmuş.
m. oldu Düşkün oldu. 032b/09
- mücerred** [< Ar.] Madde ve cisim halinde olmayan.
m. 034a/06
- müddet** [< Ar.] Süre.
m. 037a/12, 038a/04, 042a/08, 042a/09, 042a/11
m.+ de 043b/15
m.+ e 045b/02
m.+ i 037b/15, 045a/10
m.+ inüñ 045a/09
- mü'essir** [< Ar.] Tesirli, etkileyici.
m. 049b/03
- müfessir** [< Ar.] Tefsir ilmiyle uğraşan kimse.
m.+ lerüñ 043a/03
- müühr** [< Far.] Mühür, imza.
m.+ i 054b/04
- mülāzemet** [< Ar. mülāzemet + T. eyle-] Bir şeyle meşgul olmak.
m. -sünler 048a/12
- Mülük ü tavāyif** [< Ar.] Abbasî devletinin yıkılmasından sonra İslâm aleminde kurulan devletler.
M.-den 041a/01
- mü'min** [< Ar.] İman eden.
m.+ lere 052b/06, 056a/10
m.+ lerün 056a/10
- münādī** [< Ar.] Tellal, ilan eden kimse.
m. 047b/09
- münāsip** [< Ar.] Uygun.
m.+ idi 049a/09
- müneccim** [< Ar.] Yıldızlardan hüküm ve bilgi veren kimse.
m.+ ler 030a/02, 045a/10
- münezzeh** [< Ar.] Eksiksiz.
m. 048b/09
- münkir** [< Ar.] İnkâr eden.
m. oldılar 030b/07
- müretteb** [< Ar.] Düzenlenmiş, tertip edilmiş.
m.+ dür 057a/02
- mürsel** [< Ar.] Gönderilmiş olan peygamber.
m. 042a/10
m. oldu Peygamber oldu.
042a/02
m. olıcağ 040a/15
m. olmadı 042a/05
- müsülmān** [< Ar.] Müslüman.
m. 035a/12
m. oldu 046b/15
m. oldılar 039a/10
M. oldılar 058b/09

müşrik [< Ar.] Allah'a ortak koşan.
m.+ ler 057a/06

müştemil [< Ar.] Kapsayan, saran,
içine alan.
m.+ dür 049b/03

mütâla'a bkz. muṭâli'a
m. 030b/02
m. édeyin 045b/10
m. eylesün 037a/08
m. kılanlar 047a/06
m. kıldum 049a/08

mütegayyir [< Ar.] Değişik, farklı.
m.+ e oldı 045b/05

mütekebbir [< Ar.] Kibirli.
m.+ ler 048b/14

müteveccih [< Ar.] Bir tarafa doğru
dönen, yönelen.
m. olalar 033a/01
m. oldı 037b/03

müvekkel [< Ar. müvekkel + T. kıl-]
Vekil tayin etmek.
m. -dur 050b/12

müyesser [< Ar.] Kolay olan, kolay
yapılan.
m. oldı Nasip oldu. 044a/14

-N-

nafaqa [< Ar.] Geçimlik, yiyecek
parası.
n. édersiz 050a/05
n. vérürin 049b/10

nāgāh [< Far.] Vakitsiz, ansızın.
n. 032a/12, 038b/04, 039a/05,
051a/13, 052b/10

naḥs [< Ar.] Uğursuzluk.
n. 030a/10

nāhiyyet [< Ar.] Çevre, civar.
n.+ inde 039b/06

naql [< Ar.] Götürmek, taşımak.
n. édersevüz 058b/07

n. édüñ 049b/01
n. édüp 049a/12
n. étdiler 057b/02, 057b/06,
057b/14, 058a/12, 058a/15

n. étdüğümüz 043a/02
n. étdüğümüz 039a/11

n. étdüm 047a/08, 049a/10,
049b/02

Naşārā [< Ar.] Hristiyanlar.
N. 033b/06, 035a/12, 037b/01,
043a/13, 045a/08

naşāyih [< Ar.] Nasihatler, öğütler.
n.+ i 047a/09

naşihat [< Ar.] Öğüt.
n. 048a/06, 048b/04, 049a/10
n. éderdi Öğüt vermek.
035a/14

Naşrānī [< Ar.] Hristiyan.
N.+ ler 056b/14
N.+ yidi 041a/04

nāz u ni'met [< Far.] Naz ve nimet
n. 053b/10

nazar [< Ar.] Bakış.

- n. 046a/08, 046a/09
 n. étđi Bakmak. 035b/06
 n. étmez 031b/05
 n. étseyidüñüz 048a/15
 n. eylesün 043a/01, 045b/11

ne [< ET. ne] Ne.

- n. 030b/09, 030b/13, 031a/13,
 033a/07, 036a/03, 036a/10, 036b/02,
 036b/14, 037a/09,
 038b/13, 040b/09, 043a/02,
 043b/02, 045a/03, 048b/10, 049b/08,
 050b/07, 051b/09, 052a/06,
 052a/11, 052b/03, 053a/10,
 054a/02, 054b/02, 055a/10, 055a/12,
 055a/14, 055b/01, 055b/03,
 055b/05, 055b/07, 055b/10,
 056a/12, 057a/13, 057b/04, 058a/12,
 058a/14
 n.+ dür 040a/07, 054b/13,
 055a/02, 055a/04, 055a/06, 055a/08
 n.+ ler 049a/01
 n.+ sin 036b/10
 n.+ ye 033a/10, 036b/10

nebî [< Ar.] Peygamber.

- n. 030a/12, 030b/03, 031a/02,
 033b/10, 035b/13, 038a/05, 044a/14,
 045a/13

neccârlık [< Ar. neccâr + T. lık]

Marangozluk.

- n. 039b/08

neden [< ne + den] Neden.

- n. 035b/09

nefs [< Ar.] Nefis.

- n.+ i 037b/07
 n.+ ine 035a/04
 n.+ iy için 034b/10
 n.+ üñ için 048b/11

nesne [ne+er-ser+ne > ne+ise+ne >

nesne] Nesne, mal, mülk.

- n. 044b/09, 047b/08, 048b/03,
 048b/04, 049a/01, 050a/05, 052a/10,
 054b/13, 054b/14,
 055a/01, 055a/02, 055a/03,
 055a/04, 055a/05, 055a/06, 055a/07,
 055b/09, 057a/01

n.+ de 032b/01

n.+ den 051b/09

n.+ dür 052b/02, 055a/10,

- 055a/12, 055a/14, 055b/01, 055b/03,
 055b/05, 055b/07, 055b/10

n.+ leri 035b/10

n.+ nüñ 055a/08, 055a/09,

055a/11

n.+ ye 035b/08, 036b/11,

- 036b/13, 043a/12, 053a/08, 055a/03,
 055b/08

mecmū^c -ı n.+ ye 042b/15

n.+ yi 050a/06

n.+ yile 035b/09

nevmid [< Far.] Ümitsiz, çaresiz.

n.- eylemeye 047a/03

n. eylemeyesin 051a/05

nice [ne + çe > nice] Nasıl, pek çok.

- n. 032b/02, 052a/05, 057b/13

niçe bkz. nice.

n. 032b/13, 041a/04, 042b/11,
043a/06, 046b/13, 047b/07, 048a/03,
048a/04, 048a/05,
048b/01, 048b/02, 048b/03,
051b/13

n.+ leri 058b/09, 058b/10

n.+ si 046b/14, 051a/04

niçün [ne + uç + un > ne +içün >

niçün] Niçin.

n. 037a/01, 040b/04, 048b/05,
052b/15, 057a/10

nidā [< Ar.] Seslenme.

n. 040a/01

ni' met [< Ar.] Nimet.

n. 030b/07

nāz-u n. 053b/10

n.+ ler 030b/06

nişān [< Far. nişān] Alamet, belirti.

n. olsun 030b/14

nite [< ne + teg > nete > nite] Nasıl.

n. 054a/03

niteki [ne + teg + ki > nite + ki]

Nitekim.

n. 030a/13, 037b/14, 040b/14,
041a/07, 042b/09, 043b/05, 044a/01

nūr [< Ar. nūr] Aydınlik, pariltı.

n. 056b/02

nuşret [< Ar.] Allah'ın yardımı.

n. vėrdi Yardım etmek.

046b/13

nübüvvet [< Ar.] Peygamberlik.

n. 045b/13

‘alāmet-i n.+ den 047a/02

n.+ i 037b/09

n.+ inde 035a/15

nücüm [< Ar. Ar. necm > nücüm]

Müneccimlik.

Ehl-i n. 044a/07

nüşhā [< Ar.] Yazılı, yazılmış şey.

n.+ ların 040b/14

n.+ ya 045a/04

nüzūl [< Ar.] İnme.

sebeb-i n. 057a/05

sebeb-i n.+ ı 058b/12

sebeb-i n.+ in 057a/04

-O-

od [< ET. od] Ateş.

o. 030b/11

o.+ dan 055b/05, 055b/06

o. yakdı Ateşe vermek,

yakmak. 037b/08, 040b/14

odlu [< ET. ot > ot+lug / od+lug > odlu]

Ateşli.

o. 047b/07

oġlan [< ET. oġul+an] Erkek evlat,
çocuk.

o. 031a/09, 033a/12, 040a/01,

048a/04, 048a/05

o.+ ı 037b/11

o.+ iduñ 057a/08

o.+ ina 055a/04, 055a/05,

055a/12, 055a/13, 056b/01

o.+ ından 055a/09, 055a/10

o.+ ınıñ 054b/12, 054b/14,

055a/01, 055a/02

o.+ ları 048b/04, 051b/10

o.+ ların 054b/08

o.+ larından 034b/02, 043b/09,

044a/10

o.+ larındandır 031b/03

o.+ larum 054b/09

o.+ laruñ 054b/05

o.+ larındandır 044a/14

oğlancuk [< oğul + an + cık] Küçük

çocuk.

o.+ ın 038a/13

oğlanlık [< oğul + an + lık] Çocukluk.

o.+ ı 042a/03

oğul [< ET. oğul] Erkek çocuk.

o. 039b/13, 039b/15, 054a/14

o.+ dan 048b/09

o.+ ı 033b/13, 033b/14,

033b/15, 034a/01, 034a/02, 034a/09,

034a/11, 034a/12, 035a/07,

037b/04, 038a/07, 039b/10,

039b/12, 043a/11, 043b/08, 044a/10,

046a/01, 046a/06, 046a/07,

046a/08, 046a/09, 046a/10,

046a/11, 046a/12, 046a/13, 046a/14,

046a/15, 048a/01, 051a/11, 053b/05,

054a/12, 056a/15

o.+ ıdır 033b/10, 033b/11,

033b/12, 035b/02, 035b/03, 035b/13,

038a/05, 039b/08, 040a/09,

041b/11, 042a/15, 042b/04,

043a/13, 043a/14, 043b/02, 043b/10,

046a/05

o.+ ın 038b/01, 038b/02,

038b/03

o.+ larından 039b/08

o.+ uñ 036a/07

oķ [< ET. oķ] Yayla atılan ucunda

sivri demir bulunan ince değnek, ok.

o. 049b/12

oķı- [< ET. oķ +ı-] Okumak.

o.- dı 057b/08

o.- yanlar 049b/02

oķın- [< ET. oķ+ı-n-] Okunmak.

o.- dı 030a/13

oķu- bkz. oķı

o.- dı 043a/08

o.- rdı 035a/03, 038b/09

ol [< ET.ol] İşaret sıfatı, o.

o. 030a/02, 030b/10, 030b/11,

030b/12, 030b/13, 031a/10, 032a/02,

032a/04, 032a/05,

033a/02, 033b/01, 033b/02,

034a/04, 034a/11, 034b/05, 034b/07,

034b/08, 034b/09, 034b/12,

034b/15, 035a/01, 035a/03,

035a/04, 035a/05, 036a/07, 036a/08,

036a/09, 036a/11, 036b/07,

036b/10, 036b/11, 036b/12,

037a/12, 037a/13, 037a/14, 037b/02,

037b/11, 038a/11, 038b/02,

038b/03, 038b/05, 038b/06,
 038b/08, 038b/10, 038b/12, 039a/06,
 039a/10, 039b/05, 040a/12,
 040b/05, 040b/07, 040b/10,
 040b/11, 040b/12, 041a/10, 041a/15,
 041b/01, 042a/05, 042b/05,
 042b/07, 043a/02, 043a/07,
 043a/09, 043a/11, 044a/14, 045a/08,
 045b/04, 045b/11, 045b/14,
 046b/01, 047b/06, 048a/08,
 048a/09, 048b/01, 048b/02, 048b/08,
 048b/14, 049a/03, 049a/05,
 049b/02, 049b/10, 049b/13,
 050a/11, 050b/02, 050b/04, 050b/05,
 050b/09, 050b/13, 051a/06,
 051a/10, 051b/04, 051b/05,
 051b/10, 052a/13, 052a/15, 052b/10,
 053a/05, 053a/12, 053a/13,
 053a/14, 053b/03, 053b/04,
 053b/13, 054a/01, 054a/04, 054a/08,
 054a/10, 054b/04, 054b/06,
 054b/11, 055b/09, 056a/05,
 056b/08, 057a/14, 057a/15, 057b/01,
 057b/05, 058a/06, 058a/08,
 058a/09, 058a/11, 058b/02,
 058b/03, 058b/04, 058b/05, 058b/09
 o.+ dur 044b/02, 047b/14,
 055b/08, 057a/05
ol- [
 bulunmak, meydana gelmek.
 o. 042a/01, 047b/02
 o.- a 030a/07, 039a/15,

039b/15, 042b/11, 047a/08, 052a/05,
 052b/04, 054b/07, 054b/12, 058b/15
 o.- açak 049a/13
 o.- ayıdı 054a/02, 031b/11
 o.-dı 035b/07, 036a/13
 038b/01, 039b/11, 042a/01, 044a/13,
 056b/15
 o.- madı 039b/12
 o.- sun 032b/04, 040a/01,
 o.- ur 044b/01, 044b/12,
 058b/07
 o.- usar 047b/13
ol- [
 ḫalīfe o.- a 054a/15, 054b/11
 kāfir o.- a 048a/12
 meşğul o.- a 049a/03
 muvāfiḫ o.- a 036b/03
 zāil o.- a 030b/08
 çok o.-dı 030b/06
 müteveccih o.- alar 033a/01
 ḫalīfe o.- am 054a/13
 meşğul o.- an 058a/04
 muvāfiḫ o.- an 049a/15
 gölge o.-dı 39a/3
 ḫatıraḫ o.-dı 39a/4
 cansuz o.-dı 041b/07
 peygambar o.-dı 041b/11
 ma'lum o.-dı (051b/15
 diri o.- dı 040a/03
 gālīb o.- dı 031b/14
 ḫacil o.- dı 038a/12
 ḫalīfe o.- dı 035b/15

- ḥarāb o.- dı 055b/14
 helāk o.- dı 044b/03, 044b/04,
 045b/05
 mālīk o.- dı 043b/12
 ma^ç lūm o.- dı 041b/14
 melūl o.- dı 039a/06
 mensūb o.- dı 038a/06
 meşğūl o.- dı 036b/08
 musaḥḥar o.- dı 036b/04
 musaḥḥer o.- dı 035b/15
 muteğayyire o.- dı 045b/05
 muṭī^ç o.- dı 034a/11
 mübtelā o.- dı 032b/10
 mürsel o.- dı 042a/02
 müsülmān o.- dı 046b/15
 müteveccih o.- dı 037b/03
 müyesser o.- dı 044a/14
^çömri o.- dı 031a/02, 035a/12,
 035a/13, 035b/11, 035b/12, 037b/14,
 039b/07, 039b/11, 039b/12,
 044a/05, 044a/07, 044a/08
^çömrüm o.- dı 053b/05
 pādişāh o.- dı 033b/10,
 035a/13, 043a/05, 056b/09
 şād o.- dı 039a/11
 tamām o.- dı 037b/09
 vāki^ç o.- dı 051a/13
 zāhir o.- dı 045b/03
 zā^çif o.- dı 039b/14
 pādişāh o.- dı 037b/15
 helāk o.- dılar 045b/13,
 058b/11
 münkīr o.- dılar 030b/07
 müsülmān o.- dılar 039a/10
 Müsülmān o.- dılar 058b/10
 zāhir o.- dılar 045b/02
 mālīk o.- du 036a/02
 o.- duğı 047a/01
 o.- duğıçun 044a/03, 044b/08,
 044b/13, 045a/07
 helāk o.- duğıçun 044b/05
 Kerīm'ü-ṭarafeyn o.- duğıçun
 044b/13
 zāhir o.- duğın 040a/06
 fāriğ o.- duğdan 036b/02
 ḥarāb o.- duğdan 043a/05
 ḳabūl o.- duğdan 034a/12
 ref^ç o.- duğdan 037b/02,
 041a/06, 042b/01, 043a/04
 rāzı o.- dum 054a/10
 toprak o.- dum 051b/06
 kefīl o.- duñdı 040a/07
 o.- ıcağ 030a/05
 mürsel o.- ıcağ 040b/01
 rivāyet o.- inan 058b/12
 zikr o.- inan 058b/12
 mest o.- inca 040b/07
 o.- ısar 042a/13, 053a/11,
 056a/14
 defn o.- ısar 042a/15
 ḥarāb o.- ısar 055b/14
 ḳāyil o.- madı 043a/12
 muṭī^ç o.- madı 040b/09
 muṭī^ç o.- madı 034a/14

- mürsel o.- madı 042a/05
 ḥasta o.- madın 048a/06
 meşğūl o.- madum 053a/09
 o.- maḳ 056b/06
 ʿāk o.- maḳdur 048a/01
 o.- mamaḳdur 048a/02
 iḥtilāf o.- mamaḳlıḡa 054b/02
 heder o.- masun 041a/05
 ḥarāb o.- maya 037a/03
 o.- maz 036a/07
 ḥarāb o.- mış 042b/06, 043a/06
 pādīşāh o.- mışıdı 038a/01
 o.- sa 032b/08, 032b/14,
 051a/09
 o.- sun 052b/06
 nişān o.- sun 030b/14
 işāret o.- undı 044a/02
 o.- up 033a/03
 ḡālīp o.- up 047a/01
 ḥāzır o.- up 035a/14
 güler o.-ur 052a/11
 sākıṭ o.- ur 049a/03
 tamām o.- ur 046b/04
 zayıʿ o.- ur 056a/07, 056a/08
 o.- urdı 035a/07, 039a/09
 ḡālīb o.- urlardı 032b/06
 o.- urmış 045b/09
 o.- ursa 049a/13
 o.- ursavuz 037a/10, 045a/03
- olm-** [< ol-ı-n-] Olunmak.
 o.- dı 041b/13
 işāret o.- dı 041a/07
- olok** [< ol +ok] Hemen, o an.
 o. sāl at O vakit, o anda.
 041b/04
- on** [< ET. on] On sayısı.
 o. 033b/08, 037a/15, 042a/10,
 044b/01, 045a/03, 046b/03
- on altıncı** [< on altı+nç+i] On altıncı.
 o. 056a/02
- on beşinci** [< on beş+i+nç+i] On
 beşinci.
 o. 055b/14
- on bir** [< on bir] On bir.
 o. 054a/12
- on birinci** [< on bir+i+nç+i] On
 birinci.
 o. 046a/01, 055b/04
- on dördüncü** [< on dört+ü+nç+i > on
 dördüncü] On dördüncü.
 o. 047b/05, 055b/11
- on dört** [< on dört > on dört] On dört.
 o. 044a/08
- on iki** [< on ikki >] On iki.
 o. 050a/09
- on iki biñ** [< on ikki biñ] On iki bin.
 o. 049b/14, 050a/09
 o.+ idi 031a/08
- on ikinci** [<on iki+nç+i] On ikinci.
 o. 055b/07
- on sekizinci** [< on sekkiz+i+nç+i] On
 sekizinci.
 o. 056a/08
- on toḳuzuncı** [<on toḳkuz+i+nç+i] On

- dokuzuncu.
o. 056a/11
- onuncu** [< on+u+nç+i] Onuncu.
o. 045a/02, 055b/03
- on üç** [< on üç] On üç.
o. 037b/15, 046b/01, 056b/07
- on üçüncü** [< on üç+ü+nç+i] On üçüncü.
o. 055b/09
- on yedinci** [< on yedi+nç+i] On yedinci.
o. 047b/09
- orta** [< ET. or + tu > or + ta] Orta.
o.+ larında 051a/12, 057a/06
o.+ muzda 057a/08
o.+ muzdan 031b/15
o.+ sinda 034a/06, 034b/03,
045a/06, 045a/07, 051a/02, 054b/01
o.+ sindağı 058a/07
- ortak** [< ET. ortu+k > ortak] Ortak.
o.+ ı 048a/01
- ot** [< ET. ot] Ot.
o. 030b/05, 030b/06, 036b/09,
036b/13
o.+ ı 036b/09
- otur-** [< ET. *ol-tur- > otur-] Oturmak.
o.- dı 036b/05, 041a/10,
056b/08
o.- dığı 047a/12
o.- dukları 035a/06
o.- dum 053b/15
o.- ırdı 036b/06
- o.- mışdı 058b/13
o.- ur 052a/12
o.- urdı 034b/08
o.- urken 032a/06
- oturt-** [< ET. *ol-tur-t > oturt-t-]
Oturtmak.
o.- dılar 036a/13
- otuz** [< ET. ottuz > otuz] Otuz.
o. 030a/03, 031a/09, 033b/09,
034a/08, 042a/02, 042a/06, 051b/08
- otuz sekiz** [< ET. ottuz sekkiz > otuz sekiz] Otuz sekiz.
o. 046a/02
- otuz toktuz** [< ottuz toktuz > otuz dokuz] Otuz dokuz.
o. 037b/02
- otuz üç** [< ottuz üç > otuz üç] Otuz üç.
o. 051b/05
- otuzuncu** [< otuz+u+nç] Otuzuncu
o. 047b/14
- Ö-**
- öğren-** [< ET. *ög+re-n-] Öğrenmek.
ö.- mek 048b/07
ö.- ürdi 035b/08
- öksüz** [< ET. ög+süz] Öksüz, annesiz.
ö. 047b/01, 057a/08
- öküz** [< ET. öküz] Öküz.
ö. 032b/15, 033a/02
- öl-** [< ET. öl-] Ölmek.
ö.- di 041b/10, 043a/07

ö.- düm 051b/02

ö.- dürdi 034b/01, 042b/10

ö.- ince 031a/02, 051b/11

ö.- miş 042b/06

öldür- [< ET. öl-tür- > öl-dür-]

Öldürmek.

ö. 041b/05

ö.- di 034b/02

ö.- diginden 041a/08

ö.- diler 040b/04

ö.- düşinde 033b/08

ö.- elüm 041b/01

ölü [< ET. öl-ü-g > ölü] Ölü.

ö. 043a/08, 048b/03, 055b/15,

056a/01

ö.+ den 056a/01

ö.+ leri 047a/15

ölüm [< ET. öl-ü-m > ölüm] Ölüm.

ö. 031a/10, 042b/08, 048a/14

ö.+ den 031a/07

ö.+ i 036b/07

ö.+ üñüz 048b/05

‘ömr [< Ar.] Ömür, hayat.

‘ö.+ i 040a/12, 053a/11

‘ö.+ i oldı 031a/02, 035a/12,

035a/13, 035b/11, 035b/12, 037b/14,

039b/07, 039b/11, 039b/12,

044a/05, 044a/06, 044a/07,

044a/08

‘ö.+ üm 051b/01, 053a/06

‘ö.+ üm oldı 053b/05

‘ömür bkz. ‘ömr

‘ö. 053b/10

öñ [< ET. öñ] Önce.

ö. 037a/13, 038a/01, 041b/14

ö.+ din 038a/10, 039b/03,

044a/05, 045b/01, 048b/05, 053a/02

ö.+ dün 034a/05, 039a/12

ö.+ dünidi 043b/06

ö.+ dünmidi 038a/09

ö.+ ine 040b/10

ö.+ re 032a/04

ötürü [< ET. öt-ür-ü > ötüri] Dolayı,

ötürü

ö. 051b/09

ötürü bkz. ötüri

ö. 034b/05, 038a/08, 039a/09,

039a/10, 043b/01, 044b/10, 045a/01,

045a/02, 045b/07

ö.+ dür 043a/03

-P-

pādişāh [< Far.] Padişah, hükümdar.

p. 040b/05, 041a/15, 046a/01,

046b/13, 047b/12, 048a/08, 051a/10

p.-ı ‘ālem 054b/07

p.+ a 035b/14, 048a/08

p.+ ı 044b/08, 046a/01

p.+ ıydı 043b/11

p.+ ları 049a/15

p.+ larına 048b/07

p.+ larınuñ 043b/11

p.+ laruñ 055a/15

- p. oldı 033b/10, 035a/13,
043a/05, 056b/09
- p. olduğında 037b/15
- p. olmuşdu 038a/01
- p.+ uñ 051b/10, 053b/08
- pādişāhane** [< Far.] Padişaha
yakışacak şekilde.
- p. 046a/03
- pādişāhlık** [< Far. pād-şāh+ T. lık]
Hükümdarlık, padişahlık.
- p. 046b/12, 053b/09
- p.+ ı 032a/03, 037a/09
- p.+ ınıñ 037b/14
- pāre** [< Far.] Parça.
- p. 030a/03, 033a/10, 053b/11
- p. pāre éder Parça parça etmek.
033a/11
- pencere** [< Far.] Pencere.
- p.+sinden 037a/05
- perākende kııl**-[< Far.] Dağıtmak.
- p. kı.-dı 037b/08
- perdesin yırt**- [< Far.] Ayıbını ortaya
çıkarmak.
- p.-sa 48a/08
- p.-up 048a/10
- perrī** [< Far.] Peri.
- p.+ ler 037a/04
- pes** [< Far.] Öyleyse, o halde, o
zaman.
- p. 039a/15, 050a/07
- peygāambar** [< Far.] Resul, peygamber.
- p. 030b/03, 031b/06, 033a/05,
033b/12, 034a/02, 034a/03, 034b/06,
037b/02, 038a/02,
038a/07, 039a/13, 039b/07,
039b/10, 040a/08, 040a/11, 040a/15,
040b/03, 041a/06, 041a/07,
041a/09, 041b/10, 041b/11,
041b/12, 042a/05, 042a/10, 042a/15,
042b/05, 045a/06, 046a/15,
047b/12, 050a/14, 051a/06,
052b/09, 053a/02, 053a/10, 053b/12,
054a/15, 056b/10, 057b/07
- p.+ a 031b/09, 031b/15,
035b/14, 047a/09, 049a/06, 058b/14
- p.+ dan 031b/09, 040a/11
- p.+ dı 045a/12
- p.+ dur 035b/01, 042a/10,
046a/05
- p.+ ı 040a/02, 041a/08,
050b/08, 052a/10, 056a/13
- p.+ ıdı 038a/10, 039a/12,
039b/03, 041b/09, 042a/03, 042a/15,
043b/13, 045a/13, 045a/14
- p.+ ıdur 031a/04, 031b/04
- p.+ imuzdur 045a/06
- p.+ ına 033a/14
- p.+ la 045a/09
- p.+ lar 043b/01
- mecmū^c -ı p.+ lara 040a/10
- p.+ ları 049a/14
- p.+ um 047a/13
- p.+ uñ 030a/06, 035b/01,
037a/07, 038a/06, 041a/04, 042a/14,

054a/12

peygāmbarlık [< Far. peygāmbar + T. lık] Peygamberlik.

p. 030b/15, 040a/10, 046b/01, 046b/08, 046b/12

p.+ ı 038a/09, 039a/15

ser-cümle p.+ ı 046b/04

p.+ ında 043b/03

pīrūze [< Far.] Mavi renkli kıymetli bir taş, firuze.

p. 036a/13

-R-

raḍiyallāhu ‘anhu [< Ar.] “Allah ondan razı olsun” anlamındaki dua sözü.

r. 038b/14, 040b/03, 043a/12, 043b/13, 043a/15, 049b/07

raḍiyallāhu ‘anhüm [< Ar.] “Allah ondan razı olsun” anlamındaki dua sözü.

r. 038b/15

rāḥatlık [< Ar. rahat + T. lık] Rahatlık.

r. 053a/03

rahmet [< Ar.] Acıma, esirgeme, koruma.

r. 052b/07

r.+ ünden 051a/05

rahmetullāhi Allah’ın rahmeti.

053b/14

rāvi [< Ar.] Rivayet eden.

r. 046b/07

rāzı [< Ar.] Kabul eden, uygun bulan.

r. oldum 054a/10

Rebī‘ ül-āḥır [< Ar.] Nisan ayı.

R. ayında 046b/02

ref [< Ar.] Yükseltme.

r. étdüğünde Yükseltmek, göğe kaldırmak 042a/06

r. olduğdan 037b/02, 041a/06, 042b/01, 043a/04

re‘kāt [< Ar.] Rekat.

r. kıla 036b/04

renc [< Far.] Ağrı, sızı.

r.+ ine 032b/09

rencber [< Far.] Tarla ve bağ işleriyle uğraşan, çiftçi.

r. 032a/06

reng [< Far.] Renk.

r.+ i 030b/11

Resül [< Ar.] Elçi, peygamber. (Hz. Muhammed (s.a.v.) için kullanılmaktadır.)

R. 045b/13, 046b/05, 049b/04, 052b/01, 058a/12, 058a/15, 058b/08

R. ḥazreti 057a/12, 057b/02, 057b/08

R. ḥazretine 057a/07

Resülallāh [< Ar.] Allah’ın peygamberi, Hz Muhammed (s.a.v.)

R. 045a/09, 046a/02, 046b/15, 049a/10, 052b/03, 058a/10, 058b/13

R.+ a 058b/01

- R.+ dan 056b/14
 Hādīş-i R.+ a 049a/09
rızā [< Ar.] Rız olma, kabullenme.
 r. 040b/08
rızık [< Ar.] Nimet, rızık.
 r. 050a/06
 r.+ ın 051a/09
 r.+ ına 050b/10
 r.+ um 051a/03
 r.+ uñ 047b/02
 r. vérdi Nimet vermek. 058b/06
ribā [< Ar.] Tefecilikle alınan faiz.
 r. 048a/03
ridā [< Ar.] Örtü, şal, hırka.
 r.+ sını 030b/13
risālet [< Ar.] Peygamberlik.
 r. 056b/06
rivāyet [< Ar.] Nakledilen söz.
 r.+ de 042a/12
 r.+ dür 043a/13
 r. eyler Nakletmek. 046b/07
 r. olınan Nakledilen 058b/11
ruḥbān [< Ar.] Rahiplik.
 r. 034b/07
Rūm [< Ar. rūm] Rum.
 R. 043b/11, 045a/15, 046a/01
 R.+ da 043b/10
 R.+ dan 043b/10
 R.+ dandur 044a/03
 R.+ uñ 044b/07
Rūmiyye-i kübrā [< Ar.] Büyük Roma
 R.-ya 037b/03
- rūzī kııl-** [< Far.] Rızık vermek
 034a/03, 035b/07, 040a/02
 r. kılduğın 035b/13
 r. kılmadı 035b/14
rūzigār [< Far. rūz+i +gār] Zaman,
 devir.
 r. 045b/05
 r. +ın 034b/02
 mecmū^c-ı r. 034a/05
rūsvāy [< Far.] Rezil, maskara.
 r. éderin Rezil etmek. 048a/10
 r. eylese 048a/09
- S-**
- sā^c at** [< Ar.] Vakit, zaman.
 s. 030a/02, 030b/15, 032a/04
şabr ét [< Ar.] Sabır etmek.
 ş.-mek. 050a/12
 ş. éttdi 040a/05
saç [< ET. saç] Saç.
 s.+ ı 044b/10
şadaķa [< Ar.] Sadaka.
 ş. véirse 050a/13
şaf [< Ar.] Sıra, dizi.
 ş. bağlayan Bir sırada durmak;
 sıralanmak. 058a/01, 058a/02
sağ 1 [< ET. sağ] (Yan ve yön için)
 Sağ.
 s. 033b/01, 044b/02
sağ 2 [< ET. sağ] Güçlü kuvvetli,
 sağlıklı, diri, canlı.

ş. eyledüñ İyileştirmek, iyi
etmek. 041b/03
saġu [< ET. saġu] Eski Türklerde, yuġ
törenlerinde kopuz eşliğinde söylenen
manzum aġıt.

s. saġanlarla (Ölünün
arkasından ağlaması için tutulan kadın
için) yüksek sesle ağlamak; yas tutmak.
048b/11

s. saġmazsın 048b/12

s. saġardı 035a/04

şāhib [< Ar.] Sahip.

ş.+ i 058a/09

şahıfe [< Ar.] Sayfa.

ş. 054b/03, 054b/04, 054b/09

şahrā [< Ar.] Açık ve düz arazi; ova,
kır.

ş.+ ya 039b/01

sākıt [< Ar.] Düşen.

s. olur Düşmek. 049a/03

sakla- [< ET. sak-la] Dikkat etmek,
korumak.

s. 047b/04

sal- [< ET. sal-] Göndermek,
yollamak.

s.- uvérdi 050b/06

şālih [< Ar. şālih < şalāh] Dinin
buyruklarına uygun davranan.

ş. 043b/11

Şallallāhu ‘aleyhi ve sellem [< Ar.]
“Sâlat ve selâm onun (Hz. Muhammed)
üzerine olsun.” anlamındaki dua sözü.

Ş. 052a/03

şan- [< ET. sa-n-] Sanmak, düşünmek,
inanmak, zannetmek.

ş. 047b/04

ş.- dılar 041b/05

ş.- ma 047b/13

ş.- up 037a/04

ş.- urlardı 037a/06

saña [< ET. sen+ġa > saña] Sana.

s. 030b/14, 036b/14, 039a/09,

040a/01, 048b/10

şan‘at [< Ar.] Zanaat, meslek, ustalık.

Ş.-ı neccârlık 039b/08

ş. édinse 049a/04

sancaġ [< EAT. sanġ+ġaġ] Bayrak.

s. 032b/01

şapan [< şapan] Sapan.

ş. 033a/15

ş.+ ı 033a/06, 033a/10

ş.+ ıla 033a/13

sarāy [< Far.] Saray.

s.+ lar 053a/12

sark- [< ET. şarġ-] Sarkmak.

s.- dı 030a/09

şat- [< ET. sa-t- > sa-t-] Satmak.

ş.- arsañ 052b/14

ş.- dı 049b/14

savaş [< ET. saw-a-ş < sâw-a < sâw <
sâb] Savaş.

s. 048a/13

şavmi‘a [< Ar.] Hristiyan rahiplerinin
halktan uzaklaşmaları ve ilişkilerini

kesmeleri için yapılmış inziva yeri.

ş. 053a/01

ş.+ sı 052b/13

şayru [< EAT/ Osm. şayru] Hasta.

ş.+ ları 041b/03

sebeb [< Ar.] Sebep.

s. 037a/10, 056b/15

s.+ den 040b/11, 049b/02

s.-i nüzül İnme sebebi. 057a/05

s.-i nüzülü 058b/12

s.-i nüzülin 057a/04

s.+ den 043b/02

s.+ ile 043a/11

s.+ iyile 038b/09

s. kılmışdur Vesile etmek.

050b/10

secde [< Ar.] Secde.

s.+ den 053a/14

s. édeydüm 053a/14

sefer [< Ar.] Sefer.

s.+ i 044b/06

s. kılduğın Sefer yapmak.

044b/14

sefih [< Ar.] Akılsız, adi, bayağı.

s.+ leri 034a/10

sehl [< Ar.] Kolay.

s. 056b/07

sekiz [< ET. sekkiz] Sekiz.

s. 042a/03

sekiz biñ [< sekiz biñ] Sekiz bin.

s. 031a/08

sekizinci [< sekiz+i+nç+i] Sekizinci.

s. 044b/14, 055a/13

seksen [< sekiz +on >seksen] Seksen.

s. 031a/02

seksen biñ [< sekiz+on biñ] Seksen

bin.

s. 040a/11

seksen üçinci [< sekiz+on üç+i+nç+i]

Seksen üçüncü.

s. 048b/05

séyl [< Ar.] Bol ve gür olarak akan

şey; sel.

s.+ ler 034b/11, 034b/13

selām [< Ar.] Selam.

s. 052a/07

sen [< ET. sen] Sen. (İkinci teklik kişi zamiri)

s. 033a/14, 035b/08, 036b/10,

037a/01, 040a/07, 041b/02, 047b/06,

057a/08

s.+ den 047a/14, 047b/11,

051a/04, 053a/02, 054a/14, 054b/06,

056b/05

s.+ i 032a/14, 033a/15,

047a/13, 048b/10, 057a/11

s.+ üñ 032a/04, 047b/02,

052b/06, 054a/07, 054a/09, 057b/11,

057b/13

sene [< Ar.] Sene, yıl.

S.-i iñdānuñ İlk sene. 046b/02

ser cümle [< Far.] Bütün, toplam..

s. 046b/04

sev- [< ET. seb- > sev] Sevmek.

- s.- düñ 049b/13
- sevāb** [< Ar.] Sevap.
 ş. 050a/12
 ş.+ m 057a/05
 ş. véreyin 048a/13
- seyr** [< Ar.] Gidiş, ilerleme.
 s. éder Gitmek. 045a/01
 s. étmesine 044a/13
- şı-** [< ET. şı-] Yenmek, üstün gelmek.
 ş.- dı 034a/14, 046b/13,
 047a/01
 ş.- dumıdı 053b/08
 ş.- maķ 047a/01
- sıbtı** [< Ar.] Soy.
 s.+ ndan 033b/11
 s.+ indandur 040a/09
- sıçra-** [< ET. saç-ra > sıçra] Sıçramak.
 s.- dı 030b/12
- şiddik** [< Ar.] Hep doğru konuşan,
 sözünde duran.
 ş.+ lar 049a/04
- şifātla-** [< Ar. şifāt + T.la] Özellikli,
 sıfatlı.
 ş.- yuvér 058b/15
- şıĝ-** [< ET. şıĝ-] Sıĝmak.
 ş.- maya 045a/04
 ş.- maz 036a/09, 037a/10,
 058a/10
- şın-** [< ET. sı-n-] Bozguna uğramak;
 yenilmek.
 s.- dı 033b/04
 ş.- maķ 047a/01
- sil-** [< ET. sil-] Silmek.
 s.- erdi 035a/08
- silāh** [< Ar.] Savaş aleti.
 s. 033a/13
- siz** [< ET. siz] İkinci çokluk kişi
 zamiri.
 s.+ den 054b/10
 s.+ e 038a/11, 048b/04,
 049b/01, 051b/09, 058b/05
 s.+ i 048a/15, 057a/14,
 057a/15, 058b/05
 s.+ üñ 058b/03, 058b/05
- şol** [< ET. şol] Sağ karşıtı, sol.
 ş. 033b/01, 044b/04
- şoñ** [< ET. şoñ] Son.
 ş. 036b/07, 039b/14
- şoñra** [< ET. şoñ+ra] Sonra.
 ş. 031b/06, 031b/08, 031b/09,
 031b/14, 033b/04, 033b/05, 034a/03,
 034a/08, 034b/02,
 034b/12, 034b/14, 035a/03,
 035a/13, 036a/08, 036a/10, 036a/12,
 036a/15, 036b/02, 037a/03,
 037a/06, 037a/07, 037a/12,
 037b/01, 037b/02, 039a/13, 039a/14,
 039a/15, 039b/04, 040a/03,
 040a/11, 040a/15, 040b/03,
 040b/07, 041a/06, 041a/08, 042a/13,
 042a/14, 042b/01, 042b/10,
 042b/14, 043a/04, 043a/05,
 043a/07, 043a/08, 045a/07, 045b/01,
 045b/03, 045b/04, 045b/08,

046b/01, 046b/02, 046b/09,
046b/11, 047a/02, 047a/14, 047b/11,
050b/04, 051b/02, 051b/04,
051b/06, 053b/01, 054a/13,
054b/01, 054b/06, 056b/05, 056b/08,
056b/14, 058b/08, 058b/10
ş.+ dur 043b/05
ş.+ mıdı 038a/09
ş.+ yıdı 043b/09

şoñrarak [< ET. şoñ+ra+rak] Daha sonra.

ş. 044a/05

şor- [< ET. şor-] Sormak.

ş. 054b/06, 054b/12

ş.- am 054b/10

ş.- arsañ 047b/15

ş.- dı 031a/14, 032a/09,

033a/08, 044a/11, 049b/08, 055a/01,

055a/04, 055a/06, 055a/07,

055a/09, 055a/11, 055a/14,

055b/01, 055b/03, 055b/05, 055b/07,

055b/09, 055b/12, 055b/15,

056a/03, 056a/06, 056a/08,

056a/12, 056a/14

ş.- dum 054a/07

ş.- sam 031a/13

sovuq [< ET. *soğı-k] Soğuk.

s. 055b/07, 055b/08

şoy [< OT. şoy] Soy.

ş.+ dan 032b/01

sög- [< ET. sög-] Sövmek.

s.- düñ 057a/10

s.- en 041a/13

söyle- [< ET. *sö-z+le-] Söylemek.

s.- di 042b/08, 043a/15,

051a/15

s.- diler 051a/13

s.- me 047b/04

s.- mek 035b/09

s.- ñ 049a/13, 049b/01

s.- yeler 055a/13

söz [< ET. *sö-z] Söz.

s. 037b/11, 037b/12, 043a/15,

047a/08, 051a/15

s.+ dür 055a/13

s.+ i 042b/08, 043a/07,

049b/07, 051a/06, 051b/10, 053a/05,

054b/08, 057a/06, 057b/01,

057b/14

s.+ idür 042a/01

s.+ in 057b/02, 057b/06

s.+ ine 037b/12

s.+ leri 049a/15, 058a/11,

058a/15, 058b/08

s.+ lerin 057b/02

s.+ üñ 057a/04

şu [< ET. sub > suw~suv > su] Su.

ş. 032b/08, 032b/09, 044a/14

ş.+ dan 050b/15

su'äl [< Ar.] Soru.

s. 054b/04, 054b/12, 055a/01,

055a/03, 055a/05, 055a/07, 055a/09,

055a/11, 055a/14,

055b/01, 055b/03, 055b/05,

055b/07, 055b/09, 055b/11, 055b/14,
056a/02, 056a/06, 056a/08,

056a/11, 056a/14, 058b/14

s.+ dan 054b/06, 056b/04

s. étđi Soru sormak. 052b/15

s. étsem 031a/13

s.+ i 054b/05, 054b/10

s.+ inden 056b/02

süre [< Ar.] Kur'an-ı Kerim'in yüz on
dört bölümünden her biri.

s. 049a/07

s.+ de 047a/10, 047a/12,

047b/01, 047b/03, 047b/05, 047b/09,

047b/14, 048a/03, 048a/10,

048a/11, 048a/14, 048b/05,

048b/10, 049a/02

s.+ dür 049a/07

s.+ nüñ 058a/10

s.+ si 049b/06

s.+ sin 057b/07, 057b/08,

057b/15

s.+ sinden 047a/08

s.+ sinüñ 035a/09, 045b/11

şüret [< Ar.] Suret; görünüş, biçim.

ş.+ i 030a/10

ş.+ in 030a/08, 041b/05

ş.+ inde 050b/12

süd [< ET. süt] Süt.

s.+ den 048a/05

süñi [< ET. süñ-gü < *süñ-] Süngü.

s.+ yile 034b/01

sünnet [< Ar.] Erkek çocuğunun

erkeklik organının ucundaki derinin
kesilmesi.

s. étdiler Sünnet etmek.

042a/04

süñük [< ET. *süñ-ük] Kemik.

s.+ leri 038b/12

s.+ lerim 039b/14

s.+ lerine 031a/11

sür- 1 [< ET. sür-] Yaşamak.

s.- dümidi 053b/10

sür- 2 [< ET. sür-] Yürütmek, sürmek.

s.- en 058a/03

-Ş-

şād [< Far.] Neşeli, sevinçli.

ş. oldı Mutlu olmak. 039a/11

şāh [< Far.] Padişah, hükümdar.

ş. 033b/06

şākird [< Far.] Öğrenci, talebe.

ş.+ idür 030b/03

şarāb [< Ar.] Şarap.

ş.+ uñ 042b/13

şefā' at [< Ar.] Günahın bağışlama.

ş.+ inden 047a/03

şefkatlü [< Ar. şefkat + T. lü]

Merhametli.

ş. 047b/02

şehādet [< Ar.] Tanıklık.

ş. 047a/07

şehir [< Far.] Şehir.

ş.+ de 046b/01

şehir bkz. Şehir.

ş. 030a/03, 039b/06, 053b/07

Ş.-i mışıldur 044a/01

ş.+ e 032b/10, 035a/01

ş.+ i 037a/13

ş.+ in 037a/11

ş.+ inde 043b/04, 046a/02,

046a/15, 046b/03, 052a/03

ş.+ leri 053b/06

ş.+ lerinden 032b/10

ş.+ ün 035a/02

ş.+ üñ 037b/05, 037b/11

şekk [< Ar.] Şüphe.

ş.+ dür 055a/03

ş.+ süz 033a/03

şemme [< Ar.] Çok az miktar.

ş.+ si 035a/10

şerī'at [< Ar.] İslam hukuku.

ş. 038a/02, 042a/02, 042a/06

ş.+ indeyidi 038a/02

ş.+ umuza 049a/15

şeyh [< Ar.] Şeyh.

ş. 052b/10, 052b/15, 053a/09,

053a/13, 053b/01

ş.+ den 052b/14

şeytān [< Ar.] Şeytan.

ş. 048b/15

şimdi [< şu + imdi > şimdi] Şimdi.

ş. 039a/10, 041b/03, 053a/06,

057a/09

ş.+ ye 055b/13

şimdi+ki 057b/11

şirk [< Ar.] Allah'a ortak koşma.

ş. getürmek Allah'a ortak

koşmak. 048b/08

ş. getürmekdür 047b/15

şol [< uş + ol > şol] Şu,o.

ş. 031a/06, 031b/06, 032a/03,

033a/09, 033a/10, 038b/11, 042b/04,

047a/04, 047a/10,

048a/07, 048a/12, 049a/09,

050a/05, 051a/01, 052a/12, 052b/03,

052b/07, 053b/01

şöyle [< uş + ile] Öyle, o şekilde, şuna benzer.

ş. 032a/02, 034b/11, 034b/13,

035b/07, 036a/13, 036b/05, 037b/01,

038b/03, 043a/12,

046b/07, 050b/14

şu [< ET. uş + ol > şu] Şu.

ş. 031a/04, 031b/03

ş.+ ña 036b/13, 039a/04,

040b/08

şüm [< Far.] Uğursuz, şom.

ş. 032b/12

şükr [< Ar.] Şükür.

ş. 051a/01

ş. eyledi 051a/07

-T-

tā [< Far.] Kadar, degin.

t. 031a/02, 034b/11, 034b/13,

035b/07, 036b/13, 039a/04, 040b/08,

047a/06, 049b/02,

051b/11

ta' accüb [< Ar.] Şaşırma, hayrete düşme.

t. édüp Şaşırmaq, hayrete düşmek. 043a/06

ta' am [< Ar.] Yemek, yiyecek.

ţ.+ uñ 042b/13

tabbāg [< Ar.] Hayvan derilerini

terbiye eden kimse.

ţ.+ ıdı 032a/08

tābūt [< Ar.] Tabut.

t. 032b/04, 053b/03

ţ.+ dan 032b/13

ţ.+ ı 031b/08, 031b/10,

031b/14, 032b/03, 032b/05, 032b/12,

032b/14

ţ.+ ıla 033a/02

ţ.+ uñ 053b/11

tağ [< ET. tağ] Dağ.

ţ. 039a/03

ţ.+ a 052b/09

ţ.+ da 037b/05, 052b/10

ţ.+ dan 055b/10, 055b/11

ţ.+ un 034b/12

tağyīr [< Ar.] Başkalaştırma,

değiştirme.

t. ét(d) e Değiştirme. 030a/08

tahrīf [< Ar.] Bir sözün anlamını

değiştirme, bozma.

ţ.+ ine 056b/15

taht [< Far.] Taht.

ţ.+ ını 035b/15

taqrīr [< Ar.] Sözle anlatma, ifade etme.

t. étdiler Anlatmak. 058a/12

t. étdüğümüz 043a/07

ţal- [< ET. ţal-] Dalmak.

ţ.- dı 050b/03

ţaleb [< Ar.] Talep, istek.

ţ. éden 056b/11

ţ. éder 048a/15

ţ. étmek 044a/13

ţāli' [< Ar.] Talih, kısmet.

ţ.+ inde 032a/11, 032a/12

ţama' [< Ar.] Aç gözlülük.

ţ. édüben 049a/05

tamam [< Ar.] Eksik olmayan, tam.

t. 030a/01, 036a/07, 037a/07,

040a/02, 043a/01, 044a/08, 056b/09

t. edecek 057b/03

t. éder 036a/07

t. éderin 036a/05

t. édüp 036b/01

t. étdiler 036a/11, 036a/15

Beyt'ül-Muğaddisi t. éylemedi

036a/05

t. oldı Tamamlanmak. 037b/09

t. olur 046b/04

ţamu [< ET. tamu > Soğd. tmw]

Cehennem.

ţ. 047b/08

ţ.+ da 047b/07

ţ.+ yı 048b/13

- ı.+ nuñ 048b/14
ıań [< ET. tań] Şaşkınlık, hayrete düşme.
 ıańa ıalmaq Şaşa kalmak.
 ıańa ı.- up 051a/07
 ıańa ı.- ur 038b/04
ıanış- [< DLT. tanu-ş- > tanış-]
 Tanışmak.
 ı.- dılar 032b/14
ıańıla [< ET. ıań +la] Sabah erkenden.
 ı. 036b/08, 039a/03
Tańrı [< ET. teńri > tańrı] Tanrı,
 Allah.
 T. 031b/07, 032a/01, 032a/15,
 036b/03, 038a/06, 042b/07, 043a/11,
 043a/13, 047a/14,
 050b/08, 052a/10, 057b/10
 T.+ ıun 056a/06
 T.+ dur 058a/08, 058a/09,
 058b/03, 058b/05
 T.+ larumuz 057b/12
 T.+ ñ 057b/13
 T.+ ña 030b/05
 T.+ ñı 058b/15
 T.+ nuñ 031a/15, 033a/14,
 041b/15, 042b/04, 043a/14, 043b/02,
 057a/14
 T.+ ñuz 058b/03, 058b/05
 T.+ sı 057b/04, 057b/09,
 058a/01, 058a/02, 058a/03, 058a/04,
 058a/14
 T.+ sınuñ 058a/13
- T.+ van 048b/08
 T.+ ya 057a/15
Tańru bkz. Tańrı
 T.+ ñ 057b/11
 T.+ ya 051a/01
ıap- [< ET. ıap-] Tapmak, Tanrı olarak tanımak.
 ı.- maıdan 057a/15
ıapdur- [< ET. ıap-tur- > ıapdur-]
 Boyun eğdirmek, tapmasını sağlamak.
 ı.- am 057a/15
ıarıb [< Ar.] Tarih.
 t. 046b/10
 Ehl-i t. 037b/13
ıaş [< ET. taş] Taş.
 ı. 033b/01, 033b/02, 050b/08,
 050b/09, 050b/14, 052b/11, 053a/07
 ı.+ dan 053b/03, 055b/03,
 055b/04
 ı.+ ı 053a/07
 ı.+ ıla 037a/15
 ı.+ ıyıla 033a/15
 ı.+ ları 034b/13
 ı.+ larıla 054a/05
 ı.+ uñuz 048b/06
ıaşra1 [< taş+ra] Dışarı, dışarıda,
 dışarıya.
 ı. 034b/08, 038b/03, 040a/04,
ıaşra 2 [< taş+ra] Başa.
 053a/08
ıatluraı [< ıat + lu + raı] Daha tatlı.
 ı. 055a/06, 055a/07

- ṭavar** [< ET. ṭavar] Davar; dört ayaklı çiftlik hayvanı.
ṭ.+ ı 051a/11
- ṭavāyif** [< Ar.] Bölükler, cemaatler.
Mülük-ü ṭ.+ den Mülk bölükleri; Anadolu Beylikleri. 041a/01
- ṭāyife** [< Ar.] İnsan topluluğu; takım, grup.
ṭ.+ si 043a/14
ṭ.+ yi 045b/07
- ta' yīn** [< Ar.] Bir şeyi belirleme, kararlaştırma.
t. étdi Belirlemek. 034b/03
t. kılmışdı Belirlemek. 034a/05
- ta' zīm** [< Ar.] Saygı gösterme, hürmet etme.
t. étdiler Saygı göstermek.
031a/01
- taẓyīk** [< Ar.] Zorlama, baskı.
t. étdi Zorlamak. 037b/06
- te' ālā** [< Ar.] “Şanı yüce olsun” anlamındaki dua sözü.
t. 030a/01, 045r/08
ṭ.+ nuñ 052b/07
- tedbīr kıl-** [< Ar.] Önlem almak.
t.-dı 041a/15
- tefsīr** [< Ar.] Yorumlama.
t. 041b/13
t.-i baġavīde 030a/14, 030b/02,
038a/14
T.-i Baġavīde 058b/12
T.-i Teysīrde 058b/11
- t.+ in 030b/02
t.+ iñ 035a/09
t.+ ine 037a/08, 045b/11
- tekūr** [tekfur > tekūr] Hükümdâr.
t. 037b/11
t.- idi 037b/03
- tekzīb** [< Ar.] Yalanlama.
t. étdiler 031b/12 Yalanlamak.
t. étmekden 045b/07
- temessük** [< Ar.] Tutunma.
t. édüben 049a/10
- ten** [< Far.] Vücut, beden.
t. 055a/01
t.+ i 039a/07, 048b/02
t.+ ile 045b/09
t.+ in 053a/03
t.+ inde 054b/13, 054b/14,
055a/02, 055a/03
- terāzi** [< Far.] Terazi.
t.+ de 048b/06
- terk** [< Ar.] Bırakma, vazgeçme
t. étmekile Terketmekile.
035b/10
- terkīb** [< Ar.] Birleştirme.
t. étdüğümçün Birleştirmek.
047a/15
- tesbīh** [< Ar.] Allah'ı takdis ve tenzih etme, anma.
t. édicı Allah'ı anmak. 047a/13
t.+ i 038b/08
- tevārīh** [< Ar.] Tarihler.
t. 045a/05

- ehl-i t. 043b/07
t.-i enbiyāda 047a/04, 056b/11
t.-i enbiyānuñ 047a/06
t.+ inde 035a/12, 035a/13
t.-i Ebū Yezīdi Ebu Yezīdi
Tarihi. 033b/11, 040a/06
tevbe [< Ar. tevbe] Tövbe.
t. étdiler Tövbe etmek. 039a/11
t.+ si 034a/12
t.+ sin 034a/11
tevekkül [< Ar.] Allah'a güvenme.
t. 051a/08
Tevrīt [< Ar.] Hz. Musa'ya inen kutsal kitap.
T. 039b/09, 040b/13, 056b/15
T.+ i 040a/13
T.+ i 043a/09, 043a/10
T.+ ümüzüñ 032b/03
T.+ üñ 031b/08
teysīr [< Ar.] Kolaylaştırma.
Tefsīr-i t.+ de 058b/11
téz [< Far. téz] Çabuk, tez.
t. 032a/12
tezevvüc [< Ar.] Zevc edinme, evlenme.
t. étmek (g)e Evlenmek.
040b/06
tımār [< Far.] Bakma, tedavi etme.
t. édelüm 057a/11
toğ- [< ET. toğ-] Doğmak.
t.- an. 041a/11
t.- dı 041b/14, 046a/15
t.- duğı 058a/09
t.- duğından 044b/06
t.- duğıyla 042a/11
toğru [< ET. *toğur- > toğur-u > toğru]
Yalan olmayan, gerçek.
t. 031b/11, 033a/02, 035b/09,
057a/14
toğu [< ET. toğ-u] Doğu.
t.+ sından 045a/01
toksan [< tokkuz+on > toksan] Doksan.
t. 048b/09
toksan toközuncı [< toksan tokkuz
+u+nç+ı] Doksan dokuzuncu.
t. 049a/02
toköz [< ET. tokkuz > toköz] Dokuz.
t. 033a/08
toközuncı [< toköz+u+nç+ı]
Dokuzuncu.
t. 044b/15, 047b/03, 055b/01
toıldur- [< ET. *to-l-tur > toıldur]
Doldurmak.
t.- dı 037a/15
tolun- [< ET. *to-l-ı-n] Dolunay haline
gelmek.
t.- duğı 058a/09
ton [< ET. ton] Kıyafet, giysi.
t. 056a/12
t.+ larda 056a/12
t.+ ları 035a/06, 056a/13
toprak [< ET. topra-k] Toprak.
t.+ ıla 037a/15
t. oldum 051b/06

topuz [< ET. topuz] Topuz.

‡.+ ıla 047b/07

toştoğrı [to+s+toğur-u] Dosdoğru.

‡. 050b/14

‡ur- [< ET. ‡ur-] Durmak, kayağa kalkmak.

‡. 054a/01

‡.- acak 051a/02

‡.- dı 038b/06, 046b/01,

046b/03, 046b/11, 050a/02, 050b/01, 052a/08

‡.- dı. 037a/04

‡.- dılar 041a/04, 057b/01,

057b/09, 058a/11

‡.- duğı 047a/11

‡.- maya 047a/11

‡.- ur 034b/12

‡.- urdı 036b/08

‡.- urken 037a/12

‡.- uşıcağ 033a/04

‡ut- [< ET. ‡ut-] Tutmak, yakalamak.

‡.- ar 052a/14

‡.- dı 056b/10

‡uy- [< ‡uy-] Duymak.

‡.- ıcak 040a/08

‡uyür [<Ar.] Kuşlar.

‡. 054b/04

türbe [< Ar.] Türbe.

t. 049b/05

t.+ si 049b/05

uç [< ET. uç] Kenâr.

u.+ ı 040a/04

uçmağ [< Soğd. uşmağ > uçmağ > uçmağ > uçmağ] Cennet.

u.+ (ğ)a 054a/03, 054a/04

u.+ (ğ)ıdur 056a/11

uğra- [< ET. uğra- > uğur+a-]

Uğramak, rastlamak.

u.- dı 032a/09, 034a/15,

042b/05, 043a/05, 052b/10

u.- duğı 043a/03

u.- r 035b/08

u.- yup 051b/13

‘ukül [< Ar.] Akıllar.

‘u. 041b/15

ulaşdurı [< ula-ş-dır-ı] Sürekli, devamlı, aralıksız.

u.- 058a/04

ulu [< ET. ul+luğ > uluğ > ulu]

Büyük, yüce.

u. 030a/04, 033a/08, 047b/15,

049a/01, 050a/12, 053a/12

u.+ dur 040b/03, 041b/13

u.+ ları 057b/02, 058a/12

u.+ ların 032a/15

u.+ yıdı 040b/03

ulu- [< ET. ulı-] Ulumak.

u.- rdı 034b/11, 034b/13

ulurağ [< ET. uluğ +rağ < ulurağ]

Daha büyük, daha ulu.

u. 055a/14, 055a/15, 055b/10,

055b/11

unıt- [< ET. unıt-] Unutmak.

u.- mayalar 049b/03

u.- maz 051a/03

unut - bkz. Unıt-**ur-** [< ET. ur-] Vurmak, çarpmak.

u.- dı 032b/11, 033b/03,

041b/05

u.- dılar 032b/13, 044b/03,

044b/04

u.- ur 033a/11

‘**uruş** [< ur-u-ş-] Vuruşmak;

dövüşmek; savaşmak. Yazımı değişik.

‘u. 042b/05

uşlu [< us+luğ > us+lu] Akıllı.

u. 052a/10

uş [< ET. oş > uş] İşte, şimdi.

u. 038a/11, 039b/13, 041a/10,

051b/07, 053a/05, 053b/10

uşak [< ET. uw-u-ş-a-ķ < uwşa-ķ]

Küçük çocuk.

u. 031a/09

uvadı- [< uv-a-dı-] Parçalamak.

u.- madılar 032b/13

uvan- [< uv-an-] Parçalanmak,

ufalanmak.

u.- dı 037a/06

uy- [< ET. ud- > uy-] Uymak.

u.- alum 032a/01

u.- dı 034a/10

u.- madılar 031b/12

uyan- [< ET. odun- < ud-u-ğ+a-n- >

udğan- > oyan- > uyan-] Uyanmak.

u.- dı 039a/06

uyandır [< ET. < uyan-tur-]

Uyandırmak.

u.- mayayduñ 054a/02

uyu - [< ET. *u+dı- > uyu-] Uyumak.

u.- dı 039a/05

uzun [< ET. uz+u+n] Uzun.

u. 058b/07

-Ü-**üç** [< ET. üç] Üç.

ü. 031a/02, 033b/09, 034a/05,

035b/04, 035b/09, 036b/02, 038b/13,

039b/11, 040b/03,

041b/06, 046a/01, 046b/08,

050a/03, 057b/11

üçinci [< üç+ünç+i] Üçüncü.

ü. 033b/08, 035b/10, 041b/08

üçüncü bkz. üçinci.

ü. 034a/07, 034b/04, 036b/04,

044b/07, 048a/02, 055a/03, 057b/10

üç yüz [< üç yüz] Üç yüz.

ü. 051b/01, 051b/07

üç yüz altmış [< üç yüz altı + mış] Üç

yüz almış

ü. 051b/02

üç yüz tokuz [< üç yüz tokuz > üç

yüz tokuz] Üç yüz dkuz.

ü. 043b/06, 045b/08

ü.+ yıl.dur 045b/02

üç yüz yetmiş [< üç yüz yétmiş]

ü. 042a/07

üleşdür- [< ET. üle-ş-tür-]

Paylaştırmak.

ü.- di 050a/01

ümîd [< Far.] Ümit.

ü. duta Ümit etmek. 055b/08

ümmet [< Ar.] Ümmet, topluluk.

ü.+ i 042a/13, 047b/11

ü.+ in 051a/05

ü.+ ine 047b/12

ü.+ inüñ 056a/13

ü.+ iyile 047b/13

ü.+ lerinüñ 053a/11

ü.+ üm 052a/05

ü.+ ümdeñ 039a/10

ü.+ üñ 052b/06

üslüb-ı hâkim [< Ar.] Bilge yöntemi.

ü.-ı hâkim. 056b/03

üst [< ET. üz+tün > üst]Üst taraf,

üzeri.

ü.+ inde 051b/06, 053b/04

ü.+ ündegi 052b/13

ü.+ üne 051b/05

üstâd [< Far.] Bir şeyi en iyi yapan

kimse, üstat.

ü. 036a/10

üzeri [< ET. *üz+e+re > üzeri] Bir

şeyin üst kısmı.

ü.+ nde 037a/03, 037a/04,
042b/05, 053b/04

ü.+ ne 031b/13, 031b/14,

032b/08, 032b/15, 037b/05, 039a/03,
040b/11, 046b/12, 046b/15,

049b/05, 052b/11, 053a/08,

057a/01

üzeri bkz. üzeri

ü.+ me 050b/12

-V-

va‘de [< Ar.] Süre, zaman, mühlet.

v.+ den 040a/03

v. étdügi 037b/10, 038a/12

vahy [< Ar.] Allah tarafından peygamber
gelen ilâhi haber.

v. 030b/08

v. geldi Gökten vahiy inmesi.

032a/02, 036a/06

v. gelürdi 043b/13

vâkı‘ [< Ar.] Meydana gelen; geçmişte
gerçekleşmiş olan.

v.+ dür 041a/03

v. oldu Gerçekleşme. 051a/13

vakt [< Ar.] Zaman, vakit.

v. 036b/07, 040b/12, 042b/11,

045b/04

v.+ den 030a/02

v.+ ında 039a/01, 039a/02

v.+ ı 050b/15

v.+ ları 056b/02

vallâhu a‘lem [< Ar.] “Allah en
doğrusunu bilir” anlamındaki dua sözü.

v. 035b/12, 043b/03, 046a/03,

049b/03, 049a/06

var - [< ET. bar- > var-] Ulaşmak.

v. 030b/09, 030b/14, 032a/10,
032a/14, 057a/07

v.- a 037b/04

v.- am 050b/15

v.- ayın 052a/14

v.- dı 032b/09, 033a/11,

037b/06, 049b/13, 050a/03, 052b/12

v.- dı. 046b/12

v.- dılar 033a/03, 040a/08,

041a/15, 058a/11

v.- duğı 033b/07

v.- dukça 031b/11

v.- dum 052a/04

v.- ıcak 040b/08

v.- madın 038b/06

v.- sun 054a/10

v.- uñ 057b/11, 058a/13

v.- up 050b/04, 057b/09

v.- ur 056a/02

v.- urdı 034b/14

v.- urıdı 034b/12

var [< ET. bar > var] Mevcut, var olan.

v. 033a/07, 034a/13, 035a/15,
038a/09, 038b/07, 038b/13, 039b/06,
043b/04, 048a/01,

049b/09, 050a/09, 053b/03,

053b/04, 054a/06, 057b/12

v.+ dı 044b/09

v.+ dur 044a/11, 044b/01,

044b/10

v.+ ıdı 032a/07, 033a/08,

034a/09, 034b/07, 035a/14, 040b/05,

045a/02, 051a/10, 054a/12,

054b/04

v.+ ımış 037a/09

v.+ ısa 036a/04, 036a/10

v.+ mıdur 044a/11

vaşf [< Ar.] Nitelik, özellik.

v.+ a 036a/09

va'z [< Ar.] Vaaz.

v. étmegidi 039b/09

ve [< Ar.] Bağlaç; ve.

v. 030a/03, 030a/07, 030a/09,

030b/02, 030b/07, 031a/03, 031a/04,

031b/11, 031b/12,

032b/01, 032b/08, 033a/07,

033a/10, 033a/14, 033b/12, 034a/03,

034a/04, 034a/06, 034a/07,

034b/04, 034b/05, 034b/06,

034b/10, 034b/13, 034b/15, 035a/03,

035a/05, 035a/06, 035b/04,

035b/12, 035b/14, 035b/15,

036a/03, 036a/04, 036a/08, 036a/09,

036a/14, 036b/01, 037a/04,

037a/08, 037a/09, 037a/11,

037a/12, 037a/14, 037b/05, 037b/07,

037b/08, 037b/09, 037b/10,

038a/01, 038a/03, 038a/08,

038b/15, 039a/03, 039a/04, 039b/02,

039b/08, 039b/09, 039b/11,

039b/14, 039b/15, 040a/10,

040a/11, 040a/15, 040b/02, 040b/13,

040b/14, 041a/01, 041a/03,
 041a/13, 041a/14, 041a/15,
 041b/05, 041b/10, 042a/06, 042a/07,
 042a/08, 042a/09, 042a/10,
 042b/13, 043a/09, 043a/12,
 043b/04, 043b/05, 043b/11, 043b/12,
 044a/07, 044b/08, 044b/13,
 044b/14, 045a/12, 045a/13,
 045a/14, 045a/15, 045b/01, 045b/10,
 045b/11, 045b/12, 045b/13,
 046a/01, 046b/08, 046b/12,
 046b/14, 047a/01, 047a/05, 047a/06,
 047a/07, 047a/09, 047a/11,
 047a/12, 047a/13, 047a/15,
 047b/02, 047b/04, 047b/07, 047b/08,
 047b/11, 047b/12, 047b/14,
 048a/01, 048a/02, 048a/04,
 048a/05, 048a/11, 048a/12, 048b/01,
 048b/02, 048b/06, 048b/07,
 048b/08, 048b/09, 048b/11,
 048b/12, 048b/13, 048b/14, 048b/15,
 049a/03, 049a/05, 049a/09,
 049a/13, 049a/14, 049a/15,
 049b/04, 049b/06, 049b/09, 049b/10,
 049b/11, 049b/15, 050a/01,
 050a/06, 050a/10, 050a/14,
 050b/09, 050b/11, 051a/02, 051a/03,
 051a/11, 051b/09, 051b/13,
 051b/14, 052a/02, 052b/13,
 053a/08, 053a/11, 053a/12, 053b/03,
 053b/04, 053b/06, 053b/07,
 053b/08, 053b/09, 053b/10,

054a/06, 054b/04, 054b/07, 054b/11,
 055a/14, 055a/15, 055b/10,
 055b/11, 056a/11, 056b/02,
 056b/06, 056b/08, 056b/13, 056b/14,
 056b/15, 057a/08, 057a/09,
 057a/11, 057a/12, 057a/13,
 058a/01, 058a/02, 058a/03, 058a/05,
 058a/07, 058a/08, 058a/09,
 058b/04, 058b/05, 058b/10,
 058b/12, 058b/13
 v.+ Yehūd. 033b/06
ve's-selām [< Ar.] “İşte o kadar, son
 söz bu” anlamında kullanılan bir ibare.
 v. 047a/08, 049a/01
vebā [< Ar.] Veba hastalığı.
 v.+ dan 031a/10, 031a/14
 v.+ yıla 058b/11
vefāt [< Ar.] Ölüm.
 v. éden Ölme. 045b/06
 v. éder 030a/04
 v. éttdi 030a/11, 033b/09,
 037a/04, 046b/06, 047a/02, 048a/04,
 048a/05, 048a/06, 051a/11,
 056b/07
 v. éttdiler 031b/01
 v. éttdüğümünden 054b/01
 v. éttdükden 033b/05
 v. étmiş 037a/07
 v.+ indan 043b/09
 v. idiser 042a/14
velī [< Ar.] Allah dostu.
 v. 043b/12

V.+ dūr 035b/01
vér- [< ET. bér-] Vermek.
 v.- di 033b/05, 042b/09,
 049b/15, 056b/11
 v.- dügi 036b/03
 v.- düm 032a/03
 v.- düñ 050a/11
 v.- e 058b/02
 v.- eler 056b/02
 v.- elüm 057a/11
 v.- em 033a/05
 v.- esin 039b/15
 v.- mek 056b/06
 v.- meye 036b/04, 040b/08
 v.- se 053a/04
 v.- sün 030b/05
 v.- ür 050a/14, 051a/03
 v.- ürin 049b/09
véribi- [< ET. bér-i+ber- > veribi-]
 Göndermek.
 v. 031b/07
 v.- di 032a/14, 034a/03,
 034a/13, 039b/04, 040b/10, 041a/06,
 042a/02, 054b/03, 057b/15
 v.- diler 057a/07, 057b/03,
 057b/10, 058a/13
 v.- düginden 058b/08
 v.- dük 039b/02
 v.- rdi 035a/02
vérici [< ET. bér-ici- > verici] Bir şey
 veren, verici.
 v.+ dūr 050a/05

v.+ lerüñ 050a/06
veyā [< Ar. ve + Far. yā] Yahut.
 v. 044a/05, 052a/01
veyāḥud [< Ar. ve + Far. yāḥud]
 Yahut, ya da.
 v. 039b/02
vilāyat [< Ar.] Vilayetler.
 v.+ indan 037a/13
vücüd [< Ar.] Beden.
 v.+ ı 044a/11
vühüş [< Ar.] Yabani hayvanlar,
 vahşiler.
 v. 054b/04

-Y-

yā 1 [< Far.] Ya, veya, ya da.
 y. 036b/010, 036b/12,
 042b/12, 048a/07, 052a/06, 053a/01
yā 2 [< Ar.] Seslenme ünlemi “ey”.
 y. 031b/06, 032a/02, 033a/09,
 036a/07, 040a/01, 042b/11, 052a/09,
 052a/11, 052a/12, 052b/03,
 052b/05, 053a/02, 053a/09,
 054b/05, 058a/01, 058b/15
yağ- [< ET. yağ-] Yağmak.
 y.- dı 030b/06
 y.- madı 030b/05
yağ [< ET yağ] Yağ.
 y.+ dan 032a/05
 y.+ indan 032a/13
yağmur [< ET. yağ-mur] Yağmur.

- y. 030b/05, 030b/06, 030b/08
- yāḥūd** [< Far.] Veya, ya da.
y. 042b/04
- yak-** [< ET. ya-ḳ] Yakmak,
tutuşturmak.
y.- arıdı 032a/11
y.- dı 032a/12, 037b/08,
040b/14
y.- tı 041a/01
- yakın** [< ET. ya-ḳ-ı-n] Yakın.
y. 030b/11, 032b/07, 036b/07
- yakınrak** [< ET. yakın+rak] Daha
yakın.
y. 055a/12, 055a/13
- yākūt** [< Ar.] Bir tür değerli taş.
y. 036a/13, 054a/06, 054a/08,
054a/09
y.+ ı 054a/07, 054a/11
- yalan** [< ET. yalḡa-n] Yalan.
y. 047b/04
y.+ a 049a/02
- yaluñuz** [< ET. yalñus < * yalñ-öz]
Yalnız.
y. ḡal-dı 038b/03, 038b/04
- yan** [< EAT. ya-n > yan] Taraf, kenar.
y.+ ı 033b/01, 033b/02
y.+ ina 033b/01, 033b/02,
044b/05
y.+ ında 044b/02, 044b/04,
044b/10
y.+ ından 044b/05
- yaña** [< EAT. yan+ḡā yañ+a >yaña]
- Tarafa.
y. 033a/01
- yañıl-** [< ET. *yañ- > yañ-ı-l-]
Yanılmak.
y.- mamış 043a/11
- ya‘nī** [< Ar.] Yani.
y. 031a/06, 031a/15, 031b/05,
032b/05, 039b/01, 040a/14, 040a/15,
040b/02, 042b/06,
042b/10, 042b/15, 044a/15,
044b/13, 045b/09, 046a/02, 046a/13,
047b/11, 048a/01, 048a/02,
048b/01, 049a/12, 049a/14,
050a/05, 050a/09, 057b/15, 058a/02,
058a/14, 058b/03
- yanuḡ** [< ET. yan-uḡ] Yanık.
y. 037b/12
- yap-** [<ET. yap-] Yapmak.
y.- alar 053a/12
y.- dı 051b/04
y.- dılar. 036a/12
y.- duḡı 037a/13
y.- dum 036b/01
y.- miş 036a/08
y.- mişıdı 034b/07, 036a/06
- yapdur-** [< ET. yap-tır-] Yaptırmak.
y.- mişıdum 053b/07
- yapıl-** [< ET. yap-ı-l-] Yapılmak.
y.- dı 037b/01
y.- ması 045b/15
- yapış-** [< ET. yap-ı-ş-] Yapışmak
y.- ur 044b/15

yaprak [< ET. yalpurğak > yaprak]

Yaprak.

y. 050a/15, 050b/13

y.+ ları 039a/02

yaradan [< ET. yara-t- > yarat-an >

yaradan] Allah.

y. 057a/15

yaradıcı [< ET. yara-t- > yarat-ıcı >

yaradıcı] Allah.

y.+ sı 058a/08

yaradıl- [< ET. yara-t-ı-l- > yaradıl-]

Yaratılmak.

y.- dı 041b/15, 056b/01

yarak [< ET. yarak] Hazırlık.

y.+ ın 033a/04

yarākla- [< ET. yarak+la-] Hazırlamak.

y.- dum 049a/01

yaramaz [< ET. yara-maz] Yararı

olmayan, faydasız.

y. 031b/12

y.- maz 047b/04

y.- mazın 036b/11

yarar [< ET. yara-r] Fayda, yarar.

y.- rın 036b/11

y.+ sını 036b/10

yarat- [< ET. yara-t-] Yaratmak.

y.- dı 051a/02, 058b/04,

058b/05

y.- mışdur 050b/09

yardım [< ET. yarıt-ı-m] Yardım.

y. étse Yardımı olmak. 049a/05

yarın [< ET. yar "ışık" > yaru- > yar-ın]

Bugünün ertesi.

y. 048a/09

yarındası [< yarın+da+sı] Ertesi gün.

y. 050a/02

yarlığa- [< ET. yarlıg+ka- > yarlığa-]

Bağışlamak, affetmek.

y.- yam 047b/03

y.- yın 047b/05

yarlıgan- [< ET. yarlığa-n-]

Affedilmek, bağışlanmak.

y.- mağ 047b/05

y.- up 036b/04

yarı [< ET. yar-u] Yarım.

y. 037a/09

y.+ sını 037a/09

yaş [< ET. yaş] Yaş.

y. 035a/07, 044a/06

y.+ da 040b/02

y.+ ıla 053a/12

y.+ ına 033b/09, 040a/13,

046a/15, 056b/09, 056b/10

y.+ ında 030a/11, 033b/09,

037b/15, 040a/10, 042a/02, 042a/04,

042a/05, 042a/06, 043b/04,

044a/04, 046b/06, 046b/08

y.+ ından 035a/07, 040a/13

y.+ ındaydı 056b/08

y.+ ını 035a/08

yaşa- [< ET. yaş+a-] Yaşamak.

y.- dı 037b/13

yat- [< ET. yat-] Uyumak, yatmak.

y.- dı 037b/12, 042b/09,

- 043a/08
 y.- dum 051b/02
 y.- ur 050a/03
 y.- urdı 036b/08
 y.- urın 053b/11
- yavru** [< EAT. yavruġ > yavru] Yeni doğan hayvan, yavru.
 y. 038b/11
- yavu** [< yavu] Kayıp, zayi, yitik.
 y. kılmış Kaybetmek. 032a/08
- yavuz** [< ET. yabuz > yawuz > yavuz] Kötü, fena, yaramaz.
 y.+ ı 055a/08
- yay** [< ET. yay] Ok atma aleti, yay.
 y. 049b/12
- yaz-** [< ET. yaz-ı] Yazmak.
 y.- ardı 036b/13
 y.- dılar 043a/09
 y.- ılmış 053b/04
 y.- mağıdı 039b/09
- yazı** [< yağ- > yaz- “yaymak, sermek” > yaz-ı] Ova, düzlük.
 y. 034b/04
 y.+ lara 034b/08
- yazıl-** [< yağ- > yaz- “yaymak” > yaz-ıl-] Yazılmak.
 y.- anıla 043a/10
 y.- mış 050a/04
 y.- mışdı 050a/10
- yazuk** [< ET. yaz-uk] Günah.
 y.+ ları 052b/06
- yé-** [< ET. yé-] Yemek.
 y.- megil 052b/08
 y.- mek 048b/08
 mirâş y.- r 047b/11
- yédi** [< ET. yétti > yéti > yédi] Yedi.
 y. 030b/05, 037a/06, 037b/08, 038b/14, 040a/13
- yédinci** [< ET. yitinç / yétiñç < yéti+nç+i >yedinci] Yedinci.
 y. 055a/11
- yédi yüz** [< yétti yüz > yedi yüz] Yedi yüz.
 y. 053a/06, 053a/07
- yédi yüz altı** [< yédi yüz altı] Yedi yüz altı.
 y. 036a/02
- yég** [< ET. yég/ yig] Daha iyi.
 y.+ dür 056a/09, 056a/10, 056a/14, 056a/15
- Yehūdī** [< Ar.] Yahudi.
 Y.+ ler 038a/04, 040a/06, 056b/14
 Y.+ leri 037b/05
- yél** [< ET. yél] Yel, rüzgar.
 y. 035b/15
- yeñi** [< ET. yañı] Yeni
 y. 043a/09
- yér** [< ET. yér] Yer, mekân.
 y. 036a/11
 y.+ de 039a/04, 042b/02, 046b/15, 047a/11, 047a/12, 051a/03, 051a/04
 y.+ den 050b/07, 055a/14,

- 055a/15
y.+ e 032b/07, 036b/12,
043a/10, 048a/03, 050b/07, 051b/13
y.+ inde 030a/13
y.+ ine 030a/05, 034b/02,
050a/05, 054a/09, 057b/12, 057b/13,
058a/06
y.+ kıymetîtaşlar. 036a/11
y.+ leri 058b/04
y.+ lerüñ 058a/07
y.+ üm 051a/02
y.+ üme 054a/14
y.+ ün 058a/09
- yér yüzi** [< yér + yüz+i] Yer yüzü.
y.+ n 047b/11
mecnû^c-ı y.+ nde 036a/01
- yeşil** [< ET. yaş+ıl yeşil] Yeşil.
y. 050a/10, 050b/01
- yét-** [< ET. yét-] Yetmek.
y.- ecek 046a/15
y.- er 033a/09, 048a/07
- yétmiş** [< ET. yétti+miş > yitmiş /
yétmiş] Yetmiş.
y. 035a/13, 039b/07, 046b/06,
053a/11, 053a/12, 053a/14, 058b/01,
058b/02
- yétür-** [< yét-ür-] Yetiştirmek,
ulaştırmak.
y.- diler 032b/15
- yık-** [< ET. yık-] Yıkmak, dağıtmak,
bozmak.
y.- a 037b/05
- y.- dı 032b/11, 037a/13,
037a/14, 037b/08, 041a/01, 043a/05
Beyt'ül-Muqaddisi y.- dı
040b/14
y.- mağ 045b/12
- yıkıl-** [< yık-ı-l-] Yıkılmak.
y.- dı 051b/05
y.- ması 045b/15
- yıkuk** [< yık-ık] Yıkılmış, yıkık.
y. 037b/12
- yıl** [< ET. yıl] Yıl, sene.
y. 030a/11, 030b/05, 031a/02,
033b/07, 034a/08, 035a/12, 035a/13,
035b/11, 035b/12,
036b/05, 037a/04, 037b/13,
037b/14, 037b/15, 038a/01, 038b/01,
039b/07, 039b/11, 040a/03,
041a/04, 042a/14, 042b/13,
043a/08, 043b/06, 044a/05, 044a/06,
044a/07, 044a/08, 044b/12,
045b/03, 046b/01, 046b/03,
046b/04, 051b/02, 051b/04, 051b/05,
053a/07, 053b/05, 053b/09
y.+ a 051b/01, 053a/07
y.+ dan 037b/01, 043a/08,
045a/11, 045b/08, 053a/11
y.+ dur 035a/11, 038a/04,
042a/07, 042a/08, 042a/09, 042a/11,
042a/12, 045a/10, 045a/11,
051b/08
y.+ ında 037b/02, 046a/01,
046a/02

- y.+ ındaydı 033b/08
y.+ uñ 053a/14
- yıldırım** [< ET. yaldrı-m] Yıldırım.
y.+ la 058b/10
- yılduz** [< ET. yaltuz > yalduz > yılduz]
Yıldız.
y.+ lar 058a/09
- yırt-** [< yırt-] Yırtmak, parçalamak.
y.- sa 048a/08
y.- up 048a/10
- yırtilaz** [< T.] Arpacık.
y. 030a/09
- yigirmi** [< yigirmi] Yirmi.
y. 038b/14, 044a/08, 054b/04,
054b/05, 054b/06, 054b/10, 056b/04
- yigirminci** [< yigirmi+nç+i] Yirminci.
y. 056a/14
- yigirmi üç** [< yigirmi üç] Yirmi üç.
y. 046b/04
- yigit** [< ET. yigit] Yiğit.
y.+ ler 045b/04
y.+ leriidi 045a/15
- yégrek** [< yég+re-k] Daha iyi.
y. 054a/02, 054b/14, 054b/15
y.+ i 032b/14
- yine** [< ET. yan-a > yene > yine]
Yine.
y. 032b/14, 041a/08, 055a/02
- yiyecek** [< ye-y-ecek] Yiyecek
y.+ in 036b/06
- yoğır-** [< yoğ- “sıkı, yoğun olmak” >
yoğ-ır-] Yoğurmak.
y.+ ındı 051b/03, 051b/07
y.- dılar 036a/15
- yoğsa** [< yoğ + ise] Aksi takdirde,
yoksa.
y. 055b/12, 055b/15, 056a/09,
056a/14
- yoğsul** [< ET. yok+sı-1 > yoksul /
yoğsul] Fakir.
y.+ ın 057a/13
y.+ ısan 057a/10
- yoğsullık** [< yoğsul+lık] Fakirlik.
y.+ dur 055a/05
- yoğ** [< ET. *yo-ğ] Mevcut olmayan,
yok.
y. 032b/02, 033a/13, 052b/13
y.+ dur 049a/14, 049b/01,
052b/08
- yol** [< ET. yol] Yol.
y. 036a/01, 051b/05, 051b/06
y.+ a 031b/12
y.+ dan 053a/04
y.+ ına 047a/11, 050a/05,
057a/14
y.+ ında 032a/01, 048b/15
y.+ ından 031b/07
y.+ uma 050a/11
- yöre** [< ET. yör- “Çevrilmek”-e > yöre]
Bölge, çevre.
y.+ sine 032b/09
- yoğaru** [< ET.yoğ+garu > yoğarū~
yoğaru] Yukarı.
y. 035a/08, 037b/14, 040b/15,

041b/13, 043a/07, 044a/13, 056b/11	y.+ i 054b/07, 056b/08
yum- [< yum-] Gözü kapatmak.	y.+ in 056b/06
y. 047b/03	
y.- dı 050b/03	
	-Z-
yumrucağ [< yumru+çağ > yumrucağ]	
Ufak parça.	zāhid [< Ar.] Allah'tan korkan, takva sahibi.
y. 052a/14	z. 054a/10
yut- [< yut-] Yutmak.	zāhir [< Ar.] Belli, görünen.
y.- dı 038b/08, 039a/01	z.+ idi 047a/05
y.- mazdan 038a/10	z. oldı Ortaya çıktı. 045b/03
yüri- [< ET. yor > yor-ı- / yür-i-]	z. oldılar 045b/02
Yürümek.	z. olduğın 040a/06
y.- meye 047a/11	zahmet [< Ar.] Eziyet, sıkıntı.
y.- mezdi 038b/07	z. 050b/15
y.- yüp 034b/05, 034b/08	z. çekdi Sıkıntıya düştü.
yüz 1 [< ET. yüz] Yüz, çehre.	034a/10
y.+ inde 058a/01	z.+ den 039a/07
y.+ inden 030b/13	z. eylediler 041b/04
yüz 2 [< ET.yüz] Bu rakamı gösteren sayının adı, yüz.	za'if [< Ar.] Zayıf, güçsüz.
y. 035a/12, 035b/12, 042b/13,	z. 031b/11, 049b/01
043a/08, 044a/06, 049a/07	z.+ i 049b/02
y.+ den 039b/12	z. oldı Zayıf düştü. 039b/14
y.+ ine 030a/10	zālim [< Ar.] Zulüm eden.
yüz altmış [< yüz altmış] Yüz altmış.	z. 040b/10, 048a/07
y. 057b/12	z.+ lere 048b/15
yüz biñ [< yüz biñ] Yüz bin.	zaman [< Ar.] Devir, vakit.
y. 037b/07, 039a/10, 040b/13,	z. 056a/13, 056b/07
052b/04	z.-ı fetretde 043b/15
y.+ idi 039b/02	z.+ a 045a/06
yüzük [< Tuva.] Yüzük.	z.+ da 037b/02, 038b/06,
y. 054b/03, 054b/11	040b/05, 051a/05, 053a/10

- z.+ dayıdı 045a/14, 045a/15
z.+ ı 043b/07, 054b/04
z.+ ına 037b/12
z.+ ında 035a/14, 043b/04,
044b/11, 045b/06, 045b/13, 051a/10
z.+ ından 042a/03, 044a/05
zamāne [< Ar.] Devir, vakit.
z.+ ye 053a/13
zārılık [< Far. zārī + T. lık] Ağlama,
sızlama.
z. éderlerdi Ağladı, sızladı.
035a/06
z. édüp 034b/15
z. étdiler 041a/14
z. eyledi Ağladı, sızladı.
039b/13
z.+ ıla 035a/04
z.+ ın 035a/05
zayı' [< Ar.] Yok olmuş.
z. olur Yok olur. 056a/07,
056a/08
zāyil [< Ar.] Sona eren.
z. ola 030b/08
zebānī [< Ar.] Cehennem bekçisi.
z.+ lerçün 048b/14
z.+ leri 048b/13
zeberced [< Ar.] Yeşil
renkli bir süs taşı.
z.+ ile 054a/06
z.+ ı 040a/13
Z.+ ı 047a/09
zecr [< Ar.] Güç.
- z.+ ile 058a/02
zerre [< Ar.] Ufak parça.
z. 032b/13
zeyt [< Ar.] Zeytin yağı.
z. 032a/04, 032a/11
zeytün [< Ar.] Zeytin.
z. 032a/13
zıkr [< Ar.] Söyleme, zikir.
z.+ e 058a/04
z. édüp Zikretmek. 031a/05
z. étdüğümüz 035a/10
z. étdük 056b/11
z. olınan Bahsedilen. 058b/12
zindan [< Far.] Hapishane, zindan.
z.+ ıdur 056a/11
zīnet [< Ar.] Süs.
z.+ ile 037a/12
zīrā [< Far.] Çünkü.
z. 040a/14, 054b/07
ziyāde [< Ar.] Fazla, çok.
z. 037b/07, 039b/02
zürriyet [< Ar.] Nesil, soy
z.+ indendür 041b/12

5.1. ÖZEL ADLAR SÖZLÜĞÜ

A

‘**Abdullāh**: Hz. Muhammed’in babası, Kureyş’in Benî Haşim kolundan Abdullah bin Abdülmuttalib, annesi ise Amine’dir.

‘**Abdü’lmenāf** : Haşim bin Abd Menaf, Hz. Muhammed’in ortak cedleri olan Murrah ibn-i Ka’b’in torunu Kuzzay bin Kilab’ın torunudur. Abd bin Menaf bin Kuzay’ın oğlu, Muhammed bin Abdullah bin Abdülmuttalib’in babasıdır.

‘**Abdülmuttalīb**: Hz. Muhammed’in dedesidir.

‘**Acem**: İranlı.

Adnan: Hz. Muhammed’in yirminci dedesidir. Annesinin adı Belhâ binti Yareb veya Mütemettire binti Ali’dir.

Ahñun: Talut’un dedesidir.

Ahyūs : Hz. Yahya zamanında yaşadığı rivayet edilen bir padişaktır.

Allāh: Allah, Tanrı, Rab.

Allāhu te‘ālā: Yüce Allah.

‘**Amīnāzāb**: Metinde Yakup peygamberin soyuna dayanır.

‘**Āmir bini’t-ṭufeyl**: Eshāb-ı kirâmın şâirlerinden ve Resûlullah efendimizin

Mekke’de İslâmiyeti açıklamaya yeni başladığı sırada imân edenlerdendir.

‘**Ārām** : Hz. Yakub’un torunlarından olup, babası Aminazeb’dir.

Aşhāb-ı fil : Fillerle Kabeyi yıkmak isteyen Ebrehe ve adamlarıdır.

Aşhāb-ı Kehf: Bir mağarada yıllarca uyuduktan sonra tekrar uyandıkları Kur’ân-ı Kerim’de haber verilen arkadaş grubu.

Āzen: Hz. Zekeriyya’nın babasıdır. Nesli Hz. Süleyman’a ulaşır.

‘**Azrā’îl**: Dört büyük melekten, Allah’ın emri ile insanların canını almakla görevli olanı; ölüm meleği.

B

Bahñe : Hızkıl’ın annesidir.

Bal : Metinden hareketle İsmail’in babası olduğu düşünülmektedir.

Bā’ūr: Lokman’ın babasıdır. Nesebi dördüncü kuşaktan Hz. İbrahim’in babası Azer’e dayanır.

Benî İsrâ'îl: İsrailoğulları, Yahudiler.

Beşîr: Hz. İlyas'ın babası olup nesli Hz. Harun'a dayanmaktadır.

Beytü'l-Mukaddis: Mukaddes ev, Beytü'l Mukaddes de denir. Çok eskiden peygamberlerin inşâ ettikleri kutsî mâbet.

Buhtenaşr: Milâttan önce 605-562 yılları arasında hüküm süren, Yahuda Devleti'ni ortadan kaldırarak Kudüs'ü ve Süleyman Mâbedi'ni yakıp yıkan Bâbil kralıdır.

C

Câlût: Hz. Dâvud (a.s.) zamanında, Tâlût'un (Saul) krallığı döneminde yaşamış, "Amâlika" kralının adıdır. Hz. Dâvud tarafından öldürülen ünlü bir savaşçı.

Cebrâ'îl: Dört büyük melekten Allah'ın emirlerini vahiy yoluyla peygamberlere getirmekle görevli olan; Cibril.

Cercîs: İsâ aleyhisselâmdan sonra gönderilen, peygamber olduğu rivâyet edilir.

Cuhūd: Yahudi.

D

Daḥḥāk : İran mitolojisinde şeytani bir figür.

Dārā ibn-i Dārā : Keyânîler hanedanlığı döneminde yaşamış Fars hükümdarlarından dokuzuncusu, Keykûbad.

Dâvūd: İsrâiloğullarına gönderilen peygamberlerdendir. Nesebi; Dâvūd bin Eysâ bin Uveyd bin Selmûn bin Bâ'ur bin Yahşûn bin Âminozeb bin Ram bin Hasrûn bin Bâris bin Yehûda bin Ya'kûb bin İshak bin İbrâhim'dir.

Deccâl : İslami inanca göre kıyametten önce yeryüzüne gelecek olan sahte mesih, yalancı, fesatçı.

E

Ebū Bekr Sıddîk: Hz. Muhammed'in vefatından sonra gelen dört halifeden birincisi.

Ebu Eyyübi Enşârî: Hz. Muhammed Mekke'den Medine'ye göç ettiğinde evinde misafir eden sahabedir.

Elyāsa': İsrâiloğullarına gönderilen peygamberlerden olup, İlyâs aleyhisselâmdan sonra gönderilmiştir. Her ikisi de Mûsâ aleyhisselâmın dînini yaymakla vazifelendirilmiştir.

Eşiyâ: İmran'ın kızı olup, Hz. Meryem'in kız kardeşi olduğu rivayet edilir.

Eyyüb: Kuran'da adı geçen ve sabırlı insan örneği olarak gösterilen İsrailoğulları peygamberlerinden biri.

F

Fâraş: Babası Yehuda olup Hz. Yakub'un torunudur.

Fenḥās: Hz. Harun'un torunu, İzâr'ın oğludur.

Feylekūs: Rum hükümdarlarından birinin adı. Kendisi gibi Rum hükümdarı olan İskender'in babasıdır.

Fîhr: Hz. Muhammed'in onuncu dedesidir.

Filibecük: Filibe şehri.

H

Ḥabîbu'n-neccâr: İslami kaynaklara göre Yasin suresinde kıssası anlatılan kişidir.

Ḥâlid bin Sinânü'l 'Ays: Cahiliye döneminde yaşamıştır. Hz. Hâlid bin Sinân Abesî, İsâ aleyhisselâmdan sonra gönderilen peygamberlerdendir. İsâ aleyhisselâm ile son peygamber Muhammed aleyhisselâm arasındaki dönemde Aden beldesinde bulunan bir kavme gönderilmiştir.

Ḥârân: Tarah'ın oğlu, Hz. İbrahim'in kardeşidir.

Ḥârun: İsrâiloğullarına gönderilen peygamberlerdendir. Hazret-i Mûsâ'nın büyük kardeşidir. Babasının ismi İmrân bin Yasher'dir. Soy itibâriyle, Ya'kûb aleyhisselâmın oğullarından Lâvî'ye dayanır.

Ḥâsan-ı Başrî: Tabî'nin en büyüklerindedir. Pek çok hadis nakt etmiştir.

Ḥaşrûn: Yakup peygamberin soyundandır.

Hâşim : Peygamber Efendimizin ikinci kuşaktan dedesidir.

Ḥatem-i Tāi: Tay kabilesinin reisidir. Annesi Guneyye bint Afif yetiştirmiştir.

Herkül: İsrâiloğullarına gönderilen peygamberlerinden biri olup Yâkûb aleyhisselâmın oğullarından Lâvî'nin neslindedir. Acem padişahıdır.

Hızır: İbrâhim aleyhisselâmdan sonra yaşamış bir peygamber veya velîdir. Zülkarneyn aleyhisselâmın, askerinin kumandanı ve teyzesinin oğludur. Hızır aleyhisselâmın ismi ve soyu hakkında değişik rivâyetler vardır.

Hızkıl: İsrâiloğullarına gönderilen peygamberlerdendir. İsmi Hazkıl veya Hazkiyal olup, babasının ismi Bûra veya Bûrî idi. Ya'kûb aleyhisselâmın oğullarındandır. İbn-ül-Acûz (yaşlı kadının oğlu) diye bilinirdi. Kaç sene peygamberlik yaptığı ve kaç yaşında vefât ettiği, kesin olarak bilinmemektedir.

Hud : Kur'ân-ı Kerîm'de Ad kavmine gönderildiği bildirilen peygamber.

Ḥurmâyîstân: Hurma bahçesi.

Ḥuzeyme: Hz. Muhammed'in on dördüncü dedesidir.

Hürümüz: Sasani imparatorlarından beşinin adıdır.

İ

İbn-i İshâk: İlk İslâm tarihçisi, meşhûr siyer âlimi ve muhaddisidir. İsmi Muhammed bin İshâk bin Yesâr el-Muttalibî olup, künyesi Ebû Abdullah'tır.

İbn- i Mes'ûd: İslam'ı kabul edenlerin altıncısı ve İslam'a önemli hizmetleri olmuş bir sahabedir.

İbrâhîm: Hz. İbrahim Kur'ân-ı kerîm'de ismi bildirilen peygamberlerdendir. Hz. Muhammed'in yirmi dokuzuncu dedesidir.

İdrîs: Hz. Şîş aleyhisselâmın torunlarından bir peygamberdir.

İkrime: Tabîînin en büyük âlimlerinden, İkrime bin Abdullah elBerberî'dir. Künyesi Ebû Abdullah'tır. Berberi kabilesine mensûbtur.

İlyâs: İsrâiloğullarına gönderilen peygamberlerdendir. Hz. Muham-

med'in on altıncı dedesidir.

‘**İmrân**: Hazret-i Musa'nın babasıdır.

‘**İsâ**: İsrâiloğullarına gönderilen peygamberlerin sonuncusudur. Peygamberler içinde en yüksekleri olan ve kendilerine ülü'l-azm denilen altı peygamberin de beşincisidir.

İsfiniyanus: Titus adıyla da bilinen Flavius Hanedanı mensubu olup Roma İmparatorunun büyük oğludur.

İskender: Milâttan önce 356'da Makedonya'daki Pella kasabasında doğmuştur. Asıl adı Alexandros'tur.

İskender-Mâkezoni: İslâm tarihinde daha çok efsanevî şahsiyetiyle tanınan Makedonya kralıdır. Metinde İskender'in lakabıdır.

İsmâ'îl: Arapça bir kelime olmayan İsmâîl'in aslının İşmoyıl olduğu, Süryânîce olup “Allah'a itaatkâr” anlamına geldiği nakledilmekle birlikte kelimenin aslı İbrânîce Yişmâ'el'dir ve “Tanrı işitir” mânâsındadır. Hz. İbrahim'in Hacer'den olan ilk ve tek çocuğudur.

İyşâ: Hz. Davud'un dedesinin ismidir.

İşmōyîl: İbranice bir kelime olan İsmail'in arapça karşılığıdır.

‘**İzâr**: Hz. Harun'un oğludur. Hz. Yakub'un neslindedir.

K

Ka'b: Hz. Muhammed'in yedinci dedesidir. Annesinin adı Maviye binti Ka'b b. Kayn'dır.

Kâ'be: Müslümanların kiblesi.

Kālūb bin Yuḡnāy: İkinci Akabe biatından sonra Müslüman olan bir sahabelidir.

Ḳaydar: Hz. İsmail aleyhisselamın oğludur.

Ḳayşer. Rum hükümdarlarına verilen ad.

Ḳayşeriyye: Kayseri şehri.

Ḳayserü'l-ḳayāsıra: Hükümdarların hükümdarı.

Kelbî: Tesfir ve nesep âlimidir.

Ḳıttāde: Hz. Peygamber'in süvarisi olarak tanınan cengaver sahabelidir.

Adının Nu'man, Amr, Avn ve Beldeme olduğu da nakledilir. Medineli olup Beni Selime kabilesindedir.

Kilāb: Peygamberimizin dedesi Abdülmuttalip'ten sonra beşinci sıradaki atası Kilab b. Mürre'dir.

Kināne: Hz. Muhammed'in on üçüncü dedesidir. Annesinin adı Avâne binti Sad olan Kināne'nin Nadr, Mâlik, Abdumenat ve Milkân adında dört oğlu olmuştur.

Kisrā: Araplar'ın İran hükümdarları için kullandıkları unvan.

Ḳudūs: Kudüs şehri.

Ḳur'ān: Hz. Muhammed'e inen kutsal kitap.

Ḳuzzāy: Peygamber Efendimizin, asıl ismi Zeyd olan dördüncü kuşaktaki dedesidir.

L

Loḳmān: Peygamber veya velî olup hekimlerin pîridir.

Lüvvā: Hz. Muhammed'in sekizinci dedesidir.

M

Ma'ad: Hz. Muhammed'in on dokuzuncu dedesidir. Annesinin adı Mehded'dir.

Malik: Hz. Muhammed'in on birinci dedesidir. Annesinin adı İkrîşe binti Advân olan Malik'in Fihrist adında bir oğlu olmuştur.

Māşān: Hz. Meryem'in dedesidir.

Matā incili: Yirmi sekiz baktır. Matta, Havarilerden biri olup, M. 70 yılında Hristiyanlığı yaymak için yerleşmiş olduğu Habeşistan'da ölmüştür. İncilde Hz. İsa (as)'ın Mesihliği üzerinde durur.

Māyışus İncili : Arapça ismi Matta İncili'dir. *Bkz. Matā İncili.*

Mecūsî: Ateşe tapan, zerdüş.

Mecūsiyyet: Mecusilik.

Medīne: Medine şehri.

Mekke : Mekke şehri.

Meryem: Hz. İsa'nın annesidir. İsrailoğullarının ileri gelenlerinden

Hz. Davud'un soyundan gelen İmran'ın kızıdır.

Metâ: Hz. Yunus'un annesi olduğu bilirse de tarihçiler tarafından daha çok babası olduğu kabul görmektedir.

Mısır: Büyük bir kesimi Afrika'da, küçük bir kesimi (Sina yarımadası) Asya'da yer alan ülke.

Muğâr: Hz. Muhammed'in on yedinci dedesidir. Asıl adı Amr, annesinin adı Sevde binti Akk'tır.

Muhammed bin İshâk : Büyük müctehidlerdendir. Künyesi, Ebû Bekr'dir. Nişâbûr'da doğup, yine burada vefât etmiştir. İbn-i Huzeyme olarak da bilinir.

Muhammed Muştâfâ: Hz. Peygamber'in soyu yirmi birinci kuşaktan atası olan Adnân vasıtasıyla Hz. İbrahim'in oğlu Hz. İsmail'e dayanmaktadır. Hz. Peygamber'in Adnân'a kadar soy kütüğü kesin olarak bilinmekte olup şöyledir: Muhammed b. Abdullah b. Abdülmuttalib (Şeybe) b. Hâşim b. Abdümenâf b. Kusay b. Kilâb b. Mürre b. Kâ'b b. Lüey b. Gâlib b. Fihri (Kureyş) b. Mâlik b. Nadr b.

Kinâne b. Huzeyme b. Müdrike b. İlyâs b. Mudar b. Nizâr b. Mead b. Adnân.

Muķâtil bin Süleymân: Kur'an'ı baştan sona kadar tefsir eden ilk müfessir olarak bilinir.

Muķavvîm: Hz. Muhammed'in amcasıdır.

Mūsâ: Hz. Musa, İsrâiloğulları'na gönderilen peygamberlerdendir. Peygamberler içinde üstünlükleri olan ve kendilerine "ulû'l-azm" denilen 6 peygamberin üçüncüsüdür.. Hz. Yâkûb'un soyundandır. Hz. Hârûn'un kardeşidir. Babasının ismi İmrân'dır. Annesinin ismi, Nuceyb veya Nâciye veya Yuhâbil'dir.

Muşıl: Musul şehri.

Müdrike: Hz. Muhammed'in on beşinci dedesidir. Asıl adı Amr'dır. Annesinin adı ise Hindif /Leylâ binti Hülvân el-Kudaî'dir.

Mürre: Annesinin adı Mahşiyye binti Şeybân b. Muharib b. Fihri olan Mürre'nin Kilâb, Teym ve Yakazâ adında üç oğlu olmuştur.

Nābt: Hz. Muhammed'in yirmi yedinci dedesidir.

Naḥūr: Hz. İbrahim'in kardeşidir.

Naşārā: Hristiyanlar.

Naşrānī: Hristiyan. (Hz. İsa'nın doğduğu yer)

Nazār. Hz. Muhammed'in on ikinci dedesidir. Asıl adı Kays, annesinin adı Berre binti Mürre b. Üd'dür.

Nemrūd: Hz. İbrahim'in peygamber olarak gönderildiği bölgede hüküm süren hükümdardır.

Nesān: Hz. Davud'un dedesi olan 'Ubeydā'nın babası olup, soyu Hz. Davud'adayanır.

Nīnuy: Asur devletinin baş şehri ve önemli bir ticâret merkezidir.

Nizār: Hz. Muhammed'in on sekizinci dedesidir. Annesinin adı Muâne binti Cüşem'dir.

Nūḥ: Büyük peygamberler arasında sayılan, kendisine inanmayan kavmi tûfan ile helâk edilen peygamberdir.

Adı İbrânîce'de Nôah, Yunanca'da Nôe şeklindedir.

Resûlallāh: Allahın peygamberi, Hz Muhammed.

Rûm: Rum.

Rûmiyye: Ruma ait.

Rûmiyye-i kübrā: Büyük Roma.

S

Şād: Kur'ân-ı Kerîm'in otuz sekizinci suresi.

Sa'îd bin el-Müseyyeb: Ebû Muhammed Sa'îd b. el-Müseyyeb b. Hazn el-Kureşî el-Mahzûmî'dir. Annesi Ümmü Saîd bint Sahr da sahâbîdir.

Sām: Hz. Nuh'un oğludur.

Sāsiyā: Kaynaklarda Hz. İlyas'ın babasının ismi Beşir olarak geçmekle birlikte metinde Hz. İlyas'ın babasının ismi rivayetlere göre Sasiya'dır.

Sebāsiyā: Rivayete göre Hz. Davud'un babasıdır.

Sebe sûresi: Sebe Suresi Kur'ân'ın 34.

Suresi, Mekke döneminde indirildiğine inanılan 54 ayetten ibarettir. Sure adını, 15. ayette geçen “Sebe” kelimesinden almıştır.

Selmūn: Hz. Davud’un dedesi olan Ubeydā’nın dedesidir. Soyu Hz. Yakub’a dayanır.

Süleymān: Benî İsrâil’e gönderilen peygamberlerdendir. Babası, Benî İsrâil’in peygamber ve sultânlarından Dâvûd aleyhisselâmdır. Ya’kûb aleyhisselâmın neslindedir.

Ş

Şa’bî: Âmir bin Şerâhîl, künyesi Ebû Amr, nisbeti, Şa’bî’ dir. Hemdân kabilesinin bir kolu olan Şa’b kabilesine mensûb olduğu için, Şa’bî denmiştir.

Şemsüñ: İsrâiloğullarına gönderilen peygamberlerden olduğu rivâyet edilen mübârek bir zât. Hakkında fazla bilgi yoktur.

Şürūhâ: Hz. Harun’un neslinden olup, Hz. Üzeyr’in babasıdır.

T

Tâlût: Kur’ân-ı Kerîm’de İsrâiloğulları’nın kralı olarak kendisinden söz edilen Tâlût, Ahd-i Atîk’te Şaul (Saul) ismiyle anılmıştır.

Tañrı te’âlâ: Tanrı’nın şanı yüce olsun.

Tārah: Hz. Muhammed’in yirmi dördüncü dedesidir.

Teqyānūs: Rum diyarını dolaşip putperestliği kabul etmeyen İsa ümmetini katleden Rum hükümdarının adı.

Tevrît: Hz. Musa’ya inen kutsal kitap.

U

‘Ubeydā: Hz. Davud’un dedesidir.

Uded: Hz. Muhammed’in yirmibirinci dedesidir.

Uryā: Hz. Davud ile eşzamanlı yaşayan ve Tabut Kıssasında bahsedilen başkumandanın adıdır. Rivayete göre Hz. Davud’un gönlünü kaptırdığı bir kadının kocasıdır.

Ü

Ürdün: Mısır, Arap yarımadası ve Irak

arasında bir bölge.

‘**Üzeyr**: İsrâiloğullarına gönderilen peygamberlerden veya velilerdendir. Peygamber olup olmadığı Kur’ân-ı kerîmde açıkça bildirilmemiştir. Babasının ismi Şurühâ olup, Hârûn aleyhisselâmın neslindedir.

V

Vâkıdî: Fıkıh, hadîs, kıraat, tefsir ve edebiyat âlimidir. Künyesi Ebû Abdullah, ismi Muhammed bin Ömer bin Vâkıd’dır.

Vehb rağıyallâhu ‘anhü: Tâbiîn devrinde yetişen tanınmış hadîs âlimi. Künyesi Ebû Abdullah’tır. Peygamberlere ve padişahlara, dâir çok bilgisi olan Vehb, bu hususta çok nakiller yapmıştır.

Y

Yâfeş: Tevrat’a göre Hz. Nûh’un üç oğlundan biridir.

Yehüdâ: Yakup peygamberin on iki oğlundan en büyüğüdür.

Yahyâ: İsrâiloğullarına gönderilen

peygamberlerdendir. Zekerıyyâ aleyhisselâmın oğludur. Annesinin ismi Elîsâ olup, İmrân’ın kızıdır.

Ya’küb: Hz. İbrâhim’in torunu ve İsrâiloğulları’nın atası olan peygamberdir.

Yamin: Hz. Yakup’un oğludur.

Ya’rub: Hz. Muhammed’in yirmi beşinci kuşaktan dedesidir.

Yeşğüb: Hz. Muhammed’in yirmi altıncı dedesidir.

Yeşrib: Medine şehrinin eski adı.

Yûnus: Musul yanındaki Ninova ahâlisine gönderilen bir peygamberdir. Hz. Yakub’un soyundan gelmiş olup babası Metâ’dır.

Yûsuf: Hz. Ya’küb’un oğlu, İsrâiloğulları’na gönderilen bir peygamberdir. Dedesi Hz. İshak, babası ise Hz. Yakub’dur.

Z

Zannûn: Hz. Yunus’un lakabıdır.

Zebûr: Davud peygambere inen kutsal

kitap.

Zekeriyyâ: İsrâiloğullarına gönderilen peygamberlerdendir. Asıl ismi Zekeriyyâ bin Âzen bin Müslim bin Sadun olup, soyu Süleymân aleyhisselâma ulaşır. Yahyâ aleyhisselâmın babasıdır.

Zülkarneyn: Asıl ismi İskender'dir. Doğuya ve batıya gittiği için İskender-i Zülkarneyn diye anılmıştır. Peygamber olup olmadığı tartışılmıştır.

KAYNAKÇA

ERDEM, Mehmet Dursun- GÜL, Münteha, “Kapalı E (è) Sesinin Anadolu Ağzları Açısından Eski Anadolu Türkçesindeki Durumu”, *Karadeniz Araştırmaları*, Güz 2006, Sayı:11, s.121.

ERGİN, Muharrem, *Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri İçin Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım, İstanbul, 2011.

TİMURTAŞ, Faruk Kadri, *Küçük Eski Anadolu Türkçesi Grameri*, Türkiyat Mecmuası (Cilt 18), 1976.

TİMURTAŞ, Faruk Kadri, *Eski Anadolu Türkçesi Grameri*, Türkiyat Mecmuası, 1976.

GÜLSEVİN, G, ve Boz, E, *Eski Anadolu Türkçesi*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2010.

GÜLSEVİN, Gürer, *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1997.

TÜRK, Vahit-DOĞAN, Şaban- ŞERİFOĞLU, Yasin, *Eski Anadolu Türkçesi Dersleri*, Kesit Yayınları, İstanbul (2.Bs), 2018.

CLAUSON, Sir Gerhard, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth- Century Turkish*, Oxford At The Clarendon Press, Londra, 1972.

TİETZE, Andreas, *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lûgatı*, Simurg Yayıncılık, (1. Bs.), İstanbul, 2002.

TÜRK DİL KURUMU, *Büyük Türkçe Sözlük*. <http://www.tdk.gov.tr> internet adresi. 2018.

DEVELLİOĞLU, Ferit *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat* (26.Bs.), Ankara, 2010.

ÇİÇEKLER, Ahmet Naim, *Sirâc bin Abdullah - Mecma' il Letâyif (İnceleme - Tenkitli Metin - Sözlük Tıpkıbasım)*, Kesit Yay, İstanbul, 2016.

TAŞ, İbrahim, *Şeyyâd Hamza-Yûsuf ve Zelihâ*, Ankara, 2010.

GÜLENSOY, Tuncer, *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2007.

ÇAĞBAYIR, Yaşar, *Ötüken Türkçe Sözlük*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2007.

DİLÇİN, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1983.

KÖKSAL, Asım, *Peygamberler Tarihi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2004.

TÜRKİYE DİYANET VAKFI, *İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/> internet adresi, 2019.

TÜRKİYE DİYANET VAKFI, *Kur'an-ı Kerim*, https://kuranikerim.com/m_diyamet_index.htm. internet adresi, 2019.

TÜRKİYE GAZETESİ, *Peygamberler Tarihi Ansiklopedisi*, İhlas Matbaacılık, İstanbul, 2004.

6. TIPKIBASIM

بجانب
اندر
بجانب

بوجنکین تمام ادرنجہ حق تعالیٰ اجل و علا کند و پرنده کنشی طغر
 ساعت حبس اتدی اول وقت دن برو مختلر غلطه دشمشلردر
 و شام بکلرے دیننه دشیمان دلدی و او تو زپان شهر بونک اندک
 فتح اولدی مجموع پیغامبر لرندن اولو اولدی کند و وفات ادرم
 اولجق **کا لوب بن یوقنای** کند و پرنه خلیفه دگدی بو کالوب دخی
 موسی پیغامبرک قز قداشی عمران قزی مریمک اریدی حسن و جمال
 اجند بو کالوب یوسفه بکلر دی حسنیند فتنه اولاد یوقور قدی
 الله تعالیٰ دن دلدی که صورت تن تغییر اده چیچک چقر دی کوزی برتلاز
 اولدی و بورن صر قدی و آکاک کوملدی خلق یوزنه بقصر اولدی
 صودت بویله نخس اولدقدن صکر حق تعالیٰ نک امریله بنوا اسرائیل
 اجند عدلیله قرقیل بکلک اتدی یوز اون یاشندک وفات اتدی
الیاس النبی علیه السلام ابن مسعود ایدر ایلسدن مراد ادریسدر
 نتاکه **وان الیاس لمن المرسلین** و ان ادریس من المرسلین او قندی
 تفسیر بغویک ایدر ایلسی بشیر اوغل بشیر فخاص اوغل فخاص عزیز
 اوغل عزیز هارون اوغل هارون عمران اوغل بعضیلر ایدر که الیاس

شاشيا اوغل شاشيا عيزار اوغل عيزار هرون اوغل دن الياسك
 حكايتن استين تفسير بعوينه والصفات تفسيرن مطالعه قلسون
 عجائب كونه **اليسع النبي عليه السلام** بواليسع پيغامبر الياسك شاكرديد
 هم عموجبي اوغليدر الياسك قوم قتي اجلقدن بوكالدي دندكر الياسك
 ايندكر ايت توكرا بن يعمور ورسون يدي يل يعمور يعدي اوت بيمد
 الياسك ذلك اتدي يعمور يعدي اوت بتدي نعمتلر جوق اولدي كرو
 منكر اولدكر دنددي الياسك الله تعاليدن ذلك اتدي بونعمت وبو
 يعمور بوكر دن كرون ايل اوله الياسه وحى كلدي كه فلان كون
 اردون ارمني قتنه وارنه كلور عن كيت بو قوم قوددي الياسك
 اول كون كرتدي اول كون كجك اردون كنارنه اليسع
 دوته جقددي كوردكر كه برات كلر رنك اود كيب اول ات يقين
 كلدو كئلاين الياسك سچردي اوله انه بندي كك اكندي اليسع چاغر دي
 كه بكانه بيور رسن دي الياسك هوايوزندن رداسين اتدي اول
 سكا نشان اولسون وار بنوا اسرائيل اچند بدن خليفه اول دي
 همان ساعت حق تعال اجل عظمت اليسع پيغامبر لوق ورددي كلدي

بنو

بِنَا سِرِّ اِيْلِ دِيْنِه دَعْوَتِ اِيْتَدِي اَمْرِدِ حِي اِنَا نِدِ كَرُ خُوشِ تَعْتِيْمِ اِيْتَدِ كَرُ
 نَا اَلِجَه مَحَالِفَتِ اِيْتَدِ كَرُ سَكْسَانِ اَوْجِ يَلِ عَمْرِي اَوْلَدِي **حَرْقِلِ النَّبِي**
عَلِيهِ السَّلَام بُو خَرْقِيْلِ بَجْنَه اَوْ غَلِيْدَرُ بَجْنَه بَنُو كِ اِنَا سِيْدَرُ وَ نُوْنَا
 اِنَا سِيْدَرُ وَ بُو خَرْقِيْلِ شَوْ قَوْمَكِ بِيْعَا مَبْرِدِرُ كِه حَقُّ تَعَالَى اَجَلْ جَلَالَه اَنْلَرَه
 قُوْنَدَكِ ذِكْرِ اِدْبِ اِيْتَدِي **اَلْمُتْرِكِ اَلَّذِيْنَ حَرَجُوْا مِنْ دِيَارِهِمْ وَ هُمُ اَلْمُؤْتَفِقُونَ**
حَدِيْلِ الْمَوْتِ دِي يِعْنِي كُوْرُ مِنْ مَسِيْنِ شَوْلُ قَوْمِ كِه دِيَارِ كَرِنْدَنِ چِقُوْبُ
 قِيْدِرِ اَلْمَدَنِ قُوْرُ قُوْبُ حَالِ بُو كِه اَنْلَارِ بِيْكَلا رِدِي بَرِ قَوْلَكِ بُو اَلْمَدَنِ
 قِيْنِ سَكْرِيْكَ اِدِي بَرِ قَوْلَكِ اَوْنِ اَلِكِ بِيْكَدِي دُشْمَنْدَنِ قُوْرُ قُوْبُ
 قِيْدِرِ بَرِ دَرِيَه كَرِ دِرْ سَدِي قَوْلِيْنِ اَرِ اَوْ غَلَانِ عُوْدَتِ اَوْ شَقِ اَوْ تُوْنِ
 بِيْكَدِي وَ بَادَنِ قِيْدِرِ بَرِ دَرِيَه كَرِ دِرْ اَوْلِ دَرِ دَه بِلَانِ اَلْمُ كَلْدِي بِي
 بَرِنِ كَمَكِه اَرِ شَمْدِ لَرِ مَجْمُوْعِ قِرْلَدِي حَرْقِيْلِ بَرِ كُوْنِ بُو قِرْعُوْنِ سَكُوْكَلا رِه
 قِي عَجَبَه قَالَدِي قِصَه چُوْقُ كُكَلِنْدَنِ بُو كَجْدِي كِه اَلْهِي بُو لَرِي دَرِي
 قَلْسَكِ طَالِرِنْدَنِ سُوْاَلِ اِسْمِ نَه قَوْمِدِرْ صُوْرِ سَمِ دِي وَ حِي كَلْدِي بُو خِ
 دُعَا قَلْدِي بُو خَلْقِ مَجْمُوْعِ دَرِ لَدِي بِلَانِ قَوْمِ سَزِ دِي صُوْرِ دِي وَ بَادَنِ
 يِعْنِي تَكْرِيْنَكِ حَكْمِيْنَدَنِ قِيْمَشِ كِيْشِي كَرِ دَكِ دِرْ كَرِ جَوَابِ وَ رِدِرْ كَرِ كَرِ دِ

وَفَاتِ اِتَدَلَرِ اِسْمُوَيْلِ السَّمِيْعِ اِسْمُوَيْلِ هَلَقْنَا اَوْغَلِيْدُرْ بَرَقَوْلِكَ نَم
 اِسْمُوَيْلِ بَالِ اَوْغَلِيْدُرْ بَالِ حَامِ اَوْغَلِيْدُرْ حَامِ عَوْنِ اَوْغَلِيْدُرْ عَوْنِ هَرُوْنِ
 اَوْغَلَانِ لَرِيْدَنْ دُرْ بُوْلُكْ عَزَجَهْ اِدِيْ اِسْمُوَيْلِدُرْ اِسْمُوَيْلِ شُوْقَوْمِكَ
 پِيْغَامْبِرِيْ دُرْ كِهْ حَقِّ تَعَالَى اَنْلَرُكْ حَقِيْدَهْ **المتركة للملاء من بني اسرائيل**
من بعد موسى اذ قالوا للنبي لم ابعث لنا ملكا فقال **دي** يَعْنيْ نَظَرَ اَتَمَنْ
 مَسْنِ يَأْمَحْدُ شُوْقَوْمَهْ كِهْمْ بُوْا سَرِ اَلْدَنْدُرْ مُوسِيْدَنْ صُكْرَهْ كَلَانِ پِيْغَامْبِرِ
 لَرِيْدَهْ دِيْدَلَرُكْ بِنِ بَرْمَلِكْ وَرِيْ تَكْرِيْ يُوْلِيْدَهْ اَنُوْ كَلَامَقَاتْلَهْ اِدِ كُرِ اِسْتَهْ
 قُرَانِكْ مَعْنِيْ بُوْدُرْ بُوْقِصَهْ بُوْدُرْ كِهْ تُوْرِيْتِكْ تَابُوْتِ مُوسَادَنْ صُكْرَهْ
 بُوْا سَرِ اِيْلِ اِحِيْدَهْ پِيْغَامْبِرِ دَنْ صُكْرَهْ پِيْغَامْبِرِ مِيْرَاثِ قَالْمَشِيْدِيْ دُشْمَنْ
 بَلَرْدُجَهْ تَابُوْتِ دُشْمَنَهْ قَرَشُوْدُوْتِبْ جَنَكْ اِدِرْ لَرِيْدِيْ غَالِبْ كَلَرْ لَرِيْ
 بُوْلُكْ وَارْ دُجَهْ اِيْمَانِ لَرِيْ وَاعْتِقَادِ لَرِيْ ضَعِيْفِ اَوْلِيْ بُوْجَهْ كِهْ طَعْرُوْ
 يُوْلَهْ قُوْلَا غَزْ لَرِيْ اَنْلَارَا وِيْمَادِرْ كُرْ تَكْذِيْبِ اِتْدَلُوْ وِيْرَا مَنِ اَشْلَرِيْ جُوْتِ
 اَشْلَادِرْ كُرْ حَقِّ تَعَالَى جَا لُوْطِ بِلَارُكْ اَزْرِيْنَهْ حَوَالَهْ قَلْدِيْ بِلَارِيْ بَا صِدِيْ قُوْدِ
 تَابُوْتِ اللَرِيْدَنْ اَلْدِيْ اَنْدَنْ صُكْرَهْ دُشْمَنْ بِلَارُكْ اَزْرِيْنَهْ غَالِبْ اَوْلِيْ
 بُوْلَرْدِيْ دُنْدُرْ بُوْ پِيْغَامْبِرِ اِنَانْدِرْ اِيْتَدِرْ كِهْ بَرْمِ اُوْرْتَا مَزْدَنْ اِحْتِيَارِ

اَنْتَ بِرَبِّكَ دَرْ بَرَاكَ اَوْ يَا لَمْ تَكْرِي يُولَدَكَ دَشْمَلَه جَنَك اِدَلْمُ دِرَدَل
 اَوْلَدِي بِرَقَاج كُون عِبَادَت اِيْدِي حَقْدَن شَيْدَه • حِي كَلْدَه يَا اِسْمُوِيْل
 دَعَاكَ قَبُول اِيْدُم بِنُو اِسْرَائِيْل يَا دِشَاه لَعِي شَوْل كَشِيَه وَرْدُم كِه عَلَامَت
 سَك اَوْكَ اَوْل كَشِي كَلْدَوَك سَاعَت اَوْكَ زِيْت قَيْنَا اَوْل عَلَامَت
 كُوْرَجَك اَوْل يَاعْنَدَن اَوْل كَشِيْنَك بَاشِنَه دُرْت دِي اِسْمُوِيْل
 بِر كُون اَوْنَدَه اَوْ تَرُزَكَن بِنُو اِسْرَائِيْل اِحْنَدَه بِر مَشْهُورَا كِيْجِي رَجَبَر
 كَشِي وَارِدِي اَدِي طَالُوْت بِن بَشِيْر بِن اَحْزُون بِن اِبْن يَاسِن بِن يَحْيَى
 بِن اِسْحَاق بِن اِبْرَهِيْم اَدِي بُو طَالُوْت هَم طَبَا عِدِي اَشْكَن يُو قَلْبِي اِسْرَايِيْل
 اِسْمُوِيْل قَبُوْسِنَه كَلْدَه اَوْ غَرْدِي اَشْكَن صُوْر دِي مَكْر اِسْمُوِيْل بِنُك
 اَشْكَن اَلَا بِي كُوْر مَشْدِي اِيْدِي وَار فِلَان كَشِيْدَن اَل دِي
 عَادِيْدِي كِه هَر كَشِي كَلْدَه كَجَه اَوْنَدَه زِيْت يَقَار دِي كَلْك طَالَعِيْنَه
 قِيْر كُوْر اِيْن دِر دِي نَاكَاه بَقْدِي بُو طَالُوْت طَالَعِيْنَه قِيْنَدِي تِي
 بُو طَالُوْت قَعْرِ دِي بُو ذِيْتُون يَاعْنَدَن بَاشِنَه دُرْت دِي بَرَكْت دُعَا بِن
 قَلْبِي وَار بِنُو اِسْرَائِيْل حَق تَعَالِي سَبِي مَلِك وَرِيْدِي دِي بِنُو اِسْرَائِيْل
 اَوْلُو كَرِن قَعْرِ دِي تَكْرِي بُو يَرُو غِيْلَه مَلِكُو كَر بُوْر دِي بِنُو اِسْرَائِيْل

بونسند قتی کو چند کر سنجق چکه کلش و بکلیک اده کلش صویدن
 دکل اچومزده بوندن ادنی کشتی یوق بز بونی بجه ملک ادم دکر
 ایله دیجک اشوییل ایتدی بک بکلیکنه علامت تور یترک تابوت
 کرو کلک اولسون ددی بولردخی قبول ائد کر **تا بو**
 قصی کافر کر تابوت ایجق بوتخانلرنا لئد کر یعنی که بنواسر آل بول
 سببیله بن غالب اولور ددی بز دخی عزت ادم دکر بوتلاریله
 بله قور ددشدی بوجنه خجالت اولدی اندن چقر دکر یقینین کوممه
 قور کرا مر ائد کر کولک صود کماکه حاجت اولسه انک از رنه وانک
 بوسنه صود کد کر ایقناق هر قنقیسی که واریدی بواسر رنجنه مین
 اولدی اندن چقر دکر شهر کرندن بر شهره دخی لئد کر اندن
 غالب بر چیری کلدی اندری اوردی یقیدی خراب ائدی کور دکر که بو
 تابوت هر قنک التسکر بولک شوم کلدی بالتکر کتور دکر کور بود
 کیشلر لرنه اند کر بجه که اور دکر بوتوتا بوندن بز دن اوار مدکر
 ایله اولسه طانشد کر یکر که بودر که بوتوتا بوتیسه اقلیمسن دن
 چقار و ز دیو فکر بو کایش دکر که بر قکل اوز رنه قویلدک او کوز

چَرِنُكَ مَاعِ يَانِنَه اَتَدِي اَوْل يَانِي هَزِيْمَتِ اَوْلْدِي بَرطاش دَخِي صَوْل
 يَانِنَه اَتَدِي اَوْل يَانِي دَخِي هَزِيْمَتِ اَوْلْدِي بَرطاش دَخِي اَتَدِي
 جَالُوْتِ اَشْعِي بُوْرِنْدِكِ اُوْرْدِي اَكْسَا سِنْدَن چِقْدِي حَق تَعَالِيْنِكِ
 اَزِيْلَه چَرِي صِنْدِي غِيْمَتِ اِتْدَكِر بُوْنْدَن صَكْن طَالُوْتِ قِرَانِ دَاوُدِ
 وِرْدِي طَالُوْتِ وِفَاتِ اِتْدَكْدَن صَكْن بَنُوْا سِرَائِلِ اِچِنْدَه دَاوُدِ پَادِ
 شَاهِ اَوْلْدِي بَر قَوْلِكِ طَالُوْتِكِ اَدِي سَاو وُلْدَر نَضَارِي وَيَهُوْدِ اِيْلَه
 دَر لَر قِرَقِ يِلِ بَنُوْا سِرَائِلِ اِچِنْدَه بَكْلِكِ اَيْلِدِي جَالُوْتِه جَنَكِه وَاْرِدِ
 بَكْدِكْنِكِ اَوْجِي يِلِنْدَه يِدِي دَاوُدِ جَالُوْتِ اَلْدَر دُكِنْدَه اُوْتِ
 اَوْجِ يَاشِنْدَه يِدِي دَاوُدِ اُوْتُوْر يَاشِنَه دَر جَكِ طَالُوْتِ وِفَاتِ اَيْتَقِي
 دَاوُدِ پَا زِ شَاهِ اَوْلْدِي **داود النبي عليه السلام** دَاوُدِ سَبَاسِيَا اَوْغَلِدِر
 اَمَلِ تَوَارِيْحِ اَبُو يَزِيْدِ بَلْخِيْدِ اَيْدِر دَاوُدِ اَيْشَا اَوْغَلِدِر اَيْشَا يَهُوْدِ سَبْطِنْدِ
 دَر يَهُوْدِ اَيْعَقُوْبِ بِيْغَامْبِرِ اَوْغَلِدِر وَمَا يَتُوْسِ اِنْجِيْلِنْدَه كِه اَكَا عَجَبَه
 مَتِي اِنْجِيْلِ دَر لَر دَاوُدِ اَيْشَا اَوْغَلِ اَيْشَا عَبِيْدَا اَوْغَلِ عَبِيْدَا نَسَانِ
 اَوْغَلِ نَسَانِ سَلُوْنِ اَوْغَلِ سَلُوْنِ نَصُوْنِ اَوْغَلِ نَصُوْنِ عَمِيْنَا ذَابِ
 اَوْغَلِ عَمِيْنَا ذَابِ اَرَامِ اَوْغَلِ اَرَامِ حَصْرُوْنِ اَوْغَلِ حَصْرُوْنِ فَاْرَضِ اَوْغَلِ

فَاَرَىٰ يَهُودًا اَوْغَلِ يَهُودًا يَعْقُوبُ اَوْغَلِ يَعْقُوبُ اسْحَاقُ اَوْغَلِ اسْحَاقُ
 اِبْرَاهِيْمُ يَغَامِبْرُ اَوْغَلِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ مَشْهُورٌ ذِكْرُهُ حَقٌّ تَعَالَىٰ دَاوُدُ ه٢
 جُوْبًا لِّغِنْدَانِ صُكْرٍ يَغَامِبْرُ وَبِكُلِّكَ رُوْزِي قَلْدِي وَكِتَابِ وِرْدِي
 وَطَلْقِ عِبَادَتِهِ تَغْرِ مَعِي جُوْنِ اَرْغَمُوْنِ اَوْلِ جَالِدِي اَوْ رِيَانِكَ عَوْرَتِي
 اَلْمُرْدَانِ اَوْلَدَانِ مَجْمَعِ رُوْزِ كَارِيْنِ اَوْجِ كُوْنَهُ تَعْيِيْنِ قَلْبِي بِرُكُوْنِ
 بَنُوْ اِسْرَائِيْلِ اَوْ دُنَا سِنْدِكَ قَضِيَهٗ كَسْمِ كُجُوْنِ وَاِكْبِجِي كُوْنِي مَجْرَدِ حَقِّ تَعَالَىٰ
 عِبَادَتِ اِتْمِ كُجُوْنِ وَاَوْجِجِي كُوْنِ عَوْرَتِي لِي جُوْنِ وَاَكْرُوْ قَلَانِ مَصْلَحَتِي
 وَاَوْ رِيَانِكَ عَوْرَتِي اَلدُّقْدَانِ صُكْرٍ كِهٖ خَطَا سِيْنِ بَلْدِي اَوْ تُوْزِيْلِ اَعْلِي
 بِكُلِّكَ قِيُوْسِي قَالْمَدِي اَيْسَالْمِ اَدْ لُوْ بَرَا وَاَوْغَلِ وَاِرْدِي يَاغِي اَوْلْدِي ه٢
 بَنُوْ اِسْرَائِيْلِكَ سَفِيْهِ لَدِي اَكَا اُوَيْدِي چُوْزِ حَمْتِ جَكْدِي عَاقِبَتِ حَقِّ تَعَالَىٰ
 تُوْبَرِيْنِ قَبُوْلِ اِتْدِي اَوْلِ يَاغِي اَوْلَانِ اَوْغَلِ كُوْ مَطِيْعِ اَوْلْدِي **بعضی**
 اَيْدِي يَاغِي اَوْلَانِ اَوْغَلِ حَمْنُوْنِ اِدِي اَنَّا سِنْدِكَ تُوْبِيْسِي قَبُوْلِ اَوْلْدِ قَدْنِ
 قُوْرَقْدِي كَلْمَدِي نُوْالِ بِنِ صُوْرِيَايِ دَاوُدِ وِرْدِي وَاَزْ كَرَلَكْ كَر كَر كُوْر
 دِدِي مَطِيْعِ اَوْلْمَادِي جَبْكَ اِتْدِي نُوْالِ بِنِ صُوْرِيَايِ بِنِي صِدِي قِجَارِكْنِ
 بَرَا عَجْدَانِ اَصْلِ قَلْدِي اَتِ كِتْدِي نُوْالِ اَوْغَرْدِي كُوْرْدِي هَنُوْرْدِي

سُو كَيْلَه دُرْتَدِي اَلْدُرْدِي . دَاوُدَقْتَه كَلْجَك حِكَايَت اَيْدُرْدِي . دَاوُدُك
 اُوغْلَانْدَن بَرِي بُونُوَال اَنُوك يِرِنَه اَلْدُرْدِي بُونْدَن صُكَم دَاوُدُرُو
 كَارِيْن دُرْت كُوْنَه تَعْيِيْن اِيْتَدِي كِرُو بَر كُون خَلْق اُورْتَا سِيْنَدَه حُكْم
 اِيْمَاكِي چُون وَاكِي جِي كُون غُورْتَلِرِي چُون وَاوْچِي كُون يَارِي
 يَلْدَه وَاغْلَرْدَه وَاكِر كِنَار لِرِنَه اُول خَطَا دَن اُوتُرُو يُو رِيْب
 اَغْلَا مَغِي چُون وَاوْچِي كُون عِبَادَت اِيْمَاكِي چُون وَاوْچِي مَغِي مَبَر
 بَر اُو يَا بِي شِي دِي اُول اُولُك دُرْت بِيك مَحْرَاب وَا رِي دِي . مَر مَحْرَابِيْنَد بَر رُهْبَان
 اُوتُرُو رِي دِي . چَان اُول طَاشَر يُو رِيْب اَغْلَق كُون كَلْسَه اُول يَار لَر
 چِقَار دِي اَر غَنُون اِيْنَه اَلوُرْدِي . بَر كُون اَه اَدْب اُول خُوش اُو اَزْلَه
 كِنْد وَا نَفْسِي چُون اَغْلَا رِي دِي بَجْمُوع اَعْجَلِرُو قُوشَلِرُو جَانُور كَر اَنُو كَلَه بِلَه
 اَغْلَا رِي دِي . تَا شُو يَلَه اُولوُرْدِي بِلَا رُك كُوز لِرِنَدَن سِيْلَرَا قَار دِي اَنْدَن
 صُكَم طُورُ طَاغْلَرَه وَا رُرْدِي اَنْدَه دِي اُول طَاغُو ك اَعْجَلِرِي وَا طَا شَلِرِي
 وَا جَانُور لَرِي دَاوُدِلَه بِلَه اَغْلَا سُو ر لِرْدِي تَا شُو يَلَه اُولوُرْدِي كِه سِيْلَرَا قَار
 اَنْدَن صُكَم دَكِر كِنَار لِرِنَه وَا رُرْدِي اَنْدَه دِي اِيْلَه اِدُرْدِي
 اُول دَكِي رُك بَالِي قَلِرِي وَا كِر وَا قَلَان جَانُور لَرِي دَاوُدِلَه بِلَه زَار لُو اَدْب

اغلشر لردی . اندن دروب شهر کوردی اول درت بیک محرابو
 اولک اجنه کوردی . شهرک اجنه قهر دچی ویز بردی مجموع شهر خلوت
 کوردی . اندن صکر داود ز بوردن اول خوش اوزان که اوغ
 دای
 داول خطاسین اکوب زار لغلله کند و نفسنه ساعو ساعردی بو مجموع
 تلایق بنک زار لغلن و اول خوب اوزان اشد بد او ددن دخی رقی
 زازلیق ادر لردی گید کلری طونلر و او تور دقلری دشکلر کوز
 یاشیدن یاش اولوردی داود کندودن کیدب دشردی اوغل سلیمان
 کلور باشن یقار و کوتردی ایکی کوزنک یاشینی الیلله سیلاردی
 داودک حکایتی چوق کرک اولان صاد سوسنک تفسیرن مطالعہ
 یلسون بونک ذکر ائد کمر انوک شمسی دکل موسایله داود آراسند
 ع
 بیش یوز التمش طقوز یلدر برقولدک بیش یوز یمش طقوز یلدر قرق
 بل بکلک ائدی . مسلمان تواریخندک یوز یل عمری اولدی در . نصاری
 تواریخندک یمش یل عمری اولد در . اندن صکر سلیمان پادشاه اولد
 لقمان داود ز مانندک وار دی دایم مجلسنه حاضر اولب داوده نصیحت
 ادردی **لقمان علی ایسه** بونک نبوتنک خلاف وار عمرمه رضی الله

ایدر پیغامبر در وهب رضی الله عنه ایدر ولیدد ایوب پیغامبرک
 قزقداش اوغلدر مقاتل ایدر ایوبک اناسنک قزقداشی اوغلدر
 محمد بن اسحاق ایدر لقمان باعور اوغلدر باعور تارح اوغلدر باعور
 وماران و ابراهیم اوچ قزقداشدر وافی ایدر لقمان بنو اسرائیل اچند
 قاضیدی سعید بن المسیب ایدر لقمان در زیدی خالد ربعی ایدر
 حبشی فولدی دکر ادی **بعضیلر** ایدر چوبانیدی حق تعالی جل و علا نظر
 اندی حکمت روز قلدی تا شویله اولدی که داود کلور دی بندن حکمت
 اوگر زدی بر کونبر کشتی لقمانه اوغر زسی فلان چوپان دکلسین بونسیه
 ندن ارشدک در لقمان ایدر اوچ سننیه ارشدم **اول** طوغر و سئلک
اکبجی امانته خیانت اتمامکله **اوجبجی** بجا کر کنسندر ترک
 اتمکله لقمانک بر قولک بیک یل عمری اولدی بر قولک اوچ بیک پیش
 یوز یل عمری اولدی داود و سلیمان بنو کله معاصردی و الله اعلم
سلیمان النبی علیه السلام سلیمان داود اوغلدر حق تعالی جل و علا بوکاروز
 قلد و غیر هیچ بر پیغامبر و بر پادشاهه روزی قلدی اناسنک یرینه
 خلیفه اولدی چیلر و جانوز لک اکاسخر اولدی تختی یل کتور رب مجموع

بر سبیلہ بر ایلوق یول کندز کیدردی مجموع پر یوزندک کتہ آمدن
 یوزن جیندن جانور کزدن یدی یوزالت ای اجندن مالک اولک
 مجموعنه حکم اندی و دیولک و جنپکره امر ایلدی نقد رالتوز
 کشکان و ارسه و قیمت طاشلر کلنه و ارسه و مرمر کلنه و ارسه
 اچوک بابام تهاد او دبیت المقدس تمام ایلدی بن تمام ادرین ددی
 داود اول بیت المقدسک حصارن آر بوی یا پیشدی و حی کلدی
 یاد او اول سنک الکشد تمام اولمز او غلک سلیمان تمام ادرین
 اولد اخی برار بوی یا پیشدی قومشیدی اندن صکن دیولر و جنپکر
 اول قدر مرمر و التون و کیش و قیمتی طاشلر کتوز د لریکه وصفه صغنا
 اندن صکن امر ایلدی دنیا ده نقد راستاد و ارسه کتوز د لراق مرمر
 که پر قیمتی طاشلر برله بزمشیدی اول حصار بنی تمام اند کز اندت
 مکن بیوردی مسجد اقصای یا پدی کر التون کیشله بز دکر مرمر
 ایتجو مرمر یا قوت لعل ز برجد پرون او تورند لرشیه اولدی که قراکود
 اچندن کسلا کتوز یک یدی مسک و عنبر کر و قلان خوش قوکر له بلجین
 یعود دکر مسجد اقصای دخی تمام اند کز اندن صکن بنی اسرا ایل داشتند کز

جَمْعِ اَيْدِي اَشْبُو اَوِي تَكْرِي چُون يَ اَيْدِم دِ دِي بُو مَسْجِدِ بُو صَارِي تَمَامِ اَوِي
 فَا رِعْ اَوِي اَوْدُقْدَن صُكْرَ اَوِي حَاجَتِ دِ لَدِي **اَوَل** هَر دَن كَم حُكْمِ اَدَه حُكْمِ
 تَكْرِي حُكْمِه مَوْافِقِ اَوِي اَحْ كَمَنْ خَطَا اَتَمِيَا **اَكْبِي** بُو كَا وَرْدِي
 مَلِكِي دَخِي بَر كَمْسِيَه وَرَمِيَا **اَوِي چِي** هَر كَم كِه مَسْجِدِ اَقْضَا دِ كَرُبِ اَيْ كِه
 رَكْعَتِ نَمَازِ قِلَا يَارِ لِعَنُوبِ چِقَه مَجْمُوعِ مَمْلَكَتِ چُون بُو كَا صَحْرَ اَوِي
 بَيْتِ الْمُقَدَّسِ اَوِي تَوْرُ دِي عَادَتِ شَوِيْلَه اِدِنْدِي كِه كَاهِ بَرِيْلِي كَاهِ اَيْ كِه
 كَاهِ بَرَايِي كَاهِ اَيْ مَسْجِدِ اَقْضَا دَه اَوِي تَوْرُ دِي يِيَا جَكِنِ اِچَا جَكِنِ بِلَه
 اَلْبِ كَرُ دِي صَوْلِ دَمَنْ كِه اَلْوَحِ يَقِينِ كَلْدِي اَوَلِ وَتِ مَسْجِدِ كَرُ دِي
 عِبَادَتِه مَشْغُولِ اَوِي دِي هَر كِي جِه يَتَوْرُ دِي طَخْلَا كَرُ وَطَوْرُ دِي كِه مَحْرَابَه
 بَرُ دَرُ لُو اَوْتِ بَمِشِنِ يَا بَرُ دَرُ لُو اَعَا جِ بَمِشِنِ بُو اَعَا جِي يَا بُو اَوْتِ كُو رَجَكِ اَيْ دُرُ
 كِه سَنِ سَنِي نِيَا يَوْرُ سِنِي **اَوَل** دَخِي اَيْ دُرُ دِي كِه فُلَانِ سَنِيَه يِرَارِنِ يَا
 فُلَانِ سَنِيَه يِرَا مَزِنِ دِرُ دِي هَر بَرِنِ بِيُوْرُ دِي اَوَلِ اَرَا جَقْتِ چِقَا
 رُزُ كَرُ دِي بَرَا يَرُ قَبِيَه دِه كِه قَوْرُ كَرُ دِي اَوَلِ اَوْتِ كِه بَرُ دَرُ دَه دَوَا يِ چُون
 اَرِي لِي اَدِيلَه فُلَانِ سَنِيَه كَرُ كَرُ دِي بِيُوْرُ دِي تَا شُو كِه دَكِنِ كِه بَرُ كُونِ
 مَحْرَابَه كِي بُو يِنُوزِي اَعْنِي بِنْدِي سُلَيْمَانِ كُوْرُ دِي نَه اَعْجَسِينِ دِرُ دِي سَكَا

37
 در آن ایتهی که بکاروب در کرسن نیچون بتدک دیدی ایتهی که
 مسجد خراب اتمکچون سلیمان ایتهی الله اند در بویلا که بن
 در یک خراب اولیا بدن صکره مشهور در که سلیمان عصای ازین
 وفات ایتهی بریل عصا از زند طور دی دیو کز و پیلر دری صنوی
 انلواشینه مشغول ادر مسجد پجر سندن بقار کردی عبادت ادر
 صور کردی بدن صکره عصای قرت یدی او اندی سلیمان دشی
 اندن صکره بلد کر که سلیمان وفات اتمش سلیمان پیغامبرک تمام
 حکایت کورین دین سبا سور سنک تفسیر نه مطالعه ایلسون عجایب
 وحکت کون و سلیمانک نه مقدار پادشاه لعی وارمش بلا اگر یار و یار
 کورسی اولور سوز بو مختص صغیر بو قدر کورد کومن سبب قدس
 مبارک شهرن و مسجد اقصای کونیا ایتهی کونیا بلد مکدی بلد
 اما اول حسنه و اول زینتله طور رکن سلیمان دن صکره چوق مدت
 بخضر ملعون عجم ولایتندن کلدف اول اوک سلیمان یا پدیغ شهر
 یقیدی و اول مسجد یقیدی قیمتی طاشلی و التونلرن و کشلرن الدی
 خراب ایله ایجن طاشله طبر اعلاه طوله زدی قودی کتدی اون

يَلِدَنَّ صُكْرَكَ كِرُو يَا يَلِدِي وَنَصَارِي تَوَارِيخِيكَ شَوِيهَ كَلِشِدْرِي
عَيْسِي نِيغَامَبَرِي رَفَعِ اَوْلَدُكَ دَنْ صُكْرَكَ اَوْ تَوَزَطُقُونِ يَلِدِي كِه اَوْلَدِ زَمَانِك
قَيْصِرِ اسْفِينِيَانُوسِ تَكُورِدِي رُومِيَهَ كِبْرَايَه مَتَوَجِهَه اَوْلَدِي كَنْدُونُكَ
اَوْ عَلِ طَاطُوسَه چُوقِ چِرِي قُوشِدِي بَيْتِ الْمُقَدَّسَه كَنْدَرِدِي كِه وَان ۴
عِنَا اِدَه اَلْوَرَسَه يِقَا وَيَهُودِي اَسِيرَادَه طَاغَنَك بُو دَخِي شَهْرَكِ اَز رِيَه
وَارِدِي مُحَاصِرَه قَلَدِي چُوقِ تَضْيِيقِ اِنْدِي اَلدِي اَلتَّمِشِ بِيَكِ كِشِي مِقْدَا
قَلْبِدَنْ كُچُورِدِي وَيُوزِ بِيَكِ دَخِي زِيَادَه نَفْسِي اَسِيرِ اِنْدِي وَمَسْجِدِ كَرِنِ
يَا قَدِي وَيَقْدِي وَكِبَالِدِنِ اَوْدَه يِقْدِي وَيَدِي اَقْلِيمَه بِلَارِي پَرَا كَنْدَك
قَلَدِي وَشَرِي عَيْتَلِرِنِ بَاطِلِ قَلَدِي وَيَعْقُوبُكَ بِنُوتِ اِنْدَه تَمَامِ اَوْلَدِي
وَإِنَّا لَكَ وَعَيْسَانُكَ وَعَدَه اِنْدُوكِ وَانْكَ خَرَابِنَه اِشَارَتِ اِنْدُكَلَرِي
سُوزَانُكَ كَلَدِي اَوْلَدِ شَهْرِكَ اِجِنْدَه اَدَمِ اَعْلَانِ قَلَدِي اِذْ رِيَا نُوَسْتَكُودِ
زَمَانَتَه دَكْنِ يَفُوقِ يَانُفِ اِسُوزِ يَانْدِي سُوَزِ چُوقِ كُرُوسَلِيمَانِ سُوَزِنَه
كَلَاكُمِ اَهْلِ تَارِيخِ اَيْدُرِ بِنُقُولِكِ سَلِيمَانِ يَدِي يُوَزِيلِ اَلتِ اِي يِشَارِي
نِتَاكِه يِقَارُودِدُكَ بِنُقُولِكِ اَللّٰهُ اَوْجِ يَلِ عَمْرِي اَوْلَدِي پَادِشَاهِلِغِنُوكِ
مُدَّتِ قَرَقِ يَلِ اِدِي پَادِشَاهِ اَوْلَدُغِنِكَ اَوْنِ اَوْجِ يَاشِنْدَه اِدِي بَيْتِ

لَقَدْسِ بِنِيَادِ اِمْتِكِهْ بَاشَلِدُقْدَهْ دَرْتِ يَلْ اَوْلَكْ پَادِشَاهِ اَوْلَشِدِي وَ
 سُلَيْمَانَ مَوْسَى پِيغَامْبَرِ شَرِيْعَتِكِ يَدِي شَرِيْعَتِ اسْتِي پِيغَامْبَرِ پِيَشِ دَرْتِ
 نُوْحٍ وَاِبْرَاهِيْمِ مَوْسَى وَعِيْسَى وَ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ **اِمَامِ مُحَمَّدِ لَهْ** سُلَيْمَانَ اَرَسِنْدِ
 مَدَّتْ بِيكْ سَكْرَ يُوْزِ يِلْدُرْ . يَهُودِ لَرِ اَيْدُرْ بِيكْ پِيَشِ يُوْزِ يِلْدُرْ
يُونُسَ النَّسِيءِ م يُونُسَ مَتِي اَوْغَلِدُرْ بَرَقَوْلَكْ مَتِي يُونُسُكْ اَنَسِدُنْ
 اَنَسِيْتَهْ مَسْجُوْبٌ اَوْلَدِي . اِلْيَاسَ پِيغَامْبَرِكْ تَكْرِي اَمْرِيْلَهْ دَرِي
 قَلْدُوْغِ قَرْجُوْقِ اَوْغَلِ بُوْدُرْ دِرْ دِرْ پِيغَامْبَرِ اَمَلِدُنْ دُرْ دِرْ بَرَقَوْلَكْ
 بُوْيُونُسَ هُوْدُ وَبُوْكَ لَقَبِ ذَا النُّوْنِ دُرْ اَنْدُنْ اَوْتَرُوْكَهْ بِالِقِ
 كَرْدِي . اِمَامِ پِيغَامْبَرِ لَغِي بِالْعَدْنِ اَوْ كَدْمَنْدِي صُكْرَمِدِي خِلَافِ وَاَرِ
 بَرَقَوْلَكْ بِالِقِ يُوْشَرْدُنْ اَوْ كَدِيْنِ پِيغَامْبَرِ دِي قَوْمِي دَعْوَتِ اِنْدِي
 اِنَامِدْ لَرْ دَنْدِلَرِ اَوْشِ سِرَهْ فُلَانِ كُوْنِ عَذَابِ كَلُوْرِ دِي اَوْلَكْ
 وَعَنْ اِنْدُوْكَ كُوْنِكْ عَذَابِ كَلْمَادِي بُوْكَرْ خِيْلِ اَوْلَدِي بِلَارِكْ
 اَرَسِنْدَهْ بَرَعُوْرَتِيْنِ اِيْكَ اَوْغَلِ اَبْجُوْعِيْنِ الدَّحِقْدِي دَكْرِ كَارِنَهْ
 كَلْدِي كِهْ بَرِكِيَهْ بِنَا كَلَهْ تَفْسِيْرِ بَعُوْيِيْ اَيْدُرْ چُوْنِ كُوْرْدِي كِهْ بَرِكِيْ كَلْدِي
 چَاغَزْدِي بِنِيْ كَلُوْكَ اَوْلَكْ دَرْدِي كِي الرُّوْكَلْدِي يُونُسَ خَاتُوْنِيْنِ

كَيْهَ قُوَيْدِي دِلَادِكِهْ اَوْ لُوجَهْ اَوْغَلِنِ دَخِي قُوَيَايِيْلِ اَوْ لَدِي مَوْجِ كَلْدِي
 اَوْلَكِي كِتْدِي بَرْمَوْجِ دَخِي كَلْدِي بُو اَوْغَلِنِ دَخِي اَلْدِي كَنْدُو دَكْرَدِنِ
 كَلَاكِ چِقْتَجَهْ اَوْلَدِ كُجُوكِ اَوْغَلِنِ طَشْرَهْ قَوْرْتِ اَلْدِي كَنْدُو سَتُوَيْلَهْ يَلُوْنُ
 قَلْدِي حَقِّ تَعَالِيْنِكِ بُو قَدْرَتِهْ طَخَا قَلُوْر مَلُوْلَهْ اَعْلَا رَكْنِي نَاكَاهْ بَرَكِي
 دَخِي كَلْدِي اَوْلَكِي اِسْتِنَهْ چَاغِرْدِي بِنِي اَوْلَكِ دِدِي اَوْلَكِيهْ اَلْدَلَا
 بَرَزِ اَلرُو وَا رَمْدِنِ كِي طُوْر دِي اَوْلَدِ زَمَانْدِ كَيْهَ چَقْمُوْنِ تَوْلِ كِرِسَهْ
 كِي يُوْر مَرْدِي چَقْمُوْنِ تَوْلِ كِي وَا رِ دِيُو چَاغِرْتِدِ لُو يُوْسُ بِنِي دِدِي
 قَضَهْ چُوْقِ دَكْرِ اَنْدَكْرَبَالِيْنِ يُوْتْدِي اَوْلَدِ بَالِيْقِ قَرِيْنِدِهْ اِسْبُوْسَبِيْحِ
 اَوْ قَرْدِي **لَا اِلَهَ اِلَّا اَنْتَ سَجَانِكِ اِنِ تَكْتَمْتِ مِنْ اَنْظَالِيْنِدِ رِدِي بُو دَعَا سَبِيْلَهْ**
 حَقِّ تَعَالِيْ جَلِّ وَعَلَا لِيْنِ اَوْلَدِ قَرَا كُوْر لَقْدَنِ قُوْر تَرْدِي بَالِيْقِ چَقْرَدِي
 دَكْرِي كَنَارِنَهْ بَرَقْدِي بَرَقَوْلَدِ چَقْدُو عِنْدَهْ شَوْلِ چَاغَهْ يَا وِرُو كِي
 چَقْدِي بَرَقَوْلَدِ لِيْ اَسْكِيْنِ سُو كَلْرِي اِنْجَلِيْشِ چَقْدِي اَوْلَدِ بَالِيْقِ
 قَرِيْنِدِهْ نَقْدَرِ اَكَلْدِ كِنْدِهْ خِلَافِ وَا رِ مَقَاتِلِ اَيْدِرِ اَوْجِ كُوَيْدِي
 عَطَا رِضِي اَللّٰهُ عَنْهُ اَيْدِرِيْدِي كُوَيْدِي ضَحَاكِ رِضِي اَللّٰهُ عَنْهُ اَيْدِرِيْ كِي
 كُوَيْدِي وَكَلْبِي وَمَقَاتِلِ بِنِي سَلِيْمَانِ رِضِي اَللّٰهُ عَنْهُمْ اَيْدِرِ قَرْتِ

كُوَيْدِي

کوندي شعبي رضي الله عنه ايدُر بالِق اِن قوشلق وقتند يوتندي
 اغشم وقتند كرو قوسدي حق تعالي قبق اعاچن بتوردي پير اقلدي
 دي بويوس ازرنه كوكله اولدي و بر طاع نجسي هر طخلا هر كجه كلور
 يوس امزرددي تاشوكه ارشدي كه لاي قترق اولدي و هر يره
 كه قيل بردي بتدي چون برز قوت بولدي ايودي ناكاه كرو
 اويندي كورددي كه اول قبق اعاچي قورمش باقدي ملول اولدي
 بوكر كمش دو قندي تني اچدي بالِق قرينه كرب چقدوخ زخمتد
 بوارتق اولدي دوسيدي اغلدي في الحال جبريل كلدي ايتدي كه
 بزايخ قرو دغندن او ورو كه سكا كوكله اولوردي عصة لنور سين
 اول يوز بيك امتكدن او تر وعصه لمر سين كه شمدي مسلمان اولد
 توبه اندلرددي بو في اشديك شاد اولدي اشك بو نقل اندگر
 دلالت ايلدي كه بالِق قرينه كرمزدن او كدن پيغامبردي برقولن
 بالِق قريندن صكر پيغامبر اولدي بويله دين ايدُر كه حق تعالي قران
 اچنك فبنده ناه بالعراء وهو سقيم ايتندن صكر وارسال الی مائة
 الف ايريدون ايفنده ناه كلدي پس پيغامبر لعي صكر اولافنده ناه دن

او پزیدون دکن معنی یعنی بز بر اقدق لے بز صحرا یہ حال بوکہ خستید
 ولے وریدک بر قومک یوز بیکدی ویا خود زیاده ادی بعضلر بویاندن
 جواب آیدر بالقدن او کدین بر قومہ پیغامبردی اگری دعوت آندی
 انامد لوبالقدن صکر حق تعالی بر قومہ دخی وزیدی اندر اناندر
 وارسلناه لے مائتہ آلف او پزیدون ددکے اول قومدر اول قوم
 موصل ناحیتنک پنوی در کر بر شمر وار انوک قومدر یونسک
 پیش پیل دخی ار تو غرق عمری اولدی **زکریا پیغامبر علیہ السلام** زکریا
 اذن او غلدر داود او غلاندرندن صنعت بخارلق ادی وبنی اسرائیل
 اچندن اشی دایم وعظ اشکدی و توریت یاز مغدی عورت ماتان
 او غل عمرانک قرنی اشیلع ادی عیسی پیغامبر اناسی مریم انک فرقدانی
 زکریا قوجدی و خاتون قری اولدی بر قولن طقسان او جیل عمری اولد
 بر قولن یوز دن ارتق عمری اولدی اصلا او غل قرنی اولدی بکون
 خلوتن زارلق ایلدی الله تعالی دن او غل دلدی ایتدی الهی اوش بن
 قوجلدن سکوکرم ضعیف اولدی و خاتونم قریدی دلارم که بکاصوک
 دمک براوغل وراسین علم و حکمت اسی اولادی **ابو یله** دیک حق تعالی دن

نَدَاكَ دِي يَارِ كَرِيَّا سَكَا مُشْتَلِقُ اَوْلَسُونِ بَرَاوَنَلَا نَكِه اَدِي يَحْيِي اَوْلَا بُونِ
 اَشِدْجَك خَا تَوْنَلَه جَمْع اَيْلَدِي حَق تَعَالِي يَحْيِي پَيغَامْبَرِي رُوڤِي قَلْدِي تَمَام
 وَعَدَدَن صَكَن رَكْرِيَا يَكْرِم پَدِي يَل دَخِي دَرِي اَوْلَدِي مَشْهُور دَر كِه
 يَهُود لَر لَه دِي لَك اِسْتَدِي قَجْدِي اَعْمَه كَرْدِي دُكْبِنْد اَوْجِي طَشْرَه قَلْدِي
 يَهُود لَر لَه كُوڤَرْدِي يَجْعُو كُوڤَرَب كِه بَجْد لَر صَبْر اَتَدِي اِكْلَام دِي
 تَوَارِيخ اَبُو يَزِيد بَلْجِين اَي دَر كِه مَرِيْمَك حَمَلِ ظَا مِرَا اَوْلَد و عِيْن يَهُود لَر
 كُوڤَرَجَك اَيْتَد لَر كِه سَن بُو قَرَف كَهِيْل اَوْلَد و كَدِي بُو حَال نَدَر رَكْرِيَا بُو خَيْر
 طُو بَح قَجْدِي اَر دَجَه و اَر دَر لَر يَجْعُو يَلَه كِه بَجْد لَر **يَحْيِي پَيغَامْبَرِ ع**
 يَحْيِي رَكْرِيَا اَوْغَلِيدَر يَهُود اَسْبَطِنْد نَدَر و مَرِيْمَك قَز قَر دَاشِي اَوْغَلِيدَر
 و مَجْمُوع پَيغَامْبَر لَر پَيغَامْبَر لَر قَرَق يَاشِنْدَن دَكْدِي بُو كَا دَرْت يَاشِنْدَن
 دَكْدِي و اَبْرَاهِيْم پَيغَامْبَر دَن صَكَن بَنِي اِسْرَائِيل اَجِنْدَن سَكْسَان يَك پَيغَامْبَر
 كِه كَاه اَتَمِيْب عِبَادَت اَيْلَشِيدِي اَز عَمْر اَجِنْدَن بُو اَوْ لَقَدَر عِبَادَت اَيْلَد
 دَرْت يَاشِنْدَن پَدِي يَاشِنْدَن كَن تُوڤِيْت و زَبُوڤَر مَعْنِي سِيْلَه اَز بُو اَتَدِي
 زِيَا حَق تَعَالِي اَكَا اَيْتَدِي **يَا يَحْيِي خُد الْكُتَاب بَعَثَ** يَعْنِي اِي يَحْيَا دُوْت
 كِتَاب قَوْلَه يَعْنِي بِنَم قَوْلَه و قَدَر تَمَلَه دِي و صَكَن عِيْسَا پَيغَامْبَر مَرَسَل

اولجاق عیسیٰ ایانده اول ایمان کتورن یهود دیندن عیسی
 دینه دن بویدی یعنی موسی دیندن و عیسی دن آلت ای یاشن
 اولدور **و هب رضی الله عنہ ایدوچ** اولویدی صکر جهود کر یحییٰ عیسیٰ
 موسی دین قویب عیسیٰ ایانده ایمان کتوردک دیوالدر دکر بعضار
 ایدر اولر مانده آخیوس اولو بر جبار پادشاه واردی عورتک
 قرن تزوج اتمکه استدی یحییٰ درست دکل دی عورت کین دوتدی
 اول ملک مسنت اولجا اچردی **اندن صکر قرن قتته** کوردی
 رضا ورمیانا شوکه دکنی که یحیایک باشن کور لکر قر ملک قتته و ایجا
 مطیع اولدی ایتدی که سنی نه استرسن دی که یحیایک باشین استر
 ویدی اول ظالم یحیایک باشین کسدر ب بو قزک اوکنه کور دکر
 اول سیدن حق تعالی انلارک از رنه بختصر مسلط ایلدی در لکه
 اول وقت یش بیک جهود داضمد لری قلیدن چوردی **بعضیلر**
 یوز بیک بعضیلر یوز بیک ادمی قلیدن چوردی و تعویت
 نسخه کرن اوده یقیدی و بیت المقدس یقیدی خراب ایدی نتاکه
 یقارویان اندک بعضیلر ایدر انطیا خوش المجوسی کلب غارت

اَتَدِي يَقْدِي وَيَقْدِي بَعْضَلَرَايْدُرْ مَلُوكِ طَوَايِفْدَنْ جُوْدُرْبُرْ اَسْكِيَا
 كَلْبْ غَارْتِ اَتَدِي بَعْضَلَرَايْدُرْ طَاوُسْ كَلْبْ غَارْتِ اَتَدِي اَمَّا
 بُخْتَصْرَكِي كَرَكَلْدُو كِي وَاقِعْ دُرْ وَ قَوْمِيْنِ اَسِيْرَادِبْ بَابِلَهْ اَتَدِي اَتَدِي
 بِيْجَهْ پِلْ طُوْرْدِرْ كِرْ بِيْخْتَصْرْ بَرَقَوْلْ نَصْرَانِيْدِي يَحْيَى بِيْغَامْبِرْ كِي اِنْتِقَا
 اَلْدِي بَرَقَوْلْ مَجُوسِيْدِي حَقْ تَعَالَى اِيْحَانِكْ دَمِي هَدْرْ اَوْلْمَا سُوْن
 اَنُو كُوْنْ وَرِيْدِي بُوْقَضِيَهْ عَيْسَى بِيْغَامْبِرْ كُو كَهْ رَفْعْ اَوْلْدُقْدَنْ صُكْنِ
 تَنَّا كِهْ سَلِيْمَانْ بِيْغَامْبِرْ قَصَهْ سِنْدِ عَيْسَا يَهْ اِسْاَرْتِ اَوْلْدِي **تَوِيْل**
وَعَلَى التَّ بِيْغَامْبِرِي اَلدُرْدُ كِنْدَنْ صُكْنِ يِنَهْ دِرِي قَلْدِي بَرِي
 اَدْرِيسْ بِيْغَامْبِرْ عَلَيْهِ السَّلَامُ **اَصْح** عَيْسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ بَرَكُوْنِ عَيْسَى
 كِي كِي يُوْرُ دِي بَرَبُلُوكْ جِهُوْدُ كِرْ اَوْ تُوْرُ دِي اَيْتِدُ كِرْ اَوْ شْ كَلْدُ اَوْلْ
 جَادُو عُوْرْتِدَنْ طُوْغَانْ جَادُوْرْدِرْ دِكِرْ عَيْسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ اَشْدَجَكْ
 اَعْلَدِي اِلَى كُوْرُ دِي دُعَا قَلْدِي حَقْ تَعَالَى عَيْسَانِكْ دُعَا سِيْنِ قَبُوْلْ
 قَلْدِي عَيْسَى وَ اَنَاسِنَهْ سُوْكُنْ جِهُوْدُ كِرِي خِيْرِي اَيْلَدِي جِهُوْدُ بُوْنِي
 اَشْدَجَكْ فَرِيَادُوْر اَرْ لِقْ اِتْدُ كِرْ جَمَلَهْ سِي دِرْ كِبْ پَادِشَاهْ لَرِي قَتْنَهْ
 وَرْدِي كِرْ وَ بُوْحَالِ اَكْا بَلْدُرْدِرْ كِرْ اَوْلْ پَادِشَاهْ قَوْمِ بَرَهْ تَدْبِرْ قَلْدِي

كَمِ عِيسَى الَّذِي رَدِيَ بُوخِرَ عِيسَايَه دَكْدِي اَوْلَ مَقَامَدَن قَدِي
 اسْتَدَلَر بُولَد كَر اَلِي اِيَا عِنِي بَاغْلَد كَر اَيْتَدَلَر سَن كُوز سُو ز كُوز لُور كُوز لُور
 اَيْلَدُكَ صَايِر لُورِي صَاغ اَيْلَدُكَ شَمْدِي كَنَد زَكِي بَزْدَن قُور تَر عَظِيم
 زَحْمَت اَيْلَد كَر اَوْلَى سَاعَت حَق تَعَالَى عِيسَاي اَنْلَر كُ اَلْبَدَن اَلْبَدَن
 كُور مَدَلَر وَاَنْلَر كُ بَر سَنَه عِيسَى صُورَتِي اُور دِي اَلِي صَنَد كُور اَلْبَدَن
 دَلَر حَق تَعَالَى جَلَّ وَعَلَا بِيُور دِي عِيسَاي كُ جَانِبِي اَلْبَدَن اَوْج سَاعَت
 جَانِسُون اُولَدِي اَنْدَن صُكْر حَق جَلَّ وَعَلَا جَانِبِي كُور وُور دِي جَبْر اَنْلَر
 بِيُور دِي كَمِ عِيسَاي كُ كَه اَعْدُور دَلَر دَخِي اَوْجِي جَر جِيس اِدِي دَر دِي
 عَزِير اِدِي بَشِي حَرُون اِدِي اَلْتِيح يُونَس بِيغَا مَبْر دِي عَلِيهِ السَّلَام
 كَمِ اَلْدِي اِيَا س بِيغَا مَبْر دَعَا سِيْلَه كُور جَان وُور دِي حَق تَعَالَى وَبِيغَا مَبْر
 اُولَدِي **عِيسَى بِيغَا مَبْر عَلِيهِ السَّلَام** عِيسَى مَرِيَم اَوْغَلِيدُور مَرِيَم عَمْرَان
 قَزِيدُور عَمْرَان دَاوُد بِيغَا مَبْر دَرِي تِنْد نَدَر يَحْيَى بِيغَا مَبْر اَنَا سِيْلَه مَرِيَم
 قَزَقُور دَا شِدُر اَوْت مَرِيَمَدَن اُولُودُور يَقَارُور تَقْسِير اُولَدِي قَنَقَسِي
 اُولُوك طُوغَدِي مَعْلُوم اُولَدِي حَق تَعَالَى عِيسَى نَك مَعْجَزَاتِي اِظْهَارُور
 اَيْلَدِي كَه عَمُول اَنْك حِيرَان قَلَدِي عِيسَى تَكْرَنَك قُدْرَتِنَدَن يِرَاد لَدِي

الله

۴۲

اللَّهُ تَعَالَى سُوْرُ دَر مَرِيْر الْقَا اَيْلِدِي اَوْلِدِي اَوْلِدِي بِرَقَوْلِكَ
 اَوْتُوْز يَاشِنْدَن مَرَسْل اَوْلِدِي حَق تَعَالَى اِنْجِيْل وَرِبْدِي شَرِيْعَت
 اِسِي قَلْدِي بِرَقَوْلِكَ اَوْغْلَانْلِي زَمَانْدَن يِيْغَا مَبْرِدِي بِرَقَوْلِكَ سَكْر
 كَلُوْجُك اِكْن سُنْت اِتْدَلَر بِرَقَوْلِكَ دُرْت يَاشِنْدَن سُنْت اِتْدَلَر بُو
 يَاشِنْدَن هِيْج بِر يِيْغَا مَبْر مَرَسْل اَوْلَادِي اِلَا يَحْيَى يِيْغَا مَبْر اَوْت اَوْلَد
 دَخِي شَرِيْعَت اِسِي دَكَلْدِي حَق تَعَالَى رَفْع اِتْدَكِنْدَن اَوْتُوْز يَاشِنْدَن اِدِي
 وَعِيْسَا اَيْلَه دَاوُد اَرَا سِنْدَن اَبْج يُوْز يِيْمِيْش يِيْلْدَر وَاِبْرَهِيْم اَرَا سِنْدَن
 مَدَّت اِكِي بِيْكَ طُوْقَر يُوْز طُقْسَان يِيْلْدَر وَعِيْسَى اَيْلَه مُوسَى اَرَا سِنْدَن
 مَدَّت بِيْكَ طُقُوْر يُوْز يِيْجَر يِيْمِيْش يِيْلْدَر وَبُو اَكْسُوْك اَرَا سِنْدَن كَلَان
 مَرَسْل يِيْغَا مَبْر لُقْمَانْدَن وَخِضْرَدَن اَرْتُوْ اَوْن يِيْغَا مَبْر دُر وَعِيْسَى
 طُوْعُدُ وَعِيْلَه مُحَمَّد هَجْرَتِيْ اَرَا سِنْدَن مَدَّت اَلْت يُوْز اَوْتُوْز يِيْلْدَر
 بِيْرُوْا يَتَن اَلْت يُوْز يِيْجَر يِيْلْدَر فِيْ اَجْمَلَه اَلْت يُوْز دَن اَكْسَك دَكَلْدَر
 دَجَالِ حَقْدَقْدَن صُكْن كُرُوْا اِنْسَر دَجَالِ دِ بَلِيْسَر مُحَمَّد اَوْلَسَار قِرَق
 يِل بَلِك اِدَسَر اَنْدَن صُكْن وَفَات اِدَسَر بِيْغَا مَبْر كَقْتِنْدَن دَقْن
 اَوْلَسَر عَزِيْز يِيْغَا مَبْر عَلِيْه السَّلَام عَزِيْز خِلَافَسَر يِيْغَا مَبْر دِي شَرُوحَا اَوْغْلَدَر

۴۲

۴۲

عیسیٰ گکہ رفع اولدقدن صکره حق تعالیٰ قرآن اچندن لے ائک
 برده اگدی برسی **وقالت اليهود عزیز بن الله** اکیج اولے کالدی سر علی
 وهی خایره علی عروشا قال لے یحییٰ **هذه الله بعد جود** ز اولکی ایتک معنی
 جهود لرتکرنگ اوغلیدرد دکر اکیجی ایتک معنی یاخود شول
 پیغامبرکه بز کویه اوغزدی اول کوی عروش از زند خال بولدی
 یعنی اچندن قوم اولمش اولری خراب اولمش همان اعلیٰ قلیش
 بقب اول کوی اول حالک کویجک ایتدی اشونلری تگری قدن
 دردی قلسار چون عزیز بوسوی سیلدی فی الحال حق تعالیٰ اکل
 وردی یوزیل یا تدی نینا که قرآن اچندن ایدر **فاما لله مائة عام**
 یعنی تگری تعالیٰ ابی یوزیل مقدار الدردی اندن صکره کورد
 قلدی ایتدی یا عزیز یخه وقت اکلندک اولاعزیر ایتدی برکون
 یادخی اگسک الله تعالیٰ ایتدی بل که یوزیل اکلندک بوقور امدی
 بو یوزیل اچندن هیچ طعامک وشرابک از مشمدرد وقضیسی چوق
 چون حق تعالیٰ بوجمال قدرتی کوردی اندن صکره **اعلم ان الله**
علی کل شیء قییددی یعنی ایتدی بلدم که حق تعالیٰ مجموع نسبی

فادردد عزيرك تمام قضيسين استين اينيا سورسند نظر ايلسون
 بوند بوقدر نقل اندگم كوي ادي كجدي اول كويدن مراد نه كويد
 لاي بلد مكدن او تودر مفسر كرك چوخ ايدر كه عزيرك اوغراد
 كوي بيت المقدس در عيسى كا دفع اولدقدن صكر مختصر
 پادشاه اولدي كلدي يقدي خراب اولدقدن صكر عزير اوغردى
 كوددى كه خراب اولمش نيجه بيك جهود قلجدن كجش تعجب دب
 اول يقارو تقير ايد كمر سوزى ددى اندن صكر كندو الدى
 يوزيل الوياتدى يوزيلدن صكر دى ليدى جهود كى عزير اوغردى
 توريت انك اغزندن يكي ياز دكر و بعضيلر ايدر اول شروحاكه
 عزيرك اتاسيدى بر توريت كوش ين چقارد كر بونوك ياز لاييله
 مقابله اند كر بر حرف ياكلماش اول سبيله عزير تگرى اوغلدرد
 بوسنيه مجوع جهود قابل اولما دى وضحاك دن رضى الله عنه شيله
 روايتدر كه چون نصارى عيسايه تگرى اوغلدرد دكر بو جهود
 كردن بر ط عيسى معاند جهندن بل كه تگرنك اوغلدرد دكر
 وهب رضى الله عنه بو عزير قدر بختدن سوزا چوب سيلدى

اَنْدَن اَوْ تَوْحَق تَعَالَى اَنْكَ اِدَبِي پِيغَامْبِر كَرْدِيُو اَنْدَن مَحْوَالِدِي
 بُو عَزِيْر كَقَضِيْسِي چُوَق اَوْ تَنَه سَبِيْدَن تَكْرَنَك اَوْ غَلِيْدَر دِر كَرِي
 بِيَان اِتْمَكْدِي اَنْدَك وَاَللّٰهُ اَعْلَمُ **اِسْكَنْدَر ذُو الْقَرَيْنِ** بُو كَقَضِيْسِي پِيغَامْبِر غَلِيْدَن
 وَاِسْمِنَدَن وَشَهْرِيْنَدَن وَشَهْرِيْنَدَن وَاِسْمِنَدَن وَاِسْمِنَدَن خِلَاف وَاَرْ بَر قَوْلَك
 عِيْسَا دَن وِعَزِيْر دَن صُكْرَم دَر شَكِه قَصْرُ اَلْاَنْبِيَا دَه بُو يَلِه كُوْر دَر
 بَر قَوْلَك عِيْسَا دَن اَوْج يُوْر طَقُوْر يَل اَوْ كُوْر دَن اَصْح قَوْلَك بُو دَر
 بَعْضِ اَهْل تَوَارِيْح اِسْكَنْدَر زَمَانِ اَوْلَك يِدِي مِصْرَا هَلْدَن بَر
 كِسْتِي يِدِي مَرْد بَانِ يُونَانِ دِر كَرْدِي نُوْح اَوْ غَلِ يَافِث اَوْ غَلِ يُونَانِ
 اَوْ غَلِ لَرْدَن اِدِي صَحَاك اَيْدَر مَرُوْر دَلِيْن وَاَفَاتِنَدَن صُكْرَم يِدِي
 وَاَب اَيْدَر رُوْمَدَن بَر قَرَجُجُوْكَ اَوْ غَلَدَر بَعْضِيْلَر اَيْدَر رُوْمَدَن
 قِيَصْرُ الْقِيَاصِيْن اِدِي يَعْني رُوْم يَادِشَاه لَرْنَك يَادِشَاهِيْدِي وَاَصْلُ
 وَاَلِي كِسْتِي يِدِي مَشْرِقَدَن مَعْرِبَه دَكْنِ مَالِك اَوْلَدِي وَاَقَاتِل اَيْدَر
 رَضِي اَللّٰهُ عَنْهُ پِيغَامْبِر دِي وَاَحِي كَلُوْر دِي بَعْضِيْلَر اَيْدَر اَتَا سِي اِدِي
 فَيَلَقُوْس اِدِي كَنْدُو اِدِي اِسْكَنْدَر دِي دَارِ اَبْنِ دَارِي دِلْدِي
 بَعْضِيْلَر اَيْدَر زَمَانِ فَتْرَتَك كَلْدِي يَعْني عِيْسَا يَلِه مُحَمَّد اَرَا سِنْدِي مَدْتَن

اولكى قول بوگا اشارتند برقولن شهر مصر در تايه اشارت هم
 اولدى برقولن قيصريه در برقولن اسكندر ماكدونيه در كرديز
 كوردوم المدين اولدو غيچون برقولن رومدند برقولن فلبه
 بلكدن قويدى ددر ياشندن خلاف بودر كه برقولن بيك الت يوز
 يل برقولن بيك يل عمري اولدى نمرود زمانندن اوگدين وياصكره
 اسه بو قدر ياش بديع دكل برقولن يوزيل برقولن التيش يل عمري
 اولدى واهل نجوم ايدر كه يكرم درت يل عمري اولدى اسكندر
 نامك يكرم يل عمري اولدى دير اون درت يل اچندن تمام دنياي
 مسخر اولدى در بركون كتابلر مطالعه ادر كن كورمش كه نوح
 اوغل سام اوغلانلرندن دنيا ده اپ حيات اچسرباقه قلسر
 صوردي كه بنوك وجودي وارمدر در كر كه واردر بعضيلر كن
 اچندن برچشمه در در كر برقولن قرا كولين برچشمه در در كر
 بو جهان سير اتماسنه سبب لى طلب اتمك اولدى يقار و بيان
 ائلك كه خضر النبي سام اوغلانلرندن در او و او كا ميسر اولدى
 بعضيلر ايدر بنوك ادى ذوالقرنين در در كلري يعنى اكي بوينوز

اِسِي دِمَكِ اُولُوْر بُوْكَا ذُو الْقَرْنَيْنِ دِدْ كَلَرِنْدَه اَوْنِ قَوْلِ وَاوْدَرْمِ
 اَوْلَكِي اَوْلُدْرِكِه قَوْمِي دَعْوَتِ اَيْلِدِي اِنَامِدْ كَرِ بَاشِنَكِ صَاغِ يَانِنْدَه
 اَوْرِدْ كَرِ هَلَاكِ اَوْلُدِي حَقِّ تَقَا حَلِّ عَظْمَتَه كِرُو دِرِي قَلْدِي كِرُو
 قَوْمِي دَعْوَتِ اِتْدِي بُوْكَرِ بَاشِنْدَه صَوْلِ يَانِنْدَه اَوْرِدْ كَرِ هَلَاكِ اَوْلَدِ
 عَرَبِ بَاشِنَكِ لِكِه يَانِنْدَه قَرْنِ دِرْ كِرِي لِكِه يَانِنْدَه مَلَاكِ اَوْلَدِ وَاغِي
 ذُو الْقَرْنَيْنِ دِدْ كَرِ **اَكْبَحِ** اِنَكِ سَفَرِي كُونِ طُوْعَدِ وَاغِنْدَنْ كُونِ
 بِنْدَه وَاغِنْدَه دَكْنِي اَرِشْدِ كِيچُونِ ذُو الْقَرْنَيْنِ دِدْ كَرِ **اَوْجِحِ** رُوْمَكِ
 وَا فَا رِسْكَ پَادِشَاهِ اَوْلَدِ كِيچُونِ ذُو الْقَرْنَيْنِ دِدْ كَرِ **دِرْدِيچِي**
 بَاشِنَكِ لِكِه بُوْينُوْر كِيپِ سَنَه وَا رِدِي اَنُو كِيچُونِ ذُو الْقَرْنَيْنِ
 دِدْ كَرِ **بَشِيچِي** لِكِه يَانِنْدَه اِيكِ بُوْلَكِ سَاجِي وِرْدِ رَا نْدَنْ اَوْتَرُو
 ذُو الْقَرْنَيْنِ دِدْ كَرِ **اَلتَبِيحِ** اَنُو كِ زَمَانِنْدَه اِيكِه قَرْنِ كَجْدِ كِيچُونِ
 ذُو الْقَرْنَيْنِ دِدْ كَرِ لِكِه قَرْنِ اَلتَبِيحِ اَوْلُو دِي **بِيچِي** كِيْمِ اَلطَّرِيْنِ
 اَوْلَدِ وَاغِيچُونِ يَعْنِي اَتَا سِي وَا نَا سِي اَصْلِ اَوْلَدِ كِيچُونِ ذُو الْقَرْنَيْنِ
 دِدْ كَرِ **سَكْنِيچِي** اِي دِنَلِيغَا وَا قَر كِرُو لَغْدِ سَفَرِ قَلْدِ وَاغِيچُونِ ذُو الْقَرْنَيْنِ
 دِدْ كَرِ **طَقُوْدِيچِي** كُوْر كِه كُوْنَشْكَ اِيكِه بُوْينُوْر نَه يَا پِشُوْر كُونِ

۴۲

طغوسندن گو بوسنده بلا سیر ادر اذن او ترو ذوالقرنین ددر لر
و پنج انوک بقردن لکه بوینوز و ایدی اذن او ترو ذوالقرنین
 ددر لر اسکندرک دنیا د نه قلد و غن بیان ادرسی اولور سوز اوند
 بولک کیم نسخیه صغییا انک عجایب استین اسکندر نامه کرده
 استون بوندن مقصود تواریخ بیان اتمکدی اذک اخر انبیا
 برم پیغامبر و من در اوت عیسا یله بزم پیغامبر اورتاسندن زمانه قدر
 ددر لر عیسی دن صکره امی اورتاسندن اختلاف چوق اولد عیچون
 اولد اختلافدن اشعابنضاری بختک کور اوز ان شاء الله تعالی

عیسی پیغامبر له محمد رسول الله اراسندن فترت مدتک اختلافین بیان

اور ابن اسحاق ایدر فترت مدت الت یوز ییلدر مجتهد ایدر
 پیش یوز ییلدن ان اسکندر ابن جریج ایدر درت یوز ییلدر
 اهل اخبار ایدر بو فترتک خالد بن سنان العیس پیغامبر دی و منطلة
 افون الصادق پیغامبر دی و جرجیس النبی پیغامبر دی و شمسون
 پیغامبر دی و اصحاب الکهف اول زمانه یدی و جریج الناسوک
 و حبیب التجار اول زمانه یدی و اصحاب الکهف روم ییقلار یدی

و بعضی لرایدر بولر عیسادن او کدین مغاریه کر مشلردی عیسادن صکره فترتن
 ظاهر اولدر کر دکلر ندن چقد قلدی مدته دکلین اوج یوز طقوز یلدر بعضیلر
 عیسادن الشمس بریل صکره تقیانوس ظاهر اولدی خلق مجوسیت دیننه
 دعوت اتدی بو یکنلر چقدر اول وقت مغاریه کر دکلر داندن صکره تقیانوس
 هلاک اولدی احوال متغیره اولدی روزگار کچدی عیسی دیننه شیدوش سادلو
 بر ملک قویدی انک زماننده بو وفات ادن خلق جمیله قوپارمی قوپیزمی
 بو اختلاف ایلر جمیله قوپیز دین طایفه تکذیب اتمکدن او ترحق تعالی
 جل و علا بو اصحاب کفیی اوج یوز طقوز یلدر صکره در کوردی بولار کور
 دکلر انده بلد لکه قیامت کوننن حشر اجسام اولور مش یعنی قوپن تنله
 قپار مش تقیانوسک و اصحاب کفوک قضیسین مطالعه ادین دین الکلف
 سوره سنک تفسیرنه نظر ایلسون هر بر نوک ادین و انالری ادین و اول
 مغاره ادین انده بیان ادر و اصحاب فیل که کعبه شرفها الله تعالی یقوم
 استدی لر هلاک اولدی لر و هر فیلکه انوک زماننده رسول حضرت نبوت
 دعوی قلدی اول فترت انوک اخیر پدی بعضیلر ایدر بو فترت قدسک
 بقلاسی ییلماسی دی دکلر فی الجمله اخر الامر ذو القریب نوک طقوز یوز او توز

أَجْرُ يَلْبَنَ وَرُومٍ بِإِدْشَاهِ هَرَقْلُوكَ أَوْ نِ بَرَبِيحِي يَلْبَنَ وَعَجْرِيَادِ شَاهِرٍ مَوْزٍ أَوْ غَلِي
 كِسْرَانُوكَ أَوْ تَوْزِ سَكْرِي يَلْبَنَ رَسُولُ اللَّهِ حَضْرَتِ يَثْرِبِنَ يَعْنِي مَدِينَةَ شَهْرِنَ
 بِإِدْشَاهَانَةَ حَرْبِهِ حَرَكْتَ أَمَّا كَابْشَلْدِي وَاللَّهُ أَعْلُو **محمد مصطفی**

عليه افضل الصلوات واكثر التحيات

مُحَمَّدُ حَقُّ يَغَامِبِرْدُورِ عَبْدِ اللَّهِ أَوْ غَلِيدُرُ عَبْدِ اللَّهِ عَبْدِ الْمَطْلَبِ أَوْ غَلْدُرُ
 عَبْدِ الْمَطْلَبِ هَاشِمِ أَوْ غَلْدُرُ هَاشِمِ عَبْدِ الْمَنَافِ أَوْ غَلِي عَبْدِ الْمَنَافِ
 قُضِي أَوْ غَلِي قُضِي أَوْ غَلِي كِلَابِ أَوْ غَلِي كِلَابِ مَنَا أَوْ غَلِي مَنَا كَعْبِ أَوْ غَلِي كَعْبِ
 لُؤَا أَوْ غَلِي لُؤَا غَالِبِ أَوْ غَلِي غَالِبِ فَهْرٍ أَوْ غَلِي فَهْرٍ مَالِكِ أَوْ غَلِي مَالِكِ نَضْرٍ أَوْ غَلِي
 نَضْرٍ كِنَانَةَ أَوْ غَلِي كِنَانَةَ خَزِيمَةَ أَوْ غَلِي خَزِيمَةَ مَدْرِكَةَ أَوْ غَلِي مَدْرِكَةَ الْيَاسِ
 أَوْ غَلِي الْيَاسِ مَضْرٍ أَوْ غَلِي مَضْرٍ نَزَارٍ أَوْ غَلِي نَزَارٍ مَعْدَةَ أَوْ غَلِي مَعْدَةَ بَانَ أَوْ غَلِي
 عَذْبَانَ أَوْ غَلِي أَدَدَ أَوْ غَلِي أَدَدَ مَقُومٍ أَوْ غَلِي مَقُومٍ نَاخُورٍ أَوْ غَلِي نَاخُورٍ يَرِيحٍ أَوْ غَلِي يَرِيحٍ
 يَعْرُبُ أَوْ غَلِي يَعْرُبُ يَشْحَبِ أَوْ غَلِي يَشْحَبِ نَابِتِ أَوْ غَلِي نَابِتِ إِسْمَاعِيلِ
 أَوْ غَلِي إِسْمَاعِيلِ إِبْرَاهِيمِ أَوْ غَلِي بَعْضِي لَرَايِدِرِ نَابِتِ النَّقْبِدْرِ يَعْنِي يَشْحَبِ النَّبْتِ
 أَوْ غَلِي النَّبْتِ حَمَلٍ أَوْ غَلِي حَمَلٍ قِيدَارٍ أَوْ غَلِي قِيدَارٍ إِسْمَاعِيلِ أَوْ غَلِي إِسْمَاعِيلِ
 إِبْرَاهِيمِ يَغَامِبِرْدُورِ أَوْ غَلِي عَلَيْهِمُ السَّلَامُ مَكَّةَ شَهْرِنَدَةَ طَوْعِدِي قِرْقٍ يَاشِنَةَ تَجْدِي

اول شهرده پیغامبر لوق کلدی اندن صکنه اون اوچ پیل مکده طوردی
 اندن صکنه سنه احد انوک ربیع الآخر سین حق تعالی نکت دستو
 ریله مدینه شهرنه هجرت قلدی اون پیل داخی مدینه شهرینه طوردی
 سرجله پیغامبر لغی کرم اوچ پیل اولور تمام بوی کرم اوچ پیل اچن
جبریل علیه السلام بیکرم دورت پیت کدر رسول خضرینه اندی
 التمش اوچ یاشینن وفات اتدی بر قولن التمشله یمش اراسینن وفات
 اتدی بعضی زاوی شویله روایت ایلرکه محمد علیه السلام قرق یکا
 یاشینن پیغامبر لوق کلدی و اون ال پیت الی انی اوچ کون مکده
 دعوت اتدی اندن صکنه محرم اینوک اولندگی دوشنبه کونیدی
 مگدن مدینه هجرت قلدی هجرت تاریخ اندن بغلندی
 اندن صکنه طقوزیل اوچ براتی بیکرم ال کون انن طوردی
 هر پیغامبر لوق و هر پادشاهلق ایلدی دشمن اوزرینه واردی
 جوغینن حق تعالی بو کافر و ردی کافر صیدی نجه پادشاه
 لری قهر اتدی و خراجین الدی و نیچه بی اقلیمیله بنوک دیننه ۵
 کروب مسلمان اولدی بعضی پرده کافر رسول الله اوزرینه غالب

اَوْلَبِ جَرَسِيْنِ صِدْيِ وَكَنْدُوِيْ مَجْرُوْحِ اِنْدِيْ بُوَصَمَقْ وَصَمَقْ اَوْلَدُوْغِ
 عَلَامَتِ نَبُوْتَدَنْ اِيْدِيْ اَنْدَنْ صُكْرَهْ وَفَاتِ اِنْدِيْ حَقِّ تَعَالِيْ جَلَّامِ
 وَعَلَا بَرِيْ اَنْوَكْ شَفَاعَتِنْدَنْ نُوْمِيْدَا اِيْمِيَا اِنْ شَاءَ اللهُ تَعَالَى اِيْ
 عَزِيْزْ كَرِيْمُوْكَ كِهْ تَوَارِيْحِ اَنْبِيَا دَهْ اِخْتِلَافِ چُوْ قَدْرَ اَمَّا شُوْلِ كِهْ
 ظَاهِرِيْ وَمَشْهُوْرِيْ اِنْ بَرَسِيْلِ اِخْتِصَارِ بَعْضِ قِصَّهْ يَلِهْ كَتُوْرْدَمْ
 نَامَطَالَعَهْ قَلَانْدَرِ جَمْعِ اِدِيْ دُعَادَنْ اَوْ نُوْمِيْدَرِ وَبُوْ تَوَارِيْحِ اَنْبِيَا نُوْكَ
 عَقِيْبَهْ زُبُوْرْدَنْ بَرَسِيْلِ نَصِيْحَتِ وَعِيْسَانُوْكَ وَمُجَدَّدَتِ شَهَادَتِ
 اَوْلَادِ بُوْبُرْقَانِ سُوْرَهْ سِنْدَنْ سُوْرَهْ نَقْلِ اِتْدَمْ وَالسَّلَامِ **فصل اولد**
پیغامی انان زَبُوْر نَصَائِحِ بِيَانِ اِتْمَكْنَهْ وَعِيْسَانُوْكَ وَمُحَمَّدَتْ
 كَلَامِ جَكِيْنِ بِيَانِ اِتْمَكْنَهْ دُرْ **اولك سورده** اِيْدِرْ كِهْ شُوْلِ كِشِيْ كِهْ كُنَاهِ يِهْ
 يُوْلِنَهْ يُوْرَمِيَا وَخَطَا اِدِيْ كَرطُوْر دُوْغِ يِرْدَهْ طُوْرَمِيَا وَبِرْبِرِنْ مَسْخَرَهْ
 اَلْمِيَا وَانْدَارُوْكَ اَوْ تُوْر دُوْغِ يِرْدَهْ اَوْ تُوْرَمِيَا **اكنجی سورده**
 اِيْدِرْ كِهْ دَاوُدْ بِنِيْ بَكَا سَبِيْحِ اِدِيْ قَوْلِ قَلْدَمْ وَيِيْغَامْبِرَمْ قَلْدَمْ
 سِنْدَنْ صُكْرَهْ عِيْسِيْ كَلِسْرَبِيْ قُوْبِيْسِرْ كَرَا كَا تَكْرِيْ دِيْسِرْ كَرَا اِنِيْ كَنْدُوْ
 قُدْرَتْمَدَنْ تَرْكِيْبِ اِتْدَكْمِچُونِ وَالْوَلَكْرِيْ دِرِيْ قَلُوْر وَكُوْر سُرْ كَرِيْ

كوز لوقلور قلد و غمچون **التسخ** سوايدز كه اي داود الكسوز اوغلا
 نجقلر شفقتلوانا كلب اول كه سنوك رزقوك چوق ايليم وگنا
 هكي يار لغيم **طفرنجي سوره** ايدز كه اي داود كوزكي يوم حرامه بقمه
 و دلگي سقله يلان و پرمز كلاجی سويلمه و خلقه ايوصان و بندن
 دايم يار لغمقوله يار لغاين **اون در دنجي سوره** ايدز كه اي داود
 اگر سن قيامت كوننه كور سيدوك اول غيبت ادن كشلر وگ
 دله رفي ظاموده بجه دوشمشدر و چوردين اولو طپوزله پنجه
 دگر لرقي نسه كور يدك و ظامو اجنن اشبو فلان غيبت ادن
 كشه ايد يومنادي قغرد سر **اون دنجي سوره** ايدز كه اي داود
 ايشت بن ديد كورد ربيور اوغلا سلماته ايت ايتسون كا
 سندن صلح ير يوزن **محمد** و انوك امتي ميراث ير يعنه محمد و
 و انوك امتنه ميراث و رسرن اخريخامبر و پادشاه محمد
 اولسر امتيله اي داود كوز سوزاني صنما كه كوز كورميا كوز سوز
 اولدز كه كوگلي و عقلي كورميا **اون دنجي سوره** ايدز كه اي داود
 اگر او كوگنا هلدن صور سكت **اتك** بكاشرك كتور مكدز

48
 بَعْنِ اَوْغَلِ وَاوْرَثَاغِي وَاوْرَثَاغِي وَاوْرَثَاغِي وَاوْرَثَاغِي
 بَعْنِ اَنْاسِنُوكَ وَاَنْاسِنُوكَ دِدُو كِنَن اَوْلَمَقْدُر اَوْجِي
 حَسُو زِيْرَه اَدَم دِي مَكْدُر دِي بِيْرَه بَاي مَكْدُر قَوْقَا كِي سُوْرَه نِيْچَه كِي
 اَوْغَلَان اَنَاسِي قَرْنِدَن حِقْمَادِيْن وَاْفَات اِنْدِي وِنِيْچَه اَمَاطُوْر
 اَوْغَلَان سُدَدَن كِسْمَادِيْن وَاْفَات اِنْدِي وِنِيْچَه كَشِيْرَه هِيْچ خَسْتَه
 اَوْلَمَادِيْن وَاْفَات اِنْدِي بُوْجُوْع عِبْرَت اَهْلِنَه بِلُوْرَسَه نَصِيْحَت
 يَتْرَای دَاوْد شَوْل كِسَه كِه بَرَقَرْدَاشِيْن يَاقُوْنَشُوْسِيْن بَرِظَالِم
 يَادِشَاهَه قَوْلَسَه اَوْل يَادِشَاهَه دَاخِي اَنُوْكَ پَرْدَسِيْن يَرْتَسَه خَلْق اِچِنَه
 رَسُوْای اِيْلَسَه بِن اَوْل كَشِي يَارِيْن قِيَامَت كُوْنِنَه بَجْمُوْع خَلْق اِچِنَه
 پَرْدَسِيْن بَرِظَالِم رَسُوْای اِدْرِيْن **سُوْرَه اِيْدُر كِه اِي دَاوْد لُجُوْلَت**
اِيْلَه وِلْجُوْج كَشِيْرَه مُضَاحِب اَوْلَمَه اَلْمَشِيْخ سُوْرَه اِيْدُر كِه اِي دَاوْد
 يُوْرِي اِسْرَائِيْل عَزَايَه مُلَازِمَت اِيْلَسُوْنَلَر وَشَوْل مَسَه كِه كَافِر اَوْلَا
 بِي رِيْلِيَا اَنُوْكَ قَتِي سَوَاش اِيْلَسُوْنَلَر بِن اِنَلِر حِسَابَسَز ثَوَاب وِرِيْن
اَلْمَشِيْخ طَقْرَبِيْجِي سُوْرَه اِيْدُر كِه كُوْرَسَز بُوْنِي بِلْمَز سَز كِه اَلْم
اَرْد كُرْچَه دَر سَزِي طَلَب اِدْر نَظَر اِنْسَايِدُو كَز جَان اَلْجِنَّت ۴

اَعْوَانَهُ يَعْزِبُ قَوْلُ لَقِيْلٍ لِرَبِّهِ اَوَّلُ بِنْدِ كَيْفِ لَرَدَنْ وَقَلَرْدِ بِنْدِ جَانِ نِيْجِه
 چكِه چكا اَلُوْر وَاوَل تَبِي نِيْجِه قُوْر قُوْر جَانِ دِرِي كَلِيْبُ بُوْغَزَه
 كَلِيْجَتِ عَزْر اَيْلِ نِيْجِه دُرْتَبُ اَلُوْر كِي اَوَلُوْسَنَه كُوْر يَدِ كُوْر اَمِيْدِي
 اِي اَدَمِ اَوْغَلَه نَلِرِي سِنَه بُوْسَنَه بِيْصِيْحَتِ دَكَلِمِ جَانُوْر كُوْر دُوْر كُوْر
 چِقْمَا زَدَنْ اَلْدِيْنِ نِيْچُوْنِ اَلُوْمَكْرُ اَكْرِيْزِ **سَكْسَانِ اِيْچِ سُوْر اَيْدِرِكِه**
 كِلَه كُزَاكِ سُوْكَ دُوْمَكْتِ وَتَرَا زَدَه طَا شُكُوْر اَكْسَتِ دُوْمَكْتِ
 وَدَلُوْر كُرَا نَدِ اِيْچِمَا اَكْرِيْمَكْتِ وَبِنَمِ عَذَابُوْر دُنْيَا يَادِ شَاهِ لِرَنَه بَلَزَمَكْتِ
 وَمُرْدَارِيْمَكْتِ وَبِكَا شَرِكِ كَتُوْمَكْتِ بِنِ اَوَلِ تَكْرِيْوِيْنِ كِه
 عُوْرْتَدَنْ اَوْغَلْدَنْ قِرْدَنْ وَبِكَدِ شَدَنْ مَنَنْ وَمَبْرَا يِنِ **طَقْسَانِ**
بِسْمِ سُوْر اَيْدِرِكِه اِيْ دَاوُدْنَه كَلْدِي سَكَا كِه سَلِي
 اَيْسَمِ وَدَلَكْتِ كُوْر وِرِيْنِ هِيْجِ سَاعُوْسَا غَنَلِرِكِه نَفْسِ كِيْچُوْنِ
 سَاعُوْسَا غَمَزِيْنِ وَاغَلَه يَانَلِرِكِه نَفْسِ كِيْچُوْنِ اَغَلَه مَزِيْنِ
 اِيْ دَاوُدِ اَكْرِطَا مُوِي كُوْر يَدِكْتِ وَانُوْكَ اِيْچِيْنَه كِي زَبَانِيْلِرِي
 كُوْر يَدِكْتِ وَاَوَلِ طَا مُوْنُوْكَ اِيْچِيْنَه زَبَانِيْلِرِ چُوْنِ وَمُتَكَبِّرِ لَرْدِ
 چُوْنِ وَشَيْطَانِ پُوْلِيْنَه دُوْر شِيْلِرِ چُوْنِ وَمِسْكِيْنِ لَرِي طَا مَلَزَه

اش ادا چون ندریا قدم کی او لونسنه گورید و کت و السلام
 طفسان طفریح سورده ایدر که ای داود هر کون که اعضا سی یلانه
 مشغول اوله بتم قمن اول کیشونک هیبت ساقط اولور و کیکه
 ققماغی صنعت ادین سه بن ای صد یقلم مرتب سندن دوشورون
 و هر کیم که بای کیشون یازدم اتسه مالنه طمع اد بن اول کیشونک
 ایمان کسه و الله اعلم بل کمال ای عزیز که داود بیغامبره
 علیه السلام این کتاب زبور در یوز سونه در هر سوره ه
 سنده عجایب غرایب چو غدی من اوله الی آخر مطالعه
 قدم شول که قرآن و حدیث رسول الله مناسیدی بطریق
 نصیحت نقل ایدم اشبو حدیثله تمسک اد بن که رسول الله
 حضرت ایدی بلعوا عی ولو آیه وحد ثوا عن بنی اسرائیل و لاجرح
 ددی یعنی ای اصحاب سندن نقل ادب ارشدرت برداخ
 ایت اولجق اوله رسه و بنی اسرائیل قبیل سندن سویلت ه
 حرج یوقدر یعنی بنی اسرائیل بیغامبر لری و صالح کیشلری
 و پادشاه لری حکایت سندن و شر یعموز و موافق او کن سوز لری

سُوَيْلِكَ نَقْلِ ادْوَك سَيْنِ كُنَا يُقْدُورِ دِدِي بِنِ ضَعِيفِ دَخِي
اَوْلِ سَبَبِدِنِ نَقْلِ تَدَمِ تَا اَوْ قِيَانْدِرِ عِبْرَتِ الْوَيْبِ بِنِ ضَعِيفِ دَعَا
دِنِ اَوْ نَمْتِيَا لِرُوَا اللّٰهُ اَعْلَمُ **بِفِصْلِ** مُشْتَمِلِدِرِ بَرَقَا حِ مُؤَثِّرِ اَنْبِيَا اَوْلِ
وَ اَوْلِيَا حِكَا اَيْتَلِرِي لِه **حِكَا ت** بَرِ كُونِ بَرِ عَرَبِ رَسُوْلِ حَضْرَتِنُوْكَ
تُرْبَسِي اَوْ زِرِنَه كَلُوْر اَلِ كَتُوْرُر اَيْدِرِكِه اِلْهِي اَشْبُوْ تَرَبِه حَقِيْقُوْنِ
وَقُلْ هُوَا اللّٰهُ اَحَدٌ سُوْرَه سِي حَقِيْقُوْنِ بِيْكَ اَدْرَتِ بِيْكَ اَتْجَه
اَبُو اَيُوْبِ اَنْصَارِي رَضِي اللّٰهُ عَنْهُ بُو سُوْرَا شِدَجَتِ الرُّوْكَ لَدِي
صُوْرِدِي بُو دُرْتِ بِيْكَ اَتْجَه نِدِر سَيْنِ دِدِي اَيْتَدِي كِه بِيْكَ
اَتْجَه بُوْر جَمِ وَا رِبِيْكَ اَشَا وُ رُوْرِيْنِ وِيْكَ اَتْجَه خِنِ اِدْبِ
كَا بِنَلِه بَرِ عُوْرَتِ الْوُورِيْنِ وِيْكَ اَتْجَه اَوْلِ عُوْرَتُوْكَ اَلِنَه نَفَقَه
وُ رُوْرِيْنِ وِيْكَ اَتْجَه غَزَا اَلِنَه خِنِ اِدْرِيْنِ غَزَا اَيْچُوْنِ اَتِ
رَقِيْلِجِ اَوْ قِيَا يِ الْوُورِيْنِ دِدِي اَبُو اَيُوْبِ اَنْصَارِي بُوْنِ اَيْشِدَجَتِ
اَوْلِ عَرَبُوْكَ اَلِيْنِ اَلْدِي اَوْنَه وَا رِدِي فِي الْاِحْوَالِ بَرِ خُوْشِ سُوْدُوْكَ
كُوْزَلِ قَرَا وَا شِيْنِ اَوْنِ اَلِ بِيْكَ اَتْجِيَه بَرِ كَشِيَه صَتَدِ بُو دُرْتِ
بِيْكَ اَتْجَه سَيْنِ بُو عَرَبِه وِرِدِي وُدْرَتِ بِيْكَ اَتْجِيْنِ قُوْنِ شِلْرَه

اولشدردی ودرت بیت اچسین دروشلره اولشدردی به
 بر اچسین کند وچون قومدی یارنداسی کون طوردی
 منجه واردی کوردی که اوج اق کیسه يتور هر بر نوک اوستنه
 یازلشکه **وما انفقتم من شیء فهو خیر الزان قیوم**
 یعنی شول سنه که نفقه ادر سزا الله تعالی نکت یرنه یولنده وریجدر
 وداخ الله تعالی رزق ورجیلر وک خیر لوسیدر ابا یوب بونسنه
 کورجت بلدی که کپس لر حق تعالی دن دور پس کیسه الینه
 آلدی اغزن اچدی کوردی هر بر کیسنوکه اچندن درت
 بیت التون وار یعنی اون که بیت اچه مقابله سیند اون که
 بیت التون کوردی وهر برنده بریشل خطله یازلشیدی که اهی
 ایوب اول غنقه که بئر یولمه اچک ورتک دنیاده عوض بودر
 صبرات اخرندن اولو ثواب بولسین بوحکایت دالالت ایلدی
 که برکشی خیر له صدقه ورسه حق تعالی انوک عوضین هم دنیاده
 وهر اخرندن ودر **حکایه** بر کون سلیمان پیغامبر علیه السلام
 دکر کنا رنه کدردی باقد بر قرجه کوردی اغزنه بر پیراق

دُوَرْدِ كَزْ كِنَارِنَه كَلْدِي بَرْدَم طُوَرْدِي دَكَزْدَن بَرِيْشَل قُوْرْبَغَه
 چَقْدِي اَعَزَن اچْدِي اُول قَرِيْجَه قُوْرْبَعُوْكَ اَعَزِنَه كَرْدِي
 قُوْرْبَغَه فِي الْحَالِ اَعَزَن يُوْمَدِي دَكِنَه طَلْدِي سُلَيْمَان عَجَبَه
 قَالْدِي فِكَنه وَاْرُب بَرْدَم اُول اَزَادَه اَكَلْنَدِي اَنْدَن صُكْنَه
 اُول قُوْرْبَغَه كَرُوْچَقْدِي دَكَزْ كِنَارِنَه كَلْدِي بُوْ قَرِيْجَه
 صَالُوْرْدِي قَرِيْجَه كِتْدِي سُلَيْمَان اَيْتْدِي اِي قَرِيْجَه
 نَه يَرْدَن كَلُوْر سِيْن نَه يَرَه كَشْدَر سِيْن قَرِيْجَه اَيْتْدِي اِي
 تَكْرِي پِيْخَا مَبْرِي اَشْبُوْد كِيْز اِيْچِنْدَه حَق تَعَالِي بَر طَاش يَرَا
 تَمِشْدُر وَاُول طَاش اِيْچِنْدَه بَر قُوْرْت يَرَا تَمِشْدُر بَنِي نُوْكَ
 رَزِقْنَه سَبَب قَلِشْدُر هَدْر كُوْن حَق تَعَالِي نُوْكَ اَمْرِيْله اَلِ
 كَز اَشْبُوْد كَز كِنَارِنَه كَلُوْر ن وَحَق تَعَالِي جَل وَعَلَا قُوْرْبَغَه
 صُوْرْتِنْدَه بَر فَرِشْتَه بِنْم اَز رَمَه مُوَكَل قَلِشْدُر هَمَان دَم كه اَعَزْمَه
 يِيْزاقِ الْوَب دَكَزْ كِنَارِنَه كَلْم اُول فَرِشْتَه كَلُوْر بَنِي اَعَزِنَه الْوَر
 طُوْس طُوْغَرِي طَاش اِيْچِنْدَكِي قُوْر تَجُوْغَنه اَلْدَر شُوْيَلِكَه هِيْج
 صُوْدَن بَكَا زَحْمَت اِرْشَمَز وَفِي كِه بَن اَلْوَك قَاتِنَه وَرَح اِي

ایشد رن که فصیح د الله ایدر شکره شول آرپی تکر یا که بخ
 یرتدی و بنر طور جق یرم د کز اچند قیا اور شنده قلدی
 و بنوک کب یرده بنر زر قمر و زر هر کز او نتمز الا هی
 سدن دلا رن که بنوک کب یرده بی نجسی او نتمز سین آخر
 زمانه دخی محمد امتن رحمتکدن نو مید ایلیا سین در سلیمان
 بیغابریه السلام اول قرچدن بوسوز ایشد جت الله تعالی
 نوک قدرتنه طکا قلب شکر ایلدی **بو حکایت** بوکاد لالت
 ادک حق تعالی جل و علا توکل اهلنه هر قند
 اولسه رزین اکسوک ایلر **حکایت** درده ایدر بی اسز ایل
 زمانده مگر بر پادشاه وارد پی اجل کلدی اول پادشاه
 وفات ایدی اب اوغلی قالدی چوق طواری و برکوشکی
 قالدی ده دکر که بوکوشکی قمت ادکر اورتا لرنده خصوصت
 وافع اولدی چوق بر برنه هنه سویلدکر ازار لشد کر ناکاه
 حق تعالی نوک قدرتندن بوکشدن بر کز حج دله کلدی
 سویلدی ای مسکین کر بو نجه سوز کلجی که بنج چون ادرسز

بِنِ اَوْلِ بَرَكْشِيْدِم كِه عُمُرْم اَوْجِ يُوْزِ يِلَه اَر شَمِيْدِي اَنْدَن
 صُكْنِ الدَّمِ اَوْجِ يُوْزِ اَلْمَشْرِ يِيْلِ كُوْر اِچْنِدِن يَانْدَم اَنْدَن صُكْنِ
 بَرَكْشِي كَلْدِي بَخُو يُوْغُرْدِي بَالِچِقِ اَيْدِي كَرِيچِ كَسَرِ كُوْرْدِي
 دِيوَارَه ياپْدِي قِرَقِ يِيْلِ اَوْلِ دِيوَارَدَه قَالْدَم اَنْدَن صُكْنِ
 اَوْلِ دِيوَارِ يِقَلْدِي بِنِ يُوْلِ اُسْتِنَه دُشْدَم اَوْ تُوْزِ اَوْجِ يِيْلِ اَوْلِ
 يُوْلِ اُسْتِنَه طِرَاقِ اَوْلْدَم اَنْدَن صُكْنِ بَرَكْشِي كَلْدِي بِنِ
 يُوْغُرْدِي بَالِچِقِ اَيْدِي كَرِيچِ كَسَرْدِي اَوْشِ بَكُوْنِ اَوْجِ يُوْزِ
 اَوْ تُوْزِ يِلْدُرْ كِه بُوْكْشِيكِ دِيوَارِ اَلْتِنَه قَالْمَشْمِ عَنُوْر جَانِ اَجْبِي
 بِنْدَن كَتْمِيُوْبِ دُرْ رِيْزِ بُوْنَسِنْدَن اَتْرِي نَه خُصُوْمَتِ وَنَه
 اَز اَر لَشْمَقِ كَرْتِ دِدِي اَوْلِ يَاذِ شَاهِكِ اَوْغَلَانْدَرِي بُوْ سُوْر
 اَشْدِچِكِ اِنْصَافَه كَلْدِرْ خُصُوْمَتِ كَرِيْنِ كَسَرِ كُوْر تَا اَلنَّبْجَه بَرِيْر
 يِلَه خُوْشِ دِرْلِكِ اِتْدِرْ بُوْحَايَتِ فِضَايِلِ اَلْاَعْمَالِنِ وَ دَرْمَرْدَه
 خِضْرُوْكِ بَرِيْنِ اَوْغُرَايُوْبِ بِيچَه كَز مَعْمُوْر وَ بِيچَه كَز خَرَابِ
 كُوْر دَمِ دِدِكِي حِكَايَتِ بَكْرَزِ وَ جِمِجَه حِكَايَتِنَه بَكْرَزِي
 الْجُمْلَه بُوْحَايَتِنِ بُوْمَعْلُوْمِ اَوْلْدِي كِه دُنْيَا بِيچُوْنِ كِه لِيچَه

طوَرُ بَرْدُ وُستِ بَرْدِ وُستِله وَايَ بَرِ قَرْدِ اَشِ بَرِ قَرْدِ اَشِ يَلَه شَلَجِي
 اَمَكِ وَاخَا طَرِ يَمَقِي تَوَجِيَه دُر حَكَايَتِ مَهَجَانِ كَتُورِ مَشْدَرِكِه
 مَهَجَانِ مِصْطَفَى صَلَى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَيْدُرِ بَرِ كُونِ مَدِينَه شَهْرِنَه
 حُورِ مَآيَسْتَانَه وَارْدُمِ حُورِ مَا اَعَجَلِي دِينَه بَرْدُمِ اَو تُوَرْدُمِ
 عَجَبِ نِيَايَسْتَه اَمْتَمِ حَالِي نَجَه اَوْلَه دِيُو فِكْرِ اَيْتَمِ اَيْتَمِ عَجَبَا
 حَقِ نَعَالِي بِلَا رُوكِ كَه نَه قَلَه عَدِمِ اَيَلِيَا يَافِضَلِمِ اَيَلِيَا دَدَمِ
 دُر حَالِ جَبْرَايِلِ كَلْدِي اللهُ تَعَالِي دِنِ سَلَامِ كَتُورِ دِي
 بَرْدُمِ قَمَنَه طُوَرِ دِي بَا قَدِي بَرَا عَاجِ بَاشِنَدَه بَرِ قُوشِ كُورِ دِي
 كُورِ دِي اَيْتَمِ يَاقَرِنَدَا سَمِ جَبْرَايِلِ نِيَه كَلْدَكِ جَبْرَايِلِ اَيْتَمِ دِي
 اَي تَكْرِي پِيغَا مَبْرِي اَوْ صَلُو كَشِي چُنِ بَرِ عَجَبِ نَسْنَه كُورِنَه
 عَجَبِ اَوْلُورِ اَيْتَمِ يَاجَبْرَايِلِ نَه عَجَبِ كُورِدَكِ جَبْرَايِلِ اَيْدُرِ
 يَآمَحْمَدِ شُولِ قُوشِ كُورِ رَمِيْنِ كَه اَعَاجِ بَاشِنَدَه اَو تُوَرْدُرِ
 اَيْتَمِ كُورِ زَوْنِ اَيْتَمِ دِي عَجَبِ دَكَلَمِ دَرِكِمِ اَوَّلِ قُوشِ اَعَزِنَدَه
 بَرِ يَمِرِ حَقِ بَا حَقِ طُوَرِ اَيْدُرِكِمِ وَارِيْنِ اَشِبُو اَعَزِمَدِغِ بَا بَجِي
 بُو جِهَانِ دَكِرِ نُوْتِ اِچِنَدَه بَرَا غِيْنِ اَوَّلِ دَكِرِ لَرِي

بُولندَرِينِ هِيچِ كَمْسَنَه اَنَدَن مَنفَعَت كُور مَسُون دِر رَسُول
 حَضَرَت اَي دُر كُور دَم بِنَدِخ عَجَبَلَدَم اَيْتَدَم عَجَب نَسَنَدَر
 اَنَدَن جَبْر اَيَل اَي دُر يار سُول الله سُول قُوشُوكْ بِالْحَقِّي نَقَدَر
 بِالْحَقِّي اُولَا كِه دَكِز لَرِي بُولندَرَه يُو زَبِيَت يُو زَبِيَت بُول
 كِب قُوشُوكْ بِالْحَقِيغِيَه دَكِز كَرِيْدَه نَسِي دَكَلَدَر اَمِدِي يَا مُحَمَّدَه
 بَشَارَت اُولَسُون مُؤْمِنَدَه كِه سَنُوكْ اَمْتِك ياز قَدَرِي حُوقْ
 تَعَالِي نُوك رَحْمَت دَكِز قَتِنَدَه سُول قُوش اَغَزِنَدِخ بِالْحَقِيغِيَه
 يُو قَدَر هِيچ بِلار و سِجُون غَم غُصَه يَمَثَل دِدِي **حكايت در رد**
 اَي دُر بَر كُون عِيَسِي پِيغَامدَر عَلِيَه السَّلْم بَر طَاغَه چَقَدِي
 اُول طَاغَه كُوز لَر دِي نَاكَاه بَر شَيْخ اَوْ غَرَادِي اُول شَيْخ
 كُور دِي كِه اِسِي كُنَدَه اِسِي طَاش اُوز رِنَدَه عِبَادَت اِدَر عِيَسِي
 اَلرُّو وَاَز دِي اَنَدَن دَر يَافَت اَيْتَدِي چُورَه بَقَدِي بُو كَشِي نُوكْ
 اَوِي يُو قُ وَا سُو مَعَبِي يُو قُ وَا دُوشِكِي يُو قُ وَا سَتِنَدِي كِيَا سِي
 صَتْرَسَت بَر اَقْجَه كَتُور مَز دُنْدِي عِيَسِي عَلِيَه السَّلَام شَيْخ دَن
 سُوَال اَيْتَدِي اَيْتَدِي يَاشِيخ نِيچُون بَر كُوكَلَجَت دَز مَدُوات

يا بَر صَوْمِعَه دُو زَمَدَك كِه اَنُوَك اِچِنَه كِرُوَب عِبَادَت
 اِدِي دُوَك شَيْخ اَيْدِي ياعِيسِي سُنْدَن اَو كَدِين بَرِيغَامِبَر
 دَن اِشْتَدَم اَيْدِي كِه هَر كِه تِنَن رَا حَتَلِي اِچِنَدَه بَسَدِي
 اَخِرَتَه حِسابِن وَرَسَه كَرَك اَنْدَن صُكْرَاك يُولَدَن
 بَرِسَنَه كَشَه كَرَك بِن اَوْل سُو ز اِشْدَلَدَن اَوْش بُو
 حَا اِچِنَدَه يِر كِه كُو رُز سِيَر شِمْدِي عَمْرُوم يِدِي يُو ز
 بِيَلَه اِشْدِي بُو يِدِي يُو ز يِيَل اِچِنَدَه بَر طَاش بَر طَاش
 اَز رَه قَوْمَدَم وَحَق تَعَالِي نُوَك عِبَادَتِنَدَن طَشَه نَسِيَه
 مَشْغُول اَوْلَدَم عِيسِي اَيْدِي ياشِيخ بِنَدَن بَر خَبْر اِشْت شَيْخ
 اَيْدِي خَبَر دَر عِيسِي اَيْدِي اَخِر ز مَانَدَه بَرِيغَامِبَر كَلِسَار
 اِدِي مَجْد اَوْل سَر وَا نُوَك اَمْتَلِر نُوَك عَمْر اَلْمَشِي يَمَشِي يِلَدَن
 كَجْمِيَسَر اَوْل اَلْمَشِي يَمَشِي ياشِيخ اَوْل سَر اَيْدِي يِكِر وَ قِيَمِي
 طُولُ كِيَا لَر شَيْخ اَيْدِي اَكْر بِن اَوْل ز مَانِيَه قَلَسَا يِدَم
 يَمَشِي يِلَك اِچِنَدَه بَر سَجْدَه اِد اَيْدَم بَا شُوم اَوْل سَجْدَدَن
 قَلَدَر مِيَا يِدَم دِي عِيسِي بُو يِي اِشْدَجَلَت قَتِي عَجَبَا قَلَدِي

اندن صکره شیخ اییدی شوک کورنن مغارنوک اچنه کر
 عجایب کوره سین عینی مغارنوک اچنه کردی کوردی
 اول مغارنوک اچنه برطاشدن تابوت وار و اول نابو
 استند بر لوح وار و اول لوح اوزرند یا زلمش که بنی اسرائیل
 اچند بن فلان اوغلی فلان بیت پیل عمرم اولدی
 و بونوک معتبر شهر لری بنم الم التندیدی و بیت معتبر
 شهر اچند بیت گوشت یا پدر مشدم و بیت معتبر پادشا
 هک چریسین صدومدی و بیت معتبر پادشاهت قر
 و کابنده الدومدی و بیت پیل پادشاهلق اچند
 و ناز و نعمت اچند عمر سوزدمدی اوش بکون که کون
 بر پان پیزیله اشبو تابوتوک اچند یا تورین که کور
 سنا **عبر و یا اولی البصار** چون عیسی پیغامبر بو حال کوردی
 عظیم اخلق دوئدی اعلی و اعلی و اول ارجقندن چقدی
 کتدی **حکایت در** کلمشدر که حسن بصری رحمة الله علیه
 ایدر کونلرده بزکون بر اراده او توردم بقدم حاتم طایی

ع

دلا کولک کلدی طور آل ددی • چون اوله خاتون ایله کوردی ایندی
 ای ملام نو لایدی بی اویاند ر میایدک بوندن یکرک کون •
 طور ددم ایندی نته کوردک • خاتون ایندی کورددم اوچاغه
 کرشین اوله اوچاق اچند کرسیلر کورن کی التوندت
 کی کشدن مجموع قیمتی طاشلریله بزمنش اوت بو کرسیلر
 اچند بلطف کرسی وارا نجو ویا قوت وز بزجد له بزمنش
 بزیا قوت یری کدک • صوددم بو کرسی کیمک دزددم • ایند لرسند
 اگ کدرد لر • امدی ای حلام یا قوت که کلدی اوله کوسکندند
 بن دلا مرن که سنک کرسک عیبو قلا • دعاقل بو یا قوت کویزه
 وارسون • بن بو حالمع راضی اولدم ددی • زاهد دعاقلدی اوله
 آل یا قوت الدی کورکتدی بقدر الله تعالی **حکایه ایدر**
 داود پیغامبرک علیهم السلام اون بر اوغل وار دی هر برسی اتمند
 مکن خلیفه اولم دزدی کوکل اچند • اوت داود اور یا عوتیله
 قول اتمندی که اگر سندن اوغل طوغرسه یرومه ایله دگم خلیفه
 اولد مشدی اما داود پیغامبر دایم غصه اچند یدی ایدر دی که

عَجَابًا وَفَاتِ اِتْدَكْمَدَن صُكْرَ بِلَارِكْ اَوْرَتَسِنَدَن اِخْتِلَافِ
 اَوْلَا مَقْلَعَه نَه چَان اَوْلَا دِرْدِي بَرَكُون حَق تَعَالِي جَل وَعَلَا جِبْرِيَل
 وِرْبِدِي بِرِصْحِيْفَه كَقُوْرَدِي اَنُوَكْلَه بِرِجُوْمَرَقَشَلُو يُوْرَكْ كَقُوْرَدِي
 مُعْجَزَاتِ مُهْرَه اَوْلَدِي اَنُوَكْچُون كِه جِبْلَه وَحُوْش وَطَيُوْر وَجَمُوْع مَحَلُو
 اَنَك زَمَانِ اِچِنْدِي دِي وَاَوْلَ صَحِيْفَه اِچِنْدِي يَكْرِمِ سُوْالِ وَاِرْدِي
 جِبْرِيَل اَيْتِي دِي يَا دَاوُدَ اِسْتَبُو يَكْرِمِ سُوْالِ دَوْتِ جَمْعِ اَيْلَه اَوْغَلَانْدِي
 صُوْدَ مَرَقْتَقِسِي كِه بُو يَكْرِمِ سُوْالِدَن جَوَابِ وِن سَنَدَن صُكْرَ اَوْلَ
 اَوْلَا وَاِسْتَبُو يُوْرَكِ اَكَا وِرْسِيْن زِيْرَا يَا دِشَاهِ عَالَمِ اَيْلَه بِيُوْرَدِي دِي
 جِبْرِيَل دَن دَاوُدَ بُو سُوْرِي اِسْتِدْجَكْ اَوْغَلَانْدَرِن جَمْعِ اَيْلَدِي اَيْتِي
 اِي اَوْغَلَانْدَرِمُ حَق تَعَالِي اَيْلَه بِيُوْرَدِي كِه اِسْتَبُو صَحِيْفَه اِچِنْدِي كِه
 يَكْرِمِ سُوْالِ صُوْدَمِ سِرْدَن بُو جَمُوْعَه مَرَقْتَقُوْرَكْ كِه جَوَابِ اَيْنِ
 اَوْلَ خَلِيْفَه اَوْلَا وَبُو يُوْرَكْ اَنَك اَوْلَا جَمُوْعِسِي قُلَاقِ اَنَا لِرَنَه دُوْتِي
 حُوْشِ اَوْلَا صُوْدِي دِلَرِ **اَوْدَ سُوْالِ دَاوُدَ** صُوْدِي اَدَمِ اَوْغَلَانْدِي
 تَنِيْدِي يَكْرِكْ نَسَنَه نَدُرْدِي هِيْجِ كَمَسِي جَوَابِ وِرْمَدِي **سَلِيْمَانِ**
 جَوَابِ وِيْرَبِ اَيْتِي دِي اَدَمِ اَوْغَلَانْدِي تَنِيْدِي يَكْرِكْ نَسَنَه جَانْدَرُ جَانِ

اُولَئِكَ تَرْجِيحُ نَسْنَهَ دَكْرًا **كَبِيْرًا سَوَال** دَاوُدُ صُوْرِدِي اَدَمَ اَعْلَانِي
 نَسْنَهَ كَمَثَرُ نَسْنَهَ نَدْرِي **سَلِيْمَان** جَوَابُ وَيَرْبُ اَيْدُرُ اَدَمَ اَعْلَانِي
 نَسْنَهَ كَمَثَرُ نَسْنَهَ شَكَّ دُرْ كِهَ هِيَجُ نَسْنِيَهَ اَمِيْنُ دَخْلُ **اَوْجِيْحُ سَوَال**
 دَاوُدُ صُوْرِدِي اَدَمَ اَوْعْلَانِيَهَ اَجْرَقُ نَسْنَهَ نَدْرِي **سَلِيْمَان** جَوَابُ
 وَيَرْبُ اَيْدُرُ اَدَمَ اَوْعْلَانِيَهَ اَجْرَقُ نَسْنَهَ يُحْسُوْلُ لِقَدْرُ **دَرْدِيْحُ سَوَال**
 دَاوُدُ صُوْرِدِي كِهَ جِهَانِيَهَ طَلُوْرُقُ نَسْنَهَ نَدْرِي **سَلِيْمَان** جَوَابُ وَيَرْبُ
 طَلُوْرُقُ نَسْنَهَ دُنْيَا دَهَ بَايَلِيْقُ دُرْ **بَشِيْحُ سَوَال** دَاوُدُ صُوْرُقِ قَامُوْرُ
 نَسْنَهَ يَاوَزِي نَدْرِي **سَلِيْمَان** جَوَابُ وَيَرْبُ اَيْدُرُ قَمُوْنَسْنَهَ يَاوَزِي
 عُوْرَتِي نَدْرِي **التَّبِيْحُ سَوَال** دَاوُدُ صُوْرِدِي اَدَمَ اَوْعْلَانِيَهَ قَامُوْنَسْنَهَ
 اِرْغَرِي نَهَ نَسْنَهَ **سَلِيْمَان** جَوَابُ وَيَرْبُ اَيْدُرُ اَدَمَ اَوْعْلَانِيَهَ
 قَمُوْنَسْنَهَ اِرْغَرِي بُوْجِهَانِيَهَ **دَرْدِيْحِي سَوَال** دَاوُدُ صُوْرِدِي
 اَدَمَ اَوْعْلَانِيَهَ يَقِيْنُ رَقُ نَهَ نَسْنَهَ **سَلِيْمَان** جَوَابُ وَيَرْبُ اَيْدُرُ اَدَمَ
 اَوْعْلَانِيَهَ يَقِيْنُ رَقُ حُوْسُوْنُ دُرْ كِهَ اَللّٰهُ جُوْنُ سُوَيْلِيْرُ **سَلِيْمَان**
سَوَال دَاوُدُ صُوْرِدِي يِرْدَنُ وَاكُوْكَدَنُ اُولُوْرُقُ نَهَ نَسْنَهَ دُرْ **سَلِيْمَان**
 جَوَابُ وَيَرْبُ اَيْدُرُ يِرْدَنُ وَاكُوْكَدَنُ اُولُوْرُقُ يَادِ شَاهَلِكُ عَدَدُ

طغوز بنی سوال داود صور دی دگردن جو مرد رقی نه سندر

سليمان جواب ورب ایدر دگردن جو مرد رقی قناعت ایلمکدر

اونج سوال داود صور دی طاشدن قترق نه سندر سليمان

جواب ورب ایدر طاشدن قترق کافر کرک ککلدر اون برنجی

سوال داود صور دی اود دن ایسته نه سندر که گویند در سليمان

جواب ورب ایدر اود دن ایستی حریص لغدر که ایمان کیند در

اون کج سوال داود صور دی دمردن سوق نه سندر

جواب ورب دمردن سوق اولدر که برکشی بر نسینه اومید

دوتر اولد نسنه الکنه گرمیا اون اوچج سوال داود صور دی

طاغدن اولورق و اغزررق نه سندر سليمان جواب ورب

ایدر طاغدن اولورق و اغزررق بهتان در اون در بنی سوال

داود صور دی دنیا ده خرابی چوقدر یخسه عمارت سلمان

جواب ورب ایدر دنیا ده خراب چوقدر انو چون که شمدیا کنز

خراب اولدی مجموع عمارت دخی خراب اولسا اون بشنج سوال

داود صور دی دنیا ده دریم چوق یخسه الم چوقدر سليمان

جواب

جواب و رب ایدر که الوچوقدر انوکچون که اودن دریه
 مینج کسه کلز اوت دکل دری آنلان وارزون التبخ سوال
 داود صور دی جهانده ارم چوقدر عورت می چوق **سليمان**
 جواب و رب ایدر عورت چوقدر انچون که عورت خود
 عورتد رفتی ار که عورتدن الوقلسه اول دخی عورتد
 اونیدنجی سوال داود صور دی تکرچون اولان عملده
 رفتی عمل ضایع اولور **سليمان** جواب و رب ایدر کافر لره
 عمل ضایع اولور **اونسکر بنجی سوال** داود صور دی دنیا
 یکدر یخسه اخرتم یکدر **سليمان** جواب و رب ایدر کافر لره
 دنیا یکدر موه منکره اخرت یکدر انوچون که دنیا موه منکره
 زنداندرو کافر لره اوچما عذر **اون طقر بنجی سوال**
 داود صور دی طونلرده نه طون کور کلودر **سليمان** جواب
 و رب ایدر اخر زمان پیغامبری محمد مصطفی امتنک طونلره
 کور کلو اولسان **یکر بنجی سوال** داود صور دی ایم یکدر یخسه
 کونم **سليمان** جواب و رب ایدر اکسندن داخ ادم اوغل یکدر

انكجُونِ كِه اِكِسِي دِخِي اَدَمِ اَوْغَلَانِنَه قَوْلُكُجِي يِرَادِ دِ دِي كِه اَنلَارُ كَلَه
 وَقَتَلَرِي بِلِنَه وَاَنلَرَه نُوْرُوْر لَو بُو جَوَاب كِه اَتَا سِي سُوْاَنِدَن
 سَلِيْمَانِ جَوَابِ وِر دِي اَسْلُوْبِ حَكِيْمِ قَبِيْلِنِدَن دُرُ بُو بَحْتِ اَمْعَانِي
 مَعْلُوْمُدُرُ سَلِيْمَانِ عَلَيْهِ السَّلَامِ چُونِ كِه بُو يَكْرِمِ سُوْاَلِدَن جَوَابِ
 وِر دِي جِبْرَائِيْلِ اَيْتَدِي اِمْدِي اِي دَاوُدُ سِنْدَن صُكْرَه خَلِيْفَه سَلِيْمَانِ
 اَوْلَقِ كَرَكِه وَبُوْر سَالَتِ يُوْرَكِيْنِ اَكَا وِر مَكِ كَرَكِه دِي دِخِي جِبْرَائِيْلِ
 كِتَدِي سَهْلَزَمَانِ كَجْمَدِيْنِ دَاوُدُ وَاَتِ اِتَدِي سَلِيْمَانِ اَوْنِ اَوْجِ
 يَاشِنَدِي اَتَا سِنْدَن صُكْرَه خِلَافَتَه اُوْتُوْر دِي وَاَوْلِ يُوْرَكِي بَرْمَانِي
 كَجُوْر دِي تَمَامِ قِرَقِ يَاشِنَه دِكِيْنِ يَادِ شَاهِ اَوْلَدِي مَجْمُوْعِ جِهَانِ بَاشَدَن
 بَاشَه طُوْتَدِي حُكْمِ اَيْلَدِي قِرَقِ يَاشِنَه اِرْشِيْجَكِ حَقِ تَعَالِي اَكَا يَغِيْاَه
 لَو وِر دِي يُوْقَارُ تَوَارِيْحِ اَنْبِيَاوَه دِكِرِ اِتْدَكِ طَلَبِ اِدَن اَنَدَه بُوْلَا
دُرُ دِ بَجِي يَابِ

قُرْاَنَدَن وَاَنْجِيْلِدَن وَحَدِيْثِدَن حَقِ تَعَالِيْنِكِ بَرِ لِكِيْنِ اِيْتَاْتِ اِتْمَكَن
 وَنَضْرَانِيْكَرِ وَيَهُودِيْلَرِ دِيْنِيْكَرِ سُوْرُ اَللّٰهِ دِنِ صُكْرَه بَطْلَانِ بِيَاْتِ
 اِتْمَكَن وَاَنْجِيْلِيْكَرِ تَحْرِيْفِنَه سَبَبِ كِمِ اَوْلَدِي وَاَنْجِيْلِيْجِ دُرُ لُوْدُرُ وَاَتُوْرُ

۵۰

فِجْ دُرُودُ رُفِیَ بِنِیَانِ اِتْمَکَ دُرُ اِمْدِی بُوَسْنَه لَکِ فَضْلِ اَز رَنَه
 مُرْتَبِدُرِ **اَوَّلِکِ فَضْلِ حَقِّ تَعَالِیْکَ بِرِکِنِ بِنِیَانِ اِتْمَکَ دُرُ بِسْمِ اللّٰهِ**
الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ . قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ اللّٰهُ الصَّمَدُ لَمْ یَلِدْ و لَمْ یُوْلَدْ و لَمْ
 یَکُنْ لَهٗ کُفُوًا اَحَدٌ . بُوَسْرُکِ اَوَّلِ سَبَبِ نَزْوِیْنِ بِنِیَانِ اِدْ لَمْ اَرَدْجَه
 مَعْنِیْنِ ایدْ لَمْ دَخِی اَرَدْجَه تَوَابِنِ ایدْ لَمْ **اَوَّلِ سَبَبِ نَزْوِیْنِ اَوَّلِکِ**
 مُسْکِرِ بَرِکُوْنِ اَوْر تَاکْرِیْدَ عَامِرِنِ الطَّغْیَلِ دِرْ لَرِ بَرِ سُوْدِی اِرِی
 بَدِخْتِ کَاوِرِی بَرِ قَاجِ کَا فِرْ لِرْ لَه رَسُوْلَ حَضْرَتِه وِرِ بَدِ کَرِ ایتْدِ لَوْرَدْ
 اِتْمَکَ ایتْ سَنِ بَرِ اَکْسَزِ اَو غَلَا نِدْکَ بَرِ مِ اَوْر تَا مَزْدَه وَا لَو مَزْدَه بُو
 اَدْنِ دُنْدِکَ شِمْدِی دَد لَرِکَ دِیْنَه مَخَا لَفْتِ ایلْدِکَ وِ بَرِ مِ تَکْرِی
 لَار مَن سَکْدِکَ اِمْدِی بِنِچُوْنِ ایلَه اَدْرِ سِیْنِ اَکْرِی حَسُوْلِسْکَ مَالِ
 وِرْ اَلْمَسْنِی بَایِ اِدْ لَمْ وَاکْرِ دَلُو سِکَ تَمَارِ اِدْ لَمْ دَلُو لُوکْکَ کَسُوْنِ
 وَاکْرِ مَقْصُوْدْکَ عَوْرَتِه اَوْر لَمْ دُنْدِی رَسُوْلَ حَضْرَتِ ایدْ رَایِ
 مَلْعُوْنَلَرِ بِنِ نَهْ یُحْسُوْلِرِ و نَهْ دَلُو یَنْ نَهْ مَقْصُوْدَمْ عَوْرَتِدْر بَلْکَه
 اَوَّلِ بَرِ تَکْرِیْکَ قُوْلِیْنِ کِه کَلْدَمْ سِزِی طَعْدُو یُوْلِنَه دَعُوْتِ اِدَمْ
 بُوْتَه طَهْمَقْدَنْ قُوْر تَرَمْ دَا یِمِ اَوَّلِ سِزِی یِرَادَنْ بَرِ تَکْرِی اَطِیْدَرْ مِ دَرِ

اُولَ كَلِمَاتٍ كَانَتْ بِيَوْمِ بَدْرٍ إِشْدَاجُكَ طُورِ دَلْوَقْتِدَنْ كِتْدَ كَزِكْرُو
 اُولُو كَرِي قَتْنَه كَلْدَ كَرُونَ سَوْلَ حَضْرَتِ سُوْرِي نَقْلَ اِتْدَ كَرَبُو كَرَسُوْرِي كَرُونَ
 تَمَامَ اِدْجَكِ اِكْبَحِي كَزِكْرُو وَرَبْدَ كَرَا اِتْدَ كَرَبُو كَرَبُو اَيْدَكِ بِنِ اَيْتَسُو
 تَكْرِي نَمُ جَسَدَنْدَرَا لِقَنْدَمْدَرَا كَمِشْدَنْ مِدْرَدَمْدَرَا مِدْرَدَمْدَرَا
 اَعْجَدَنْ مِدْرَبِيَانِ اَيْلَسُوْنِ بِلَا لَمْدَ دَلْ كَلْبَ اُولَ مَلْعُوْنِ اُولَ هَمَانِ
 دَمَ اَنَارُكَ سُوْرِي نَقْلَ اِتْدَ كَرَبُو اَللّهُ تَعَالَى دَرَا كَاهِنْدَنْ حَبْرَا اَيْدَ
 عَلَيْهِ السَّلَامُ **قُلْ هُوَ اللهُ اَحَدٌ** سُوْرِيْنِ يَغَامِبَرِ حَضْرَتِه اَنْدَرِي
 چُونِ رَسُوْلَ حَضْرَتِ قُلْ هُوَ اللهُ اَحَدٌ سُوْرِيْنِ بِلَا رُكَ قَتْنَه اَوْقَدَ
 بُوْلَرِ طُوْرُ دَلْوَقْتِدَ كَرَوَارِبِ اَنَلَانِ خَبْرُوْرَدَ كَرَبُو كَرَبُو مُحَمَّدَكِ تَكْرِي
 بُوْرَتِكْرِي مَشْ دَلْوَقْتِدَ بُوْلَرِ اِشْدَاجُكَ اِحْبَحِي كَزِكْرُوْرَبْدَ كَرَا اِتْدَ كَرَبُو
 وَاْرَاكَ مُحَمَّدَ اَيْدَكِ سَوُوْكَ تَكْرُكَ بَرِيْمَشْ شَمْدِ كَحَالِ اَنْ بَدْمِ اَوْجِ
 يُوْرَا لَمِشْ تَكْرُكَ لَوْمَرُوْا اِنْ هَنُوْرُ خَلْقُوْكَ حَاجَتَلَرِنِ يِرِنَه كَوْرِيْمَشْ
 سَنَكِ بَرِ تَكْرُكَ مَجْمُوْعِي خَلْقِكَ حَاجَتِنِ يِنْجَه يِرِنَه كَوْرِي بَلَرْدَ دَلْوَقْتِدَ
 چُونِ بُوْسُوْرِي كَلْبَ رَسُوْلَ اَللّهِ حَضْرَتِه نَقْلَ اِتْدَ لِرْحَقِ تَعَالَى اَجَلِ
 عَظْمَتِه **وَالصّٰفٰتِ صَفًا** سُوْرِيْنِ وَرَبْدِي وَالصّٰفٰتِ صَفًا يَنْ

ایت یا محمد صف بغلیان فرشته لرت تکرسی حقیچون و هوا یوزین
 صف بغلیان فرشته حقیچون **فان اجرات زجره** وزجره یعنی
 کوجه بلوتلری سورن فرشته لرت تکرسی حقیچون **فالتالیات ذکرا**
 و اولشدر دایم ذکر مشغول اولان فرشته لرت تکرسی حقیچون
ان الهکم لواحد که بدرستی سرت تکر کوز پیردر و مجموعی
 حاجت کوز اول پیرنه کوز **رب السموات والارض وما بینهما**
 تکر لرت و پیر لرت و انلا وک اورتا سینه غی مجموع مخلوقاتک
 پیر ارجسی و بسلا بجسی اول پیر تکر د **رب المشارق وکون**
 وای وید زکر طغدی و طلوند و پیرک صاحب اول پیر تکرید
 بوسونک معنی چوق ایتسه بو مختصر صغیر چون رسول الله
 حضرت ندن بوسوز لری اشد لرت طور د لرت کتد لرت وار د لرت اول
 اول لری قتنه تقریر اید لرت رسول حضرت نه د دینه نقل اید
 در دنجکوز و رید لرت وارک محمد ایدک تکر سنک افعال ندن بن
 بیان ایلسون یعنی تکرسی نه اشدی بن بلد رسون ددی هاند
 که بولا لرت کلب بوسوز لری رسول حضرت نه نقل اید لرت حق

پيش ايت دخی ارتق کندو افعا لبيانند رسول الله اندردی
 که بلاغ بیان ادویع اولد پيش ایتدند **ان ربکم اللدی خلق**
السموات والارض ایت یعنی بد رستی سزک تکرکوز اول تکرید
 که یزوری و کولری یراندی و کوز اول ایتدند **وانه خلقکم**
ورزقکم ایت و سزک تکریکوز اول تکرید که سزی یرتدی و سز
 رزق و ردی. حق تعالی نک افعا ل بیان ایتک ایت چوق مجموع
 بند نقل اد ر سوز کتاب اوزون اولور. الحاصل چون بو
 سوز لری حق تعالی رسول حضرتیه و رب بد کلر کندن صکره رسول
 حضرتیک مبارک اغزندن اشد لرا اول قومندن چخه لری مسلمان
 لدر و چخه لری کفر قرا کولغندن قلد کر. اندق صکر کی یلدرمه
 کی و ابایله کی بدر جنکندن هلاک اولدر **تفسیر تیسرده** روایت
 اولنان سبب نزول ایشو ذکر اولنان بود **اما تفسیر یغوی** ضحاک
 وقتاده و مقاتل ایدر بر کون رسول الله حضرت اصحابله اوترمشد
 جهود لریک دانشمند لردن بر چ کیشی کلدی پیغامبر سوال ایلد لری
 یا محمد بن تکرک صفتلیو و اولاکه انا نوز انو چون که الله تعالی کند